МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції

"Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи"

8-22 листопада 2010 року

ТОМ 1

Харків - 2010

Міністерство аграрної політики України

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції

«Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи»

8-22 листопада 2010 року

ТОМ 1

Харків – 2010

УДК 631.115

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи». У двох томах. Т. 1. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – 320 с.

Із надісланих матеріалів оргкомітетом до друку рекомендовано тези 169 доповідей від 202 авторів із 43 установ і організацій України та зарубіжжя.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Д.І. Мазоренко — ректор ХНТУСГ ім. Петра Василенка, член-кореспондент НААНУ, професор

С.М. Кваша — академік-секретар НААНУ, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААНУ

П.Т. Саблук — директор Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки", академік НААНУ, доктор економічних наук, професор, Герой України

В.П. Галушко — директор ННІ бізнесу Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент ННАНУ

В.В. Снітинський — ректор Львівського національного аграрного університету, доктор біологічних наук, професор, академік НААНУ

В.М. Кюрчев — ректор Таврійського державного агротехнологічного університету, професор

Л.М. Тіщенко — перший проректор ХНТУСГ, доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НААНУ

В.А. Войтов — проректор з наукової роботи ХНТУСГ, доктор технічних наук, професор

Т.Є. Піпіна — директор ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ, доцент

П.С. Березівський — декан економічного університету Львівського національного аграрного університету, доктор економічних наук, професор

Ш.І. Ібатуллін — декан економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор

С.В. Карман — декан факультету економіки та бізнесу Таврійського державного агроекологічного університету, кандидат економічних наук, доцент

В.Я. Амбросов — завідувач кафедри обліку і аудиту ХНТУСГ, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААНУ

В.М. Онегіна — завідувач кафедри економіки та маркетингу ХНТУСГ, доктор економічних наук, професор

Г.Є. Мазнєв — завідувач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, професор

І.О. Белебеха — доктор економічних наук, професор кафедри економіки та маркетингу ХНТУСГ

Т.Г. Маренич — доктор економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту ХНТУСГ

© Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ, НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ТА ПІДПРИЄМСТВ, СПІВРОБІТНИКИ ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ:

- ***ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України***
- ***Національний університет біоресурсів і природокористування України***
- ***Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка***
- ***«Інститут економіки та прогнозування НАН України»***
- ***Харківський регіональний інститут Національної Академії державного управління при Президентові України***
- ***Академія муніципального управління***
- ***Білоцерківський державний аграрний університет***
- ***Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету***
- ***Волинський національний університет ім. Лесі Українки***
- ***Департамент маркетингу роздрібного бізнесу ПАТ «ВіЕйБі Банк»***
- ***Державний економіко-технологічний університет транспорту***
- ***Дніпропетровська державна фінансова академія***
- ***Дніпропетровський державний аграрний університет***
- ***Донецький державний університет управління***
- ***Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського***
- ***Європейський університет, Львівська філія***
- ***Житомирський державний університет ім. І. Франка***
- ***Житомирський національний агроекологічний університет***
- ***Інститут агроекології та економіки природокористування НААН України***
- ***Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національної юридичної академії України ім. Я. Мудрого***
- ***Класичний приватний університет***

- ***Кременчуцький університет економіки, інформаційних технологій і управління***
- ***Львівський національний аграрний університет***
- ***Львівський національний університет імені Івана Франка***
- ***Мелітопольський інститут державного та муніципального управління***
- ***Миколаївський державний аграрний університет***
- ***Науково-дослідний фінансовий інститут Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління»***
- ***Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»***
- ***Національний університет харчових технологій***
- ***ПАТ «Мега Банк»***
- ***Подільський державний аграрно-технічний університет***
- ***Полтавська державна аграрна академія***
- ***Рада по вивченню продуктивних сил НАН України***
- ***Сумський національний аграрний університет***
- ***Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського***
- ***Харківська державна академія культури***
- ***Харківська державна зооветеринарна академія***
- ***Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва***
- ***Харківський національний університет внутрішніх справ***
- ***Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету***
- ***Чернігівський державний технологічний університет***
- ***Южно-Казахстанский государственный университет им. М. Ауезова, Шинкент, Казахстан***
- ***ПФ НУБ і П України «Кримський агротехнологічний університет»***

Секція

Трансформація моделей інноваційного розвитку економіки в умовах глобалізації

СИНЕРГЕТИКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

БЕРЕЗІВСЬКИЙ П.С., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Перебудова організаційної структури сільськогосподарського виробництва є одним з основних елементів аграрної реформи, що здійснюється у постсоціалістичних країнах. Зміст її полягає у пошуку таких форм організації виробництва, які відзначилися б здатністю ефективно функціонувати в нових економічних умовах, були спроможні заповнити всі ринкові ніші, що відображають запити споживачів продукції аграрного виробництва. На практиці цей складний процес полягає в розвитку різних типів сільськогосподарських підприємств, які значно відрізняються розмірами, спеціалізацією, ресурсним потенціалом, специфікою внутрішньогосподарських виробничих відносин. Реформування організаційної структури аграрного виробництва означає розвиток його багатоукладності.

В процесі реалізації Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» (1999 р.) в Україні в цілому і у Львівській області, зокрема, сформовані два сектори аграрного виробництва: державний і приватний. На кінець 2008 р. державний сектор області представлений незначною кількістю сільськогосподарських підприємств (2,7 %) державної форми власності, які не підлягають приватизації (навчально-дослідні господарства тощо). Приватний сектор охоплює сільськогосподарські підприємства на засадах приватної власності і колективних форм організації праці – 116 господарських товариств (51,6 %), 100 приватних підприємств (44,4 %), один сільськогосподарський виробничий кооператив (0,4 %) і 2 міжгосподарських підприємства (0,9 %). Крім них, виробництвом сільськогосподарської продукції на кінець 2008 р. в області займалось 1082 фермерських господарства, 321,6 тис. особистих селянських господарств, а також 245,5 тис. власників землі в колективних садах і городах.

За 2000-2008 рр. відбулися досить суттєві зміни у структурі сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, частка валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.), виробленої особистими селянськими господарствами, в загальному

обсязі її виробництва в усіх категоріях господарств до 2003 р. мала тенденцію до збільшення, а з 2003 р. – до зменшення. Це є свідченням того, що відбувається процес нарощування виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах, в окремих випадках відродження окремих галузей виробництва. Питома вага виробництва валової продукції сільського господарства (в порівнянних цінах 2005 р.) особистими селянськими господарствами області у загальному її виробництві в усіх категоріях господарств у 2003 р. складала 92,2%, у тому числі 90,6% продукції рослинництва і 93,6% продукції тваринництва, а у 2008 р. вона відповідно становила 78,3, 80,4 і 76,1 %.

Слід також зауважити, що у користуванні особистих селянських господарств знаходиться значна частка сільськогосподарських угідь. На кінець 2008 р. у користуванні особистих селянських господарств знаходилось 76,9 % сільськогосподарських угідь, з них: ріллі – 72,1 %, сіножатей та пасовищ – 87,4 %, багаторічних насаджень – 95,2 % проти 56,8, 50,7, 68,3 і 93,0 % відповідно на кінець 2000 р. Особисті селянські господарства пройшли довгий шлях розвитку. Вони породжені колгоспно-радгоспною системою і відрізняються від селянських господарств доколгоспного періоду розміром та значенням для економіки сільської сім'ї. Недарма з часу зародження воно називалося підсобним господарством. Від селянського господарства минулого воно відрізняється значно меншими розмірами і тим, що в основі його величини лежали не економічні чинники, а адміністративні обмеження.

Функціонування особистого селянського господарства не можна розглядати у відриві від його економічного середовища. Воно може реалізувати надлишок певних видів продукції лише в тому разі, коли здатне придбати ті продукти харчування, які не може виробляти самостійно. Якщо доходи цього господарства (що ідентичне доходам сільської сім'ї) недостатні, то необхідні для споживання продукти харчування, які треба купувати, неминуче заміняються іншими, виробленими у власному господарстві. Тому перевищення норм споживання багатьох видів продуктів в сільських сім'ях є компенсацією недостатнього споживання купованих продуктів (наприклад, риби). Таким чином, чинником, який викликає натуралізацію особистих селянських господарств, є не лише низька платоспроможність міських жителів (як покупців продовольчих товарів), але й бідність сільських сімей.

Передбачити майбутній розвиток певного економічного явища

можна лише в результаті ґрунтовного аналізу сучасних економічних реалій. У структурі цих явищ завжди є елементи їх подальшого розвитку і ті складові частини, які приречені на відмирання.

Окреслюючи перспективи розвитку особистих селянських господарств, слід визнати, що їх не можна вважати прогресивною формою господарювання в сільському господарстві. Їх розміри надто малі для того, щоби в них можна було б реалізувати досягнення науково-технічного прогресу. Вони не потребують високої кваліфікації працівників, затрати на підвищення рівня освіти в них не окуповуються.

Очевидно, що в сучасних умовах, коли проблему подолання голоду вирішено, будь-який вид участі людей у виробничій сфері слід розглядати як сферу зайнятості. Кожний працездатний в принципі має широкий вибір місць прикладання своєї праці. Є два види зайнятості: найм або ведення власного бізнесу. Особисте селянське господарство можна вважати сферою дрібного бізнесу, який не дає високих доходів, але разом з тим має не високий ступінь ризику. При напруженій праці сім'ї навіть у неврожайні роки селянин в змозі забезпечити себе продуктами харчування. Проте такий вид бізнесу виявляється надто обтяжливим для розвитку суспільства загалом, оскільки відволікає надмірну кількість трудових ресурсів, які могли б бути використані у більш важливих для сучасної економіки секторах. Таким, чином, у віддаленій перспективі особисті селянські господарства повинні поступитись більш ефективним формам господарювання в сільському господарстві. На сьогоднішній день слід вести мову не про реформування даної форми господарювання, а про трансформаційні процеси у їх розвитку, які створюють умови для продовження аграрної реформи, насамперед в площині створення сприятливого підприємницького середовища. Створення сприятливого підприємницького середовища для агробізнесу є одним з найважливіших завдань аграрної реформи.

В найближчій перспективі, на нашу думку, існування цих господарств необхідне і доцільне. Їхній подальший розвиток визначатиметься ходом загальноекономічних процесів. Якщо найближчим часом не буде подолано кризові явища в економіці і не вдасться залучити в неї значні інвестиції, то уряд не зможе вирішити проблеми безробіття і підтримки агропромислового комплексу. Для цього необхідна розробка спеціальної національної програми сільської зайнятості. Крім того, потрібне створення відповідних юридичних норм, які стимулювали б збільшення дрібних особистих

селянських господарств. Лише в такому разі можна зменшити їхню кількість і збільшити їх розміри.

У подальшому розвитку особистих селянських господарств очевидним і беззаперечним є факт, що це є форма господарювання, яка притаманна відповідному періоду становлення ринкових відносин в аграрному секторі економіки і формування ефективних організаційних структур. Важка рутинна праця селянина заради задоволення потреб своєї сім'ї, відсутність інфраструктурних формувань для реалізації залишків, більше того значних, продукції сільського господарства, навряд чи може характеризувати такий тип господарювання ефективним.

Наявність великих порівняно площ земельних угідь, які іноді коливаються в межах 2-5 га сільськогосподарських угідь без реєстрації особистих селянських господарств як юридичної особи говорить про те, що ці землі в більшості випадків не те що не ефективно використовуються, а правильніше потребують їх консервації. Тому, економічно правильним напрямом подальшого розвитку особистих селянських господарств на перспективу буде передача земельних часток (понад розміри присадибної ділянки) в оренду, чи входження їх у відповідні організаційно-правові форми господарювання на основі асоційованого членства, а також можливий продаж земельних ділянок тим аграрним формуванням, які оптимізують своє виробництво. У цьому, вважаємо, і полягає синергетика перспектив розвитку особистих селянських господарств.

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ОЦІННО-СИТУАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ, НАУКОВОМУ, ЗАПРОВАДЖУВАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ФАХІВЦІВ

БЄСЄДІН М.О., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В.ДОКУЧАЄВА

Нововведення з необхідним інноваційним забезпеченням в будь-якій сфері матеріального та духовного відтворення суспільства залишаються рушійною силою науково-технічного прогресу, умовою задоволення індивідуальних і колективних потреб людей, зростання економічної та соціальної ефективності діяльності.

Виховання майбутніх, підвищення кваліфікації працюючих фахівців в сучасних умовах ринкової трансформації економіки та глобалізації відносин України вимагають збагачення сучасних методичних підходів оцінки процесів, які відбуваються, з метою знаходження та реалізації найбільш раціональних шляхів досягнення поставлених цілей.

Такі методичні інструменти повинні бути простими, зрозумілими і доступними у використанні кожному зацікавленому працівникові існуючих рівнів виробництва та управління при одночасній відповідності вимогам науки та прогресивної практики.

Відомо, що застосування одних математичних, статистико-економічних, лабораторних методів не дають змоги оціночно охопити всю сукупність взаємодій та взаємозв'язків процесів, що відбуваються, здійснюються, досліджуються. Це позитивно може бути вирішено використанням тільки експертних підходів, примінення яких досвідченими, компетентними працівниками не суперечить науковості.

Наш багаторічний досвід примінення експертного оцінно-ситуаційного підходу в науковій, навчальній та виробничій практиці завершився захистом в 1991 р. в Тимірязєвській академії докторської дисертації «Оцінка організаційно-управлінських ситуацій».

Оцінювалися не самі дії, а їх результат, тобто застосовувався кібернетичний підхід. Її здійснювали компетентні, досвідчені, принципові працівники.

Точність оцінки повинна встановлюватися шляхом обчислення середнього квадратичного відхилення оцінок двох незалежних експертів, які оцінюють один і той же об'єкт. Для цього використовується така формула:

$$S\bar{x} = \sqrt{\frac{1}{4n}\sum_{i=1}^{n}(x_i' - x_i'')^2}$$

де $S\bar{x}$ - середня помилка, бал;

n - кількість показників, які оцінюються;

x_i' - оцінка першого експерта, бал;

x_i'' - оцінка другого експерта, бал.

Нашими багаторічними інструментальними та експертними визначеннями встановлено, що допустимою треба вважати точність, яка не перевищує 0,500 бала.

Особливістю експертної оцінки є те, що моделюючою установкою виступає мозок людини, що складається з мільярдів клітин, кожна з яких працює як своєрідний комп'ютер. Тепер доведено науковість рішень і дій, які здійснюються на основі інтуїції компетентних і досвідчених працівників. На цьому принципі побудовані експертні системи, які вже створені у розвинутих країнах.

До речі, оцінно-ситуаційній підхід повністю й органічно "вписується" у вимоги сучасної п'ятої школи науки управління або кількісного підходу (перша школа: наукове управління – 1985-1920 рр.; друга: адміністративна або класична – 1920-1950 рр.; третя: людських відносин – 1930-1950 рр.; четверта: науки про поведінку – 1950 р. до теперішнього часу; п'ята школа: наука управління – 1950 р. до теперішнього часу), вклад якої в науки полягає в поглибленому розумінні складних управлінських проблем завдяки розробці і застосуванню моделей, у розвитку кількісних методів на допомогу керівникам, які приймають рішення в складних ситуаціях.

Фіксацію та обробку оцінювальних даних можна здійснювати як традиційними ручними, так і сучасними комп'ютерними засобами. В останньому випадку продуктивність праці ще більше зростає. При цьому зразу можна одержати підсумкові результати оцінки з графічними зображеннями і відповідним лістингом (роздруківкою).

У перспективі така оцінка знайде широке застосування в оперативних експертних системах, розроблюваних на основі так званого штучного інтелекту, невід'ємною частиною яких є *модель ситуації, модель знань експерта й механізм логічного виходу*.

Широке його використання в послідуючі роки при вивченні управління, менеджменту, рішення практичних завдань показало, що він дає змогу в 7 разів скоротити витрати часу в порівнянні з інструментальними вимірами при достатній достовірності для прийняття управлінських рішень. На 15-20 % збільшує засвоєння знань при суттєвому зміцненні навчальної дисципліни та рівня практичної підготовки.

Сила розробленого методу полягає в тому, що, наприклад, при підвищенні кваліфікації з відривом від виробництва кожен слухач-фахівець сільськогосподарського підприємства в аудиторії під керівництвом викладача в кінці кожного заняття (практичного, лекційного) для підтвердження та деталізації знань оцінює функціонування господарства, яке він знає. Тобто він здійснює

знакове моделювання. Виставлені відмінні та добрі оцінки, виражаючись транспортною сигналізацією, свідчать, що у відповідному напрямку горить зелене (дозволяюче рух) світло, трійки – жовте (попереджаюче) і двійки та одиниці – червоне (забороняюче рух). На основі отриманих даних формулюються експертні пропозиції: з чого слід в першу чергу починати поліпшення.

Студенти стаціонарного навчання також виконують аналогічні оцінювання на прикладі організацій, діяльність яких знають. В кінці вивчення дисципліни кожен студент обов'язково створює наукову роботу з використанням отриманих даних. Це почало робитися значно раніше приєднання вітчизняної освіти до Болонської конвенції. Переважна більшість наукових статей, дипломних робіт, дисертацій, які створені з використанням оціночної інформації, отримують високе визнання.

Полегшують самостійну роботу студентів і викладачів підручники, практикуми автора та багаточисельні публікації в професійній літературі. Останні роки оцінно-ситуаційний підхід використовується при вивченні інноваційного, інвестиційного та інших менеджментів.

По ініціативі директора державного підприємства „Дослідне господарство «Кутузівка» (Харківська область) Національної академії аграрних наук України академіка НААНУ О.К. Трішина та ректора ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, чл. кор. НААНУ В.К. Пузіка створена колективна монографія вчених університету та фахівців підприємства «Стан та напрями удосконалення функціонування дослідного господарства «Кутузівка»: оцінно-ситуаційний аналіз», яка підготовлена до друку.

На всіх річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників з першого їх засідання автор доповідав з відповідними публікаціями про можливість використання запропонованого ним експертного оцінно-ситуаційного підходу, який значно збагачує арсенал методів наукових та виробничих досліджень.

Про те, що запропонований оціночний інструмент має право на життя в офіційній професійній, громадській та індивідуальній практиці, свідчать внесення прізвища автора (без будь-якого його особистого втручання) на Стеллу Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» учених, які зробили свій внесок в розвиток науки; в Енциклопедію Сучасної України (ЕСУ, т. 2, с. 545),

висунення вченою радою ХНАУ ім. В.В. Докучаєва на присвоєння почесного звання «Заслужений працівник освіти України», нагородження знаком «Відмінник аграрної освіти» та дипломом з економіки імені М.І. Тугана Барановського.

Нагороди про участь у Великій вітчизняній війні 1941-1945 рр., професійні напрацювання в науковій, навчальній та виробничій діяльності автора збагачують його сили, надихають на натхненну працю. Вважаю, що експертний оцінно-ситуаційний підхід в майбутньому має широке запровадження в різних сферах народного господарства, так як без порівняно суттєвих витрат дозволяє отримати додаткову інформацію для прийняття і реалізації управлінських рішень.

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОЛЕКТИВНИХ ГОСПОДАРСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (ДОСВІД КОРИСНИЙ ДЛЯ УКРАЇНИ)

ГАЛУШКО В.П., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР., ЧЛ-КОР. НААН УКРАЇНИ, ОЛІЙНИК О.О., К.Е.Н., ДОЦЕНТ

На сьогодні більше критикують проведену аграрну реформу в Україні, ніж висловлюють позитивну оцінку. До того ж повністю аграрна реформа так і не була завершена.

Ключовим моментом усіх аграрних реформ на постсоціалістичному просторі було питання земельних відносин.

Україна обрала шлях передачі землі в приватну власність як і більшість країн постсоціалістичного табору. Основною відмінністю було те, що більшість країн пішли шляхом реституції (реституція – це процес повернення майна, вилученого в минулому державою при проведенні націоналізації або незаконної конфіскації майна, колишнім власникам або їх спадкоємцям). Це такі країни як Чехія, Словаччина, Східна Німеччина, Болгарія тощо. Україна відмовилась від ідеї реституції землі і провела реформу в такій послідовності: 1-й етап передбачав передачу земель із державної власності в колективну. На 1.04.1996 р. приблизно 95% всіх земель недержавних підприємств було передано в колективну власність. 2-й етап – розподіл землі на земельні паї, які підтверджувалися сертифікатами. На кінець 1998 року

практично було завершено розподіл колективних земель на паї – 6,7 мільйонів українських громадян отримали сертифікати. 3-й етап – виділення земельних ділянок в натурі і оформлення Державного акту права власності на землю. На 1.01.2005 р. було видано біля 5,1 мільйонів Державних актів права власності на землю власникам земельних сертифікатів.

Процес реформування земельних відносин розпочався в Україні в 1991 році і триває по теперішній час, що негативно впливає на ефективність використання земельних ресурсів.

На відміну від України в Чеській республіці процес трансформації сільськогосподарських підприємств був проведений досить вдало.

Трансформація передбачала:

— паювання і розподіл майна, яке залишилося після задоволення реституційних претензій;

— формування альтернативних підприємницьких структур.

В результаті паювання було визначено біля 800 000 пайовиків.

Ці пайовики повинні були чітко визначити шлях реалізації свого паю. Можливо було три варіанти використання паю: початковий капітал для нових фермерських господарств сімейного типу (50 000, 6 %); внесення паю в новостворений кооператив (450 000, 56 %); грошова компенсація (300 000, 38 %).

Наступним етапом реформи була трансформація колективних господарств в альтернативні підприємницькі структури такі як кооперативи та акціонерні товариства. Особливістю було те, що були встановлені обмежені часові рамки трансформації колективних господарств. Процес повинен був закінчитись – 28 лютого 1992 року. Щодо колективних господарств, які не завершили процес реорганізації у цей термін, включався механізм примусової реалізації.

Трансформація колективних підприємств була завершена з такими результатами – 1197 колективних підприємств було трансформовано в 1233 нові кооперативні підприємства, 39 акціонерних товариств, 59 інші види підприємств, 24 було ліквідовано.

На цьому трансформація сільськогосподарських підприємств не завершилася. Деякі кооперативи відчули неефективність цієї організаційно-правової форми і тому розпочали процес трансформації в акціонерні товариства (табл.1).

Таблиця 1

Етапи трансформації підприємств в загальній площі сільськогосподарських угідь протягом 1989-2003 рр., %*

Організаційно-правова форма підприємства	1989	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2003
Кооперативні підприємства	65,6	47,0	43,2	38,7	34,5	32,2	29,1	26,3
Акціонерні товариства	-	28,0	31,9	35,4	40,6	43,3	43,3	43,3
Фермерські господарства	0,3	23,3	23,8	25,1	23,7	23,5	26,4	29,2
Державні підприємства	34,1	1,7	1,1	0,8	1,2	1,0	1,2	1,2
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

** Загальна площа сільськогосподарських угідь - 4,3 млн. га*

Недоліками кооперативної форми було складність прийняття рішень – незалежно від розміру паю член кооперативу має один голос (деякі кооперативи налічували до 800 пайовиків). По-друге, кооперативне підприємство наражається на ризик виходу пайовика із підприємства, що тягне за собою повернення паю в грошовій або натуральній формі і це негативно відображається на фінансовому стані підприємства. Про інтенсивність трансформації кооперативних підприємств в господарські товариства (переважно акціонерні) свідчать такі дані. Якщо на кінець 1995 року господарські товариства обробляли 28,0 % сільськогосподарських угідь, то на кінець 2003 року – вже 43,3 %. В свою чергу кооперативні підприємства на кінець 1995 року обробляли 47,0 % сільськогосподарських угідь, а на кінець 2003 року – 26,3 %.

Отже, виходячи з вищесказаного успіх трансформаційних процесів в Чеській республіці був обумовлений, на нашу думку, такими факторами:

— Час трансформації був досить короткий.

— Трансформаційні процеси супроводжувалися значною роз'яснювальною роботою та поширенням економічних знань.

— Обмеження використання майнових паїв тільки шляхом як початковий капітал для нових фермерських господарств сімейного типу, або для внесення в статутний фонд новоствореного підприємства, або як грошова компенсація дозволила зберегти майнові виробничі комплекси і їх виробничу придатність.

Висновки для України

1. Формування крупнотоварних аграрних підприємств може бути єдиним шляхом збереження конкурентноздатності сільськогосподарського виробництва в умовах глобалізації світової економіки.

2. Організаційно-правовою формою створення крупно-товарних аграрних підприємств повинні бути акціонерні товариства, які є єдиними організаційно-правовими формами господарювання, де галузь рослинництва та тваринництва були у 2008 році беззбитковими (табл. 2).

Таблиця 2

Ефективність сільськогосподарських підприємств України, 2008 р*.

Організаційно-правова форма	Кількість господарств	Припадає сільськогосподарських угідь на 1 господарство, га	Рентабельність, %		
			Сільськогосподарської діяльності	Рослинництва	Тваринництва
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Фермерське господарство	727	1967	28,5	32,6	0,3
Приватне підприємство	2201	1549	14,4	19,9	-1,5
Колективне підприємство	34	813	12,8	32,0	-5,3
Державне підприємство	253	2391	0,3	11,5	-17,3
Дочірнє підприємство	174	4271	8,0	21,0	-5,5
Відкрите акціонерне товариство	399	1529	9,2	13,8	4,9
Закрите акціонерне товариство	228	3397	14,2	19,4	8,4
Товариство з обмеженою відповідальністю	4425	2081	13,1	17,9	0,9
Кооператив	44	1637	15,0	33,9	-7,0
Виробничий кооператив	162	1823	13,9	27,1	-6,4

Продовження таблиці 2

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Сільськогосподарський виробничий кооператив	498	1558	11,8	26,7	-9,8
Інші	139	1554	9,9	23,9	-11,7
Україна	**9284**	**1957**	**13,4**	**19,6**	**0,1**

** Із чисельністю працюючих більше 50 осіб.*

Джерело: *Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку Агропромислового виробництва України: монографія / Лузан Ю.Я. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 472 с. – С. 176.*

3. Створення крупнотоварних акціонерних товариств повинно супроводжуватись дієвою законодавчою базою та суттєвим державним впливом на інтеграційні процеси.

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНУ ПІДТРИМКУ

ЛОЗИНСЬКА Т.М., Д.ДЕРЖ.УПР., ДОЦЕНТ,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

Низький рівень інтенсифікації сільського господарства спонукає багатьох вчених і практиків висловлювати думку про доцільність забезпечення розвитку галузі на інноваційній основі [1;2;3]. Цілком погоджуючись з таким висновком і, більше того, вважаючи, що сільське господарство сучасної України може реалізувати свій потенціал виключно завдяки залученню новацій, усе ж варто звернути увагу на особливості інноваційних процесів в аграрній сфері.

Якщо, не акцентувати увагу на нюансах, то зміст інновації зводиться до створення нового товару та подальшої його комерціалізації з метою отримання прибутку. У промисловості цей процес здійснюється за такою схемою (рис.).

Рис. Основні етапи інноваційного процесу

У сільському господарстві будь-які інноваційні зрушення не спрямовані на створення нового продукту, що є принциповою відмінністю інноваційної діяльності у цій галузі. Швидше йдеться про використання досягнень науково-технічного прогресу для підвищення продуктивності виробництва традиційних видів сільськогосподарської продукції: зерна, м'яса, молока, яєць тощо. Існуюча відмінність поряд із іншими, є об'єктивним джерелом формування диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, що не повинно залишатися поза увагою аграрної політики.

Виведення на ринок нових промислових товарів здійснюється в умовах тимчасової монополії, обумовленої ефектом «першого кроку» і патентним захистом нової розробки, тому ціни на нові товари відносно високі. Жодна з існуючих економічних теорій не вважає такий стан речей несправедливим, викривленим або неефективним [4]. Таким чином, промисловість, постачаючи сільському господарству нові товари, щоразу здійснює це за вищими цінами.

Сільськогосподарські товаровиробники, купуючи нову техніку, технології, хімічні засоби тощо, продукцію власного виробництва вимушені продавати за відносно низькими цінами в силу її традиційності та розповсюдженості. Безумовно, сезонність виробництва, погодно-кліматичні впливи, дефіцит провокують сплески цін на сільськогосподарську сировину, але важливо, що на її ціну не впливає *ступінь новизни товару*.

Оскільки сільськогосподарські ціни не є предметом аналізу у контексті даного дослідження, зосередимося на інноваційних аспектах діяльності аграрних підприємств.

Зважаючи, що сільськогосподарські підприємства як суб'єкти інноваційної діяльності, швидше є споживачами новацій, ніж їх виробниками, можна зробити декілька висновків.

1. Техніко – технологічна модернізація галузі, яка здатна забезпечити її розвиток, не під силу більшості сільськогосподарських підприємств, (особливо дрібних) через нестачу оборотних коштів. Яка не може бути подолана ними самостійно за відсутності товарів ринкової новизни;

2. Залучення новацій у сільське господарство неможливо здійснити без зовнішніх інвестицій, але при цьому виникає проблема концентрації власності у інвесторів і, як наслідок, монополізації продовольчого ринку;

3. Розв'язання цих проблем можливе за участі держави шляхом використання різних інструментів: субсидування відсоткових ставок по кредитах комерційних банків; субсидування вартості технічних засобів; використання державних інновацій тощо.

Використання усіх цих засобів державної підтримки інноваційної діяльності в сільському господарстві не пов'язане з процесами злиття і поглинання підприємств, тому не шкодять конкурентному середовищу.

Продовольча криза сприяла зростання інвестиційної привабливості сільського господарства. З 2000 р. по 2008 р. обсяги інвестицій в сільське господарство збільшилась в 7,5 рази, тоді як у харчову промисловість за цей же період – лише ва 2,6 рази. Якщо в національну економіку в 2008 р. у порівнянні з попереднім роком було залучено інвестицій на 2,6 % менше, то в сільському господарстві їх обсяг зріс на 43,2 % [5].

Але Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2010 рік, на жаль, не передбачає виділення коштів на підтримку інноваційної діяльності. Серед основних завдань аграрної політики на 2010 рік (забезпечення ефективного функціонування агропромислового комплексу; підвищення ефективності управління землями сільськогосподарського призначення;підтримка виробництва якісних і безпечних продуктів харчування тощо), безумовно важливих і необхідних, не знайшлося місця для завдань інноваційного розвитку галузі [6].

Виняток складають лише діючі Державна цільова програма реалізації технологічної політики в аграрному комплексі щодо забезпечення його технічного переоснащення, термін якої збігає у 2011 р. і Загальнодержавна програма селекції у тваринництві на період до 2010 р. щодо формування селекційної бази у тваринництві [6].

Доцільною, на наш погляд, є пропозиції щодо, використання кластерного підходу у забезпеченні інноваційно-інвестиційного розвитку сільського господарства [7;8], у межах якого забезпечуватиметься вертикальна та горизонтальна інтеграція, а також безпосередній зв'язок наукових установ і виробничих підприємств. Ці процеси є важливими, оскільки внаслідок ускладнення економічного життя, зростання його динамічності та збільшення флуктуацій, інновації перестають бути результатом діяльності лише окремих підприємств, а фінансові витрати на новаторство зумовлюють його переміщення у сферу діяльності великих компаній.

Тому державна політика щодо підтримки інноваційної діяльності в сільському господарстві має сприяти формуванню та розвитку науково-виробничих об'єднань в аграрній сфері.

Традиційність продукції, яку виробляють і постачають на ринок сільськогосподарські підприємствам не виключає, що в процесі інноваційної діяльності окремі її характеристики можуть бути змінені. У першу чергу це стосується урожайності рослин і продуктивності

тварин; поліпшення окремих споживчих властивостей (жирності, цукристості вмісту білків тощо); зміни зовнішнього вигляду, але зазначені диференціації, по-перше, все рівно залишаються малопоміченими кінцевими споживачами, а, по-друге, вони забезпечуються не безпосередніми виробниками товарної продукції, а спеціалізованими підприємствами (дослідними і селекційними, науково-дослідними і навчальними інститутами тощо).

Неврахування специфіки інноваційної діяльності в сільському господарстві окремими науковцями вважати, дозволяє їм вважати, що сутність і переваги інновацій є ідентичними для різних галузей. Наприклад, О. Лаврук пише: «Активізація інноваційної діяльності щодо пошуку та створення *інноваційних продуктів* дають можливість підприємствам (сільськогосподарським – Т.Л.) забезпечити довготривалі та суттєві конкурентні переваги. В такій ситуації аграрні підприємства зможуть не тільки орієнтуватися на існуючі потреби внутрішнього і зовнішнього ринків, але й впливати на їх формування» [9, с. 123].

Для сільськогосподарських підприємств важливо, щоб вони стали ланкою сучасного мережевого суспільства, оскільки формування мереж на основі кластерізації стало важливішим, ніж наукова і технічна діяльність сама по собі, про що свідчить швидкий розвиток партнерських досліджень, спільних підприємств, ліцензійних угод тощо.

Вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають бути суттєво модернізовані для того, щоб стали повноправними партнерами соціальних мереж. Зробити це необхідно швидко, за максимальної підтримки держави.

Таким чином, особливості інноваційної діяльності в сільському господарстві не дозволяють оцінювати її за такими самими критеріями, що й у промисловості, а відсутність можливості отримувати прибуток за рахунок принципово нових товарів є додатковим аргументом на користь висновку про необхідність її державної підтримки.

Література.

1. Лозинська Т.М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації: [Монографія] / Т.М.Лозинська. – Х.: Видавництво ХарРі НАДУ «Магістр», 2007.- 272 с.

2. Майстро С.В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання: [Монографія] / С.В Майстро – Х.: Видавництво ХарРі НАДУ «Магістр», 2009.- 240с.

3. Інноваційний модель розвитку економіки сільського господарства

України / М.Г. Михайлов // організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: матеріали Третіх регіональних річних зборів Північно-Східного відділення Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. 10 грудня 2009 р. м. Харків. - Х.: ХНТУСГ, 2010.- с. 146-157.

4. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / [О.Ю. Амосов, В.В. Калюжний, В.Л. Міненко та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. О.Ю. Амосов. - Х.: Видавництво ХарРі НАДУ «Магістр», 2009.- 408 с.

5. Інформація Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.minagro.gov.ua

6. Про державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік [Електронний ресурс] /Закон України № 2442-VI від 6 липня 2010 р. – Режим доступу :http://www.zakon.rada.gov.ua /cgi-bin/Laws/ main. cgi.

7. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: [Монографія] / М.А Латинін М.А. – Х.: Видавництво ХарРі НАДУ «Магістр», 2006.- 320с.

8. Шмаглій О.Б. Інноваційний розвиток сільського господарства та харчової промисловості / О.Б. Шмаглій // Економіка АПК. – 2010. -№5. – С. 119-122.

9. Лаврук О.В. Мотиваційний механізм інноваційної діяльності аграрних підприємств / О.В. Лаврук // Економіка АПК. – 2010. -№5. – С. 123-127.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕСУРСИ І ЇХ МІСЦЕ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

ФЕДУЛОВА І.В., Д.Е.Н., ДОЦЕНТ,
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інтелектуальний капітал як цінність означає актив, який має властивість приносити дохід. Як система він являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих визначеним чином елементів з відповідними структурними зв'язками. Як процес він визначається завдяки наявності у нього відтворюючих характеристик, можливості залучення його в оборот, де здійснюється його виробниче споживання і нагромадження.

Це дозволяє сформулювати основні задачі процесу управління інтелектуальним капіталом:

— оптимізація структури інтелектуального капіталу, збереження балансу між різними його елементами і їх групами, встановлення

міжелементних зв'язків;

— забезпечення неперервності процесу руху інтелектуального капіталу, інтеграція всіх його етапів в єдиний кругообіг, усунення перешкод між ними;

— забезпечення максимального результату при оптимальних витратах інтелектуального капіталу;

— підвищення цінності інтелектуального капіталу для організації і суспільства в цілому;

— забезпечення процесу виробництва, розповсюдження і використання інтелектуальних ресурсів і знань.

Найбільш точне визначення інтелектуального капіталу дав О. Кендюхов, він зазначає, що «інтелектуальний капітал – це здатні створювати нову вартість інтелектуальні ресурси підприємства, представлені людським і машинним інтелектом, а також інтелектуальними продуктами, виробленими самостійно чи залученими з інших джерел (куплені, орендовані) як засоби створення нової вартості».

Інтелектуальні ресурси підприємства включають інтелектуальний капітал, інтелектуальну працю та інтелектуальні продукти, які у свою чергу також можуть бути використані як засоби виробництва. Таким чином, інтелектуальні ресурси трансформуються у інтелектуальний капітал, який, в свою чергу, виступає інтелектуальним ресурсом для нового обороту капіталу. Інтелектуальні ресурси виступають основою для визначення інтелектуального потенціалу.

Економічна категорія «технічний капітал» («фізичний капітал») є загальноприйнятою та використовуваною, до неї відносять обладнання, устаткування, будівлі, споруди, тобто все те, що має матеріальне вираження, може бути чітко підраховано.

До фінансового капіталу відносять грошові та прирівняні до них кошти.

Інформаційні технології, в свою чергу, мають як матеріальне, так і нематеріальне вираження. За допомогою баз даних, програмного забезпечення, технічних засобів, тобто матеріального вираження інтелектуальних технологій співробітники створюють певні продукти інтелектуальної діяльності. Для здійснення ефективного управління як всім підприємством, так і інтелектуальним капіталом зокрема, не менш важлива нематеріальна частина інтелектуальних технологій: культура, філософія та етика управління, організаційна структура.

Здійснений огляд наукових поглядів на визначення

інтелектуального капіталу дав можливість під ним розуміти інтелектуальні ресурси, що втілені у сукупності наукових та загальних знань працівників, їх досвіді, знаннях, вміннях і навичках, які створюють продукти інтелектуальної діяльності, що можуть належати як його власнику, так і іншим суб'єктам господарювання, та дозволяють отримувати додаткову вартість.

Інтелектуальний капітал підприємства варто відрізняти від інтелектуального потенціалу, хоча окремі дослідники ці поняття ототожнюють. Інтелектуальний потенціал підприємства – це можливості, які надані інтелектуальними ресурсами в часі і просторі, що можуть бути використані для розв'язання поставленої задачі. Зовсім не означає, що ці можливості будуть будь-коли реалізовані. Інтелектуальний капітал – це оцінені в грошах інтелектуальні ресурси, які отримують додаткову вартість, а інтелектуальний потенціал – всі інтелектуальні ресурси, які можуть отримувати додаткову вартість. Інтелектуальна власність характеризує правовий аспект володіння інтелектуальними ресурсами без урахування того, чи несуть у собі об'єкти інтелектуальної власності функцію капіталу чи ні. Тільки у такому аспекті інтелектуальна власність розглядається як чинник виробництва.

Інтелектуальний потенціал можна розглядати як основу для визначення інноваційного потенціалу підприємства разом із фізичним і фінансовим капіталом, які в сукупності створюють унікальні можливості ведення інноваційної діяльності для кожного конкретного підприємства. З огляду на це відмінності понять «інтелектуальні ресурси» та «інноваційні ресурси» полягають у наступному. Інтелектуальні ресурси підприємства – це сукупність наукових та загальних знань працівників, їх досвід, знання, вміння і навички, які створюють продукти інтелектуальної діяльності, разом з інтелектуальною працею вони виступають основою для створення інтелектуального капіталу. Інтелектуальні продукти також можуть бути використані як засоби виробництва, оскільки вони є результатом інтелектуальної праці і виступають інтелектуальним ресурсом для нового обороту капіталу. А інноваційні ресурси включають перелік фізичних і фінансових активів, інтелектуальних ресурсів підприємства та інноваційні продукти, які можуть виступати як засоби виробництва і сприяють інноваційній діяльності.

Таким чином знання трансформуються в інтелектуальні ресурси (інтелектуальні активи), які, в свою чергу, трансформуються в інтелектуальний капітал. Інтелектуальний капітал разом з

інтелектуальною працею і інтелектуальними продуктами виступає інтелектуальним ресурсом для наступного обороту капіталу у процесі виробництва і створює новий інтелектуальний капітал. Інноваційний потенціал виражає міру готовності до здійснення ефективної інноваційної діяльності і спрямований на впровадження у виробництво інноваційної продукції з метою задоволення потреб і отримання прибутку. Для цього окрім матеріальних і фінансових ресурсів використовуються інтелектуальні ресурси, які виступають як засоби виробництва. В системі оцінки інноваційного потенціалу інтелектуальні ресурси як і фізичні і фінансові активи трансформуються із вартісної оцінки в кількісну.

На сучасному етапі неможливий розвиток підприємства без використання інтелектуального капіталу, який виступає поштовхом до всіх позитивних змін.

ДЕКОМПОЗИЦІЯ ДОКТРИНИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНФІГУРАЦІЇ ЇЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЗАГРОЗИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ

ФУРДИЧКО О.І., Д.Е.Н., АКАДЕМІК НААН УКРАЇНИ,
ГУДЗЬ О.Є., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ІНСТИТУТ АГРОЕКОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НААН УКРАЇНИ

Характерною сутнісною прикметою минулого тисячоліття було нестримне прагнення людства до економічного зростання та інноваційно-технологічного поступу. При цьому, успіх вимірювався переважно зростанням валового внутрішнього продукту. Вважалося, що це має автоматично забезпечити добробут і суттєвий злет рівня життя людей.

Невпинний прогрес практично завжди опирався на нещадну експлуатацію та виснаження довкілля, експансією «закону джунглів» – хто сильніший, той і виживе. По суті, такі нероздільні сфери, як економіка, природа та суспільні інститути, функціонували ізольовано один від одного. Почала руйнуватися сама природна основа існування та внутрішнього світу людини. Суспільство такого типу фактично жило за рахунок майбутніх поколінь. Як наслідок – на початку XXI століття світ зіткнувся з глобальними екологічними проблемами,

голодом і зубожінням більшості населення земної кулі, деградацією моралі, наростанням регіональних та міжетнічних конфліктів, тероризмом тощо.

Переважно, такий сценарій змодельований недосконалими і суперечливими діями держави, і відсутністю адаптованої до якісно нових умов сучасного економічного простору парадигмою економічної політики та відповідного її інструментарію.

Застосування традиційної доктрини економічної політики в Україні свідчить про істотне зниження її ефективності щодо сталого її розвитку, екологізації виробництва, застосування інноваційних еколого-орієнованих технологій, економічного підйому тощо. Все це змушує розпочати пошук принципово нової гармонійної доктрини економічної політики України на якісно новому світоглядному підґрунті і більш дієвих її важелів та інструментів у площині її сталого розвитку.

За період економічних перетворень у структурі економічної діяльності України різко зросла частка енергоємних і одночасно найбільш забруднюючих довкілля галузей економіки – гірничо-металургійної, паливно-енергетичної, хімічної і нафтохімічної – з 17,3% у 1991 р. до більше 60%. Сформувалася яскраво виражена сировинна спрямованість експорту. Частка матеріало - та енергоємних галузей в українському експорті досягла близько 60%, причому 40% від усього експорту припадає на продукцію тільки однієї галузі – чорної металургії. Енергоємність ВВП України складає 0,89 кг умовного палива на кожен долар США валового внутрішнього продукту, що в 2,6 рази перевищує середній рівень енергоємності ВВП країн світу. Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком істотного технологічного відставання у більшості сфер економіки.

Водночас, така висока ресурсо - і енергоємність економіки України призводить до надмірного забруднення території країни. Україна порівняно з країнами Європейського Союзу має високі показники утворення та накопичення відходів виробництва і споживання. Якщо в 1980 р. на одного жителя України припадало 240 тонн накопичених відходів, у 1990 р. – 318 тонн, то нині – вже понад 500 тонн. Якщо в країнах ЄС на тисячу доларів ВВП нараховується 32 кг відходів, у Польщі – 124 кг, то в Україні – 15 тонн.

Сільськогосподарське виробництво також ґрунтується на нестійких моделях природокористування. Для України характерні надмірна освоєність земельних ресурсів (72 % замість допустимих 60-65 % загальної площі), критична розораність території (майже не має

аналогів у світі - сягає 58 % замість допустимих 40 %, для порівняння: у Великобританії, Франції, ФРН – 28 –32 %), недостатня площа лісів (15,7 % замість умовно оптимальних 22–25%) та еколого-стабілізуючих компонентів ландшафту в цілому (лісів, незайманих заплав, природних лук і т.п., 37% замість 40-45%). У деяких областях рівень розораності перевищив 90%. Частка еродованих земель в Україні складає 57,4% площі країни. Щорічне зростання площ еродованої ріллі досягає в Україні 60-80 тис. га. Близько 20% території України перебуває в незадовільному стані через перенасичення ґрунтів різними токсичними сполуками. Обсяги викидів шкідливих речовин складають 10 т на 1 кв. км території або 85 кг на душу населення. За цими показниками Україна перевищує розвинені держави в декілька разів. Чисельність населення України безупинно зменшується, за останні 10 років вона скоротилася більш ніж на 4 млн. осіб.

Підґрунтям існуючих проблем є теоретико-методологічне відставання наукової думки. Ні класики економічної науки А. Сміт і Д. Рікардо, ні наступні економічні школи і вчені, включаючи Д. Кейнса, М. Фрідмана, А. Маршалла, не надавали великого значення екологічним обмеженням в контурі економічного розвитку. Довгий час домінувало переконання безкоштовності природних ресурсів (20-х – 50-х рр.) Згідно з цими поглядами, вважалося, що природні ресурси не можуть бути об'єктом купівлі-продажу, тому методологічно невірно оцінювати їх у вартісному вираженні, а імплементація в господарську практику оцінки природних ресурсів буде спотворювати розвиток промислового і сільськогосподарського виробництва. Ігнорування вартісної оцінки природних ресурсів та їх безоплатність зумовили їх безгосподарське використання.

У 60–70-х роках 20 ст. в Україні інтенсивно використовувалась витратна концепція природокористування, яка полягала в тому, що природні ресурси повинні мати економічну оцінку, тому вони є предметом праці. Критерієм вартісної оцінки природних ресурсів вважалися затрати на освоєння і підтримку об'єктів природокористування в придатному для експлуатації стані.

І тільки сімдесяті роки двадцятого століття, різко загострившись екологічні проблеми, поставили перед економічною наукою завдання осмислення сформованих тенденцій еколого-економічного розвитку та розробки принципово нової доктрини економічного і суспільного зростання. Окремі стратегії такого підйому окреслювалися деякими вченими, з проміж яких слід відмітити К. Гофмана, А. Григоренка, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, О. Веклич, В. Трегобчука, М. Хвесика.

Прогресивна міжнародна громадськість та відомі недержавні міжнародні організації, такі як Римський клуб (відома робота «Межі зростання»), Міжнародний інститут прикладного системного аналізу (IIASA, Люксембург, Австрія), Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень та інші, по-новому підійшли до подолання зазначених проблем. Цей новий підхід отримав назву – концепція сталого розвитку (sustainable development). Він значною мірою став продовженням концепції ноосфери, сформульованої академіком В. Вернадським ще в першій половині XX століття. Суть його полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля й відбувався соціальний прогрес, який забезпечує потреби кожної людини. Системне узгодження та збалансування цих трьох складових сталого розвитку, подолання суперечностей між ними – завдання величезної складності.

Практично, необхідність переходу на модель сталого розвитку всіх країн світу об'єктивно зумовлена демографічним «вибухом», сучасною науково-технічною революцією, а також нинішнім кризовим станом земної біосфери, зниженням її відновлювальних, відтворювальних і асиміляційних можливостей внаслідок надмірних антропотехногенних навантажень на природу.

Згідно з «індексом сталості розвитку», який агрегує 22 комплексних індикатори за 76 параметрами, що дають можливість оцінювати прогрес країн на шляху до екологобезпечного сталого розвитку, у п'ятірку світових лідерів входять Фінляндія, Норвегія, Уругвай, Швеція та Ісландія. Цікаво, що країни-лідери не відносяться до супердержав з домінуючими ідеологіями та економіками. Базові галузі економіки цих країн не зорієнтовані на використання значних природних ресурсів і дешевої робочої сили. Характерна особливість цих країн – домінування у структурі доданої вартості їхніх економік значної частки інтелектуальної та високотехнологічної праці. Всі ці країни дуже активні в інноваційній діяльності, спрямовують близько 3 % і більше ВВП на дослідження та розвиток науки. З початку 90-х років минулого століття ці країни активно розвивали в себе модель «екологічної економіки» та «економіки знань». Тому нині це країни з добре гармонізованими складовими сталого розвитку: інноваційною (високотехнологічною), економічною, екологічною та соціальною.

Турбує навіть не та обставина, що Україна практично за всіма визначальними індексами, індикаторами і показниками сталого

розвитку істотно поступається не тільки світовим лідерам і країнам „великої вісімки", але і майже усім постсоціалістичним країнам. Принципово важливо, що Україна до цих пір знаходиться в стані дискусії з приводу своєї національної ідентичності, вона ще не визначилася з політикою і траєкторією власного розвитку. За таких умов найкращі трансформації економіки, науки, освіти, інноваційної сфери не дадуть бажаних результатів, оскільки ці реформи є похідними від головного – визначення доктрини економічної політики розвитку держави. Ризик полягає в тому, що набагато легше віддати перевагу успішному «трафарету», зокрема зовні привабливому економічному розвитку, без урахування в єдиній, цілісній моделі екологічної та соціальної сфер. Тим більше що втілення концепції сталого розвитку не гарантуватиме швидкого зростання добробуту людей, натомість вимагатиме напруженої роботи й консолідованих зусиль політиків, управлінців, учених та всього прогресивного населення України.

Водночас, за нашим переконанням, копіювання моделі ліберального капіталізму, що нині домінує у країнах «великої вісімки» є для України неперспективним. Хоча ці країни й намагаються швидко адаптуватися до глобальних змін, але їм не під силу подолати головний недолік зазначеної моделі. Він полягає в безумовній максимізації прибутків на користь обмеженої соціальної групи, що у свою чергу, призводить до виснаження природних та соціальних ресурсів, на яких ґрунтується добробут і гуманітарний розвиток людей, а також виживання біологічних видів.

Вище означене переконливо свідчить, що Україні вкрай необхідна послідовна економічна політика, спрямована на втілення в реальну практику господарювання та суспільного життя принципів сталого розвитку.

Практична реалізація цілей, досягнення яких сприяє сталому розвитку суспільства, вимагає економічних перетворень, які б передбачали перерозподіл ресурсів і були спрямовані на реструктуризацію економіки, фундаментом якої має бути зіставлення екологічних можливостей країни з економічними потребами її населення.

В основу нової доктрини економічної політики слід покласти:

— пріоритет екології над економікою, ресурсо-екологічних критеріїв, показників і вимог над економічними;

— раціональне поєднання ринкових і державних економічних та адміністративних інструментів і важелів регулювання взаємовідносин

між суспільством і природою;

— оптимальне і взаємоузгоджене застосування методів галузевого та територіального управління, перенесення центру ваги і відповідальності за вирішення ресурсо-екологічних проблем на місцеві органи влади і управління;

— інтеграція ресурсо-екологічного та економічного підходів до розвитку і розміщення продуктивних сил шляхом розробки та застосування у господарській діяльності еколого-економічних нормативів, показників, стандартів і вимог;

— чітке визначення національних, регіональних та місцевих ресурсо-екологічних пріоритетів на прогнозування соціально-економічного розвитку.

Крім того, необхідно створити ефективні організаційно-управлінські структури, на які можна було б покласти відповідальність за виконання цієї надзвичайно важливої роботи, яка має стратегічне значення для суспільного прогресу.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СИСТЕМИ ТОЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Мазнєв Г.Є., професор,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Досвід країн з розвиненою ринковою економікою свідчить, що наука, науковоємні технології, активна інноваційна діяльність є рушійною силою розвитку виробництва в усіх галузях господарства. Так, в Сполучених Штатах Америки протягом останніх десятиліть близько двох третин сільськогосподарської продукції отримували завдяки інноваціям. В розвинених країнах близько 85 % валового внутрішнього продукту (ВВП) отримується за рахунок нових знань, які трансформовані в наукоємні технології [1]; інтенсивно формується економіка, заснована на знаннях. За даними Всесвітнього банку, національне багатство розвинених країн тільки на 5 % складають природні ресурси, на 18 % - матеріальний виробничий капітал, а 77 % займають знання і уміння їх раціонально використовувати [2].

Досягнення в галузі знань в США офіційно визнані в якості основи економічного зростання, оскільки, згідно з їх оцінками, один долар, вкладений в науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи, забезпечує збільшення ВВП на 9 доларів [3]. Відомо, що

президент Барак Обама у 2009 році оголосив науку головним пріоритетом держави, її фінансування буде збільшено не на відсотки а у рази [1].

Розвинені країни формують нову технологічну базу, засновану на використанні новітніх досягнень в галузі біотехнологій, генної інженерії, нанотехнологій, геоінформаційних технологій тощо. За висновками фахівців, традиційні технології виробництва вичерпали можливості як екстенсивного, так і інтенсивного розвитку [1].

Проте, слід констатувати, що в сільському господарстві України залишається орієнтація на екстенсивне господарювання шляхом використання в основному природної родючості землі, застосування застарілих ресурсозатратних агротехнологій. Наслідком такого підходу є погіршення екології навколишнього середовища, виснаження ґрунтів, дегуміфікація, водна та вітрова ерозія та інші прояви загальної деградації ґрунтового покрову.

Враховуючи світовий прогрес в інтенсифікації і екологізації технологічних процесів аграрного виробництва, ігнорування сучасних наукоємних технологій виробництва сільськогосподарської продукції обумовлює фатальне відставання нашої країни від світових товаровиробників, які ще в останній третині минулого століття стали на інноваційний шлях розвитку.

За роки економічних реформ цей розрив як за кількісними та за якісними показниками неухильно зростає.

З 1990 року основний капітал сільського господарства зменшився в 11,6 раза, а його частка в основному капіталі економіки України станом на початок 2008 року зменшилася від 24,6 до 3,4 %.

Академік НААН України Фурдичко О.І. і доктор економічних наук, професор Гудзь О.Є. наголошують, що «… в аграрній сфері продовжується процес деградації довкілля, збіднення генетичного фонду, виснаження природно-ресурсного потенціалу і як наслідок – відчутне погіршення якості життя сільського населення [4, с. 48]. На селі знижується народжуваність і зростає рівень смертності, середня тривалість життя селян скоротилася на чотири роки. За межею бідності перебуває 15,5 % сільських жителів.

За висловлюванням акад. НААН України Б.Й. Пасхавера, «трансформаційна криза відкинула продовольче споживання в Україні майже на півстоліття назад …» [5, с. 20]. З 1990 року по 2007 рік купівельна спроможність середньомісячного доходу знизилась в 2,5 рази [5, с. 23]. Міжнародні порівняння свідчать про бідність населення нашої країни. Так, для дотримання норм здорового харчування

середньостатистичний українець повинен витрачати понад 60 % сукупного доходу, в той час як середньостатистичний американець – лише 12,8 % свого доходу [6, с. 442]. Купівельна спроможність 1 % сімейного продовольчого бюджету у 2007 році складала: в Україні 55 ккал, а в США – 305 ккал, що більше ніж п'ятиразово перевищує український рівень продовольчої доступності.

Єдиним шляхом забезпечення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності виробництва і забезпечення економічного зростання є техніко-технологічне переозброєння агровиробництва і освоєння наукоємних ресурсозберігаючих технологій [5], [7], [1].

Провідні зарубіжні країни все ширше використовують так зване інформаційно-біотехнологічне сільськогосподарське виробництво, прецезійне (точне) землеробство, принципово нові інформаційно-комунікаційні технології, наукоємні ресурсо- і енергозберігаючі технології нового покоління.

Система прецезійного (точного) землеробства функціонує на основі використання методів організації інформаційних потоків. Вона представляє собою систему менеджменту, яка за допомогою інформаційних технологій дозволяє приймати раціональні рішення з управління агроекологічним потенціалом Землі підчас організації виробництва у рослинництві.

Точне землеробство засновано на припущенні, що кожне поле є неоднорідним за рельєфом, характеристиками ґрунтового покрову, агрохімічному змісту, що вимогає диференційованого внесення на кожній ділянці варіабельних доз мінеральних добрив, або засобів захисту рослин [8], [9], [10]. Воно передбачає виконання усіх технологічних операцій при вирощуванні сільськогосподарських культур з урахуванням просторової і часової мінливості параметрів родючості ґрунту, стану рослин, природно-кліматичних умов тощо.

Таким чином, можна констатувати, що «*технології точного землеробства працюють за принципом – що, де, коли і скільки*» [10, с. 28]. Так, на підставі одержаних зі супутника даних, залежно від біологічної потреби рослин, наявності шкідників, або стану забур'яненості вноситься диференційована, точно нормована доза мінеральних добрив, або засобів захисту рослин і лише на тих ділянках, де це необхідно. За таким же принципом здійснюється полив. Такі технології дозволяють оптимізувати живлення рослин, обробку, догляд за посівами та, тим самим, економити добрива, воду, гербіциди, пестициди тощо.

Технології точного землеробства дозволяють:

— здійснювати моніторинг урожайності диференційовано по окремих ділянках поля;

— виконувати роботи цілодобово [11];

— створювати електронні карти сільськогосподарських угідь для використання в програмі. Геоінформаційної системи для аналіза ґрунтів [12];

— диференційоване внесення добрив в системі *off-line* в залежності від забезпеченості ґрунту поживними речовинами [13];

— диференційоване внесення добрив в системі *on-line* в залежності от потреб рослин у даний час [13].

Система паралельного водіння машинно-тракторних агрегатів забезпечує точність між рядками до 10 см і дозволяє виключити огріхи і зайві перекриття, що обумовлює значну економію паливно-мастильних матеріалів, добрив, засобів захисту рослин, скорочення термінів використання технологічних операцій, зниження утомлювальності механізаторів, підвищення якості виконання робіт.

Геоінформаційна технологія *Variable Rate Technology (VRT)* передбачає залежно від ситуації на окремій ділянці поля відміну зайвої технологічної операції, або навпаки – виконання необхідної, саме на цієй ділянці, операції. Це забезпечує підвищення урожайності вирощуваної культури.

Геоінформаційна технологія на базі глобальної позиційної системи *Global Positioning System* дозволяє проводити моніторинг урожайності по окремих ділянках поля.

Для моніторингу та прогнозування врожаїв сільськогосподарських культур застосовується система контролю росту рослин *CGMS*, яка оперує метеорологічною та агрометеорологічною базами даних і керує блоком прогнозування врожайності *MCYFS* [14]. Визначення геодезичних координат ділянок посівів сільськогосподарських культур здійснюється за допомогою приладів глобальної позиційної системи *Global Positioning System* (*GPS*) побутового призначення в міжнародній системі координат *WGS-84* в її останній версії *G1150* [15], [16].

Система *GPS* складається з трьох сегментів: космічного, керуючого та користувального. Космічний сегмент включає понад двадцять супутників, кількість яких не орбіті постійно змінюється. До керуючого сегмента входять п'ять контрольних центрів, розташованих на військових базах Сполучених штатів Америки [15], [16], [17]. Користувальний сегмент налічує десятки і сотні тисяч персональних

GPS – приймачів і спеціальних модулів для портативних комп'ютерів.

Для визначення об'єктів навколишнього сільськогосподарського середовища систему *Global Positioning System* застосовують в навігаційному режимі [18]. Якісне виконання робіт даної системи може бути забезпечено в умовах, коли поблизу місця виконання *GPS* – вимірювань відсутні лінії електропередач, потужні трансформатори, радіолокаційні і трансляційні станції, які можуть перешкоджати прийому радіосигналів. Місцевість має бути відкритою, а кут розташування супутників над горизонтом повинен перевищувати 15°. На *GPS* – приймач одночасно повинні надходити радіосигнали щонайменше ніж від трьох супутників. На кожному супутнику встановлені атомні годинники, які забезпечують точний час подачі радіосигналів. Знаючи швидкість поширення радіохвиль, по затримці проходження сигналу за заданим алгоритмом, реалізованим у *GPS* – навігаторі, якій встановлено на тракторі або на сільськогосподарської машині, розраховують координати місця знаходження цієї машини, тобто визначають точністю до 10 см координати кожної конкретної ділянки поля.

Для управління технологіями точного землеробства передбачена адаптована до конкретних умов система підтримки прийняття рішень (СППР) [8]. Комплекс СППР використовує прилади супутникової навігації *GPS,* засоби геоінформаційної системи, дані дистанційного зондування Землі, бортові комп'ютери, робототехнічні пристрої сільськогосподарського призначення, програмне забезпечення. СППР фіксує на кожному полі температуру ґрунту, повітря, швидкість вітру, кількість опадів, наявність шкідників і хвороб рослин, стан посівів, урожайність сільськогосподарських культур тощо. На основі отриманих даних спеціалізоване програмне забезпечення СППР формує технологічну карту поля (*treat-ment maps*), яка визначає особливості обробки кожної ділянки поля, що дозволяє приймати адекватні рішення і оперативно коректувати ситуацію на полях.

Як свідчить світовий досвід, успішне використання технологій точного землеробства стає можливим у тих країнах, де стає сформована матеріально-технічна база, створені відповідні економічні умови, підготовлені спеціалісти в галузі інформаційних технологій, де створені колективи наукових працівників і практиків відповідних спеціальностей. Так, в Сполучених Штатах Америки, Канаді, Англії, ФРН, Нідерландах, Данії, Китаї та інших країнах функціонують науково-виробничі і навчальні центри з точного землеробства [10]. Японія та вищезазначені країни впровадження технологій точного

землеробства почали з восьмидесятих років минулого століття і в даний час широко застосовують в практиці агровиробництва.

Обладнання для точного землеробства виробляють фірми: *Teejet Tecnologies (США), Bodeprobentechnik Nietfeld (ФРН), Cobera Land (ФРН), Wintex Agro (Данія)* [19]. В Росії офіційним дистриб'ютором і дилером є компанія «Інфорагро», основним напрямком роботи якої з 2002 року є впровадження комплексних проектів технологій точного землеробства в діяльність сільгосптоваровиробників.

На фермах Сполучених Штатів Америки більше половини зернозбиральних комбайнів обладнанні навігаційними системами для мониторинга врожайності сільськогосподарських культур [10]. На сьогодні більшість великих зарубіжних фірм з виробництва тракторів, комбайнів і сільськогосподарських машин пропонують техніку з встановленою навігаційною апаратурою.

Досвід застосування і розповсюдження технологій точного землеробства в зарубіжних країнах, а також ряд публікацій [9], [20], [10], засвідчують високу економічну і екологічну ефективність.

Технології точного землеробства в Російській Федерації від етапу експерімента переходять до виробничого використання [1, с. 114 - 115].

Так, в Самарській області фірма «Самара-Салана» протягом двох років застосовує елементи технологій точного землеробства при виробництві зернових культур на площі 2,5 тис. га. Причому на 500 га запроваджено диференційоване внесення добрив.

В Краснодарському краї агрофірма «Заповіти Ілліча» при виробництві зернових культур використовує системи паралельного водіння машинно-тракторних агрегатів, дякуючи чому вдалося у 2 рази підвищити продуктивність машин, скоротити кількість робітників, зменшити витрати паливно-мастильних матеріалів. Агрофірми «Прогрес» і «Рассвет» використовують елементи технології точного землеробства при внесенні мінеральних добрив, сівбі і оприскуванні посівів. Витрати пального зменшено на 25 %, чисельність робітників скорочено у 2 рази.

В .Волгоградській області фірма «Геліо Пакс Трейд» протягом трьох років використовує системи паралельного водіння. В господарстві понад 20 таких систем застосовують при оприскуванні, сівби та внесенні добрив.

Активно використовують технології точного землеробства в Оренбургській, Амурській та інших областях Росії [1].

В Україні внаслідок ряду об'єктивних і суб'єктивних причин

використання технологій точного землеробства носить поки що експериментальний характер.

Застосування сучасних інноваційних наукоємних, в тому числі геоінформаційних, технологій потребує значних фінансових вкладень. Так, витрати на наукові дослідження і розробки в США оцінюють в 250 млрд. доларів, що складає 2,9 % ВВП країни, в Японії – відповідно 94 млрд. дол. і 3 %, в Німеччині – 46 млрд. дол. і 2,35 %, в Швеції – 7,6 млрд. дол. і 4 %, в Росії у 2005 році витрати на науку склали 10,7 млрд. дол., що дорівнювало 1,4 % від ВВП [21]. Як вважають фахівці, при наукоємності ВВП менше 1 % в рік протягом п'яти – семі років починається руйнування науково-технічного потенціалу країни [1]. В Україні наукоємність ВВП знизилась з 1,8 % у 1991 році до 0,83 % ВВП у 2008 році [22, с. 23]. Науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України констатують, що «Україна фактично втратила половину свого потенціалу в науці… і … загрозливо наближається до стану відсталої держави… науково-технологічний потенціал України доведений сьогодні до стану, за яким можуть статися незворотні зміни, що унеможливлять його використання в інтересах інноваційного розвитку» [22, с. 179 - 180].

Така ситуація в інноваційній сфері відповідає стану її прогресуючого згасання [22], [23].

Для того щоб не опинитися на узбіччі науково-технічного прогресу під контролем могутніх транснаціональних корпорацій, не стати сировинним придатком розвинених країн і ринком збуту імпортної низькоякісної продукції, Україна повинна переорієнтувати державну політику на використання наукових знань як головного ресурсу економічного зростання, запровадити систему заходів щодо відновлення і розвитку науково-технологічного потенціалу, використовуючи як пряме державне фінансування, так і механізми стимулювання інноваційних процесів.

Література.

1. Федоренко В.Ф. Инновационная деятельность в АПК: состояние, проблемы, перспективы / В.Ф. Федоренко, Д.С. Буклагин, Э.Л. Аронов. – М.: Росинформагротех, 2010. – 280 с.

2. Савин М.С. Инновационное развитие: состояние и проблемы стимулирования / М.С. Савин // Национальные приоритеты развития России: образование, наука инновации: сб. тезисов VIII Московского Международного салона инноваций и инвестиций. – М.: НИИ РИНКЦЭ, 2008. – С. 6 – 11.

3. Ашихин А.Н. Состояние инновационной политики в зарубежных

странах и Российской Федерации / А.Н. Ашихин, Ю.Т. Смирнов, Д.В. Чернуха. – М.: ИНИЦ Роспатента, 2004. – 122 с.

4. Фурдичко О.І. Гармонізація екологізації менеджменту агроформувань в контурі інноваційного розвитку: методологічний вимір / О.І. Фурдичко, О.Е. Гудзь // Вісник ХНТУСГ. – 2010. – Вип. 105. – С. 47 – 58.

5. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред. Б.Й. Пасхавера. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, 2009. – 432 с.

6. Agricultural statistics 2007, Washington. Statistical Abstract of the United States, 2008. – P. 442.

7. Россоха В.В. Технологічний чинник у розвитку сільськогосподарського виробництва / В. В. Россоха // Вісник аграрної науки. – 2009. - № 3. – С. 66 – 70.

8. Точное земледелие [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – // http: // www.technoserv.ru/ru/solutions/gis/farming/, 2010.

9. Орлова Л.В. Инновационные технологии в земледелии: опыт применения, оценка эффективности / А.В. Орлова, Ф.К. Шакиров, С.А. Первицкий // Экономика сельскохозяственных и перерабатывающих предприятий. – 2009. - № 1. – С. 19 – 21.

10. Рунов Б. Новейшие технологии (точное земледелие) – основа развития выгодного сельского хозяйства / Б. Рунов, Н. Пильникова // Экономика сельского хозяйства России. – 2010. - № 2. – С. 25 – 34.

11. Параллельное и автоматическое вождение [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – // http egps.ru/ tech.2010.

12. Составление карт полей, исследование почвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – // http egps.ru/ tech.2010.

13. Дифференцированное внесение удобрений и средств защиты растений [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – // http egps.ru/ tech.2010.

14. Кравчук В. Моніторинг росту та прогнозування врожайності сільськогосподарських культур. Проект «МАРС» / В.Кравчук, О. Ковтуненко // Техніка і технології АПК. – 2009. - № 1. – С. 27 – 31.

15. Косовець О.О. Методичні засади визначення геодезичних координат у практиці Державної метеорологічної служби /О.О. Косовець, В.В. Соколов, Л.Я. Табачний // Праці ЦГО. – К., 2008. – Вип. 4 (18). – С. 74 – 81.

16. Кравчук В. Алгоритм практичного використання глобальної позиційної системи GPS для визначення об'єктів в системі контролю росту рослин (CGMS) / В. Кравчук, О. Ковтуненко, В. Соколов, Ю. Шулик // Техніка і технології АПК. – 2010. - № 1. – С. 37 – 39.

17. Герасимов Г. GPS/DGPS – технологии в земельно-кадастровых работах /Г. Герасимов // Геопрофіль. – 2008. - №03-08. – С. 17 – 23.

18. Паншин А.А. Технология выполнения GPS съёмок /

А.А. Панишин, Б.П. Голубко [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – // http: // igd.uran.ru Igeomech / articles/ paa 003/index.htm.2008.

19. Технологии вас не ждут [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – // http: // informagro.ru/, 2010.

20. Экономика систем навигации для сельскохозяйственной техники [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – // http: // informagro.ru/, 2010.

21. Рожков М.А. Национальная инновационная система России: современное состояние и основные направления государственной политики по её развитию / М.А. Рожков // Инновационная деятельность в высшей школе: м-ли н.-практ. конференции, 19 – 21 мая 2005 г. – Новочеркасск: ЮРГТУ, 2006. – С. 8 – 16.

22. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: Аналітичні матеріали до Парламентських слухань [«Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глоболізаційних викликів»] / [Л.І. Федукова, Ю.М. Бажал, І.А. Шовкун та ін.]; за ред. Л.І. Федулової, Г.О. Андрощука. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, 2009. – 196 с.

23. Россоха В.В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: монографія / В.В. Россоха. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 444 с.

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

АНДРІЄВСЬКИЙ Д.Й., ЗДОБУВАЧ,
АКАДЕМІЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

В дискусіях про вдосконалення економічної політики перехідного періоду, про поглиблення перетворень центральною стала ідея посилення регулювальної ролі держави в економіці. В цілому, ефективна державна промислова політика особливо важлива у наш час – в період підйому економіки і становлення в країні ринкової економіки. Це обумовлено необхідністю чіткого визначення цілей і напрямів структурної перебудови промисловості, підвищення ефективності роботи як окремих галузей, так і кожного підприємства, формування такої нормативно-правової бази господарювання, яка б забезпечувала підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. У зв'язку з цим ключове завдання науки – обґрунтувати розгорнену і нюансовану концепцію державного регулювання в умовах ринкової трансформації економіки.

Аналіз міжнародного досвіду дає змогу дійти важливого висновку: без чітко сформульованої, адаптованої до українських

реальностей (зокрема інституційних) державної промислової політики неможлива стабільність економічного зростання країни. Продумана й цілеспрямована державна промислова політика дає можливість спрямувати процес розвитку реального сектора економіки в русло таких перетворень, які зможуть не тільки забезпечити досягнення країною економічної (а також і політичної) незалежності, а й зайняти гідне місце серед високорозвинутих країн.

Питання побудови промислової політики є надзвичайно важливими і для розвинутих капіталістичних країн, таких як США: "У нас не буде прогресу, якщо ми не відмовимося від безглуздої ідеї, що будь-яке планування в масштабі країни є наступом на капіталістичну систему. Ця ідея вселяє нам такий страх, що ми залишаємося єдиною розвиненою країною у світі, що не має своєї промислової політики".

Перш ніж спробувати визначити контури адекватного реаліям сьогоднішньої України варіанта цієї політики, стисло охарактеризуємо основні елементи поняття "промислова політика" та їх системний зв'язок з урахуванням специфіки трансформаційної економіки.

Не дивлячись на досить велику увагу, що приділяється промисловій політиці в науковій літературі, однозначного визначення того, що вона собою являє, немає, що, на наш погляд, далеко не випадково, оскільки цілі і завдання її розробників змінювалися залежно від етапів здійснення ринкових перетворень і закладених у ній концептуальних основ.

Спочатку (у 1992 р.) абсолютно запанували постулати дерегулювання економіки. У той час не було розмов про якесь регулювання з боку держави, про механізм його взаємодії з ринком. Польський міністр промисловості в 1989 р. казав: "Найкраща промислова політика – це відсутність такої".

Але незабаром (вже в кінці 1992 р. і в 1993 р.) під загрозою катастрофічного поглиблення і прискорення виробничого спаду почали вживатися заходи загальної (фронтальної) підтримки промисловості шляхом взаємозаліку заборгованостей підприємств і пільгового кредитування. Саме тоді з'явилися визначення промислової політики, характерні для багатьох офіційних документів. "Головним пріоритетом антикризової програми є створення необхідних умов подолання кризових явищ у соціально-економічній сфері області в цілому, а не окремих конкретних підприємств". "Промислова політика – система правових, економічних й організаційних заходів органів державної влади Запорізької області, спрямованих на підвищення ефективності роботи промисловості, виходячи із соціально-економічних інтересів області".

Далі озвучувалася ідея селективної підтримки окремих видів виробництва згідно з визначеними державою пріоритетами. "Селективне державне втручання з метою реалізації пріоритетів національної структурної політики, що базуються на зрозуміло сформульованих стратегічних цілях, а також на чіткому уявленні про національні конкурентні переваги, – ось повсюдно апробований засіб подолання обмежувачів зростання, пов'язаних з недосконалістю ринкових механізмів. Саме це і становить сенс промислової політики". Проте кількість "пріоритетів" виявилася надмірною, їх визначення, м'яко кажучи, не було вільне від суб'єктивізму, у зв'язку з цим зросла небезпека галузевого лобізму і тотального "розпорошення" коштів. Ось чому декларації про критерії галузевої селекції поступилися місцем заявам про критерійний принцип відносно вищої ефективності проектів, їх конкурентоспроможності (у 1994 р. з'явився президентський указ про інвестиційний конкурс проектів на основі державної експертизи). По розробленій Міністерством економіки України Концепції промислової політики було сформовано визначення, згідно з яким промислова політика є комплексом заходів, здійснюваних державою з метою підвищення ефективності і конкурентоспроможності вітчизняної промисловості й формування її структури, яка б сприяла досягненню цієї мети.

У 1995–1996 рр. панував "макроекономічний підхід", тобто ставка робилася на фінансову стабілізацію як на необхідну і цілком достатню умову для економічного зростання, пожвавлення інвестиційної діяльності і широкомасштабного припливу іноземних інвестицій у вітчизняне виробництво. Такий підхід, зокрема, реалізувався у визначенні промислової політики, запропонованому авторами видання "Державне регулювання ринкової економіки", де промислову політику розуміють як "послідовну організацію у країні робіт щодо створення умов ефективного розвитку і взаємодії державного і приватного секторів економіки, підтримці необхідного рівня виробництва й інвестування, розвитку інфраструктури і людського потенціалу, а також механізму зовнішньої торгівлі з метою кількісного, якісного і структурного вдосконалення вітчизняного виробництва". Спроби конкретизувати суть промислової політики специфічними завданнями, що вирішуються суспільством на тому або іншому історичному відрізку свого розвитку, на наш погляд, не зовсім виправдані в теоретичному сенсі, оскільки не дають можливості побачити головне, що визначає її суть. У зв'язку з цим спробуємо на базі розглянутих дефініцій визначити те, що лежить в основі промислової політики і сформулювати свою точку зору з цього приводу.

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ВИРОБНИЧИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ СТРУКТУР

Березівська О.Й., к.е.н., ст. викладач,
Львівський національний аграрний університет

Функціонування колективних форм організації праці на основі приватної власності може бути ефективним лише за умови якісного оновлення системи внутрішньогосподарських виробничих відносин, впровадження такого механізму їх дії, який дав би змогу відновити ефективну систему організації виробництва й управління, дисципліну й порядок як один з елементів аграрної реформи. У цьому напрямі особливого значення набуває розробка організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості новостворених виробничих сільськогосподарських структур різних організаційно-правових форм. Серед них одним із способів є посилення впливу внутрішньогосподарських важелів на кінцеві результати роботи сільськогосподарських підприємств. При цьому підприємство слід розглядати як цілісний об'єкт, який залучає вихідні ресурси у виробництво та перетворює їх на продукцію. Модель підприємства відображає залежність результатів виробництва від витрачених чинників, розміру та співвідношення цих чинників, а поведінка підприємства визначається обсягом і структурою ресурсів, що залучаються, та продукцією, що виробляється.

Метою реформування внутрішньогосподарських виробничих відносин є: створення умов для розкриття потенціалу трудових колективів, висунення на керівні ролі найактивніших підприємливих людей; налагодження системи стимулювання працівників господарства до раціонального використання ресурсів, підвищення продуктивності праці, добросовісного виконання покладених на них обов'язків; налагодження ефективної взаємодії між підрозділами господарства, ефективного постачання їх ресурсами, що повинно забезпечити виробництво продукції в обсягах, необхідних для виконання укладених договорів і прийнятих зобов'язань; підвищення рівня соціального захисту пенсіонерів. Звідси, виникає необхідність розвитку відносин власності на засоби виробництва, що дало б змогу відродити в селян почуття реального господаря.

Формування нових суб'єктів власності з вищим рівнем зацікав-

леності, самостійності і відповідальності потребує удосконалення організаційних і внутрішньогосподарських відносин між трудовими колективами та їх підрозділами, спрямованих на розвиток самостійності у вирішенні питань виробництва, розпоряджання виробленою продукцією та результатами господарювання. Діюча система економічних загальногосподарських інструментів формування та розподілу госпрозрахункових надходжень, що діють на рівні підприємства і зацікавлюють його у збільшенні обсягів виробництва, конкурентоспроможності продукції та зниженні її собівартості, недостатньо ефективна на рівні підрозділів.

Ефективну форму економічних взаємовідносин у ринкових умовах господарювання може створити тільки реальний ринок, де продукт праці кожного реалізується як товар відповідно до вимог ринкового механізму. Враховувати інтереси всіх учасників виробництва можна тільки через ринкові відносини всіх підрозділів, які вироблену продукцію реалізовуватимуть самостійно, що позитивно впливатиме на кінцевий результат виробництва. Ефективність переходу до ринкових методів господарювання значною мірою залежить від дотримання принципів господарського розрахунку на рівні підрозділів. Тобто кожне сільськогосподарське підприємство здійснює свою виробничо-фінансову діяльність не ізольовано, а в постійних зв'язках зі своїми внутрішньогосподарськими підрозділами.

Аналіз чинників, що впливають на формування конкурентоспроможності продукції, а через неї – і на господарсько-фінансову діяльність в різних типах сільськогосподарських формувань свідчить, що вона забезпечується насамперед розвитком різних видів діяльності в них за схемою: виробництво – переробка – зберігання, торгівля і підвищення рівня самостійності в цих питаннях внутрішньогосподарських структурних підрозділів.

Звідси, основою ефективного господарювання в умовах формування ринкових відносин є не тип підприємства, а його організаційна структура, види діяльності й характер внутрішньогосподарських трудових відносин.

Організаційно-правові форми, які функціонують сьогодні в аграрному секторі, є конкурентоспроможними, але потребують докорінного реформування виробничих відносин, підвищення самостійності внутрішньогосподарських формувань і розширення видів їх діяльності.

Реформування системи внутрішньогосподарських виробничих відносин може здійснюватись різними способами. Вибір конкретної

моделі залежить від багатьох обставин: наявності енергійних і компетентних людей серед керівництва господарства, обізнаності селян із реальними можливостями, які відкриваються за тих чи інших форм господарювання, спеціалізації підприємства, його організаційної структури, складу трудового колективу та частки серед членів господарства пенсіонерів, загального фінансово-економічного стану господарства, розвитку в регіоні фермерства тощо.

Визначальними рисами кожної з них є: а) форма реалізації прав власників майна і землі (селян-пайовиків) та організація системи управління підприємства; б) специфіка відносин між структурними підрозділами, яка повинна поєднуватися з системою відповідальності кожного трудового колективу й окремого виконавця за результати їх праці. Звідси, все залежить від правильної структуризації підприємства.

За умов командно-адміністративної системи застосовувалась технологічна структуризація підприємства. В умовах ринкової економіки створюються передумови для впровадження товарної структуризації сільськогосподарських підприємств. Товарна структуризація – це формування підрозділів підприємства навколо товарних видів продукції, тобто з числа тих технологічних ланок, для яких певний вид товарної продукції вважається кінцевим.

У цьому разі технологічні підрозділи об'єднуються і стають товарним підрозділом ринкового типу, правда не всі підрозділи і не відразу можна структурувати таким чином. Реалізовувати це необхідно виважено і поетапно у міру їх готовності. За цих умов у ринковій економіці можуть створюватись підрозділи у формі центрів відповідальності з такими її обсягами: 1) центри витрат – відповідають за забезпечення ресурсами, обсяги виробництва продукції, витрати, собівартість її одиниці, вироблену продукцію передають адміністрації або за її вказівкою іншим підрозділам; 2) центри виручки – відповідають за повноту реалізації продукції, реалізаційні ціни та суму грошових надходжень; 3) центри прибутку – відповідають за обсяги виробництва, збуту, витрати і собівартість, реалізаційні ціни та суму прибутку; 4) центри управління – відповідають за досконалість маркетингової політики, ресурсне забезпечення, рентабельність організаційно-виробничої структури підприємства, його беззбитковість і платоспроможність. Найбільший обсяг обов'язків і повноважень мають центри прибутку, найменший – центри витрат. На перших етапах впровадження сучасних економічних механізмів забезпечення прибутковості господарства внутрішнім підрозділам надають організаційно-правового статусу центрів витрат і для

регулювання внутрішніх економічних відносин застосовують внутрішньогосподарські розрахункові ціни на продукцію підрозділів основного виробництва, а також роботи та послуги допоміжних і обслуговуючих виробництв. На відміну від ринкових цін, стосовно яких ставиться завдання зробити їх відомими для всіх операторів ринку, внутрішньогосподарські розрахункові ціни, як правило, є конфіденційними.

Отже, ринкові ціни формуються під впливом попиту і пропозиції і виконують якісно зовсім інші функції порівняно з внутрішньогосподарськими цінами. Внутрішньогосподарські розрахункові ціни виконують одну основну функцію – функцію оцінки результатів діяльності внутрішніх підрозділів підприємства за певний період часу, як правило за рік, а також роль економічного інструмента визначення розмірів матеріального стимулювання працюючих за колективні річні результати. Похідною (допоміжною) є функція розподілу новоствореної вартості між підрозділом, з одного боку, та підприємством – з іншого боку.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Березівський Я.П.,
Львівський національний аграрний університет

Вертикальна інтеграція сприяє концентрації виробництва і становленню асоційованих форм аграрного бізнесу на демократичних засадах. За цих умов кожен учасник інтеграції володіє юридичним правом і має економічні можливості для виходу на інший економічний та географічний рівень інтеграції. Зв'язок учасників інтеграції повинен бути двостороннім. Адже система асоційованої участі сільськогосподарських товаровиробників у процесі вертикальної інтеграції не є замкнутою. Більше того, в сучасних умовах є можливою і необхідною асоційована участь заготівельних, переробних, агросервісних і інших підприємств у капіталі сільськогосподарських товаровиробників.

Вертикальна інтеграція є більш прогресивним процесом, ніж горизонтальна, адже до процесів горизонтальної інтеграції залучаються підприємства однієї сфери АПК, а відтак цей вид інтеграції не приводить до створення підприємств інших сфер і не

розширює функцій сільськогосподарських підприємств за їх традиційні межі, що у свою чергу не сприяє розвитку аграрного бізнесу.

Отож, ефективність агропромислового виробництва і актуальність першочергових завдань полягають у тому, щоб замкнути ті ланки системи агропромислового виробництва, які зумовлюють диспаритет цін, монополізм, розривають міжгалузеві зв'язки товаровиробників, доводять сільськогосподарські підприємства до збитковості, завдають великих втрат недовантаженням виробничих потужностей тощо. Доцільно було б об'єднати зусилля сільськогосподарських та агросервісних підприємств, переробної промисловості, заготівельних організацій та фірмової торгівлі з метою створення вертикальних кооперативних об'єднань, засновниками яких повинні стати сільськогосподарські товаровиробники.

Якщо у такий спосіб об'єднати зусилля товаровиробників, заготівельників, переробників і торговельників у рамках єдиного агропромислового формування (кооперативу, асоціації, корпорації тощо) і звільнившись від посередників у відносинах можна здешевити виробництво продукції і знайти справедливіший спосіб розподілу виручки від реалізації готової продукції між партнерами відповідно до їх реального внеску у готовий продукт, відповідно до затрат на його виробництво.

Вважаємо, що агропромислова інтеграція дає цілу низку економічних переваг: зниження рівня невизначеності в постачанні і збуті для асоційованих членів спільного бізнесу; обмеження недосконалої конкуренції; впровадження досягнень науково-технічного прогресу; зниження виробничих витрат учасників інтеграції; додаткові джерела фінансування. Координація зусиль аграрних, переробних і сервісних підприємств дозволяє здійснювати своєчасні розрахунки за сировину, збільшувати завантаження виробничих потужностей переробних підприємств, оновлювати устаткування, використовувати прогресивні технології, що дає можливість зменшити неплатежі, поліпшити фінансовий стан як сільськогосподарських, так і інших інтегрованих підприємств. Тобто, агропромислова інтеграція означає організаційне поєднання сільськогосподарського і технологічно пов'язаного з ним промислового виробництва з метою одержання кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини і досягнення більшої економічної вигоди завдяки взаємній матеріальній заінтересованості і відповідальності всіх учасників агропромислового виробництва за

кінцеві результати господарювання. Вона може організаційно поєднувати всі або основні стадії агропромислового виробництва й обігу, зокрема виробництво сільськогосподарської сировини, її транспортування, зберігання, переробку і реалізацію кінцевого продукту.

У процесі інтеграції сільськогосподарського і промислового виробництва створюється додатковий синергетичний ефект, який знаходить свій прояв у вищій економічній ефективності інтегрованого виробництва порівняно з відокремленим. Основними джерелами одержання агропромисловими формуваннями синергетичного ефекту є істотне зменшення втрат сільськогосподарської продукції, особливо швидкопсувної, за рахунок зведення до мінімуму розриву між її збиранням і промисловою переробкою; збільшення обсягу виробництва кінцевої продукції за рахунок утилізації нестандартної сільськогосподарської продукції та побічних відходів, які без інтегрованого виробництва використовуються нераціонально; скорочення витрат на транспортування продукції до місць переробки великих переробних підприємствах чи для споживання населенням.

Отже, організація аграрного бізнесу в індивідуальній і асоційованій формах мають свої відмінності, особливості і сфери поширення. Серед таких для асоційованих форм притаманні – власність є приватно-спільною; фінансова відповідальність здебільшого обмежена розміром паю; термін функціонування підприємства залежить від фінансового стану і становища підприємства на ринку продовольства; сферою найбільш ефективного вкладання капіталу є суміжні (обслуговуючі) з сільськогосподарським виробництвом галузі; залучення додаткового капіталу необмежене тощо.

Хочемо наголосити на тому, що при становленні організаційно-правових структур аграрного бізнесу асоційованого типу значну роль відіграє не кількість учасників та засновників, а наявність ефективних власників як суб'єктів інтеграційних процесів. Більше того, досить часто на загальну ефективність підприємницької діяльності впливають не розміри чи ресурсне забезпечення підприємства, а наявність чи відсутність узгоджених інтересів. Саме тому є необхідність в обґрунтуванні перспектив асоційованої участі у бізнесі, здійсненні оцінки потенційної економічної та соціальної ефективності від організації бізнесу в асоційованих формах та розробки шляхів трансформації існуючих організаційно-правових форм виробничого, комерційного та фінансового підприємництва в процесі інтеграції в асоційовані форми аграрного бізнесу.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

ВИКЛЮК М.І., СТ. ВИКЛАДАЧ,
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ЛЬВІВСЬКА ФІЛІЯ

Однією із основних проблем розвитку підприємств транспортного машинобудування в Україні є відсутність ефективного механізму регулювання їх інноваційної діяльності, можливості реалізації наявного їх науково-виробничого потенціалу та виведення його на новий науково-технічний рівень розвитку.

Розробка нового механізму регулювання інноваційної діяльності зумовлюється, насамперед, особливостями функціонування та станом вітчизняного транспортного машинобудування. При розробці цього механізму та його активізації в Україні необхідно врахувати характер формування інноваційної політики держави та її направленість на вирішення проблем стимулювання інноваційних процесів в регіонах, галузях та окремих підприємствах.

Враховуючи недоліки та нечіткість діючого сьогодні механізму регулювання інноваційної діяльності, пропонуємо дослідження проводити у напрямку активізації інноваційних процесів підприємств транспортного машинобудування, з урахуванням обраного нами інструментарію реалізації. А тому процес розробки ефективного механізму регулювання інноваційної діяльності підприємств транспортного машинобудування має включати три складових: методичний, методологічний та управлінський інструментарій.

Для ефективності реалізації цього механізму мають забезпечуватись ряд вимог до нього, а саме: має реалізовуватись через використання економічних законів та закономірностей; формування передумов інноваційного розвитку підприємств для їх стійкості, рівноваги та підвищення рівня використання інноваційного потенціалу на усіх рівнях функціонування; розвиток системи регулювання має забезпечити спроможність суб'єктів до інноваційної діяльності; створення правового, організаційного та фінансового забезпечення, що підвищить рівень їх інноваційної спроможності.

Виконання перелічених вимог забезпечить збалансованість та підвищить рівень розвитку транспортного машинобудування шляхом: використання пріоритетів регулювання; формування основних цілей

регулювання, узгоджених з пріоритетами регулювання; використання системи принципів регулювання, що відповідають пріоритетам регулювання; узгодження складових системи регулювання з принципами регулювання.

Для обґрунтування способів реалізації дії механізму пропонуємо зупинитись спочатку на розгляді методологічного інструментарію регулювання інноваційної діяльності. Він полягає у пошуку ефективності нових знань через всезагальні закони філософії (діалектики, індукції, дедукції, аналізу і синтезу тощо) та економічної теорії (порівняння, закони попиту та пропозиції тощо). Розробка методологічного інструментарію повинна вирішити завдання пов'язані з дослідженням фінансово-економічних, правових та організаційних аспектів розвитку підприємств транспортного машинобудування, забезпечити дієвість та ефективність інноваційної політики, направленої на вирішення проблем формування інноваційних процесів на різних рівнях їх функціонування.

Розробка методичного інструментарію слугує засобом оцінки ефективності впроваджених заходів на основі аналізу інноваційних процесів, ефективності використання інноваційного потенціалу держави, регіонів, галузі, індивідуальних підприємств. Тому у розробку методичного інструментарію слід включити систему оцінки на різних ієрархічних рівнях та механізм узгодженості показників, що визначають інноваційну спроможність підприємств на усіх ієрархічних рівнях системи регулювання.

В основі процесу регулювання інноваційної діяльності лежить формування ефективної системи управління суб'єктами інноваційних процесів і отримання ефекту від застосування управлінського інструментарію. Управлінський інструментарій створює систему методів та засобів, які на основі організаційних, нормативно-правових та фінансово-економічних засад забезпечують результативність інноваційних процесів в транспортному машинобудуванні.

Організаційний інструментарій має забезпечити: визначення основних пріоритетів інноваційної діяльності в транспортному машинобудуванні; формування інноваційної інфраструктури (організаційних інноваційних структур, інформаційно-аналітичної, фінансової, консультаційної та виробничо-технологічної систем задля реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в транспортному машинобудуванні); створення системи стимулів, котрі здатні мотивувати споживання технологічної продукції, сприяти підприємництву та праці, розвитку та технологічній реструктуризації

виробництва; адаптацію підприємств до зовнішніх та внутрішніх змін через постійний контроль та моніторинг; організація процесу фінансування та інвестування пріоритетних інноваційних напрямів в транспортному машинобудуванні.

Нормативно-правовий інструментарій регулювання інноваційної діяльності, що діє сьогодні, потребує удосконалення. В основі цього має бути розробка правових заходів щодо забезпечення пріоритетності інноваційної діяльності підприємств транспортного машинобудування, стратегії їх інноваційного розвитку.

В основі фінансово-економічного інструментарію повинна реалізовуватись система стимулів (податкових, бюджетних, кредитних, інвестиційних, цінових, ліцензійних); формуватися ефективна система лізингу, системи державних замовлень і закупівель, механізм фінансування та інвестування коротко-, середньо- та довгострокових напрямів інноваційної діяльності підприємств транспортного машинобудування .

Отже, використання в практичній діяльності суб'єктів запропонованого механізму регулювання дозволить забезпечити пожвавлення інноваційних процесів підприємств транспортного машинобудування, на основі розробки програмно-цільових і стратегічних програм їх розвитку; розглянути транспортне машинобудування як перспективу розвитку певних регіонів, де зосереджено науково-виробничий потенціал галузі; підвищити рівень конкурентноздатності держави на основі розвитку однієї із найбільш перспективних та обороноздатних галузей економіки.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Войтова М.І., Сімчера О.І.,*
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

На сучасному етапі розвитку України роль інновацій в економічній системі займають одне з провідних місць. У світі співвідношення сил між державами визначається порівнянням інноваційних можливостей, умінням ефективно використовувати

* *Науковий керівник – Кириченко С.О., ст. викладач*

національний та світовий науково-технічний потенціал.

Державна підтримка на сьогодні, є досить важливим чинником для розвитку та виходу інноваційно-нових та конкурентоспроможних підприємств на світовий ринок. Накопичений міжнародний досвід свідчить про розмаїття форм і методів, що застосовуються державами в сфері регулювання інноваційної сфери. З існуючих інструментів державної підтримки інноваційної діяльності найпоширенішими є методи регулювання податків шляхом зниження ставок податків на прибуток, використання податкового кредитування на приріст обсягів НДДКР та звільнення від оподаткування певних потоків прибутків інноваторів.

Здатність України до інноваційних змін визначає ефективність економіки, обороноздатність, духовну і політичну культуру країни, захищеність суспільства. Тому інноваційний потенціал є основою підвищення ефективності національної економіки України. Його раціональне використання розкриває можливості переходу країни в інформаційну епоху. Структурна перебудова економіки з урахуванням інноваційної складової є надзвичайно важливим завданням формування стратегії розвитку держави.

Економічна ситуація, яка склалась зараз в Україні, дуже складна. Серед сукупності причин, що сприяли економічній кризі та утримують перехід України на траєкторію економічного зростання, чи не найголовнішою є низька інноваційна активність. У забезпеченні виходу економіки з кризового стану і стабільного її розвитку вирішальну роль відіграє науково - обґрунтована інноваційна політика держави. В Україні дотепер не створено обґрунтованої системи державної підтримки інноваційної діяльності підприємств. Вивести Україну з цієї ситуації може лише науково – обґрунтована інноваційна політика держави. Активізація інноваційного процесу є одним із надійніших механізмів соціально-економічних перетворень. Щодо прямих методів державного регулювання інноваційної діяльності здійснюються в адміністративній та цільовій формах: адміністративне – пряме дотаційне фінансування через державні цільові програми підтримки нововведень, створена система державних контрактів на придбання тих чи інших товарів і послуг, надання кредитних пільг фірмам для реалізації нових ідей; під цільовим фінансуванням розуміють укладання угод між замовниками та підрядниками.

Одним із найпоширеніших у світовій практиці напрямів державного стимулювання інноваційною діяльністю є податкове стимулювання. За формою впливу на інноваційну діяльність воно

належить до непрямих методів державного управління, а його сутність полягає у відмові держави від частини податкових надходжень в обмін на зростання інноваційної продукції з урахуванням визначених державою пріоритетів. У свою чергу, зростання обсягів такої продукції приводить до збільшення суми податкових надходжень. За умови, коли останнє перевищує суму наданих податкових пільг, податкове стимулювання стає економічно вигідним як для суб'єктів інноваційної діяльності, так і для держави.

До основних напрямів державного регулювання інноваційної діяльності належать такі:

— акумулювання фінансових ресурсів на наукові дослідження як за рахунок бюджету, так і шляхом створення спеціальних фондів;

— усебічне сприяння розвитку науки, у тому числі прикладної, і формування малого інноваційного підприємництва;

— формування державних замовлень на НДДКР, які забезпечують початковий попит на інновації;

— координація інноваційної діяльності;

— стимулювання інноваційного процесу та інноваційної діяльності шляхом підтримки конкуренції, а також використання економічних методів прямої і побічної дії, як-от: фінансові субсидії, пільги, страхування впливу інноваційних ризиків і т. д.;

— створення правової бази інноваційних процесів — формування необхідного законодавства;

— формування науково-інноваційної інфраструктури, інформаційних систем, консультативно-юридичних послуг;

— інституціональне забезпечення інноваційних процесів шляхом створення державних організацій і підрозділів, які виконують НДЦКР і здійснюють нововведення в галузях державного сектору;

— підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності через заохочення інноваторів, забезпечення їх соціального захисту, пропаганди науково-технічних досягнень.

Для забезпечення в Україні науково-технологічного розвитку для стимулювання інноваційної сфери потрібно: перехід від традиційної науково-технічної політики до інноваційної; стимулювання розвитку основних галузей економіки та відмова від концепції рівномірного технічного розвитку; інвестування в інноваційну сферу та відмова від інвестицій у відтворення капіталу; надання переваги ризиковому капіталу замість використання кредитів банку; впровадження пільг для інноваторів; перехід до непрямого регулювання інноваційних процесів.

Література.

1. Алексеева К.А. Державні механізми стимулювання інноваційного розвитку // Економіка та держава – 2009 - №3 – С. 74-76.

2. Денисенко М.П. Інноваційна діяльність підприємств України: суть, оцінка та напрями активізації // проблеми науки – 2008. №6- С. 9-16.

3. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України. – 2006. - № 9.- С. 24-28.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

ГУТОРОВ О.І., К.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ГУТОРОВА О.О., К.Е.Н., ДОЦНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

На теперішній час, на жаль, державні програми різних рівнів, які втілюють реалізацію інноваційної політики, не виконують свою основну функцію – забезпечення інноваційного розвитку. Це відбувається через існуючий розрив між програмами та об'єктами їх реалізації, відсутність реальних стимулів активності підприємців, недовіри до органів виконавчої влади. Звідси витікає інша проблема – підприємці не поспішають ділитися з державою інформацією про свої плани та проекти, не вірять у можливість отримання державного фінансування, а отже, і не звертаються за допомогою до державних фінансово-кредитних установ. Саме з цим пов'язана несистемність реалізації інноваційний проектів, невідповідність їх пріоритетам і потребам розвитку економіки регіону.

Щоб подолати існуючі недоліки і зробити державні та регіональні програми дієвими, слід докорінно змінити підхід до їх формування та реалізації. На нашу думку, при формуванні стратегічних програм і проектів розвитку слід керуватися наступними положеннями:

— зміна підходу до формування програм інноваційно-інвестиційного розвитку. Сьогодні регіональні програми проходять низку етапів від формування до затвердження, на яких практично не відбувається контакту з безпосередніми виконавцями – підприємцями,

максимум вони отримують підтримку на науково-практичних конференціях та інших форумах. А потім під ці програми відбувається відбір проектів, які розроблені окремими підприємствами та організаціями. Ми вважаємо такий підхід не результативним. Слід формувати програми, які стимулюють розробку проектів, а не намагатися зібрати проекти під розроблювану програму;

— формування інноваційного світосприяття. Усі учасники інноваційного процесу на макро-, мезо- та мікрорівні мають критично ставитися до усталеності і прагнути інноваційного розвитку. До цього їх має підштовхувати не тільки програмні стимули, але й система функціонування виробництв;

— підтримка підприємців. Слід зламати стереотип «держава – ворог підприємців», а задля цього державні установи, яким надано функцію стимулювання інноваційного розвитку (зокрема, державного інвестування), мають іти назустріч підприємцям, а не підприємці мають випрошувати підтримку. Необхідно здійснювати пошук підприємств, які здатні розробити та реалізувати інноваційні проекти у провідних напрямах, стимулювати такі проекти;

— підтримка науки. Основним засобом стимулювання наукових досліджень має стати механізм їх замовлення з боку держави та підприємств;

— агропромислова інтеграція. Об'єднання зусиль підприємств з виробництва й переробки сільськогосподарської продукції, інтеграція підприємств за технологічним і територіальним принципами є об'єктивною необхідністю інноваційного розвитку аграрної сфери регіону.

Інноваційний розвиток передбачає формування нових регіональних технологічних систем і підвищення можливостей розвитку кожного регіону шляхом розробки й упровадження принципово нових технологій і товарів. Створення таких новацій у сучасних умовах можливе лише на основі розвитку фундаментальних та прикладних досліджень, об'єднання наукового, виробничого та фінансового потенціалів.

Пріоритетними напрямами діяльності держави в регіоні мають стати науково-технічна, інноваційна та освітня сфери. Дії обласних державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування слід спрямовувати на вирішення першочергових завдань інноваційного розвитку аграрної сфери регіону, інструментом забезпечення якого має стати регіональна програма.

Програма має виконувати такі функції:

— визначення пріоритетних напрямів розвитку аграрної сфери регіону з урахуванням загальнодержавних пріоритетів сталого розвитку і вимог гарантування національної безпеки;

— удосконалення нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності з метою стимулювання інтеграції науки і виробництва, а також міжгалузевої інтеграції у розробці й виробництві інноваційної продукції та запровадженні інноваційних технологій;

— утворення передумов для інноваційної діяльності й концентрації фінансових та матеріальних ресурсів в інтегрованих виробничих формуваннях (типу альянсів) для підтримки реалізації спільних інноваційних проектів підприємств;

— розробка механізмів інтеграції й регулювання інноваційного розвитку підприємств аграрної сфери регіону;

— створення регіональної (інтегрованої міжобласної) інноваційної системи регіону і відповідної інфраструктури (у тому числі інформаційної), спроможної забезпечити ефективне співробітництво підприємств і організацій у процесі інноваційного розвитку;

— розвиток інструментів інвестування інноваційних програм та проектів аграрних підприємств на основі поєднання державного й приватного капіталу, концентрації капіталу в аграрній сфері економіки регіону, утворення спеціалізованих фінансово-кредитних установ, стимулювання активності вітчизняних та іноземних інвесторів;

— забезпечення умов дотримання високих стандартів якості, стандартизації й сертифікації продукції;

— створення організаційно-економічних передумов кооперації наукових установ при проведенні досліджень, спрямованих на розвиток аграрної сфери;

— розвиток системи підготовки наукових, інженерних і управлінських кадрів.

Регіональними інструментами інноваційного розвитку аграрної сфери має бути:

— розробка довгострокової стратегії інноваційного розвитку на основі соціально-економічних, інноваційних і екологічних прогнозів;

— визначення інноваційних пріоритетів, які дозволять отримати найбільший ефект. В умовах обмеженості ресурсів інноваційного розвитку важливо сконцентрувати їх на пріоритетних напрямах розвитку аграрної галузі регіону. При цьому основними критеріями мають бути соціально-економічна ефективність, вимоги продовольчої безпеки й конкурентоспроможність;

— стимулювання розробки інноваційних проектів і програм за визначеними пріоритетами.

Ініціаторами таких проектів мають стати інтегровані виробничі формування та окремі підприємства.

Роль державних і регіональних органів влади полягає у:

— сприянні формуванню інституцій інноваційного розвитку – інтегрованих виробничих (науково-виробничих, науково-виробничо-фінансових) об'єднань (альянсів, кластерів, корпорацій, консорціумів тощо), які здатні акумулювати ресурси та інвестувати їх в інноваційний розвиток;

— забезпеченні захисту інтелектуальної власності, що виникає й використовується у процесі інноваційної діяльності;

— допомозі в інфраструктурному забезпеченні інноваційної діяльності, кадровій підтримці інноваційної діяльності.

Структура державних і регіональних програм складається з декількох змістовних модулів, що окремо відображають розвиток різних сфер соціально-економічної системи. Оскільки основною ідеєю є інтеграція аграрних і промислових підприємств із виробництва харчової продукції, ми пропонуємо регіональну програму інноваційного розвитку аграрної сфери будувати за принципом – поєднати всі цілі, завдання й результати програми, що відповідає ідеї комплексного розвитку.

Вирішення проблем сталого соціально-економічного розвитку регіону неможливе без динамічного розвитку аграрного сектора економіки, прогресивних структурних зрушень, підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Перетворення аграрної сфери економіки регіону у високоефективний сектор економіки та гарантування продовольчої безпеки є одним із пріоритетних напрямів дій державних і регіональних органів влади.

З метою реалізації стратегічної мети інноваційного розвитку аграрної сфери визначаються наступні цілі другого порядку:

— удосконалення структури економіки аграрної галузі на основі інноваційно-інтеграційної моделі розвитку;

— зміцнення інвестиційно-інноваційного потенціалу аграрного сектора, активізація інноваційної діяльності, розвиток інфраструктури, сприяння залученню інвестицій;

— створення організаційних, економічних, технічних та технологічних умов для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції при суттєвому покращенні їх асортименту та якості;

— підвищення конкурентоспроможності аграрної сфери економіки регіону шляхом створення економічних та фінансових умов для виробництва високотехнологічної продукції, забезпечення технічного й технологічного оновлення виробництва;

— ефективне використання наукового та промислового потенціалу, створення й упровадження високих наукоємних конкурентоспроможних технологій;

— забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності необхідними ресурсами, збільшення обсягів фінансування науки та освіти, підвищення ефективності використання наукового потенціалу, удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку фахівців;

— соціальна розбудова села, забезпечення стабільності та ефективності розвитку агробізнесу, підвищення зайнятості населення та рівня доходів, поліпшення умов і якості життя.

Реалізація поставлених цілей вимагає застосування низки заходів, до яких на нашу думку, відносяться наступні:

— формування правового середовища, яке забезпечить сприятливі умови для створення й діяльності інтегрованих виробничих формувань (альянсів);

— захист інтересів вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції шляхом проведення протекціоністської політики захисту внутрішнього ринку;

— формування нового організаційно-економічного механізму функціонування аграрної сфери шляхом створення інтегрованих виробничих формувань, опрацювання на базі продовольчих альянсів функціонування повного циклу інноваційної продукції;

— забезпечення надходження інвестицій у розвиток аграрної сфери шляхом удосконалення інформаційної системи, залучення коштів іноземних та вітчизняних інвесторів, упровадження системи довгострокового кредитування підприємств, утворення системи державного фінансування інноваційних проектів коштами державних і регіональних фінансово-кредитних установ;

— запровадження системи стимулювання розробки конкурентоспроможних технологій, продуктів, обладнання і технічних засобів із залученням наукового потенціалу України та інших зарубіжних держав відповідно до пріоритетних напрямів розвитку аграрної сфери на основі інтеграції науки та виробництва, що сприятиме прискоренню їх упровадження у виробництво;

— збільшення обсягів фінансування наукових досліджень за

рахунок усіх джерел, збільшення економічної віддачі наукових досліджень шляхом доведення їх до рівня завершених інноваційних пропозицій, застосування механізму державного замовлення на наукові розробки;

— здійснення підготовки й перепідготовки кадрів для потреб інноваційного розвитку аграрної галузі, фінансування освітніх заходів і програм;

— сприяння утворенню у структурі аграрних інтегрованих формувань консалтингових центрів, кадрове та інформаційне забезпечення діяльності консультантів;

— формування комплексної інфраструктури аграрного ринку, створення регіональної системи моніторингу ринку сільськогосподарської та харчової продукції, здійснення інтервенційних та заставних операцій для стратегічно важливих видів сільськогосподарської продукції;

— формування системи поточного і стратегічного науково-технологічного прогнозування, створення й корегування на цій основі стратегічних планів та визначення наукових, науково-технічних та інноваційних пріоритетів розвитку;

— досягнення належної якості та безпеки сільськогосподарської продукції й продовольства, гармонізації державних стандартів із міжнародними вимогами;

— установлення чітких критеріїв застосування режиму надання пільг та інших заходів стимулювання інноваційного розвитку підприємств аграрної сфери регіону;

— створення умов, за яких стає невигідним застосування застарілих технологій у сільському господарстві та харчовій промисловості, зокрема, використання фінансових санкцій;

— задоволення потреб підприємств агропромислового комплексу у продукції машинобудування та хімічної галузі шляхом надання допомоги в отриманні кредитів (державні гарантії), розвитку лізингу, дофінансування проектів розвитку виробництва.

Реалізація заходів щодо забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери дає підстави очікувати позитивні зрушення в розвитку не тільки аграрних та переробних підприємств, але й соціально-економічної та екологічної системи регіону в цілому.

Фінансування цих заходів має здійснюватися спільними коштами державного й обласних бюджетів, а також зацікавлених підприємств. З огляду на іноземний досвід, ми вважаємо, що частка державних коштів у фінансуванні заходів інноваційного розвитку має

становити не менше 20–30%; фінансування конкретних дослідницьких проектів спільних з підприємствами – не менше 50%.

Ефективність реалізації заходів інноваційного розвитку аграрної сфери регіону можна оцінити за допомогою цільових індикаторів:

— зростання обсягів виробництва високоякісної продукції сільського господарства та переробної промисловості до рівня, необхідного для забезпечення науково обґрунтованих норм споживання на внутрішньому ринку регіону та задоволення потреб інших регіонів і експортних потреб;

— збільшення обсягів і частки інноваційної харчової продукції високої якості, яка спроможна конкурувати на вітчизняному та іноземних ринках;

— досягнення високої економічної ефективності виробників на всіх ланках технологічного ланцюга – від сільськогосподарського виробництва до харчової промисловості;

— підвищення продуктивності праці в сільському господарстві та переробній промисловості за рахунок використання інноваційної техніки й технологій;

— зростання обсягів інвестицій в інноваційний розвиток аграрної сфери регіону, що забезпечить подальше розширене відтворення;

— досягнення ефекту масштабу завдяки інтеграції аграрних та промислових підприємств у харчових альянсах, укрупнення площ землекористування, поєднання потенціалу основних засобів виробництва;

— активізація інноваційної діяльності підприємств і установ, розвиток галузевої та фундаментальної науки;

— підвищення зайнятості сільського населення, рівня оплати праці та якості життя;

— оптимізація структури зовнішньоторговельного обороту завдяки зменшенню імпорту продовольчих товарів.

Унаслідок реалізації передбачених заходів можна отримати наступні позитивні результати:

— на макрорівні – збільшення внеску аграрної сфери у приріст валового внутрішнього продукту, підвищення ефективності діяльності економічних суб'єктів, активізація інноваційної діяльності, поліпшення структури виробництва й реалізації продукції за рахунок підвищення питомої ваги інноваційної продукції, покращення структури зовнішньоторговельного обороту, зростання податкових надходжень до державного бюджету;

— на мезорівні – розвиток соціально-економічної системи регіонів,

збільшення валового регіонального продукту, удосконалення структури економіки регіону, підвищення ефективності діяльності підприємств аграрної сфери, ріст виробництва й реалізації інноваційної продукції, надходжень до обласних і місцевих бюджетів, послаблення соціального напруження, зниження цін і підвищення якості продовольчої продукції, зростання якості життя населення, надходжень до обласних та місцевих бюджетів;

— на мікрорівні – активізація інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери і суміжних галузей, збільшення прибутку, віддачі капіталу, вкладеного у виробництво, покращення фінансово-економічного стану підприємств, створення передумов для зростання конкурентоспроможності підприємств, збільшення частки нематеріальних активів;

— в інноваційній сфері регіону – підвищення обсягів фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, ефективності науково-технічних організацій, зміцнення зв'язків між наукою і виробництвом, скорочення циклу розробки й упровадження інновацій;

— у соціально-економічній сфері регіону – підвищення якості життя населення, забезпечення населення високоякісними продуктами харчування, створення нових робочих місць у сільській місцевості, збільшення заробітної плати та доходів;

— у сфері освіти й науки – зростання обсягів фінансування освіти і науки, попиту на наукові дослідження й розробки, освітні послуги, науково-технічні кадри, кваліфікованих фахівців з пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, рівня доходів науковців і освітян, збереження робочих місць, запобігання відтоку наукових кадрів;

— в аграрній сфері регіону – збільшення обсягів виробництва високоякісної конкурентоспроможної продукції, економічної ефективності діяльності підприємств, забезпечення сталого розвитку й економічної стійкості до змінних умов ринку.

Реалізація регіональної інноваційної політики в аграрній сфері забезпечить підвищення інноваційної активності підприємств і організацій, розвиток науково-технічного і технологічного потенціалу економіки регіону, позитивні структурні зрушення в економіці, надасть поштовху науково-технічному прогресу. Виконання пропонованих заходів стане суттєвим внеском у вирішення головної соціально-економічної проблеми – підвищення ефективності суспільного виробництва, життєвого рівня населення, національної безпеки.

Загалом реалізація стратегії інноваційного розвитку аграрної

сфери сприятиме створенню ефективної інноваційної системи регіону, організаційно-економічних і правових передумов для комплексної реалізації науково-технічного і виробничого потенціалу, налагодження ефективної взаємодії між державою, наукою й виробництвом, прискоренню реалізації результатів науково-технічної діяльності, оновленню виробництва на інноваційній основі.

Регіональна політика інноваційного розвитку аграрної сфери має реалізовуватись через стратегічні плани, програми інноваційного розвитку, діяльність підприємств і організацій за умови наявності необхідного організаційно-економічного, правового, кадрового, фінансового та іншого забезпечення. Успіх реалізації стратегії інноваційного розвитку залежить від повноти залучення управлінського, науково-технічного, професійного, виробничого, інтелектуального потенціалу регіону.

СТАН І ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ІГНАТЬЄВА Т.Г.,* АСИСТЕНТ,
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

У сучасних умовах виникає об'єктивна необхідність забезпечення прискореного переходу економіки України на інноваційну модель розвитку, що обумовлюється можливістю отримання значного суспільного ефекту від впровадження інновацій. Так, застосування інновацій сприяє структурним зрушенням і перерозподілу ресурсів за перспективними напрямами соціально-економічного розвитку, зниженню матеріало - та енергоємності виробничих процесів, зростанню продуктивності факторів виробництва, підвищенню конкурентоспроможності товарів і послуг тощо [1, с. 322]. З огляду на викладене, актуальності набуває дослідження стану, особливостей і проблем реалізації інноваційної моделі розвитку підприємств аграрної сфери України, сучасні соціально-економічні, науково-технічні та технологічні аспекти функціонування якої характеризуються глобалізацією ринку,

* *Науковий керівник – Губенко В.І., д.е.н., професор*

загостренням на ньому конкуренції товаровиробників, скороченням кількості інноваційно активних підприємств, зниженням рівня зайнятості в інноваційній сфері, відокремленістю інноваційного процесу від НТП тощо.

Дослідженнями встановлено, що перебування економіки України на стадії трансформаційного розвитку відповідним чином впливає на динаміку та інтенсивність інноваційних процесів і не дозволяє здійснити повноцінний перехід галузей народного господарства, зокрема, аграрного сектору, на інноваційну модель соціально-економічного розвитку.

З'ясовано, що вітчизняне законодавство містить значну кількість нормативно-правових актів, які регулюють відносини у інноваційній сфері. Наприклад, у 2009 р. термін «інноваційна діяльність» використовувався у 82 Законах України, в 64 Указах Президента, у 226 Постановах Уряду. Разом з тим, більшість законодавчих актів мають декларативний характер, а їх якість та результативність впливу на розвиток науки та інноваційні процеси залишаються на низькому рівні.

Крім того, в Україні спостерігається прагнення до одночасної підтримки значної кількості науково-технологічних пріоритетів розвитку, що суттєво обмежує можливості проведення обґрунтованої та ефективної інноваційної політики. Наприклад, на період 2003-2013 рр. в Україні визначено 118 середньострокових стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, з яких 24 спрямовано на забезпечення високотехнологічного розвитку сільського господарства і переробної промисловості. В умовах дефіциту фінансових ресурсів відсутні перспективи практичної реалізації такого широкого спектру пріоритетів. Вивчення світового досвіду підтверджує, що країна одночасно може забезпечувати ефективну підтримку не більше десяти пріоритетних напрямів науково-технологічного розвитку [2, с. 15-16].

Аналіз показників соціально-економічного розвитку аграрних підприємств України свідчить про призупинення відтворювального циклу в галузі, уповільнення темпів структурної перебудови виробничого комплексу, зниження значень основних показників інноваційної діяльності. Результати досліджень свідчать, що інноваційна активність аграрних підприємств скоротилася до рівня мінімальних технологічних потреб. Так, за останні роки кількість впроваджених у виробництво зразків нової техніки, винаходів, патентів зменшилась в 5-15 разів відносно рівня 90-х рр. XX ст.

Спостерігається низька інтенсивність процесів інноваційного розвитку та скорочення масштабів застосування енергоресурсозберігаючих технологій (нині лише близько 3 % вітчизняних агроформувань застосовують новітні технології світового рівня), відбувається зростання собівартості продукції та зниження її конкурентоспроможності [3, с. 709].

Встановлено, що одним із факторів, які здійснюють вагомий вплив на згортання науково-технічної та інноваційної діяльності у вітчизняних аграрних підприємствах, є дефіцит фінансових ресурсів. Зокрема, нині суб'єкти господарювання в аграрній сфері впроваджують так звані «мікроінновації», реалізація яких не вимагає вкладення значних сум коштів. При цьому, за даними фахівців, переважна частина інвестицій в основний капітал пов'язана не із розробкою й впровадженням вітчизняних технологій і продукції, а з адаптацією імпортованих аналогів, що призводить до поступової деградації вітчизняного науково-технічного потенціалу [4, с. 58].

В умовах дефіциту фінансових ресурсів не функціонують ефективні механізми залучення інвестицій у підтримку інноваційної активності в аграрному виробництві. З'ясовано, що нині аграрна наука на 75 % фінансується за рахунок коштів державного бюджету, тоді як наука країни в цілому – на 39 % [5]. Разом з тим, фактичні обсяги фінансування аграрної науки в цілому та фундаментальних досліджень зокрема нині не перевищують 50 % від потреби, при цьому переважно відбувається фінансування неприбуткових прикладних досліджень. Це зумовлює розпорошення коштів, які вкладаються в науку, унеможливлює збільшення інноваційних надходжень від науки до виробництва, спричиняє самоліквідацію наукових шкіл, призводить до виникнення соціальної напруженості тощо [6, с. 61].

Визначено, що на сучасному етапі розвитку господарських відносин рівень державної підтримки інноваційних процесів у аграрній сфері суттєво скоротився, а основним джерелом фінансування витрат на інновації у сільськогосподарських товаровиробників вважають власні (реінвестиційні) кошти [7, с. 183]. Однією з найбільш важливих причин незначного впливу бюджетних видатків на активізацію інноваційної діяльності в аграрних підприємствах України є низька якість та недовикористання потенціалу інвестицій такого виду. Наприклад, нині підтримкою інвестиційно-інноваційних процесів займаються лише декілька структур (Державна інноваційна фінансово-кредитна установа, Державний фонд фундаментальних досліджень, Український фонд

підтримки підприємництва), які не здатні в повній мірі задовольнити попит суб'єктів господарювання на отримання фінансово-кредитної допомоги, і діяльність яких ускладнюється проблемою неповернення запозичених коштів. Крім того, причинами низької віддачі державних інвестицій в аграрному секторі економіки Україні є політичне середовище, несприятливе для економічного зростання та конкуренції, недоліки у плануванні, управлінні та втіленні потенційно важливих програм сприяння інноваційному розвитку.

Результати досліджень вказують на те, що на сучасному етапі в аграрній сфері України недостатньо розвинута інфраструктура ринку наукової продукції та об'єктів інтелектуальної власності, патентно-ліцензійна справа не будується на ринкових принципах, недосконалим є механізм комерціалізації інновацій тощо [8, с. 271–272]. Крім того, низьким залишається рівень затребуваності результатів аграрної науки сільськогосподарським виробництвом, що закономірно призводить до зниження якості її функціонування [5]. Зокрема, значна частина наукових установ аграрного профілю при виконанні НДДКР здійснюють патентні й маркетингові дослідження формально, що призводить до виконання комерційно безперспективних наукових досліджень і унеможливлює реалізацію результатів розробок за ліцензійними договорами або за договорами комерційної концесії. Таким чином, науково-технічна та інноваційна сфера недостатньо інтегруються з виробничою сферою галузі, що призводить до виникнення недоліків при розробці й виконанні науково-технічних та інноваційних програм, неефективного використання бюджетних коштів, суттєвого зниження віддачі вітчизняного інтелектуального капіталу та, в цілому, до втрати позицій вітчизняних аграрних підприємств на світовому ринку.

Отже, доведено, що впровадження інноваційної моделі розвитку аграрних підприємств є важливим фактором прискорення процесів реформування і подолання кризових явищ у сільськогосподарському виробництві України, а також невід'ємною складовою загальносвітового НТП в умовах глобалізації. Встановлено, що в сучасних умовах реалізація інноваційної моделі розвитку аграрних підприємств України супроводжується рядом проблем, а тому вимагає дослідження процесів, об'єктів та явищ інноваційної сфери як системи, що не обмежується відтворенням змін у науці, техніці, технології, а поєднує інвестиційну, фінансову, грошово-кредитну політику, удосконалення організації праці та виробництва в межах складного і багатопланового організаційно-економічного механізму.

Література.

1. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / [Я. А. Жаліло, Л. Б. Базилюк, Л. В. Белінська та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2005. – 388 с.

2. Жиляєв І.Б. Особливості формування сучасної національної інноваційної системи України / І. Б. Жиляєв // Інвестиції та інноваційний розвиток. – 2009. – № 4. – С. 12–17.

3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України [наук. ред. Зубець М. В. та ін.]. – К. : Логос, 2004. – 776 с.

4. Шебаніна О.В. Інвестиційне забезпечення розвитку продовольчого підкомплексу АПК / О. В. Шебаніна // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 56–61.

5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017.

6. Зубець М.В. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві: [Моногр.] / М. В. Зубець, С. О. Тивончук. – К.: Аграрна наука, 2004. – 183 с.

7. Рибак Н.О. Інноваційний розвиток як чинник рівноправного входження України у глобальні процеси / Н. О. Рибак, Н. А. Ботвинко // Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації: зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції (22–24 травня 2008 р.). – Хмельницький, 2008. – С. 181–184.

8. Колодько Т.Г. Механізм комерціалізації інновацій в АПК України: особливості, проблеми та шляхи удосконалення / Т. Г. Колодько // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства: Економічні науки. Вип. 54. – Харків: ХНТУСГ, 2007. – С. 270–275.

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

МОЛОКО Н.П.,* СТУДЕНТ,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки - найхарактерніша прикмета сучасного етапу в розвинутих країнах. Інновації - суттєвий елемент підвищення ефективності економіки. Реалізація економічних цілей суспільства пов'язана з інноваційним

* *Науковий керівник – Жидовська Н.М., к.е.н., ст. викладач*

типом розвитку, в основі якого закладений безперервний і цілеспрямований процес пошуку, підготовки та реалізації нововведень, які дають змогу не тільки підвищити ефективність функціонування суспільного виробництва, а принципово змінити способи його розвитку.

Для інтенсивного інноваційного піднесення економічної сфери досить важливим є врахування наступних ознак:

— наявність державної політики і законодавства, спрямованого на стимулювання інноваційних процесів;

— наявність у пріоритетних галузях великих національних компаній, що здійснюють масштабні програми виробництва і просування на ринки конкурентоспроможної продукції;

— розвиток сучасної мережі інноваційної інфраструктури.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає її об'єкти, кількість яких надзвичайно велика [5]. На їх здійснення необхідні величезні фінансові та матеріальні ресурси, що, як відомо, в нашій державі обмежені. Це вимагає визначити пріоритети інноваційної діяльності. На вирішення цієї проблеми спрямований Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», яким на строк до 2007 р. за стратегічними пріоритетними напрямами інноваційної діяльності в Україні на 2003–2013 рр. визначені середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня.

За останні роки склалися такі основні напрями інноваційної діяльності в країні:

— дослідження і розробки;

— придбання нових технологій, прав на патенти, зокрема права власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензії на використання зазначених об'єктів;

— виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх виробництва;

— придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів;

— маркетинг та реклама [4].

Проведення інноваційних заходів у складних умовах сучасної економічної ситуації об'єктивно пов'язане зі значними труднощами та фінансовими ризиками. Органи Держкомстату України проводили оцінювання факторів, що стримують інноваційну діяльність на підприємствах. Найбільше впливають на процес науково-технічного розвитку виробництва фінансові труднощі. Крім загальних причин

недостачі власних коштів та неможливості залучення державних джерел фінансування, значне місце посідає високий рівень кредитних ставок.

Ефективне використання і нарощування національного інноваційного потенціалу можливі лише за умови формування адекватної прогресивним глобальним тенденціям інноваційної культури, що є визначальним компонентом національного інноваційного середовища. Створення гнучкого організаційно-інституціонального середовища інноваційної діяльності передбачає: формування мережі інноваційних фінансових інститутів та центрів трансферу технологій; розвиток інфраструктури інноваційної сфери, створення і розвиток інформаційно-консультаційних агентств за активною участю держави; вдосконалення системи прогнозування, стратегічного і оперативного моніторингу інноваційного розвитку, ефективного реагування на динамічні коливання кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринків; впровадження новітніх інформаційних технологій і засобів комунікацій для швидкісної передачі інформації у підсистемах НІС; реалізацію потенціалу різношвидкісної міжнародної регіональної науково-технологічної інтеграції з урахуванням факторів глобального впливу.

Важливе значення для успішного функціонування і зростаючої взаємодії міжнародних інноваційних систем має глобалізація інноваційного середовища, яка чинить безпосередній вплив на формування і застосування принципів та методів розробки і реалізації стратегії розвитку на рівні держав та їх інтеграційних об'єднань.

У процесі формування конкурентоспроможності у глобальному сенсі національної інноваційної моделі важливо визначитись із потенціалом України у межах індустріальної та постіндустріальної парадигм розвитку. Стале соціально-економічне зростання в Україні може бути досягнуте тільки на інноваційній основі при активному використанні сучасних науково-інноваційних розробок. Лише в цьому випадку реалізуються плани високої якості зростання, ресурсозбереження, ефективності виробництва, випуску конкурентоспроможної на внутрішньому і світовому ринках продукції.

Література.

1. Гриньов Б.В., Бубенко П.Т., Гусєв В.А. Проблеми формування інноваційної системи в Україні // Економіка і прогнозування. - 2004. -№ 3. – С. 127-129.

2. Данилишин Б., Чижова В. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України // Публікації.-2000.-№9.

3. Пашута М. Інновації як фактор випереджального розвитку економіки/ М. Пашута// Персонал. – 2006. - №6. – С. 16 – 25.

4. Петрина М. Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України/М. Петрина // Економіка України. - 2006. -№ 8. – С. 35-40.

5. Про інноваційну діяльність// Закон України від 25 березня 2005 року N 2505-IV [http://www.intelconsulting. com.ua/legislation/obshchee-natsionalnoe-zakonodatelstvo/law-of-ukraine-about-innovative-activity]

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ ПІДПРИЄМСТВ АПК

НАКІСЬКО О.В., СТ. ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

У світовій економіці здійснюються зміни, які дозволяють по-іншому підійти до проблем управління суб'єктами господарювання і їх об'єднаннями, в тому числі вирішити питання підвищення ефективності їх діяльності з позиції забезпечення конкурентоспроможності і утворення «точок зростання».

Процесний підхід до управління дозволяє більш ефективно використовувати ресурси при здійсненні ключових бізнес-процесів, забезпечує отримання запланованих результатів [1].

Можливості застосування процесного підходу до управління підприємствами присвячували наукові праці Н. Буринін, Т. Загорная, В. Івлев, В. Мартиненко, Е. Хохлов. Проте проблема застосування процесного підходу в інноваційному відтворенні підприємств АПК поки що не розглядалась.

Дослідження управлінських технологій з позицій теорії розвитку дозволяє констатувати, що під процесним підходом до організації і управління діяльністю підприємства розуміють орієнтацію:

1) діяльності підприємства на бізнес-процеси;

2) системи управління підприємством на управління як кожним бізнес-процесом окремо, так і всіма бізнес-процесами в цілому;

3) системи якості підприємства на забезпечення якості технологій виконання бізнес-процесів в рамках існуючої або перспективної організаційно-штатної структури і організаційної культури підприємства.

Під бізнес-процесом розуміють сукупність різних видів діяльності підприємства, які здійснені разом утворюють результат (продукт, послугу), що має цінність для споживача [2].

Потенційна перевага процесного підходу до управління організацією може бути реалізована у випадку «прив'язки» організаційної структури компанії і всієї її діяльності до «наскрізних» бізнес-процесів. За таких умов керівництву організації спочатку необхідно формувати бачення майбутнього компанії і визначити її стратегічні цілі, потім вибудувати бізнес-процеси таким чином, щоб кожен з них було орієнтовано на досягнення конкретної мети, і лише після цього сформувати структуру організації, яка б забезпечила ефективне виконання бізнес-процесів.

Якщо під стратегічною метою розуміти інноваційне оновлення АПК, під бізнес-процесом – процес втілення інновації, яка стосується усіх сфер АПК і впливає на інтегральну результативність комплексу, то процесний підхід до управління, на наш погляд представляється таким, що найбільше відповідає характеру відносин між суб'єктами АПК.

Процес як філософська категорія має декілька родових ознак, а саме: двосторонність, наявність сукупності не менше двох полярно чи різноспрямованих сторін, наприклад, дія та протидія; кількісно-якісний перехід, прихований невизначеністю [4].

Якщо порівняти значення категорії «система» та «процес», то слід звернути увагу на таке: «процес», на відміну від системи здатен рухатись (діяти) відразу в двох напрямках. При цьому після вивчення характеру та особливостей процесу невизначеність, якою характеризується перехід однієї стадії процесу в наступну, може бути усунена. У трансформаційній економіці рух капіталу можна охарактеризувати як "процес" [3]. На нашу думку, коли мова йде про рух капіталу, що супроводжує інноваційно-інвестиційне відтворення в економіці взагалі і в АПК зокрема, то мається на увазі "процес".

Погоджуючись з таким судженням, слід зазначити, що метою як державного управління, так і управління підприємством у процесі руху капіталів в інноваційно-інвестиційному відтворенні є подолання невизначеностей у взаємопереході сторін, надання інноваційному процесові ознак стабільності в часі та незворотності. При цьому важлива можливість закріплення позитивних тенденцій та підтримки їх відтворення. У цьому, на наш погляд, полягає сенс поєднання функціонального і процесного підходу до управління підприємствами АПК у процесі інноваційно-інвестиційного відтворення.

Слід відмітити також, що процесний підхід до реалізації управління інноваційним процесом в АПК дасть можливість найбільш повної об'єктивації функцій управління.

Подальші дослідження слід спрямовувати в напрямку практичного застосування процесного підходу, структуризації бізнес-процесів, які є складовими інноваційного процесу в АПК.

Література.

1. Загорная Т.О. Использование процессного похода в управлении развитием организацией / Т.О. Загорная, Ивлева М.Ю. // Управління розвитком: зб. наук. статей / Соціально-економічні проблеми країн з транзитивною економікою: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 14-15 груд. 2007 р. – Х.: ХНЕУ, 2007. – №8. – С. 100–102.

2. Ивлев В.А. Процессная организация деятельности / В.А. Ивлев, Т.В. Попова / http:// www.cfin.ru/itm/hamer_bykova. shtml.

3. Мартиненко В. Природа інвестиційного процесу в трансформаційній економіці / В. Мартиненко // Вісник НАДУ. – 2003. – № 3. – С. 238.

4. Хохлов Е.Н. Приоритетные идеи в области управления / Е.Н. Хохлов, Н.А. Бурыгин. – К.: Либра, 1993. – 103 с.

ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сучкова Н.В., здобувач,
Полтавська державна аграрна академія

Процес глобалізації залишається одним з найактуальніших проблем, оскільки характеризує стан і розвиток сучасної економічної системи. Проблематиці глобалізації приділяється значна увага. Вивченню різних сторін прояву явища глобалізації присвячено праці провідних дослідників як в Україні, так і за її межами. Глибокі дослідження економічної та фінансової глобалізації здійснюють в Україні: О. Білоус, В. Захожай, Л.В. Стукало. Серед відомих іноземних науковців питання глобалізації висвітлено в працях: Дж. Маршала, Ж. Гера, В. Шенкеля.

Формування і розвиток ринкової економіки в Україні зумовлює необхідність встановлення більш тісних взаємовигідних зв'язків з іншими державами, активного включення у процеси міжнародної економічної інтеграції і глобалізації. Проблема економічного розвитку

у глобальному середовищі є визначальною в стратегії будь-якої країни.

Метою дослідження є вивчення впливу процесу глобалізації на стан національної економіки України та її переваг визначення основних напрямів стратегії розвитку економіки.

Процес глобалізації є складним, багатовимірним і не однозначним явищем, тому з приводу його сутності існують багато чисельні розбіжності. Вчені погоджуються з думкою, що глобалізація – це не лише новий кількісний вимір міри інтенсивності взаємозв'язків окремих країн і їх економік, а нова якість таких зв'язків, коли формується фактично новий, глобальний рівень економічної глобалізації.[1]

Науковці стверджують, що наша Україна не має відповідної підготовки до глобальної інтеграції і конкуренції. Тому, пріоритетним завданням для країни має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання, всебічної підтримки підприємств та організацій.

Процес глобалізації можна розглядати з різних аспектів, які повною мірою мають позитивний вплив на розвиток національної та світової економіки. Міра позитивного впливу глобалізаційних процесів на економіку окремих країн залежить від місця, яке вони займають у світовій економіці. До позитивних аспектів глобалізації можна віднести:

— стимулювання розвитку виробничих сил і технологій, зокрема інформаційних;

— можливість країн з економікою, що розвиваються отримувати прямі інвестиції, які сприяють створенню додаткових робочих місць і підвищенню доходів населення;

— розвиток торгівлі і збільшення іноземних інвестицій, які підвищують соціальну мобільність і укріплюють середній клас;

— надання взаємодопомоги між країнами під час надзвичайних ситуацій, природних катаклізмів і антропогенних катастроф.

В умовах глобалізації набуває поширення такий аспект економічної функції держави, як державне гарантування економічної діяльності при загостренні конкуренції (монополізму), охорона прав споживачів від недобросовісного виробника, визначення правових основ ринку, зокрема, забезпечення рівноправ'я всіх форм власності, правовий захист власника, стимулювання державними коштами ефективної ринкової економіки, досягнення в національному підприємстві збалансованості інтересів особи, суспільства і держави.

Однак із розвитку процесів глобалізації було б невиправданим робити простий висновок відносно того, що в його умовах географічно більш локальні процеси зміни системної організації в постсоціалістичному світі повинні апріорно виходити з пріоритету лібералізації як однієї з базисних характеристик нової глобальної економіки.

Парадокс полягає в тому, що більшої відкритості економічної системи, а отже й активного та економічно ефективного включення в процеси глобалізації можна досягти методами послідовного наближення до стандартів більш ліберальної економіки при можливому тимчасовому застосуванні методів захисту національних виробників; а з іншого боку, радикальна та економічно не обґрунтована лібералізація може бути причиною спонтанних деградаційних тенденцій в економіці, які істотно звужують можливості ефективної інтеграції в глобальну економіку. [2]

Доцільність лібералізації зовнішньоекономічних відносин мала бути досліджена на перших етапах відкриття кордонів, оскільки не однакові умови та розбіжності обумовлювали суттєву різницю між економічними системами України від високорозвинених країн. [3]

Україна останніми роками поглиблює відносини з Європейським союзом з метою отримання можливості захисту власних інтересів та підприємств відповідно до міжнародних форм та процедур, що мінімально залежить від коливання політичних відносин з тією чи іншою країною. Особливі проблемою глобалізації на сьогодні постають перед країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою які відчувають надзвичайні труднощі на шляху соціально-економічного прогресу.

Отже, позитивними сторонами глобалізації є: можливість активної участі в обговоренні режимів регулювання міжнародних економічних відносин, скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій, що є особливо актуальним, оскільки загальне підвищення цінової конкурентоспроможності українських виробників є першочерговим завданням.

Література.

1. Кривобок В.Ю. Економічні проблеми розвитку України за умов глобалізації // Управління розвитком, 2006. - №5. – С.85-92.

2. Лук'яненка Д. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія // К.: КНЕУ, 2001.- С. 538.

3. Малащук Д.В. Вплив інтеграційних зв'язків на конкурентоспроможність української економіки // Формування ринкових відноси в Україні, 2005. - №3. – С.32-38.

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

ХИРНИЙ О.В.,* ЗДОБУВАЧ,
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА ЗООВЕТЕРИНАРНА АКАДЕМІЯ

Відносно уваги до умов реалізації проектів цінним є досвід економічно розвинених країн при вирішенні проблеми територіального розміщення об'єктів виробничої і невиробничої сфери. Починаючи з 60-х років, вона розглядається в ширшому контексті проблем регіонального розвитку. Такий підхід пов'язаний із збільшенням взаємного впливу внутрішньорегіональних процесів, розгляду регіону як єдиного економічного, екологічного і соціально-політичного простору.

У зв'язку з цим в зарубіжній практиці при рішенні завдань районування виробництву використовується системний аналіз. Він дозволяє вивчати комплексний розвиток регіону, внутрішні зв'язки і їх взаємодію. Системний аналіз - це усебічний аналіз, що використовує принцип поэтапности, починаючи від постановки меті, визначення завдань, формуванні наукової гіпотези, усебічного вивчення особливостей оптимального варіанту розміщення виробництва.

У сучасних економічних умовах України проблеми розміщення об'єктів виробничого і невиробничого призначення стають усе більш складними, а галузеві і територіальні зв'язки - усе більш важкокерованими. В зв'язку з цим при ухваленні рішення про вибір місця реалізації будівельного об'єкту переважним є використання комплексного методу визначення привабливості того або іншого регіону.

Дослідженню теоретичних і практичних питань інвестування сільськогосподарських підприємств значну увагу приділяли багато вчених-економістів: Амбросов В.Я., Бондаренко О.А., Галепа

Рис. 2. Пріоритети проектів управління галузевим інвестиційним процесом на регіональному рівні за загальним критерієм Gr

Розглянуті порівняльні переваги і недоліки традиційних підходів і методів, які використовують локальні критерії інвестиційної привабливості проектів управління галузевим інвестиційним процесом на регіональному рівні, а також приведені інвестиційні ситуації в частині їх раціонального використання [2].

Підводячи підсумки результатів аналізу джерел, можна відмітити:

1. Переважна більшість джерел пропонують обмежений діапазон інвестиційних критеріїв;

2. Локальні критерії не відображують специфіки галузі, регіону і об'єкту інвестування, тому є необхідність розширення їх набору, змісту і процедур обгрунтування;

3. Ряд (новітніх розробок пропонують не лише з'єднання інвестиційних критеріїв проектів управління галузевим інвестиційним процесом на регіональному рівні, але і, зокрема, пропонують враховувати також характеристики господарювання інвесторів і інших основних учасників інвестиційного процесу;

4. Серед джерел цієї групи практично відсутні такі, в яких пошук інвестиційного рішення супроводжувався б аналізом не лише прибутковості проекту управління галузевим інвестиційним процесом на регіональному рівні, але і впливом окремих параметрів проекту на потокову і стратегічну прибутковість, маневреність, структуру майна і

джерел, як окремого інвестора (замовника), так і галузі в цілому;

5. На наступних етапах дослідження при рішенні науково-методологічних завдань пошуку раціонального інвестиційного рішення слід доповнити набір інвестиційних критеріїв і адаптувати його до специфіки галузевого інвестування і забезпечити здатність оцінювати вплив інвестиційного рішення на основні показники прибутковості, маневреності і стійкості функціонування галузі в інвестиційному середовищі.

Виявлення симптомів допомагає визначити проблему в загальному вигляді. Це сприяє також скороченню числа чинників, які необхідно враховувати відносно управління галузевим інвестиційним процесом на регіональному рівні.

Література.

1. Мертенс А.В. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории. – К.: Киевское инвестиционное агентство. – 1997.

2. Федоренко В.Г. Інвестиційний менеджмент: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2006. – 312с.

3. Статистичний збірник. Сільське господарство України у 2009р. / Держкомстат України. – К.: Техніка. – 2010. – 391с.

КАПІТАЛОВКЛАДЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Шаперенков А.В., к.е.н., директор департаменту маркетингу роздрібного бізнесу ПАТ «ВіЕйБі Банк»

Дослідження інноваційного потенціалу економіки завжди знаходилось у центрі уваги економічної думки. Це обумовлено тим, що інновації визначають сучасний процес економічного зростання. Активізація ж системи капіталовкладень є одним із найбільш важливих елементів інноваційного потенціалу економіки.

Питання формування інноваційного потенціалу та його факторного забезпечення досліджуються у наукових працях багатьох учених: Х. Фрідмена, Й. Шумпетера, Р. Фатхутдінова, В. Шеремета, О. Василика, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Савлука, В. Корнєєва, М. Крупки та ін. Разом з тим ряд теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з активізацією ролі капіталовкладень у формуванні інноваційного потенціалу в тих країнах, які перебувають на етапі

економічних і соціальних трансформацій, розроблено недостатньо, що і визначило вибір теми дослідження.

Економічна діяльність будь-якої сучасної країни значною мірою характеризується наявністю та особливостями використання інноваційного потенціалу, сукупністю фінансових та інвестиційних ресурсів, що дозволяють здійснювати інвестиційну діяльність, яка спрямована на забезпечення ефективної та стабільної господарської діяльності [1, с. 54].

Слід зазначити, що інноваційні процеси в економіці України на сучасному етапі ще не набули вагомих масштабів, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить зараз 12–14%, що менше в 3–4 рази, ніж в інноваційно розвинутих економіках, наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3%, що на порядок менше від світового рівня [2]. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень. Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7–1%. Проте низький рівень наукоємності вітчизняного виробництва визначається структурою економіки, де домінують низькотехнологічні галузі виробництва, які природно відносяться до малонаукоємних галузей: добувна і паливна – 0,8–1%; харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2%. У цілому в Україні домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнича металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.), майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів [2]. Таке становище обумовлено як відсутністю в останні роки дійової державної системи стимулювання інноваційної діяльності, так і браком коштів та низьким рівнем ефективності існуючих капіталовкладень.

Капітальні вкладення як економічна категорія — це система грошових відносин, пов'язаних з рухом вартості авансованої у довгостроковому порядку в основні фонди від моменту виділення коштів до моменту їх відшкодування [3, с. 153]. В Україні на капітальні вкладення припадає близько 85% усіх інвестицій. Динаміка індексу інвестицій в основний капітал підприємств України (метод ланцюгових підстановок) представлено на рис.

Рис. Індекс інвестицій в основний капітал підприємств України за 1991-2007 рр.[4]

З 1991р. до 1998 р. в Україні прослідковувалася тенденція до зменшення індексу інвестицій в основний капітал, а починаючи з 2001 р. і до початку світової фінансової кризи спостерігалося постійне помірне збільшення цього показника. Незважаючи на позитивну передкризову динаміку найбільшою проблемою системи капіталовкладень є те, що основні фонди вітчизняних підприємств фізично й морально зношені, а зростаюча інфляція знецінила власні кошти підприємств, накопичені за рахунок амортизаційних відрахувань, тому на сьогоднішній день вони не можуть бути джерелом придбання та оновлення основних засобів підприємств. В таких умовах процес накопичення капіталу та капіталовкладень суттєво залежить від державних податків і витрат. В Україні ж високий податковий тиск є одним із факторів несприятливого інвестиційного клімату. Саме тому необхідно розширювати систему пільг, спрямованих на стимулювання вкладень у виробництво. Ця система традиційно включає систему прискореної амортизації та систему пільг, яка звільняє від оподаткування або понижує податкові суми. Пільги для прискореної амортизації основних засобів застосовуються в усіх розвинених країнах. Так, у Франції за перший рік служби списати до 50% вартості обладнання. В Японії прискорена амортизація застосовувалась вже в 50-х рр. З 1981 р, в США діє податковий кредит на дослідницькі інвестиції [5,с.53]. Зниження величини податку на прибуток через завищення норм амортизації веде до збільшення чистих прибутків, зростання капіталовкладень. Зменшуючи податкові

ставки на прибуток, держава може створити додаткові стимули для інвестицій.

Отже, система підвищення ефективності капіталовкладень — це вузол, через який проходять всі важливі економічні системи: фінансово-кредитна, оподаткування, цінова, економічних стимулів та санкцій тощо. Підвищення ж її ефективності відіграє важливу роль у забезпеченні інноваційного потенціалу вітчизняної економіки та виходу з економічної кризи.

Література.

1. Федоренко В.Г. Інвестознавство: Підручник. — 3-тє вид., допов. — К.: МАУП, 2004. — 480 с.

2. яhttp://www.kpi.kharkov.ua/blogs/News/file.axd?file=2009%2f6%2fstrategia.doc

3. Самуельсон П. Економіка. — М.: Прогрес, 1964. —842 с.

4. http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=28011575

5. Загородній А, Стадницький Ю. Менеджмент реальних інвестицій. — К. Знання. 2000 —209 с.

СУЧАСНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНИ

ШКАТУЛА В.П.,* АСПІРАНТ, ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інтеграція України в європейський економічний простір вимагає постійної уваги та досліджень, оскільки ефективний розвиток її економіки можливий лише за умови рівноправного взаємовигідного співробітництва з іншими державами світу.

Наслідки інтегрування України до світової спільноти досліджували О. Александрова, О. Алимов, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Глазьєв, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, В. Ковальчук, П. Мазурок, В. Мандибура, А. Маслов, А. Мельник, О. Попович, В. Сизоненко, А. Ткач, Р. Фатхутдинов та інші вчені.

Сучасні економічні процеси тяжіють до постійної трансформації та змін. Процеси глобалізації спонукають утворення нових економічних союзів та альянсів між країнами. Свіжим прикладом трансформаційних явищ є створення з 1 липня 2010 року нового Митного союзу між Росією, Білорусією і Казахстаном. Слід зазначити, що одним з висновків, які світ виніс та засвоїв під час

* *Науковий керівник – Дема Д.І., к.е.н.*

кризи, що засобом подолання її негативного впливу є своєчасне утворення правильних альянсів [1].

Утворення потужного Митного союзу між Росією, Білорусією і Казахстаном не може не зачіпати інтересів України і створює для неї нові умови як всередині так і зовні. Зміни поблизу її кордону породжують проблему пошуку нових підходів щодо впливу на економіко – політичні умови, а отже актуалізують дослідження зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД).

Обсяги експорту та імпорту товарів України за станом на 1.09.2010 р. становили 31590,6 млн. дол. США та 36231,5 млн. дол. і збільшились порівняно з відповідним періодом попереднього року на 33,2 % та на 31,8 %. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 4640,9 млн. дол. проти аналогічного періоду 2009 р. також від'ємне – 3786,2 млн. дол. Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,87 (за 8 місяців 2009 р. – 0,86) [2].

До країн СНД було експортовано 36,1% усіх товарів: до країн ЄС –24,7 % (у січні–серпні 2009 р. – відповідно 33,8 % та 23,4 %).

Із країн СНД імпортовано 43,5 % усіх товарів, з країн ЄС – 31,8 % (у січні–серпні 2009 р. – 43,6 % та 33,9 %) [2].

На початок 2009 року частка зовнішнього товарообороту з країнами ЄС складала 27 % від загального обсягу, в той час, як сумарний торговий оборот майбутніх учасників Митного союзу складав лише 25 %, зокрема Російської Федерації -17 %, Білорусії – 3 %, Казахстану – 5 % [3]. Наведені показники вказують на те, що суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на початок 2009 року були більше зорієнтовані на співпрацю з Євросоюзом. Протягом лютого – грудня 2009 року відбулося зміщення інтересів бізнесу в сторону співпраці з країнами на той час - майбутніми учасниками Митного союзу, питома вага у структурі зовнішнього товарообороту сягнула 33 %, в той час як аналогічний показник з країн ЄС зріс лише до 29 %. Протягом 2009 року питома частка товарообороту України з Казахстаном знизилася з 6 % на 2 пункти і становила на кінець року 4 %. Товарооборот з Республікою Білорусь протягом 12 місяців залишався не змінним на рівні 3 %. Приріст питомої ваги товарообороту спостерігався між Україною та Російською Федерацією, цей показник з початку року виріс на 8 % і досяг значення 33 % від загально зовнішнього товарообороту України [4-14]. У 2010 році протягом 6 місяців, до утворення Митного союзу між Білорусією, Казахстаном і Росією, в Україні зберігалася тенденція до орієнтування на товарні ринки Росії та Білорусії (частка зовнішнього товарообороту Казахстану за цей час знизилася до рівня 2 %)- сумарна

питома вага зазначених країн у структурі зовнішнього товарообороту України сягнула рівня 37 %, країни ЄС відповідно – 27 %. Слід відзначити, що даний показник щодо Російської Федерації протягом першого півріччя 2010 року був 32-34 %, а це навіть більше ніж товарооборот з країнами ЄС на – 7 %. З моменту функціонування Митного союзу між Білорусією, Казахстаном і Російською Федерацією частка у структурі зовнішнього обороту України з країнами – союзниками не змінилася і склала 37 %, в т.ч. Росія – 31 %, Білорусія – 4 %, Казахстан – 2 %, частка країн ЄС – 29 %. Статистка показує, що з початку 2010 зовнішньо торгівельні операції суб'єктів ЗЕД спрямовані на ринок Росії [15-22].(Рис.1)

Наведений аналіз підтверджує, що утворення Митного союзу не вплинуло на збільшення об'ємів зовнішньої торгівлі з країнами-учасниками союзу, і це має своє логічне пояснення: у нашої країни є угоди про зону вільної торгівлі з усіма трьома державами. Згідно положень Рішення Євроазіатського Економічного Співтовариства від 27.11.2009 N 18 «Про єдине митно-тарифне регулювання Митного союзу республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації» [23], існуючі домовленості «перекочували» і в цей торгівельний блок, а обмеження на імпорт української продукції, які були введені країнами - членами Митного союзу за результатами антидемпінгових або спеціальних розслідувань збережені [1].

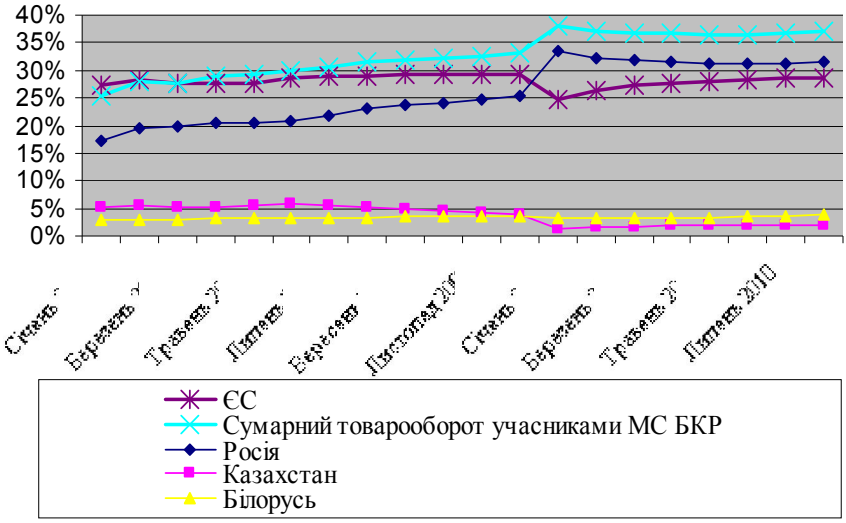

Рис. Динаміка часток товарообороту країн ЄС та Митного союзу Росії, Білорусі, Казахстану

Україна в силу свого географічного розташування знаходиться між кількома ринками збуту, працювати в напрямку лише одного з них не доцільно. Взаємозв'язок економік України і країн-учасників Митного союзу на даний час тісний і має тенденцію до посилення співпраці, а це створює можливості інноваційного та індустріального піднесення, підвищує конкурентоспроможність економік та не створює загроз щодо інтегрування як України так і країн – учасників Митного союзу у світову спільноту.

З точки зору економіки, робочих місць та доходів громадян іншою перспективою є приєднання до зони вільної торгівлі з ЄС.

Ключовим фактором інтеграції та запорукою успіху України слугуватиме запровадження реформ, що дозволять ефективно конкурувати в умовах глобальної економіки і реалізувати потенціал у її відносинах з як з Митним союзом Росії, Білорусії, Казахстану так і з Європейським Союзом.

Література.

1. Д. Рябкова. Таможенный союз: за и против вступления. http://www.investgazeta.net/politika-i-ekonomika/page/42/.

2. Про соціально-економічне становище України за січень - вересень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ 2010/ mp/dopovidx/dop9_2010.zip.

3. Про соціально-економічне становище України 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/mp/dopovidx/dop122009.zip.

4. Про соціально-економічне становище України січень 2009. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/mp/dopovidx/d012009 .rar.

5. Про соціально-економічне становище України січень - лютий 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/mp /dopovidx/d022009_1.rar.

6. Про соціально-економічне становище України січень - березень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/ mp/dopovidx/d032009.rar

7. Про соціально-економічне становище України січень – квітень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/ mp/dopovidx/d042009.rar.

8. Про соціально-економічне становище України січень - травень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/ mp/dopovidx/d052009.rar.

9. Про соціально-економічне становище України січень - червень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ/operativ2009/ mp/dopovidx/d062009.rar.

10. Про соціально-економічне становище України січень - липень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ/operativ2009/ mp/dopovidx/d072009.zip.

11. Про соціально-економічне становище України січень - серпень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ/operativ2009/ mp/dopovidx/d082009.zip.

12. Про соціально-економічне становище України січень - вересень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ2009/ mp/dopovidx/d092009.rar.

13. Про соціально-економічне становище України січень-жовтень 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ/operativ2009/ mp/dopovidx/d102009.zip.

14. Про соціально-економічне становище України січень-листопад 2009. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ2009/ mp/dopovidx/dop112009.zip.

15. Про соціально-економічне становище України за січень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ2010/ mp /dopovidx /dop01_2010.zip.

16. Про соціально-економічне становище України за січень – лютий 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/ mp/dopovidx/dop22010.zip

17. Про соціально-економічне становище України за січень - березень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ2010/ mp/dopovidx/dop3_2010.zip.

18. Про соціально-економічне становище України за січень - квітень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ2010/ mp/dopovidx/dop042010.zip.

19. Про соціально-економічне становище України за січень - травень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ2010/ mp/dopovidx/dop52010.zip.

20. Про соціально-економічне становище України за січень – червень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ2010/ mp/dopovidx/dop62010.zip.

21. Про соціально-економічне становище України за січень - липень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ 2010/ mp/dopovidx/dop72010.zip.

22. Про соціально-економічне становище України за січень - серпень 2010. http: //www.ukrstat.gov.ua /operativ /operativ 2010/ mp/dopovidx/dop82010.zip.

23. Рішення Євроазіатського Економічного Співтовариства від 27.11.2009 N 18 «Про єдине митно-тарифне регулювання Митного союзу республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації». http: //www.consultant.ru /online/base/?req=doc;base=LAW;n=94241

РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ РІПАКУ

ПІДВИСОЦЬКА Н.Ю.,* МАГІСТР,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Ефективне функціонування будь – якої виробничої системи неможливе без наявності раціонально побудованого та дієздатного механізму отримання фінансових результатів діяльності господарюючих суб'єктів. При цьому єдиним значущим джерелом відтворення оборотних коштів аграрного підприємства є реалізація його основної продукції. На сьогоднішній день, розвиток аграрного сектору є приорітетним напрямом розвитку національної економіки.

Підвищення ефективності агровиробництва потребує докорінного вдосконалення технологій вирощування сільськогосподарських культур, забезпечення їх необхідними матеріально – технічними та фінансовими ресурсами, чіткого виконання усіх технологічних прийомів у відповідні агротехнічні строки.

Першочерговим завданням для агроформувань на сучасному етапі є підвищення технологічного рівня виробництва сільськогосподарської продукції.

Технології вирощування ріпаку базуються на досягненнях науки і передового досвіду кращих вітчизняних сільськогосподарських підприємств, а також враховують світові тенденції розвитку агровиробництва.

Ріпак – однорічна олійна рослина родини хрестоцвітих, невибаглива до тепла, однак достатньо вимоглива до вологи й ґрунту. Най краще росте на чорноземах і сірих лісових ґрунтах. Існують дві форми: ріпак ярий і ріпак озимий. Насіння озиннйого ріпаку містить 43-50% олії, 16-29% білка і понад 17% вуглеводів. Для виробництва палива найкращими є сорти з високим вмістом ерукової кислоти. Однієї тонни насіння достатньо для одержання 300 кг ріпакової олії та 270 кг біодизельного пального. Однак вартість одного літру такого

* *Науковий керівник – Мазнєв Г.Є., професор*

палива може коливатись від 3 до 12 грн. З чим пов'язана така нестабільність цін? Насамперед з відсутністю сталого фінансування виробництва продукції. Виробництва насіння ріпаку, як і рослинництво в цілому, вимагає забезпечення такими ресурсами як земельні, матеріально-технічні, трудові, інформаційні та фінансові. І найбільшу потребу на сьогоднішній день галузь відчуває саме в останнє. Рівень забезпеченості суб'єктів господарювання оборотними засобами та активною частиною основних засобів за даними статистичних матеріалів поступово знижується. Серед сільськогосподарських підприємств більшість складають ті, що мають низький рівень ресурсного забезпечення діяльності. Технологія вирощування сільськогосподарських культур на таких агроформуваннях передбачають використання застарілої техніки та забезпечення коштами для використання лише мінімального доздобрив та засобів хімічного захисту рослин. І хоча урядові программи з підтримки біоенергетики країни нині знаходяться у процесі виконання, вітчизняні виробники біодизильного палива досі не мають баженого рівня фінансування .

Існують технології для чотирьох рівнів ресурсного забезпечення агропідприємств: від варіанта мінімально необхідного переліку агротехнічних операцій при мінімальному застосуванні добрив та з використанням традиційних найпоширеніших зразків вітчизняної техніки до варіанта використання інноваційних високих технологій із застосуванням всього необхідного комплексу добрив і засобів захисту рослин та високопродуктивної новітньої техніки, як вітчизняного виробництва,так і виробництва провідних фірм світу.

У таблиці 1 наведено собівартість вирощування ріпаку по різним попередникам та з використанням різних комплексів машин для різних рівнів ресурсного забезпечення агропідприємств.

Згідно з даними таблиці 1 видно, що при вирощування озимого ріпаку урожайність при використанні зарубіжної техніки в середньому на 4,5 ц/га більша ніж при використанні технологій з вітчизняною технікою. При вирощуванні ярого ріпаку витрати на 1га посіву менші при використанні вітчизняних машин, але при цьому зменшується урожайність культури.

Таблиця 1

Собівартість вирощування ріпаку з використанням комплексів машин зарубіжного та вітчизняного виробництва

	Вирощування ріпаку з використанням коплексів машин зарубіжного виробництва			Вирощування ріпаку з використанням коплексів машин відчизняного виробництва		
	на 1 га посіву, грн.	на 1 т продукції, грн.	урожайність, ц/га	на 1 га посіву, грн.	на 1 т продукції, грн.	урожайність, ц/га
Озимий ріпак: - по однорічним травам	3123,80	694,18	45	2876,47	719,62	40
- по багаторічним травам	3326,40	792,00	42	3288,96	843,32	39
- по озимим зерновим	3295,55	823,89	45	3305,61	869,90	38
- по гороху	2813,33	625,19	45	2868,93	683,08	42
Ярий ріпак: - по озимим зерновим	3440,50	905,39	38	3408,21	973,77	35
- по гороху	3189,65	797,41	40	2921,55	789,61	37
- по ячменю	3197,85	841,54	38	3037,98	867,99	35

Слід зазначити, що на 1га посіву та на 1т продукції виробничі витрати є меншими при використанні комплексів машин зарубіжного виробництва, тобто на підприємствах з високим рівнем ресурсного забезпечення ніж на підприємствах з вітчизняною технікою.

Тобто для отримання високого урожаю сільськогосподарської культури підприємству необхідно мати можливість застосування інтенсивних технологій, укомплектованість машинно-тракторного парку сучасною сільськогосподарською технікою і найбільш ефективною для цього є технологія вирощування ріпаку з використанням зарубіжної техніки.

Секція

Управління економікою в умовах нестабільності

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Амбросов В.Я., д.е.н., професор,
член-кореспондент НААН України,
Маренич Т.Г., д.е.н., професор,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Інтеграційні процеси в аграрному секторі проходять цикли, які пов'язані з динамікою суспільно-політичних змін, спрямованістю розвитку економіки. Під інтеграцією ми розуміємо напрямки економічного наближення та системної єдності в ціле регулюєме об'єднання самостійно функціонуючих підприємств всіх форм власності та господарювання. Ці процеси основною метою передбачають стійке, ефективне функціонування виробничих структур, які забезпечують інтереси трудових колективів і суспільства. Інтеграційні процеси є багатогранними, нестійкими, до кінця не визначені у складі регіонів і країни. Відомі структури, що сформовані на економічно зацікавлених зв'язках сільськогосподарських підприємств і переробних підприємств, торгівлі, будівництва, транспортних, технічного сервісу та інших. Найбільш часто такі інтеграційні структури були сформовані на базі агропромислових комбінатів і об'єднань, наукових і науково-виробничих систем, відображали вертикальні інтегровані процеси, пов'язані з встановленням тісних виробничих і економічних зв'язків при виробництві, переробці та реалізації продукції. У дореформений період в Україні функціонувало 29 агрокомбінатів, 22 агрооб'єднання, 22 агрофірми, 12 агроторгових підприємств, 179 виробничих і науково-виробничих систем, 42 науково-виробничих і 7 галузевих об'єднань. Усі форми агропромислових структур мали достатньо високі економічні показники, були фінансово стабільними, виробництво базувалось на принципах самофінансування та розширеного відтворення. В цих формах інтеграції успішно вирішувались економічні і соціальні завдання розвитку колективів, сіл, територій.

Горизонтальна інтеграція стосувалась об'єднання підприємств однієї галузі – агропромислові підприємства, агроторгові підприємства, виробничі системи, трести, галузеві об'єднання. Слід

відзначити, як сучасні форми інтеграції , так і ті, які раніше діяли, є позитивним напрямком організаційно-структурних змін в аграрному секторі, спрямованих на повніше використання виробничого потенціалу і сировини, інноваційних технологій, скорочення витрат на одиницю продукції, підвищення продуктивності праці. У складі інтеграційних структур і розвитку інтеграційних зв'язків створюються умови для оптимальної спеціалізації та концентрації виробництва, формування раціональних виробничих типів господарств, прискореного виходу на внутрішній і зовнішній ринки, підвищення конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості.

Формування й успішне функціонування інтеграційних структур, як показав досвід їх роботи, сприяє підвищенню зайнятості сільського населення, росту їх доходів, більш швидкому здійсненню соціальних перетворень, залученню молоді в аграрний сектор. Разом з тим, сучасні інтегровані структури, особливо холдинги, в основному зацікавлені в швидкій окупності авансованого у виробництво капіталу. Зачасту це веде до порушення багатофункціональної спрямованості села, не забезпечуються соціальні проблеми сільських громад і територій, спрощуються галузева і виробнича структури сільськогосподарських підприємств, принижується значення власності та власників у відтворенні продовольства, продовольчій безпеці. Тобто не завжди досягається мета сумісного об'єднання інтересів на базі господарської, фінансової, економічної діяльності, що негативно відбивається насамперед на сільських товаровиробниках.

У зв'язку з цим стає необхідним координувати і керувати інтеграційними процесами, перш за все, на регіональному рівні, в галузях. Це означає: враховувати реальні умови і можливості зростання виробництва продукції, підвищення її обсягів та якості, економічної результативності об'єднання порівняно з сукупними показниками підприємств, що до нього входять. За кроткий період 3-5 років в інтегрованих підприємствах виробництво продукції може бути збільшено на 15-30%, а реалізація за рахунок зміцнення позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках – на 25-50%. Доцільність функціонування інтеграційної структури визначається приростом доходів, рентабельності, вартісної частини майна власників, підвищенням частки в товарообігу, включаючи експорт, надходженням до бюджету всіх рівнів.

Будь-яка організаційна форма інтегрованої структури вимагає посилення їх інституціональної бази на всіх етапах створення і

функціонування. Це, як раніше, так і зараз залишається нерегульованим процесом, що посилює ризики та нестабільність роботи інтегрованих структур, недостатню зацікавленість власників землі та майна.

Ряд дослідників вважають, що створення інтегрованих структур може бути пов'язано з ризиками перевиробництва продукції, зниженням її конкурентоспроможності. Як показує аналіз, при середньорічних темпах виробництва продукції 3-5% можна вийти на стабільне забезпечення базовими продуктами харчування згідно з науково-обґрунтованими нормами через 40-50 років. Це означає, що внутрішній ринок з урахуванням зростання доходів населення має перспективну кон'юнктуру, що не погрожує зниженням споживчого попиту. При цьому попит на сільськогосподарську продукцію на зовнішньому ринку буде також зростати, що пов'язано з критичним продовольчим забезпеченням населення в багатьох країнах планети. Для товаровиробника це має принципове значення при виборі виходу на інноваційного шляху розвитку за рахунок залучення інвестицій та зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, що реально забезпечать тільки інтеграційні процеси.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

Терещенко В.К., д.е.н., професор,
академік НААН України,
Морозюк Н.В., к.е.н.,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Формування бази самодостатності сільських громад обумовлює необхідність розширення їх самоврядних функцій. На законодавчому рівні державою визнано право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення. Але збереження на рівні державних органів виконавчої влади широкого кола повноважень та нечітке визначення юридичного статусу органів місцевого самоврядування обумовило розбалансування всієї системи суспільних відносин на селі. Усунути ці недоліки можливо в процесі подальшого реформування системи місцевого самоврядування шляхом створення

відповідних правових, організаційних та фінансових умов її функціонування.

В Україні ключовими законодавчими актами, які регламентують організаційно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування є Конституція та Закон «Про місцеве самоврядування в Україні». Плутанину вносять численна кількість підзаконних нормативно-правових актів, які приймаються на виконання базових законів. Прикладом є сфера управління комунальним майном, порядок надання якого в оренду визначається безпосередньо територіальною громадою та затверджується рішенням відповідної місцевої ради. Але, як свідчить практика, через ряд суб'єктивних причин в такому локальному нормативному акті не в повній мірі відображаються правовідносини стосовно комунальної власності. Внаслідок цього утворюються правові прогалини, які призводять до конфліктних ситуацій в громаді.

Не в повній мірі вітчизняне законодавство відображає основні положення міжнародних нормативно-правових актів. Існуючі розбіжності є суттєвою перешкодою в процесі вирішення територіальною громадою місцевих питань. Як приклад, нівелювання самостійності органів місцевого самоврядування щодо визначення організаційних аспектів своєї діяльності.

Суть організаційної автономії відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування полягає в тому, що діючи в межах закону, орган місцевого самоврядування не підпорядковується іншим органам влади, а будь-який адміністративний контроль за його діями можливий лише за умови забезпечення законності та конституційних принципів місцевого самоврядування. Законодавством України також передбачається невтручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення своїх повноважень органами місцевого самоврядування. Винятком є делеговані повноваження, у процесі здійснення яких органи місцевого самоврядування підконтрольні органам виконавчої влади.

Оскільки баланс між власними та делегованими повноваженнями порушений, то принцип організаційної відокремленості та незалежності місцевого самоврядування від державної влади нівелюється. Це призводить до того, що переважну більшість свого часу та ресурсів органи місцевого самоврядування спрямовують на виконання делегованих повноважень.

Виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень ускладнене принципом «дозволено лише те, що прямо

визначено законом». На відміну від України у світовій практиці в моделях з високим ступенем централізації органи місцевого самоврядування діють за принципом «дозволено все, що не заборонено законом». Наприклад, датські органи місцевого самоврядування можуть займатися будь-якими питаннями, які вони вважають важливими для громади, крім тих, які відносяться до повноважень держави і регулюються галузевими нормативно-правовими актами.

Здатність громади реалізувати своє право на місцеве самоврядування ускладнюється тим, що сільські території як складні та багатофункціональні системи є сферою впливу численної кількості суб'єктів управління. Їх можна об'єднати в дві групи: ті, які знаходяться за межами сільської громади та ті, які розташовані безпосередньо на її території.

В свою чергу першу групу можна поділити на:

— суб'єктів, які безпосередньо підконтрольні та підзвітні відповідним відділам райдержадміністрації;

— суб'єктів, які умовно можна назвати «незалежними» (суб'єкти господарювання, політичні партії, громадські організації);

— суб'єктів, однією з функцій, яких є контроль та нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування та райдержадміністрацій. Це, як правило, органи державної влади, вони підконтрольні і підзвітні відповідним обласним структурам (податкові адміністрації, прокуратура, судові інстанції, державне казначейство тощо).

Друга група складається з:

— суб'єктів, які фінансуються за рахунок місцевого бюджету;

— суб'єктів, які умовно можна назвати «незалежними» (приватні підприємці, сільськогосподарські товаровиробники, філії промислових підприємств).

Кожна з груп суб'єктів може виконувати свої функції лише за умови налагодження співпраці як з іншими суб'єктами, так і з так званими «координуючими центрами влади». Координація їх діяльності ускладнена наявністю на низовому рівні трьох центрів влади: сільських органів місцевого самоврядування (сільський голова, сільська рада та її виконавчий комітет), районних державних адміністрацій та районних рад.

Враховуючи інституційні умови в нашій державі така співпраця можлива лише шляхом чіткої регламентації правового статусу кожного з органів та їх посадових осіб. Основним центром влади, який має

достатньо повноважень для впливу на соціально-економічний розвиток територій є районні держадміністрації. Статус органів місцевого самоврядування, які є важливою ланкою у забезпеченні високого рівня життя населення чітко не регламентований. Насамперед це стосується головної посадової особи територіальної громади – сільського, селищного голови.

Як відомо для ефективного виконання посадовою особою своїх обов'язків необхідне збалансування всіх складових її юридичного статусу. Так, в українському законодавстві, зокрема Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено коло повноважень сільських, селищних голів, які полягають у забезпеченні всебічного розвитку місцевості, задоволенні матеріальних, духовних та інших потреб відповідної територіальної громади.

Законодавчо закріплюється, що під час здійснення своїх повноважень сільський, селищний голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому повноважень. Він є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою, відповідальним перед відповідною радою, а з питань здійснення виконавчими органами ради повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.

Але як слушно зауважують фахівці Асоціації міст України та громад для ефективного виконання сільським головою його функцій важливо визначити порядок здійснення ним своїх повноважень, гарантії його діяльності, судовий захист його інтересів.

Наслідком нечіткого визначення статусу сільського, селищного голови є відсутність у нього реальних важелів впливу на інших суб'єктів управління. Виключенням є структури, які фінансуються з місцевого бюджету, але навіть на них через дотаційність місцевих бюджетів вплив не є таким сильним.

Щодо суб'єктів господарювання, від яких значною мірою залежить розвиток сільських територій, органи місцевого самоврядування прямого впливу не мають. На практиці укладаються так звані соціальні угоди, виконання яких залежить від сумління підприємців.

Особливу увагу потрібно звернути увагу на діяльність контролюючих та наглядових органів, які найчастіше порушують принцип правової та організаційної автономності органів місцевого самоврядування.

З метою визначення характеру взаємодії сільських громад та

районних органів управління нами було проведено опитування голів сільських і селищних рад, в результаті якого виявлено побажання селян, а саме: своєчасне реагування на питання та проблеми сільських громад; своєчасність розгляду заяв та скарг громадян, краща робота з громадськістю; сумлінне ставлення до своїх обов'язків та якісне надання послуг; діяльність відповідно до законодавства; надання допомоги у роботі сільської ради шляхом проведення спільних семінарів, навчання, виїзні засідання; відкритість, прозорість та гласність при прийнятті рішень; оперативність, справедливість, некорумпованість.

Яскравим прикладом можливостей сільської громади впливати на відповідні районні установи та організації є сфера громадського порядку. Зокрема, розв'язання проблеми виготовлення та реалізації кустарних алкогольних напоїв, іншими словами «самогоноваріння». Внаслідок неврегульованості цього питання звернення сільських голів до органів внутрішніх справ залишаються без належної уваги.

Складається ситуація, коли відповідальність за стан громадського порядку покладається на органи місцевого самоврядування, а фінансовими ресурсами, необхідними для вирішення цього завдання, розпоряджаються інші інстанції. Вихід з ситуації, фахівці вбачають у створенні муніципальної міліції, яка б була підзвітна органам місцевого самоврядування та знаходилась у взаємодії з іншими міліцейськими структурами. Національна міліція повинна здійснювати по відношенню до муніципальних підрозділів міліції координаційні функції при відсутності організаційного підпорядкування не повинно бути.

На фоні райдержадміністрацій слабкою ланкою в тріаді координуючих органів влади також є районні ради, реальні повноваження, яких обмежені. Важливість збереження цієї ланки ілюструє досвід Німеччини, в якій існує двоступенева організація територіальної громади. Об'єднана громада являє собою адміністративне утворення з кількох малих територіальних громад, об'єднаних у «громаду другого ступеня» але без власної адміністрації. Об'єднана громада в ході прямих виборів обирає раду та голову громади і надає послуги окремим територіальним громадам і об'єднаній громаді. Цій «територіальній громаді другого ступеня» делегується низка державних завдань, які в інших випадках виконують органи районного рівня. Крім того, такій громаді делегується виконання таких питань із сфери самоврядування її громад-членів: шкільна освіта; пожежна безпека; спортивні заклади; соціальні заклади;

водопостачання; відведення та очищення стоків; водойми; землекористування; інші завдання, що можуть бути делеговані за взаємною згодою.

Доцільним є створення виконкомів районних рад з широким колом повноважень у сфері координації розвитку сільських територій, акумулювання коштів, здійснення капіталовкладень.

Становлення інституту місцевого самоврядування як самостійного суб'єкта управління сільськими територіями безпосередньо залежить від формування достатньої матеріально-фінансової бази. Відповідно до міжнародних нормативно-правових актів органи місцевого самоврядування мають право на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть розпоряджатися. В основному це кошти місцевого бюджету.

Як свідчить європейський досвід, щоб збереглася фінансова автономія місцевого самоврядування, податкові надходження повинні покривати не менше половини місцевих видатків. Проведені нами дослідження засвідчили, що у зв'язку з відсутністю в сільській місцевості бази оподаткування та існуючим перерозподілом податків між бюджетами різних рівнів, більшість сільських громад навіть за сприятливих економічних умов не в змозі буде самостійно забезпечити себе власними ресурсами. Так, серед податкових надходжень до місцевого бюджету наразі найбільшу частку займають податок з доходів фізичних осіб, плата за землю та єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва. Але сільським бюджетам залишається залежно від виду податку 25-60 % від суми, яку сплачено платником.

Незначною є частка місцевих податків і зборів. В їх структурі найбільшу роль відіграє комунальний податок та ринковий збір. Загальна питома вага цих платежів майже у 80 % всіх місцевих податків і зборів практично позбавляє необхідності розглядати всі інші як серйозні джерела наповнення бюджетів.

На нашу думку, потребує реформування не рівень оподаткування, а його структура. Доцільно надати органам місцевого самоврядування право запроваджувати на своїй території власні податки та збори, а загальний рівень оподаткування має контролювати центральний уряд. Це забезпечить маневреність місцевих органів влади, оскільки на місцях легше слідкувати за зміною бази оподаткування. Також на увагу заслуговують пропозиції українських вчених щодо запровадження власних бюджетоформуючих доходів за принципом територіального розвитку, тобто врахування тих

особливих об'єктів оподаткування, які можуть суттєво збільшити надходження до місцевих бюджетів.

Доцільним є розширення переліку місцевих податків і зборів за рахунок запровадження податків із цільовим використанням отриманих коштів. Наприклад, збори за прибирання і освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків, вулиць тощо. В умовах складної екологічної ситуації в Україні корисними стануть екологічні податки, які доцільно стягувати у вигляді штрафів за забруднення повітря, водоймищ, вулиць, лісів, утилізацію відходів.

Також правомірним є твердження, що оскільки сільська місцевість є як просторовою, так і природною ресурсною базою розвитку багатьох галузей народного господарства, то в недостатній мірі відпрацьовані економічна і правова сторони отримання податків з держави і підприємств, які використовують природні ресурси сільської території та її просторовий базис для організації транспортування різноманітних ресурсів, продуктів їх переробки та іншої діяльності.

Література.

1. Конституція України / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2010. – 64 с.

2. Європейська Хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» / Верховна Рада України. – К.: Парламентське вид-во, 2010. – 80 с.

4. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні / [Антонечко В.О., Баймуратов М.О., Батанов О.В. та ін.]; за ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атака, 2007. – 864 с.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІНОВИХ СТРАТЕГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Березівський З.П., к.е.н.,
Львівський національний аграрний університет

В процесі планування діяльності підрозділів сільськогосподарського підприємства з метою виявлення резервів та

шляхів забезпечення його прибутковості важливо детально проаналізувати обсяги виробництва продукції та виробничі витрати. Найпростіше це зробити за допомогою порівняння базових індексів обсягу виробництва продукції в натуральному виразі або єдиних цінах за ряд останніх років та загальної суми виробничих витрат на цю продукцію. Якщо базисні індекси обсягу продукції більші за значенням від індексів загальної суми витрат, то така динаміка є наслідком зменшення собівартості одиниці продукції.

В практиці діяльності сільськогосподарських підприємств та їх виробничих підрозділів надзвичайно важливим є аналіз використання ліміту витрат протягом місяця, особливо в галузях, де є безперервне виробництво продукції. Слід зауважити, що досить часто поголів'я тварин протягом місяця може змінюватись, тоді проводять перерахунок кількості витрат на відповідну кількість кормо-днів утримання тварин. Наприкінці місяця по кожному підрозділу і кожній галузі виробництва проводять аналіз матеріально-грошових витрат на виробництво продукції та надання послуг і визначають економію або перевитрати ресурсів. Виявивши причини виникнення перевитрат або економії, врахувавши взаємні претензії підрозділів один до одного або адміністрації, утримують, або, відповідно, збільшують суму на рахунку підрозділу. Тобто, наявність в господарстві планово-облікових цін і нормативів витрат на одиницю продукції, наданих послуг, дає можливість більш точно вести облік, коригування планового ліміту витрат на фактично вироблену продукцію, надані послуги, визначити економію або перевитрати, оперативно приймати управлінські рішення.

При аналізі обсягів виробництва слід визначити повноту використання генетичного потенціалу продуктивності тварин. Для цього розраховують коефіцієнт використання потенціалу як відношення фактичної продуктивності тварин у підприємстві до максимального (генетичного) рівня продуктивності. Зокрема, генетичний потенціал річної продуктивності корів в Україні оцінюється фахівцями як 4000 кг молока на одну корову в рік. При надої 3200 кг коефіцієнт її використання складатиме 0,8. Але, чим нижчий коефіцієнт використання потенціалу тварин, тим більші резерви має підприємство щодо збільшення обсягів виробництва і зниження собівартості. При цьому можливості зниження собівартості одиниці продукції можна також визначити порівнянням її рівня в підприємстві з аналогічними показниками інших підприємств аналогічних природно-економічних умов ведення виробництва, а в середині

підприємства шляхом порівняння собівартості у внутрішніх підрозділах підприємства, які мають однакову спеціалізацію.

В практиці виробництва важливим для обґрунтування прибутковості підприємств є розрахунок маржинальних витрат – приростних витрат, збільшення яких забезпечує нарощування обсягу продукції. У зв'язку з тим, що собівартість перебуває в оберненій залежності від продуктивності тварин, тому управління прибутковістю сільськогосподарських підприємств розкривається через поняття маржинальних продуктивних і маржинальних сервісних витрат. Маржинальні продуктивні витрати мають таку натуральну форму, що продукують продукцію, а сервісні витрати – це витрати, пов'язані із супроводом продуктивних витрат. Тому обґрунтування інструментів реалізації цінової стратегії підприємства повинно в першу чергу базуватись на відповідних прорахунках доходності розвитку галузі скотарства в умовах застосування відповідних виробничих програм.

Одним з важливих елементів підприємницько-маркетингової системи сільськогосподарського підприємства є визначення інструментів реалізації його цінової стратегії.

Розрізняють дві групи цінових стратегій підприємства: типові та спеціальні стратегії. У складі типових стратегій виділяють наступні основні різновиди: збереження стабільного положення підприємства на ринку; збільшення обсягів збуту та частки підприємства на ринку; максимізація прибутку та рівня рентабельності. Першої типової стратегії може дотримуватись стабільно функціонуюче підприємство, яке має свої "ринкові ніші" на насиченому відповідною продукцією ринку, а його можливості для подальшого інтенсивного розвитку обмежені. Друга береться на озброєння підприємством із значними потенційними можливостями підвищення якості та нарощування обсягів виробництва продукції, яка потребує додаткових ринків збуту. Третя застосовується потужними підприємствами-лідерами за умови, що вони користуються довірою споживачів і мають змогу впливати на ситуацію на ринку при його недостатній насиченості відповідною продукцією.

До основних спеціальних стратегій відносять: підтримання стабільної платоспроможності (ліквідності) як безумовний економічний пріоритет підприємства; вихід підприємства на ринок з новою продукцією; виживання.

Спеціальні цінові стратегії використовуються протягом короткострокового періоду і за обставин, що склалися. Зокрема, підтримання стабільної ліквідності може виявитися необхідним при

потребі повернення довгострокових кредитів чи інших боргів. Вихід на нові або на традиційні ринки з новою продукцією має місце, коли підприємства диверсифікують напрями своєї діяльності або ставлять за мету завоювання нових ринків. Необхідність застосування стратегії виживання обумовлене рядом причин, а найчастіше загрозою банкрутства. Вибір стратегії підприємства можна здійснити за даними виробничих програм виробництва продукції скотарства. Сільськогосподарським підприємствам необхідно використовувати всі цінові стратегії, вибираючи окремо їх для різних видів продукції або групи продуктів з однаковими маркетинговими властивостями. Але за всієї різноманітності форм і каналів збуту продукції інструменти практичного здійснення будь-якої цінової стратегії залишаються єдиними. В їх ролі виступають ціни продажу та обсяги реалізації продукції. Для обґрунтування їх рівня обов'язково потрібна інформація про еластичність попиту на відповідний продукт за цінами та доходами, фактичні ринкові ціни, фактична та потенційна місткість ринку.

МЕТОДИ ТА ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

ВІНІЧЕНКО І.І., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

За макроекономічне сприяння інвестиційній діяльності відповідають органи державної влади України. У розпорядженні держави є важелі як прямої дії у вигляді централізованих державних капітальних вкладень в об'єкти загальнодержавного значення, розвиток державного сектора економіки, так і непрямі засоби регулювання інвестиційного середовища за рахунок бюджетної та грошово-кредитної політики.

Бюджетні важелі – це встановлена державою система податків, що практично визначає механізм перерозподілу доходів підприємств і громадян країни, який держава вважає оптимальним для формування дохідної частини бюджету та розробку у підприємств і підприємців ринкових стимулів до роботи і отримання прибутків. Витрати бюджету є вагомим засобом формування сукупного попиту, а через нього – стимулювання інвестиційної діяльності взагалі. Навіть система соціальних бюджетних програм впливає на структуру попиту, тому що

соціальні виплати з бюджету одержують люди, які мають витратити їх на ринку споживних товарів, а це стимулює виробництво та відповідні інвестиції.

Грошово-кредитна політика держави впливає на інвестиційні умови, регулюючи грошовий обіг і роботу банківської системи, яка, по-суті, репродукує збільшення коштів в економічній системі. Встановлюючи вигідні умови для своїх цінних паперів, держава стимулює їх купівлю юридичними та фізичними особами і тим самим зменшує кількість вільних грошей, які можуть бути використані для кредитування інвестицій через банківську систему. Погіршуючи цінові та дивідендні умови продажу своїх цінних паперів, держава стимулює їх викуп у юридичних та фізичних осіб. Унаслідок цього в останніх з'являються додаткові кошти, які безпосередньо через банківську систему використовуються для фінансування інвестицій.

Ринкова економіка розвивається циклічно: періоди піднесення й активного інвестування змінюються економічними кризами, падінням темпів зростання а іноді й абсолютних рівнів ВВП. Мета державного регулювання – вирівнювати такі циклічні тенденції, гальмуючи надлишкову інвестиційну активність у періоди піднесення та стимулюючи інвестиційну діяльність перед спадами виробництва.

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики. Воно визначається показниками економічного та соціального розвитку України, республіканськими й регіональними програмами розвитку народного господарства, державними та місцевими бюджетами й передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності. Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності й контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності. Управління державними інвестиціями здійснюється загальнодержавними й місцевими органами державної влади й управління та включає планування, визначення умов і виконання конкретних дій по інвестуванню бюджетних і позабюджетних коштів.

Одним із найважливіших методів державного регулювання інвестиційної діяльності є обов'язкова комплексна державна експертиза інвестиційних програм та проектів. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх

комплексної державної експертизи" №483 від 11 квітня 2002 р., інвестиційні програми й проекти будівництва незалежно від джерел фінансування підлягають обов'язковій комплексній державній експертизі у повному обсязі, крім об'єктів, затвердження проектів будівництва яких не потребує висновку комплексної державної експертизи. Перелік таких об'єктів встановлюється Державним комітетом із будівництва та архітектури відповідно до чинного законодавства.

Держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь термін дії цих договорів, а також у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) установлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору.

Державні органи та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб. Інвестиційну діяльність держава регулює і через захист інвестицій, тобто здійснення комплексу організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілей внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій.

Держава гарантує захист внутрішніх інвестицій незалежно від форм власності суб'єктів господарювання, а також іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим здійснення інвестиційної діяльності, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови й порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестування. З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій.

Основними формами непрямого регулювання державою інвестиційної діяльності є: створення відповідного інвестиційного середовища (політичного, економічного, правового, соціального), що передбачає, у свою чергу, крім створення певних економічних умов господарювання для суб'єктів інвестиційної діяльності й методи макроекономічного впливу на інтенсивність інвестування через бюджетно-податкову, грошово-кредитну, амортизаційну та інноваційну політики, а також політику сприяння залученню іноземних інвестицій.

Безпосередній вплив на рівень інвестиційної активності справляє ступінь розвитку банківської системи, можливості кредитування та обсяги фінансових ресурсів окремих банків, їх регіональна концентрація та інші чинники, які залежать від грошово-кредитної політики, що проводиться в країні. Крім того, основними причинами, що стримують надання банками довгострокових кредитів суб'єктам господарської діяльності, є високий рівень кредитних ризиків, неплатоспроможність більшості позичальників, відсутність реальної гарантії повернення ними кредитів та ліквідної застави, а також неефективна система оподаткування. У зв'язку з цим поліпшення інвестиційного клімату в державі залежить і від розв'язання проблеми діяльності банківської системи, зокрема, від забезпечення підвищення рівня концентрації банківського капіталу, збільшення обсягів довготермінового кредитування реального сектору економіки, залучення коштів населення.

Значний вплив на рівень інвестиційної активності справляє амортизаційна політика, яка має бути спрямована на підвищення фінансової заінтересованості суб'єктів господарювання у здійсненні інвестицій в основний капітал за рахунок коштів власних амортизаційних фондів. Для активного економічного зростання та підвищення інвестиційної активності важливого значення набуває також державне регулювання фондового ринку, інноваційна політика держави та політика заохочення іноземних інвестицій в економіку країни.

Серед напрямків державного впливу на інвестиційну діяльність, слід виділити такі: проведення єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва, спрямованої на досягнення оптимального рівня регулювання державою підприємницької діяльності; визначення правових засад державної підтримки малого підприємництва; регулювання процедури ліцензування та перегляду нормативно-правових актів із регулювання підприємницької діяльності в окремих секторах економіки з метою підвищення ефективності та

конкурентоспроможності суб'єктів господарської діяльності.

Активна регіональна політика держави, завданням якої є надання істотного динамізму регіональному соціально-економічному розвитку шляхом більш повного та ефективного залучення у господарський обіг ресурсного потенціалу регіонів, використання переваг територіального поділу й кооперації праці на основі розширення повноважень і підвищення відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за вирішення поточних і перспективних проблем територій, також розглядається як метод активізації інвестиційної діяльності.

Таким чином, управління інвестиційною діяльністю підприємства слід розглядати як цілеспрямований вплив, що базується на використанні чинних інструментів державної регуляторної політики, і спрямований на підвищення ефективності залучення внутрішній і зовнішніх інвестиційних ресурсів із метою покращення кінцевих фінансових, економічних, соціальних, екологічних результатів.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА: ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВЗАЄМОВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ АПК

Березіна Л.М., к.е.н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія

Об'єктивна необхідність активної державної підтримки АПК та особлива значимість його державного регулювання зумовлюють проблему удосконалення організаційно-економічних взаємовідносин підприємств, що входять до нього.

Економічна діяльність держави – загальне поняття, що характеризує її як суб'єкта національної економіки та охоплює усі економічні процеси й явища, у яких держава бере безпосередню участь або опосередковано втручається в їх протікання (регулює, стимулює, гальмує розвиток).

В Україні масштабність економічної "присутності" держави у сфері сільськогосподарського виробництва та інших сфер АПК виявилася набагато нижчою порівняно з потребами, зумовленими економічними процесами і явищами, не забезпечила ефективної підтримки суб'єктів комплексу. Не використано накопичений досвід державного регулювання сільського господарства. Варто зазначити, що держава – це такий суб'єкт регулювання, досягнення і похибки

якого спрацьовують як мультиплікатор стосовно національної економіки.

Спробуємо з'ясувати, які саме чинники обумовлюють необхідну підтримку суб'єктів АПК та сприяють розвитку взаємовідносин підприємств, що входять до його складу.

Перший з них пов'язаний з тим, що сільське господарство як галузь національної економіки, є найбільш немонополізованою, подрібненою щодо майна та просторового розташування, сферою. Виробництво сільськогосподарської продукції і сировини постійно відчуває ціновий тиск з боку галузей промисловості – партнерів по АПК, що має знайти відображення в їх взаємовідносинах на ринку.

Другий чинник – нестабільність доходів сільськогосподарських товаровиробників внаслідок погодно-кліматичних коливань, які мають дестабілізуючий вплив на внутрішній продовольчий ринок, що викликає, за інших незмінних умов, непрогнозовані зміни у тенденціях взаємовідносин суб'єктів АПК.

Третій чинник – зростаюча відкритість внутрішнього ринку продовольства, що зумовлює тиск експортерів на національних виробників в умовах глобалізації економіки та інтернаціоналізації світових ринків. Як наслідок – втрата прибутків суб'єктами АПК, що зумовлює погіршення їх організаційно-економічних взаємовідносин.

Четвертий чинник пов'язаний із завданнями охорони та збереження навколишнього середовища, стійкого розвитку сільських населених пунктів та забезпечення національної продовольчої безпеки. Отже, формується комплекс заходів, спрямованих на системне та ефективне вирішення проблем не лише розвитку власне виробництва продовольства, його зберігання, але й зовнішньої торгівлі ним, справедливого його розподілу, благоустрою та соціального розвитку сільських територій. Усе це накладає відбиток і на розвиток взаємовідносин підприємств АПК.

Зазначені чинники зумовлюють необхідність державного впливу на функціонування підприємств АПК та розвиток організаційно-економічних взаємовідносин між його підприємствами за трьома основними напрямами, а саме: 1) правовий супровід – визначення законодавчих основ та меж втручання у процеси виробництва та розподілу продукції АПК. Нині в Україні існуючий механізм правового супроводу АПК є підстави вважати недосконалим, він не забезпечує підвищення ефективності взаємовідносин задіяних суб'єктів господарювання; 2) бюджетно-фінансове регулювання. Бюджетні кошти виконують функцію доповнення фінансових джерел відтворення у сфері АПК, а, отже, і не мають активного

цілеспрямованого впливу на темпи та пропорції його розвитку, не ініціюють інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Звідси – низька ефективність такого впливу на стан та розвиток взаємовідносин підприємств АПК; 3) реалізація державних програм розвитку агропромислового комплексу, де за основу мають бути покладені завдання збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва, її переробки шляхом інтенсифікації та удосконалення технічного оснащення виробництва.

З метою збереження незалежності та забезпечення економічної (а в її межах – продовольчої) безпеки держави агропромисловий комплекс потребує перетворення у стратегічний пріоритет державної соціально-економічної політики, що стане основою поступового зростання національної економіки у цілому.

Перетворення АПК у пріоритет національного економічного зростання дозволить вирішити низку проблем перспективного соціально-економічного розвитку країни, сприятиме формуванню ефективних взаємовідносин між суб'єктами комплексу, а саме: насичення внутрішнього продовольчого ринку власними товарними ресурсами шляхом максимального використання агроекономічного потенціалу та сировинної бази регіонів; оптимізації імпорту сільськогосподарської сировини та продовольства; забезпечення продовольчої незалежності країни; модернізації галузей агропромислового комплексу; створення нових робочих місць; підвищення оплати праці, покращення умов праці; зростання доходів територіальних бюджетів за рахунок інтенсифікації розвитку суб'єктів АПК тощо.

Розвиток взаємовідносин суб'єктів агропромислового комплексу охоплює низку галузей, що певним чином причетні до процесу виробництва сільськогосподарської продукції та сировини, отримання продовольства, його доведення до кінцевих споживачів. Зазначені процеси відбуваються у межах кожного регіону, зумовлюють відповідні економічні зв'язки між ними та створюють єдину загальнодержавну систему. Крім того, проблеми господарського характеру зумовлюють і необхідність вирішення соціальних проблем.

Отже, відбувається щільне переплетіння власного економічного інтересу виробника та загальнонаціональних інтересів. Відновлення та забезпечення зростання обсягів сільськогосподарського виробництва, подолання негативних тенденцій як в економічній, так і у соціальній сфері, можуть бути забезпечені лише на підґрунті розвитку організаційно-економічних взаємовідносин підприємств АПК та створення державою умов економічного зростання.

МІСЦЕ ФЕРМЕРСТВА В СИСТЕМІ БАГАТОУКЛАДНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ НА СЕЛІ

ГНАТИШИН Л.Б., К.Е.Н.,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На сучасному етапі фермерські господарства є однією з ефективних форм господарювання та надійним засобом вирішення продовольчої проблеми. У системі багатоукладності вони зайняли провідне місце, принаймні кількісно (табл. 1). Зважаючи на менші розміри землекористування та до певної міри сприятливіші умови розвитку в частині пільгового оподаткування і державної підтримки, господарства фермерського типу в усіх регіонах України за кількістю значно переважають інші форми господарювання.

Таблиця 1

Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання у регіонах України в 2008 році, одиниць *(станом на І липня)*

Регіон	Всього	у тому числі					
		с-г товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	фермерські господарства	державні підприємства	інші форми господарювання
Донецький	4663	620	273	29	3523	14	204
Придніпровський	7215	834	370	59	5812	33	107
Північно-Східний	5628	1085	597	84	3606	64	192
Київський	10434	2221	960	181	6608	89	375
Волинський	2282	242	224	254	1477	16	69
Подільський	5617	898	594	140	3724	26	235
Карпатський	5476	647	406	77	4206	38	102
Причорноморський	15295	1048	750	186	13079	43	189
Кримський	2449	284	152	91	1859	31	32
По Україні	59059	7879	4326	1101	43894	354	1505

В останнє десятиріччя кількість фермерських господарств є досить стабільна, а питома вага у структурі діючих сільськогосподарських товаровиробників значна (табл. 2). Найбільша їх частка у Причорноморському (85,5%) та Придніпровському (80,6%) регіонах (причому у Причорноморському регіоні частка всіх інших форм господарювання є найменшою серед представленої сукупності). Карпатський регіон за досліджуваним показником займає почесне третє місце, випередивши такі традиційно аграрні регіони як Подільський та Волинський. В загальній чисельності частка фермерів Карпатського регіону становить майже десяту частину - 9,6%. Таким чином, фермерські господарства розширюють своє значення у забезпеченні зайнятості сільського населення, поповненні місцевого бюджету та розвитку села.

Таблиця 2

Структура діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання у регіонах України в 2008 році, % *(станом на 1 липня)*

Регіон	Всього	у тому числі					
		с-г товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	фермерські господарства	державні підприємства	інші форми господарювання
Донецький	100,0	13,3	5,9	0,6	75,6	0,3	4,3
Придніпровський	100,0	11,6	5,3	0,8	80,6	0,5	1,2
Північно-Східний	100,0	19,3	10,6	1,5	64,1	1,2	3,3
Київський	100,0	21,3	9,2	1,7	63,3	0,9	3,6
Волинський	100,0	10,6	9,8	11,1	64,7	0,7	3,1
Подільський	100,0	.16,0	10,6	2,5	66,3	0,5	4,1
Карпатський	100,0	11,8	7,4	1,4	76,8	0,7	1,9
Причорноморський	100,0	6,9	4,9	1,2	85,5	0,3	1,2
Кримський	100,0	11,6	6,2	3,7	75,9	1,3	1,3
По Україні	100,0	13,3	7,3	1,9	74,3	0,6	2,6

Дані табл. 3 підтверджують тенденцію пропорційного і гармонійного розвитку фермерства та інших організаційно-правових форм господарювання на селі. Різні умови створення фермерських господарств, настрої селян та підходи владних структур спричинили до суттєвої регіональної варіації в концентрації фермерських господарств. В Причорноморському регіоні вона, наприклад, майже в 2 рази перевищує середні показники по Україні. Натомість низькою є концентрація у Київському, Волинському та Подільському регіонах.

При досить високій землезабезпеченості сільське господарство Причорноморського регіону є обмежене у власних трудових ресурсах. Аналогічна ситуація відзначається у Донецькому регіоні, де за рахунок переваги міського населення відмічено вищі показники концентрації господарств відносно сільських жителів. У Карпатському регіоні тенденції скупчення господарств з приводу досліджуваних ознак кардинально відрізняються від інших регіонів. Так, на фоні найбільшої кількості сільського населення спостерігаються найнижчі показники концентрації, і навпаки, низька землезабезпеченість призвела до другої позиції в заліку регіонів за досліджуваною ознакою.

Таблиця 3

Концентрація діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання в 2008 році, у % до середнього по Україні *(станом на 1 липня)*

Регіон	Приходиться на 100 га с-г угідь		Приходиться на 100 сільських жителів	
	всіх с-г підприємств	фермерських господарств	всіх с-г підприємств	фермерських господарств
Донецький	82,6	84,2	155,2	157,6
Придніпровський	103,1	111,7	181,0	196,0
Північно-Східний	63,4	54,2	89.7	77,2
Київський	84,5	71,7	97,8	83,1
Волинський	84,5	73,3	50.7	44,4
Подільський	82,6	73,3	66.5	59,3
Карпатський	142,2	146,7	43.6	45,0
Причорноморський	164,0	188,3	233,5	268,2
Кримський	101,9	103,3	82,8	84,4
По Україні	100,0	100,0	100,0	100,0

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН

ЧЕРНЕНКО С.М., К.Е.Н., СТ НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК, ДУ «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ»

Однією з найважливіших і найсуперечливіших проблем, які стоять перед керівництвом нашої країни на сучасному етапі розвитку є проблема нерівномірності розподілу доходів між різними верствами населення.

Необхідною умовою прогресивного розвитку суспільства є органічне поєднання економічного і соціального, що знаходить свою реалізацію у створенні в країні соціально-орієнтованої ринкової економіки, підпорядкованості реформування економіки суспільним цілям.

Таким чином, аналіз проблем нерівномірності розподілу доходів між різними верствами населення, розробка і запровадження ефективних регулюючих заходів обмеження процесів суспільної маргіналізації та економічної «тінізації» – не тільки актуальні, а й найбільш складні економічні проблеми, які необхідно вирішити в умовах глобальної економічної кризи на засадах оптимальної узгодженості інтересів різних соціальних верств населення.

Рівень тінізації української економіки залишається значним. Так, за даними деяких вітчизняних експертів, якщо на початку XXI ст. частка тіньової економіки в Україні становила 30–40 % від офіційного валового внутрішнього продукту, то нині, на думку голови парламентського комітету з питань податкової та митної політики С. Терьохіна, вона піднялася майже до 60%. Відповідно до статті 7 Закону України «Про основи національної безпеки України», тінізацію національної економіки визнано однією з загроз національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері.

Тіньовий сектор економіки має значний вплив на всі соціально-економічні процеси, які відбуваються в суспільстві. Без урахування цього факту неможливе проведення наукового економічного аналізу на макро- і мікрорівнях, ухвалення ефективних управлінських рішень на всіх рівнях. Ігнорування такого багатогранного й суперечливого явища, як тіньова економіка, призводить до значних помилок при визначенні макроекономічних показників, до неадекватної оцінки найважливіших процесів і тенденцій, до тактичних і стратегічних

прорахунків під час прийняття відповідних рішень. Цей сектор економіки істотно впливає на всі сторони економічної діяльності, на політичне й суспільне життя кожної країни.

Тіньові доходи не тільки накладають свій відбиток на динаміку доходів населення, а є й джерелом глибокої нерівномірності розподілу доходів між різними верствами населення по рівню доходів, наростання соціальних протиріч.

Саме тому наукові дослідження, сконцентровані в частині нерівномірності розподілу доходів між різними верствами населення і, відповідно, рівня його життя на сучасному етапі є актуальними.

При збереженні існуючого стану надмірної диференціації доходів населення створюються всі можливості посилення соціальної та політичної нестабільності суспільства у найближчій перспективі. Зміна способу життя та системи соціальних цінностей, падіння життєвого рівня, поділ населення за рівнем матеріальної забезпеченості та доходів, маргіналізація і люмпенізація населення перешкоджають також і консолідації суспільства. Адже соціальні суб'єкти, які формуються за цих умов, мають низький рівень соціальної самоідентифікації і здатні засвоювати лише думки елітарних груп, що нав'язуються засобами масової інформації. Саме тому особливо важливим в таких умовах є формування соціальних нормативів, тобто – мінімальних державних гарантій, а саме: прожитковий та неоподаткований мінімум, мінімальні розміри заробітної плати, допомоги, пенсії за віком, співвідношення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, пенсії, середньодушових номінальних грошових доходів та заробітної плати на одну працездатну особу.

Так, встановлення на законодавчому рівні прожиткового мінімуму є особливо необхідним за відсутності повноцінних конкурентних відносин. Величина мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму мають регулярно підвищуватись. Таким чином, з одного боку, забезпечуються соціальні гарантії членам суспільства, забезпечується мінімум їх доходів, а з іншої – встановлюються мінімальні вимоги до ефективності господарювання. Рівень прожиткового мінімуму – це свого роду компроміс між економічними можливостями суспільства і соціальними потребами.

Слід зазначити, що рівень реальних мінімальних потреб для забезпечення життєдіяльності залежить від рівня інфляція, динаміки цін, кількісної оцінки набору споживчих благ і послуг тощо.

Світовий досвід свідчить, що величина прожиткового мінімуму має відображати такий мінімальний дохід, гарантований державою, який би давав змогу забезпечувати працівникам середній рівень життя, нормальні умови для відтворення робочої сили та її розвитку, тобто виконував функції соціального захисту. В Україні попри наявність серйозної законодавчої бази в галузі забезпечення конституційних гарантій, прожитковий мінімум використовується лише для загальних оцінок рівня життя. На наш погляд, прожитковий мінімуму повинен застосовуватись для встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, а також визначення інших параметрів соціальної допомоги.

Дуже важливе не тільки соціально-економічне, але й політичне значення має забезпечення реального рівня такої соціальної гарантії, як мінімальна заробітна плата. Попри всі ускладнення, які виникають у багатьох підприємств та держави в цілому при підвищенні розмірів мінімальної заробітної плати, встановлення заниженого реального рівня мінімальної заробітної плати може мати дуже небезпечні наслідки, у тому числі і в міжнародному плані.

Рівень відповідності мінімальних заробітної плати і пенсії конституційним гарантіям в Україні показано в таблиці 1.

З таблиці ми бачимо збільшення як прожиткового мінімуму для працездатної та непрацездатної особи так і мінімальної заробітної плати та пенсії. Але ми вважаємо, що рівень прожиткового мінімуму є суттєво заниженим.

Таблиця

Динаміка відповідності конституційним гарантіям мінімальної заробітної плати і пенсії*

Показники	Роки									
	2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Прожитковий мінімум для працездатної особи	287,6	331,1	365	386,7	409	483	525	633	669	869
Мінімальна заробітна плата, грн.	100	118	186,7	210,3	300,3	364,6	430	532,5	573,3	869

Продовження таблиці

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Відношення до прожиткового мінімуму мінімальної зарплати	2,87	2,81	1,96	1,84	1,36	1,32	1,22	1,19	1,17	1,0
Прожитковий мінімум для непрацездатної особи	216,6	248,8	268	284,7	300	350	380	470	498	695
Мінімальна пенсія, грн.		80,8	89,4	156,5	332,0	358,5	403,7	483,0	498	695
Відношення до прожиткового мінімуму мінімальної пенсії		3,08	3,0	1,8	0,9	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0

** Розраховано за даними Держкомстату.*

Особливо важливим є встановлення і єдиного обов'язкового державного нормативу мінімальної заробітної плати відповідно до прожиткового мінімуму, як це і передбачено в посланні Президента України «Україна: поступ у XX століття». Адже штучне заниження вартості робочої сили, як і низький рівень соціальних витрат, переросли в один з головних чинників, які стримують не тільки розширення внутрішнього ринку, технологічне оновлення виробництва, а й формування середнього класу. Інтелект, майстерність, професіоналізм та працелюбність мають стати надійним підґрунтям зростання добробуту людей.

Рекомендація Міжнародної організації праці (МОП) проголошує, що основною метою встановлення мінімальної заробітної плати повинно бути надання особам, які працюють за наймом, необхідного соціального захисту щодо мінімально допустимих рівнів заробітної плати. Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності та господарювання, розмір якої визначається з урахуванням: вартісної величини мінімального споживчого бюджету; загального рівня середньої заробітної плати; продуктивності праці, рівня зайнятості та інших економічних умов.

В сучасних умовах мінімальна заробітна плата повинна встановлюватися у розмірі не нижчому за вартісну величину межі малозабезпеченості в розрахунку на працездатну особу.

Література.

1. Княжанський В.Тінь перемогла // День. – 2009. – №46 (2966). –19 березня.

2. http://www.niss.gov.ua/book/tyn_ekon/peredmov.htm

3. Білоусова Н. Чи наздожене «тінь» податкова амністія?/ Н Білоусова // Щоденна всеукраїнська газета «День». №32. – від 24.02.2010, С.5

4. Тютюнникова С.В. Формування доходів населення в умовах ринкової трансформації / С.В.Тютюнникова. – Х.: Основа, 1999. – 273 с. С. 173-174.

5. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики / Д.П.Богиня, М.В.Семикіна; Передмова І.Ф.Кураса. – К.: «Шторм», 2003. – 82 с. С. 314.

6. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці: Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. / Д.П.Богиня, О.А.Грішнова. – К.: Знання-Прес, 2001. – 313 с. С. 237

УПРАВЛІННЯ ФАКТОРАМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ

Ярова В.В., к.е.н.,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

На будь-якому етапі розвитку суспільства успіх спонукання людини до продуктивної праці завжди визначався і визначається ступенем відповідності методів мотивації змісту актуальних потреб, інтересів і ціннісних орієнтацій працівника. На сьогодні ми маємо їх неадекватність – методи мотивації не спрацьовують, виникає відчуження працівника від процесу праці, відбувається втрата інтересу працівника до трудової діяльності. Явище відчуження працівника від ефективної праці стало масовим, тому ми маємо кризу у сфері праці.

У «Глобальній доповіді про заробітну плату за 2009 рік» (МОП) наголошується на тому, що «триваюче зниження заробітної плати породжує реальні сумніви стосовно реальних масштабів економічного оздоровлення, призводить до скорочення так необхідного економіці попиту й підриває загальний рівень упевненості у суспільстві» [4].

За даними Головного управління статистики у Харківській області, заробітна плата працівників сільського господарства станом на 01.09.2010 р. становила 1520 грн. Це на 674 грн. або на 31% менше

середньої заробітної плати у промисловості, де він досяг рівня 2194 грн. У порівнянні із середньою заробітною платою по економіці (2076 грн.) у сільському господарстві вона менша на 27%.

Метою дослідження є аналіз теоретичних і практичних аспектів управління заробітною платою як одним із факторів мотивації працівників до продуктивної праці.

Напруженість навколо питання про заробітну плату зростає і робочі місця стають ареною для запеклих суперечок і розбіжностей із цього приводу. Цим проблемам присвячено наукові дослідження М.Ф. Бабієнка, Д. Баланди, В. Вітера, К. Бондарчука, В.С. Дієсперова, Л. Денісової, Л. Качан, М.М. Кулаєць, Е.М. Лібанової, О. Левицької, М.Й. Маліка, І. Новак, В.П. Рябоконя.

У Конвенції МОП № 117 «Про основні цілі і норми соціальної політики» функція держави визначається таким чином: «приймати всі заходи для забезпечення такого життєвого рівня, включаючи продукти харчування, одяг, житло, медичне обслуговування і соціальне забезпечення, а також освіту, які необхідні для підтримки здоров'я і добробуту» [3].

Державні мінімальні соціальні стандарти виконують роль «соціальних амортизаторів» для недопущення зниження рівня життя населення. В. Вітер вказує на те, що в Україні до 2015 року потрібно вдвічі скоротити частку населення з доходами, нижчими за прожитковий мінімум [1].

В. Геєць і Е. Лібанова вважають, що соціальні стандарти не можна переглядати без реформування системи пільг. Факти зменшення пенсій мають місце у багатьох європейських країнах. У Латвії з липня 2009 р. зменшено пенсії працюючим пенсіонерам на 70%, а непрацюючим – на 10%. Уряд Угорщини заморозив виплату пенсіонерам «13-ої пенсії». В Естонії уряд припинив сплату внесків до другого рівня пенсійної системи на два роки. Польський уряд планує суттєво змінити модель другого рівня пенсійної системи і вдвічі зменшити розмір внеску (з 7 до 3,5%). У Великій Британії буде ліквідовано саме поняття пенсійного віку: люди зможуть працювати стільки, скільки вважають за необхідне і поки зможуть виконувати свої посадові обов'язки [2].

Головними мотивами власників аграрних до підвищення ефективності виробництва виступає їх прагнення до збільшення рівня прибутку з метою розширення виробництва у майбутньому і отримання більш високого рівня доходів з метою забезпечення

власного добробуту. З іншого боку, працівники аграрних підприємств також зацікавлені у підвищенні їх конкурентоспроможності за умови існування системи преміювання. Зростання витрат на оплату праці та преміювання потребує додаткових витрат, які не завжди є виправданими. Результатом є суперечність, для розв'язання якої необхідна розробка такого внутрішньогосподарського економічного механізму, за якого б були зацікавлені і власники підприємств, і працівники.

За січень – вересень 2010 р. з-поміж видів економічної діяльності найвищою була нарахована середньомісячна заробітна плата працівників фінансової сфери (4442 грн.), державного управління (2753 грн.), а найнижчою — у рибальстві, рибництві (1250 грн.), сільському господарстві, мисливстві та пов'язаних з ними послуг (1520 грн.), охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (1587 грн.), лісовому господарстві (1747 грн.), освіті (1915 грн.). Розмах варіації середньої заробітної плати за видами економічної діяльності був суттєвим і досяг 1:3,6. Працівників рибальства, рибництва, сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ними послуг, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, лісового господарства зі своїми сім'ями потрапили до категорії малозабезпеченого населення.

Втрата мотивації відбувається на фоні зниження питомої ваги витрат на оплату праці у загальній структурі витратна виробництво. У 1990 р. у сільськогосподарських підприємствах Харківської області частка витрат на оплату праці в структурі витрат на виробництво продукції рослинництва становила 32%, у 2008 р. – 9%. У 2008 р. найбільшу питому вагу займають витрати на нафтопродукти – 21%, тоді як у 1990 р. ця стаття витрат становила лише 10%. Розмах варіації частки витрат в господарствах Чугуївського району становив 15%: від 18% в ТОВ «Базаліївський колос» до 3% в ВАТ «Чугуївагрохім».

Ми провели групування 450 сільськогосподарських підприємств Харківської області за рівнем середньомісячної заробітної плати в рослинництві з метою дослідження впливу її на показники ефективності виробництва у 2009 р. Всі вони були згруповані у 9 груп. Рівень заробітної плати коливається від 300 грн. до 2250 грн. Найбільшу групу (105 підприємств) склали господарства, в яких середній рівень оплати праці в галузі становив 750 грн. По мірі зростання середнього заробітку у місяць у рослинництві від групи до групи не відмічається чіткої тенденції до зростання окупності витрат

по окремих видах продукції рослинництва. Проте, найвищим рівень окупності витрат на виробництво продукції рослинництва (зокрема, зернових культур та соняшнику) відмічений у групі підприємств, середньомісячний рівень оплати праці був 2250 грн. На виробництві більш трудомісткої продукції – цукрових буряків – найвищий рівень окупності витрат (1,09) отримано в групі підприємств з рівнем заробітної плати 1150 грн.

В групі підприємств з найвищим рівнем заробітної плати маємо найнижчий рівень виробничої і повної собівартості зерна. Найвищого рівня урожайності зернових культур у 2009 р. (34 ц/га) досягнуто в групі господарств з середньою заробітною платою 1650 грн. на місяць, найвищого рівня оплатомісткості 1 ц зерна – в групі, де оплата праці становила 1950 грн.

Відсутність чіткої залежності між зростанням заробітної плати і показниками ефективності виробництва продукції рослинництва свідчить про недосконалість існуючої системи оплати праці.

Об'єктивною передумовою зростання заробітної плати є нарощування обсягів виробництва, прискорення реструктуризації підприємств. Регулювання оплати праці знаходиться у тісному взаємозв'язку з політикою ціноутворення та оподаткування. Вважаємо, що є необхідним оптимальне поєднання економічно стимулюючих та соціально гарантуючих заходів у процесі податкового тиску на заробітну плату. Важливо дійти до визначення такого рівня ставок оподаткування доходів громадян із середніми доходами, який би сприяв відновленню купівельної спроможності грошей населення, давав підґрунтя для активного задіяння соціальних факторів мотивації продуктивної праці.

Література.

1. Вітер В. Прожитковий мінімум у системі вимірів рівня життя населення України / В. Вітер // Україна: аспекти праці. – 2010. - №1. – С. 26–36.

2. Качан Л. Державні соціальні стандарти: чи доцільне підвищення в умовах кризи? / Л. Качан // Соціальний захист. – 2009. – №7(155). – С.3-6.

3. Конвенції і Рекомендації Міжнародної організації праці (1919 – 1999). – Т. 1 – 2.

4. Об'єднатися для захисту людей праці // Людина і праця. – 2009. - №12. – С.2-7.

НАСЛІДКИ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

РІЗАК Л.Г., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
АГАПОВА С.С., СТУДЕНТКА,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В.ДОКУЧАЄВА

Яка руйнівна сила кризи, як довго вона триватиме і яким стане те «нове», про яке йдеться, ми поки що не знаємо і знати не можемо. Економічна наука, яка зазвичай «оспівує» лише існуючу практику, демонструє у цьому сенсі ще більшу безпорадність, ніж офіційні інституції, що своїми «антикризовими» заходами прагнуть лише одного — повернення назад, відтворення минулого. Однак саме таке прагнення є утопією. Повернення неможливе, бо всі знають, наскільки змінилася світова економіка після Великої депресії 1929—1933 років. Нинішні фінансові потрясіння, за визначенням найавторитетніших фахівців, є на глибшими, тож і їх наслідки, швидше за все, будуть іще радикальнішими.

Виникнення фінансової кризи досліджували західні економісти, зокрема такі як, Г. Мінські, Ч. Кіндле-бергер, М.Фрідмен, а також вітчизняні науковці О.Василик, С. Мочерний, К. Рудий і М. Монтес. Останніми науковими публікаціями на цю тему були дослідження Л.Еліота «Криз – як все починалось», Т.Філіппона «Майбутнє фінансової індустрії», О.В югіна «Фінансовий ринок: стратегія розвитку».

Світова криза 2007—2010 років, як і будь-яка інша, проходить кілька етапів у своєму розвитку.

Перший етап відбувався у 2007 році, коли на світових фондових ринках відбулося перше падіння фондових індексів провідних банків та фінансових компаній. Відповідно до цього спекулятивний капітал, що шукає стабільні ринки з найвищими прибутками, перейшов із ринків розвинених країн до країн з економіками, що розвиваються, які продовжували демонструвати високі темпи зростання та прибутковості.

Щодо другого етапу, то він проявився на початку 2008 року,це пов'язано з падінням фондових ринків світу, що тривало, і яке зумовило переорієнтацію фінансових потоків з одних активів в інші, як то сировинні та енергетичні. Ці активи стали більш привабливими, що одразу стимулювало істотне зростання цін на сировинні ресурси,

зокрема за підсумками січня – липня, ціна на метал у середньому за вісьмома регіонами світу зросла майже на 81%, вартість нафти марки Brent – на 32%, але до моменту, коли з'явилися перші кращі прогнози щодо світового валового збору зернових у 2008/2009 маркетинговому році, за 2007/2008 маркетинговий рік ціни на пшеницю (США, FOB) зросли в середньому на 79%.

Наслідки світової кризи для економіки України були наступні : посилився загальний інфляційний фон. Інфляційна спіраль - взаємозалежне підвищення заробітної плати та ринкових цін. У зв'язку із підвищенням цін працівники вимагають підвищення заробітної плати, але зростання доходів призводить до збільшення грошової маси, що веде до подальшого росту цін. розкручена у 2007 році, мала продовження і в 2008-му. [4]. Нестабільна політична ситуація позначилась і на економіки країни - за підсумками восьми місяців, ціни виробників промислової продукції зросли на 36,5%. Найбільше зростання помітні в такої галузі, як добування корисних копалин (крім паливно-енергетичних) – 70,4%, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 68,1, виробництво коксу – 64,3, хімічне виробництво – 55,9%. Можна зробити висновок, що всі галузі, які орієнтовані на зовнішні ринки обслуговують експортоорієнтовані виробництва[1].

Також спостерігалися поступове прискорення зростання виробництва в експортоорієнтованих галузях економіки і перерозподіл фінансових ресурсів в економіці від решти секторів до сировинного та експортоорієнтованого секторів, як то й через банківську систему. Так, за підсумками семи місяців, зростання виробництва у металургії становило 3,5%, хімічній промисловості – 5,2%. В цілому це забезпечило утримання досить високих темпів зростання промисловості – 7,3%.

А найвищими темпами зростали обсяги кредитів у сільське господарство (135,1%), виробництво коксу та продуктів нафтопереробки (132,5%), машинобудування (132,1%).

Але на початку року економіка України залишалася привабливим об'єктом капіталовкладення для іноземних інвесторів. Приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіку країни за перше півріччя у 2,7 разу перевищив показник за відповідний період попереднього року.[6].

В другий етап світової фінансової кризи не залишився в стороні й український фондовий ринок. Індекс Першої фондової торговельної системи (ПФТС) втратив 43,5% своїх позицій. Це

пов'язано із виходом з українського ринку, як і зі світового, частини іноземних інвесторів, а також із нестабільною політичною ситуацією в Україні.

Отже в економіці України при вільному перетоку капіталу можна спостерігати ринкові тенденції пошуку надприбутків, в умовах посилення сировинної орієнтації на світових ринках, зокрема, посилило на 2 етапі експортну складову вітчизняної економіки. [2].

Третій етап світової фінансової кризи ми можемо спостерігати зараз.

Наслідками цього етапу світової фінансової кризи є банкрутства провідних світових компаній та поширення фінансової кризи на реальний сектор світового господарства, падіння попиту на світових ринках та, як результат, обвал цін на сировинних ринках.

На економіці України наслідки третього етапу ще не позначилися. Їх тривалість та глибину сьогодні важко оцінити, але певний вплив уже відбувається.

А зростання ВВП на рівні 7,1% було забезпечене високою динамікою інших видів економічної діяльності, і передусім сільського господарств - отримано рекордні обсяги врожаю.

Третій етап світової фінансової кризи примусила уряди провідних країн переглянути свою політику щодо фінансових ринків. Зокрема уряди США, Великобританії, Німеччини, Росії, країн Бенілюксу тощо прийняли рішення про державну підтримку окремих фінансових установ, які переживають фінансові труднощі. Того ж очікують інвестори і від уряду України. Але проблеми.

Тому для вироблення рішень, які насамперед дозволять пом'якшити вплив світової кризи на економіку Україні, необхідно проаналізувати, через які канали найбільш відчутним може бути цей вплив.

Щодо каналів впливу, то вони чутливіші для економіки України. Перший канал – зовнішньоторговельний, через поширення проблем на фінансових ринках уже відбувається зменшення світового попиту. Такі тенденції на світовому ринку, зважаючи на високу залежність української економіки від експорту, частка якого у ВВП становить понад 47%, негативно позначаться на динаміці розвитку експортного виробництва, а далі – на галузях, які безпосередньо й опосередковано залежать від експорту[5].

Другий канал – банківська система, досить високою є частка присутності іноземного капіталу у фінансових установах. Фінансовий сектор України – один із лідерів у залученні прямих іноземних

інвестицій (19% усього накопиченого іноземного капіталу).

А третій канал – борговий. Наприкінці першого півріччя 2008 року обсяг валового зовнішнього боргу становив 59,9% ВВП, або 100,06 млрд. дол. США. При цьому майже 85% сягає заборгованість приватного сектора економіки. Згідно із дослідженнями, проведеними МВФ, максимально допустимою сумою зовнішнього боргу для країн із низьким та середнім рівнем доходів є сума на рівні 49,7% ВВП; при перевищенні цього рівня ймовірність розгортання фінансових криз становить близько 70%[3].

В умовах кризи країна повинна вести активну антикризову політику. Тільки тоді держава зможе в своїй політиці покластися на ідеї монетаристської концепції, коли будуть створені передова база для економічного зростання високоякісних, конкурентоспроможних товарів і послуг, розвинена ринкова економіка, в якій інтереси виробників і споживачів знаходитимуться в рівновазі. [7].

Отже, вихід України з кризи вимагає посилення державного втручання негативних сторін економіки, як односторонність розвитку; високі темпи спаду виробництва; фінансова заборгованість і дефіцит державного бюджету; низький рівень технології і забезпеченості населення товаром народного споживання; зниження тривалості життя; низький рівень життя і попиту; відсутність капіталу і висока питома вага державного сектора в економіки; висока питома вага ручної, важкої праці в усіх галузях народного господарства.

Література.

1. Абубеков Р. "Идея, которая может стать национальной: экономический кризис можно преодалеть."// Деловая Украина - 2006 -№25

2. Грищук В.В. "Про деякі шляхи виведення економіки України з Кризового стану". Записка до комісії Верховної Ради України з соціальних питань, 05.11.1996р.

3. Губский Б. "Як подолати економічну кризу, або пошук економічних моделей відродження України" //Урядовий кур'єр -199 -№ 208-209

4. Квасюк Б. "Сущність та особливовті кризи в Україні"//Економіка України - 2009 - №5

5. Кір'ян Т., Шаповал М."Як вивести Україну із затяжної соціальної та економічної кризи //"Праця і зарплата" №13 1998р.

6. Павловский М. "Як вивести Укрраїну з кризи"//"Голос України" 2007 №166

7. Постанова об'єднаного з'їзду промисловців, підприємців і роботодавців України "Про соціально-економічну кризу в Україні та шляхи її подолання"//Деловая Украина - 1999 -№36.

ОСНОВНІ ЗАСОБИ В СИСТЕМІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Білоусько Н.Л.,* аспірантка,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

При здійсненні аграрної реформи в Україні, важливими складовими якої є реформування земельних і майнових відносин та форм господарювання, особливе місце належить питанням матеріально-технічного забезпечення агропромислового виробництва та організації використання технічних засобів сільськогосподарськими товаровиробниками всіх форм власності.

Матеріально-технічне забезпечення, як життєво важлива сфера сільського господарства, завжди перебувало у центрі уваги держави. Багатолітня практика свідчить, що з допомогою добре налагодженого матеріально-технічного забезпечення системи АПК відбувається інтенсифікація та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зменшується собівартість продукції, підвищуються врожаї.

В порівнянні з 1990 р. технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва України скоротилося на 40-60%. У галузі до технологічної потреби не вистачає близько 130 тис. тракторів, 40 тис. зернових та 14 тис. кормозбиральних комбайнів, 80 тис. грунтообробних і посівних машин. При цьому, 60-90% техніки, що залишилася в експлуатації, відпрацювала один чи два амортизаційні терміни. Платоспроможність внутрішнього ринку техніки знаходиться на досить низькому рівні і при наявності попиту на матеріально-технічні ресурси рівень їх закупівлі майже не зростає.

У своїй діяльності підприємства АПК використовують різноманітні матеріально-технічні ресурси (сировину, матеріали, паливо, енергію, комплектуючі вироби тощо). Вони в процесі виробництва перетворюються на продукцію (послуги) І підлягають постійному поповненню. Для цього організується матеріально-технічне забезпечення, яке включає: визначення потреби в матеріально-технічних ресурсах, пошук і купівлю ресурсів, організацію

* *Науковий керівник – Шелудько Р.М., к.е.н., доцент*

доставки, зберігання й видачі окремим споживачам на підприємстві. Постачання матеріально - технічних ресурсів має бути своєчасним, комплектним і з мінімальними витратами.

Трансформація виробничих відносин, зміна організаційно-правових форм і характеру взаємозв'язків господарюючих суб'єктів в економічній системі є головними детермінантами процесу відтворення основних засобів, як базової ланки матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК.

Білоусько Я.К. підкреслює, що до того часу як наша держава стала незалежною, "був монополізований ринок сільськогосподарської техніки - закритість його для зарубіжної техніки, жорстке фондування, командно-адміністративне управління, директивне ціноутворення, відсутність конкуренції, державне фінансування і кредитування та панування державної форми власності „забезпечили" відставання вітчизняного сільськогосподарського машинобудування від аналогічних галузей високорозвинутих країн [1 с.85].

Скорочення обсягів валової продукції сільського господарства, зменшення посівних площ, падіння врожайності сільськогосподарських культур і продуктивність тварин зумовлені, в тому числі, недоліками у формуванні ринку матеріально-технічних ресурсів, неефективним використанням ресурсного потенціалу агропромислового комплексу [2 с.57].

Характерною ознакою матеріально-технічного забезпечення є те, що в системі всіх матеріальних елементів вирішальне значення належить засобам промислового виготовлення – тракторам, комбайнам, автомобілям, електродвигунам та ін. Це, в свою чергу, свідчить про зростання ролі в зміцненні матеріально-технічної бази сільського господарства тих галузей промисловості, які входять до системи АПК і призначені забезпеч)/вати аграрний сектор машинами, добривами, гербіцидами та іншими засобами.

Сьогодні в Україні все більшого розвитку набуває організація вторинного ринку техніки, для належного рівня розвитку якого необхідне державне втручання.

Останнє, в першу чергу, полягає у захисті сільськогосподарського товаровиробника від придбання на ринку недоброякісних уживаних машин. Слід прийняти нормативно-правові акти, які дозволять створити правову базу для повторного використання сільськогосподарської техніки, організації купівлі-

продажу, відновлення і реалізації частково зношених машин, а також розробити державку політику, що сприяє розвитку системи відновлення і реалізації уживаної техніки, вузлів, агрегатів та запасних частин.

На сьогодні Україна з експортера перетворюється в імпортера сільськогосподарської техніки, купуючи продукцію таких провідних іноземних фірм, як: Claas, John Deere, Case, New Holland та „Ростсільмаш". Разом з тим, вона втрачає ринки збуту продукції сільськогосподарського машинобудування. [3 с. 12], Питома вага імпортної техніки досягла в 2008 році 74 %.

Не можна не погоджуватися з тим, що „... маючи власне виробництво, аграрії дотують імпортне, купуючи зарубіжні машини, що, зрозуміло, є нищівним для нашої промисловості. Та не було б так сумно, якби селяни купували нову імпортну техніку, а не вживану. А старе, як відомо, довго не служить. За даними Держмитслужби, у 2000 році в Україну ввезено сільгосптехніки на сум}/ понад І40 млн. дол., у 2007-му - майже на 1,3 млрд, а у 2008 році - на 2,5 млрд. дол. Та якщо у 2000 році вітчизняні аграрії купили за кордоном, переважно у Польщі, Німеччині, СІЛА і Росії, лише 279 зернозбиральних комбайнів, то позаторік - 1335 на 157 мли. дол., торік - 3567 на 347 мли. При цьому комбайни, що були у використанні, в основному завозять із Польщі за відпрацьованими схемами і за заниженими цінами - у середньому на 13,4 тис. дол. за одиницю замість 150-250 тис. дол."[4].

Основні проблеми ефективності використання основних засобів полягають у тому, що потенціал екстенсивних факторів підвищення ефективності використання основних засобів вже вичерпано, плюс низькі темпи оновлення основних засобів обумовлені нестачею у суб'єкта господарювання власних фінансових ресурсів та високою вартістю будівельної техніки. В основному кожне друге підприємство, що функціонує в Україні здійснює свою господарську діяльність за участю основних засобів, що уже зношені, а це відповідно впливає на ефективність роботи, продуктивність праці, фондовіддачу та багато інших факторів [5 с.68].

Ведення конкурентоспроможного виробництва продукції сільського господарства України потребує відповідного забезпечення інвестиційними ресурсами. Вирішення цього питання сприятиме створенню сучасної матеріально-технічної бази галузі, ефективному здійсненню соціальних перетворень на селі та підвищенню продуктивності аграрного виробництва.

Література.

1. Більусько Я.К. Тенденції розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування // Економіка АПК. - №7.-2010.-с.84-90.
2. Блоха А.В. Поліпшення забезпечення матеріально - технічними ресурсами аграрного виробництва // Економіка АПК**.** - 2009. - №2 - с. 56 - 60.
3. Клімова І. Інституції у регулюванні експорту сільськогосподарської продукції // Агроінком. - 2008. - № 4. - с. 12.
4. Малолєткова О. Комбайни ... на голодному пайку / Оксана Малолєткова. // Урядовий кур'єр. - 2009. - № 86 (3992). - 19 трав. – с. 7.
5. Пашнюк Л.О. Джерела фінансування оновлення основних фондів та напрями їх вдосконалення // Формування ринкових відносин в Україні. - 2005, № 9. - С. 27-31.с. 67-98.

ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Білецька К.Ю., Губарєва М.В.,* студенти,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Сільське господарство є, безумовно, однією з найперспективніших галузей економіки України, але для свого успішного функціонування потребує зваженої та збалансованої підтримки держави. Підприємствам АПК для покращення власної матеріально-технічної бази та поповнення оборотних коштів потрібні кредитні ресурси, забезпечити які може банківський сектор.

Питання складного становища, подальший процес розвитку та джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств є однією з найважливіших умов їх ефективного функціонування. Огляд наукових праць вчених-економістів свідчить про те, що проблемам пошуку джерел фінансування значну увагу приділяють В.К. Збарський, В. П. Горьовий, Г.М. Калетнік, Н.В. Пришляк, та багато інших вітчизняних науковців.

Метою статті є шляхи поліпшення державної фінансової підтримки сільського господарства.

Об'єктом дослідження є механізм підтримки сільського господарства як фактор сприяння створенню рівно сприятливих макроекономічних умов його відтворення у конкурентному ринковому середовищі.

* *Науковий керівник – Поливана Л.А., ст. викладач*

Обсяг коштів, що направляється на підтримку розвитку сільського господарства з Державного бюджету зростає з кожним роком, проте аграрний сектор економіки працює на межі збитковості, а особливо тваринництво.

На сьогодні державна підтримка сільськогосподарського виробника в Україні проводиться відповідно до цільових програм та обсягів їхнього фінансування, затверджених законом про Державний бюджет на поточний рік, а також шляхом пільгового оподаткування аграрних підприємств.

Український уряд вже підготував проект постанови «Про затвердження Порядку використання бюджетних коштів, спрямованих у 2009-2013 роках на підтримку підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів». На думку експертів, скорочення бюджетних витрат призведе до падіння рівня сільськогосподарського виробництва в поточному році.

В наш час державна підтримка сільського господарства має дуже важливе значення. Хоча збільшення її обсягів не стимулює товаровиробників до зростання обсягів та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Ось чому фінансова підтримка має бути зорієнтована на стимулювання аграрного виробництва і надаватися передусім товаровиробникам, які забезпечують ефективне використання наявних ресурсів.

Аналіз показує, що заходи державної підтримки здійснюються безсистемно, не прив'язані до конкретних трансформаційних перетворень, які необхідно здійснювати в аграрному секторі. Відсутність системи взаємопов'язаних заходів знецінює і ті з них, які в системі могли б бути ефективними (пільгове кредитування, дотації). Найгострішими проблемами на селі продовжують залишатися занепад соціальної сільської інфраструктури, відсутність мотивації до праці, безробіття, бідність, трудова міграція та, як наслідок, обезлюднення сільської місцевості. Тому необхідно впровадити механізм державної підтримки, який би включав підтримку виробництва, підтримку створення ринкової інфраструктури та регулювання доходів товаровиробників у взаємозв'язку з підтримкою формування сприятливого життєвого середовища на селі. Для реалізації цього розроблена концепція механізму державної підтримки сільського господарства України, яка забезпечує трансформаційні перетворення комплексного системного характеру галузі та в сільському господарстві.

У системі державної підтримки агропромислового сектора

залишається ще багато невирішених проблем, які стосуються кредитної, цінової, регуляторної та страхової діяльності.

Отже, враховуючи обмеженість бюджетних коштів, слід обирати найприйнятніший варіант державної підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників, який би, з одного боку, стимулював їх до здійснення структурних змін і запровадження ефективніших технологій, а з іншого - не потребував би великих сум бюджетних коштів, особливо для нерентабельних підприємств.

З метою підвищення ефективності механізму державної підтримки сільського господарства та конкурентоспроможності його продукції одержали подальший розвиток критерії розподілу коштів бюджету, які полягають у застосуванні інтегрального коефіцієнта, що являє собою рейтингову оцінку кожного підприємства. Воно, в свою чергу, претендує на підтримку і передбачає врахування якісних показників (товарності, окупності витрат тощо).

Право користуватись державною підтримкою мають господарства, що дотримуються умов підвищення конкурентоспроможності продукції шляхом запровадження встановлених ресурсозберігаючих і грунтозахисних технологій, дотримання вимог законів плодозміни, нормативу собівартості тощо. З метою ефективної реалізації заходів державної підтримки у сфері розвитку аграрного ринку й управління розвитком сільських територій запропоновано удосконалити і розширити функції чинних та створити нові державні інститути: Аграрний фонд, Службу ринкової інформації, підрозділи з питань управління комплексним розвитком сільських територій в секретаріаті Кабінету Міністрів України тощо.

Грошові кошти держбюджету, що спрямовуються в розвиток сільського господарства, не повністю відповідають тим вимогам, які ставляться перед ним. В цій ситуації дуже складно сформувати необхідні фінансові ресурси для налагодження нормального процесу виробництва як в сільському господарстві, так і в інших галузях народного господарства.

Отже, грошові кошти держбюджету, що спрямовуються в розвиток сільського господарства, не повністю відповідають тим вимогам, які ставляться перед ним. За цих умов дуже складно сформувати необхідні фінансові ресурси для налагодження нормального процесу виробництва як в сільському господарстві, так і в інших галузях народного господарства. Тому в Україні невідкладного розв'язання потребує проблема створення потрібних умов, ефективного використання коштів державного бюджету, який

виділяється на підтримку АПК, є досконалості механізмів отримання і розподілу бюджетних коштів та дотримання бюджетної дисципліни при їх використанні.

Отже, цілеспрямована державна фінансова підтримка повинна забезпечити розвиток агропромислового комплексу як високорозвиненого, ефективно працюючого сектора економіки, а також визначальної умови успішного функціонування народногосподарського комплексу країни.

З огляду на вищевикладене постає питання про необхідність підвищення та забезпечення ефективності бюджетного регулювання розвитку українського агропромислового комплексу. Оскільки лише воно в змозі забезпечити поповнення обігових коштів сільськогосподарських товаровиробників, підвищити рівень їхньої платоспроможності, що сприятиме зростанню інвестиційної привабливості агропідприємств і дасть їм змогу бути позичальниками на ринку кредитних ресурсів та отримувати довгострокові кредити для технічного оснащення виробництва.

З цією метою необхідно всебічно нарощувати обсяги виробництва продукції, підвищувати ефективність функціонування агропідприємств на основі спеціалізації і концентрації виробництва, зміцнювати матеріально-технічну базу та застосувати новітні технології. Бюджетне регулювання агровиробництва й облаштування ринкової соціальної інфраструктури села повинні здійснюватися в напрямі скорочення тіньового обороту, розвитку аграрного ринку й сільських територій, фінансування інновацій, аграрної науки і освіти, а також підвищення ефективності секторів економіки, що забезпечують аграрну сферу держави ресурсами.

ПРО СТАБІЛЬНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ГНАТЕНКО Є.П.,* АСПІРАНТ,
МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Розміщення молочного скотарства, рівень споживання молока та молочної продукції сприяли формуванню та розвитку молокопереробних підприємств в Україні. Але сучасний стан та

* *Науковий керівник – Червен І.І., д.е.н., професор*

стабільність функціонування молокопереробних підприємств знаходиться під впливом багатьох чинників, вивчення яких необхідне для розробки та впровадження заходів щодо позитивного впливу.

Найуспішнішим роком розвитку молокопереробної промисловості в Україні вважається 1990 рік. Кількість підприємств, що працювали в цій галузі, офіційно становила – 643 [1]. В подальші роки кризова ситуація на сировинному ринку зменшила кількість молокопереробних підприємств у 2008 році до 270 – 280, а на початку 2010 року їх залишилося 230.

Молокопереробні підприємства України щороку можуть переробляти 18,5 млн. тонн молока, у 2008 році на переробку надійшло 5,4 млн. тонн, а у 2009 році обсяги зменшилися на 12% і становили 4,7 млн. тонн [2]. Отже, забезпеченість сировиною молокопереробних підприємств України у 2008 році на рівні 29,4 %, у 2009 році на рівні – 25,6%. Рівень забезпеченості сировиною молокопереробних підприємств знизився на 12,9%. На нашу думку, даний показник суттєво впливає на стабільність діяльності та розвиток підприємств молокопереробної галузі.

Дослідження стабільності діяльності молокопереробних підприємств Миколаївської області проведено за 2009 рік на прикладі двох підприємств – ВАТ Веселинівський завод сухого знежиреного молока (далі Веселинівський завод СЗМ) та ЗАТ Первомайський молочноконсервний комбінат (далі Первомайський МКК). Виробництво молочної продукції на досліджуваних підприємствах відбувалося нестабільно, що підтверджується коливаннями у виробництві основної продукції – сухого знежиреного молока від 34,9 тонн у січні до 186,7 тонн у травні. На Первомайському МКК аналогічна ситуація. Коливання виробництва основної продукції – молочних консервів знаходиться в межах від 420 тонн у січні до 1661,7 тонн у серпні. Така ситуація, насамперед, пов'язана із забезпеченням сировиною молокопереробних підприємств. Динаміка заготівлі молока за 2005 – 2009 роки Веселинівським заводом СЗМ свідчить, що найменші об'єми заготівлі із грудня по лютий місяці. Об'єми заготівлі молока протягом 2009 року коливаються в межах від 636,0 тонн до 2236,0 тонн. Динаміка заготівлі молока Первомайським молочноконсервним комбінатом показала, що протягом 2009 року коливання заготівлі молока знаходиться у межах від 1508,7 тонн до 5418,8 тонн.

На стабільність діяльності молокопереробних підприємств також впливає стабільність реалізації продукції. Найменший об'єм

реалізації основної продукції – сухого знежиреного молока Веселинівським заводом СЗМ у лютому – 294,6 тис. грн, а найбільший у червні – 2420,2 тис. грн. Об'єми реалізації даного продукту мають більш значні коливання і не завжди співпадають із заготівлею та виробництвом. Пояснюється це тим, що дана продукція не є продукцією короткострокового зберігання. Згідно Правил продажу продовольчих товарів термін придатності сухого молока при відносній вологості 80% і температурі до 20 гр С становить 3 місяці [3]. Отже, у підприємства є можливості в період найбільшої закупівлі молока виробляти більше продукції і реалізовувати її у наступні періоди.

Досліджуючи реалізацію основної продукції Первомайським МКК можна відмітити, що об'єми реалізації молочних консервів коливаються від 2853,4 тис. грн. у травні до 16997,9 тис. грн у жовтні. Отже, динаміка реалізації молочних консервів має значні коливання. Молочні консерви мають тривалий термін збереження (в залежності від виду консервів від 3 до 18 місяців [3]), що дозволяє реалізовувати продукцію не відразу після виробничого процесу, а формувати запаси і здійснювати реалізацію її у майбутньому.

Стабільність основної діяльності молокопереробних підприємств підтверджується стабільним перевищення доходів від основної діяльності підприємств над їх витратами (табл.1).

Таблиця 1

Стабільність основної діяльності молокопереробних підприємств Миколаївської області, тис. грн.

Підприємства	Доходи			Витрати			Абсолютне відхилення доходів від витрат (+,-)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Веселинівський завод СЗМ	33085	41480	36810	30694	38620	34141	2391	2860	2669
Первомайський МКК	110432	127678	177386	110673	115870	157224	9759	11808	20162

Показники даних підприємств знаходяться в позитивній динаміці. Отже вони здійснюють основний вид своєї діяльності стабільно. Результатом є прибуток від основної діяльності. Але враховуючи вище досліджені фактори, які підтверджували нестабільне виробництво молокопереробних підприємств можна вважати, що

підприємства недоотримали прибуток від основної діяльності і це потребує подальшого дослідження.

Одним із найважливіших чинників, що впливають на стабільність виробництва та об'єми реалізації молочної продукції є купівельна спроможність населення. Даний показник можна дослідити на основі змін реальної заробітної плати та індексу споживчих цін (табл.2). Як видно з таблиці, купівельна спроможність населення в Україні знизилася у 2008 – 2009 роках, а у Миколаївський області в 2007 – 2009 роках. На нашу думку, дана ситуація безперечно впливає на обсяги реалізації та виробництва молочної продукції, як в Україні, так і у Миколаївський області.

Суттєве значення для стабільної діяльності молокопереробних підприємств має технічне переозброєння виробничих потужностей, введення у експлуатацію новітніх основних виробничих засобів. Прикладом є Первомайський молочноконсервний комбінат. У 2009 році на комбінаті здійснено переобладнання, модернізацію та удосконалення виробництва продукції.

Таблиця 2

Темпи зростання номінальної, реальної заробітної плати та індексу споживчих цін на продукти харчування в Україні та в Миколаївський області

Роки	Номінальна заробітна плата,% до попереднього року		Реальна заробітна плата,% до попереднього року		Індекс споживчих цін на продукти харчування,% до попереднього року		Абсолютне відхилення зростання реальної заробітної плати від зростання індексу цін на продукти харчування (+,-)	
	Україна	Миколаївська область	Україна	Миколаївська область	Україна	Миколаївська область	Україна	Миколаївська область
2007	129,7	125,9	112,5	110,4	109,7	125,8	2,8	-15,4
2008	133,7	134,8	106,3	105,3	135,7	121,8	-29,4	-16,5
2009	105,5	111,4	90,8	95,8	111,9	112,8	-21,1	-22,0

Джерело: Держкомстат України www.ukrstat. gov.ua/

Одним із основних капіталовкладень стало придбання пакувальної машини вартістю 1,3 млн. грн. та організація випуску молока в новій упаковці. В зв'язку з цим обсяг виробництва продукції зріс на 31,8%, що стабілізувало економічні показники підприємства.

Якісні характеристики молочної продукції також впливають на стабільність виробництва та реалізацію молочної продукції. В умовах нестачі молочної сировини, з метою отримання прибутку, молокопереробні підприємства намагаються збільшувати випуск молочної продукції. При цьому поширюється виробництво комбінованої продукції із застосуванням рослинних компонентів. Така продукція не відповідає вимогам державних стандартів, знімається з продажу і дестабілізує результати діяльності підприємств.

Отже, сучасний етап розвитку молочної промисловості характеризується нестабільністю у виробництві і реалізації молокопродуктів, зниженням купівельної спроможності населення, поширенням виробництва продукції, що не відповідає вимогам стандартів, нормам і правилам. Стабільна діяльність підприємств забезпечується не тільки заготівлею належного об'єму молочної сировини, виробництвом якісної продукції, своєчасною реалізацією готової продукції, перевищенням доходів над витратами, а й технічним переозброєнням виробничих потужностей молокопереробних підприємств.

Література.

1. Вінтоняк В. Стан молочної галузі України / В. Вінтоняк // Молочна промисловість. – 2008. – № 2 (45). – С. 12-16.

2. Експерт: На ринок молокопродуктів України в 2010 р. чекає посилення конкуренції за сировину і концентрація виробництва [електронний ресурс]. Режим доступу: news.finance.ua/ua/~/1/0/all/2010/02/26/188707 - 35k

3. Про затвердження Правил продажу продовольчих товарів [електронний ресурс]. Режим доступу: uazakon.com/documents/.../pg3.htm

РИНОК СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ

ГРИЦАЄНКО Ю.В.,* АСПІРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Україна – аграрна країна, тому в розвитку ринку страхування сільськогосподарських ризиків мало хто сумнівається. Хоча зараз

* *Науковий керівник – Маренич Т.Г., д.е.н., професор*

більшість сільгосптоваровиробників обходиться без страхування своїх посівів, страховики впевнені у величезних перспективах цього виду страхування.

Агрострахування вважається позитивним, технічно доцільним механізмом для стабілізації виробництва і доходів сільгосптоваровиробників, стимулювання їх до проактивного управління своїми ризиками, сприяння запровадженню кращих технологій управління господарством та ефективнішого цільового витрачання бюджетних коштів порівняно з несистемними катастрофічними виплатами.

Унікальною особливістю агрострахування є те, що воно є життєздатним у довгостроковій перспективі, як правило, лише за умови, що уряд забезпечує фінансову підтримку системи. Однак субсидії мають застосовуватися у такий спосіб, щоб система не виявилася спотвореною. У сільському господарстві ризики є висококорельованими (системними), а це в багатьох випадках означає збитки для великої кількості суб'єктів аграрного ринку одночасно. За таких обставин страхові виплати будуть значно вищими від зібраних премій.

Часто дія сільськогосподарських ризиків негативно позначається на багатьох господарствах одночасно. Погодні ризики, зокрема посуха, надмірна вологість та вимерзання можуть бути дуже поширеними і впливати на якість та/або кількість продукції багатьох сільгосптоваровиробників одночасно.

Бізнес виробників первинної сільськогосподарської продукції, які є основними одержувачами послуг агрострахування, існує в умовах глобальної конкуренції та характеризується низькою дохідністю, що зумовлює необхідність забезпечити прийнятність для них тарифів агрострахування. У середовищі, якому притаманні висококорельовані ризики, де багато сільгосптоваровиробників можуть одночасно зазнати дії цих ризиків, важливим контрзаходом є часове та географічне розпорошення впливу таких збитків. Щоб накопичити достатні кошти, яких вистачило б на покриття збитків у «погані роки», необхідно у «врожайні роки» збирати премії по всіх регіонах країни, від виробників усіх культур, з усіх господарств.

Ситуація, яка склалася на сьогодні в Україні стосовно страхування сільськогосподарських ризиків, щонайменше гальмує прогрес і може бути визнана кризою розвитку системи. Субсидії з державного бюджету для здешевлення вартості страхових премій не

досягають більшості аграріїв в Україні, часто використовуються в страхуванні, яке здійснюється виключно для забезпечення доступу до кредитів або отримання державних субсидій без справжнього захисту від ризиків, а при їх розподілі застосовуються забюрократизовані і витратні процедури, що відлякують аграріїв.

В Україні відсутнє спеціальне законодавство, яке регулювало б агрострахування. З огляду на унікальні характеристики агрострахування (наприклад, системний ризик, необхідність технічних знань, клієнтської бази, страхових продуктів різноманітних дизайнів), таке становище являє собою проблему.

Для системи аграрного страхування в цілому, субсидованої чи ні, характерні такі ознаки, як обмеженість даних, неадекватна актуарна експертиза та недостатня прозорість. Крім того, дослідження, які проводяться в цій сфері, не отримують достатнього фінансування, погано скоординовані і не мають у своєму розпорядженні всіх необхідних даних. У цій системі відсутнє належне ліцензування і не має всієї необхідної нормативної бази. Більше того, захист споживачів послуг агрострахування практично відсутній.

Попри висловлене на державному рівні розуміння важливості розвитку агрострахування та визначення необхідних для цього заходів, на сьогодні чіткого стратегічного плану уряду щодо покращення ситуації в агрострахуванні досі немає.

В Україні достатньо велика кількість страхових компаній, які зацікавлені працювати у сфері агрострахування і цілеспрямовано розробляють страхові продукти для сільськогосподарської галузі, що зростає. Однак слід визнати, що для розвитку цієї галузі необхідне об'єднання зусиль.

Щоб забезпечити сприятливе середовище для розвитку системи страхування сільськогосподарських ризиків, необхідно вдосконалити чинне законодавчо-регуляторне поле. Агрострахування є унікальним порівняно з іншими видами страхування. Тому існує необхідність в ухваленні спеціального закону про страхування сільськогосподарських ризиків, а також внесенні змін та доповнень до низки законів, пов'язаних з різними компонентами системи страхування, включаючи державну програму здешевлення страхових премій у сфері агрострахування. Мета цих змін – забезпечити чітке визначення повноважень; інтеграцію страхування сільськогосподарських ризиків в систему Державної аграрної політики; відповідність вимогам

відповідних міжнародних торгових угод програм страхування, які підтримуються державою; спрощення для сільгосптоваровиробників участі в субсидованих програмах страхування; прозорість актуарних розрахунків та оцінки ризиків, збиранні даних та управлінні ними, конфіденційність інформації споживачів та захист прав споживачів; визначення на законодавчому рівні правової основи для функціонування Агентства з управління сільськогосподарськими ризиками як структури, в якій реалізовані принципи партнерства між державним і приватним сектором.

Якщо уряд України вирішить вибрати дорогу установи державної аграрної страхової компанії (ДАСК) (модель Канади), яка одноосібно надаватиме послуги по страхуванню, що субсидується, уряду потрібно бути готовим виділяти значні кошти для забезпечення діяльності такої компанії. Крім того, перші 3-5 років ДАСК не зможе ефективно надавати послуги аграріям з ряду причин (кваліфікація персоналу, складнощі з адмініструванням, розвиток регіональної мережі і ін.). За відсутності конкуренції, якість послуг, швидше за все, буде на середньому рівні без поліпшення. Також потрібно відзначити, що буде висока вірогідність маніпуляцій (тобто шахрайства) при проведенні процедур по врегулюванню збитків, оскільки складно контролювати роботу фахівців. Це приведе до високого рівня збитковості програми і стане постійним джерелом запитів на надання додаткового фінансування державою.

Співпраця держави з приватними страховими компаніями – як безпосередньо, так і через професійні об'єднання (Аграрне Страхове Бюро) - дозволить дістати доступ до якісної перестраховки на міжнародних ринках за рахунок використання даних страховиків (за програмою субсидування премій).

Література.

1. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні» від 24.06.2004 р. №1877-IV // http://capitalua.com

2. Положення Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не для політиків» №14 (14-2008-п) від 16.01.2008 р.// http://zakon.rada.gov.ua

3. Указ Президента України №890/2007 «Про деякі заходи щодо розвитку ринку зерна»// http://www.spirt.com.ua

4. Концептуальні засади розвитку агрострахування в Україні // Фінансовий ринок України. – 2008. - №10. – С. 20-26.

СТАН ТА НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

КРУПОДЕРЯ Д.С.,* МАГІСТР,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

З усіх природних ресурсів, що становлять скарбницю нашої країни, ліс займає особливе місце. Це найдосконаліший, здатний до відтворення природний комплекс, який дає понад 20 тисяч видів цінної продукції. Українська земля щедро обдарована природою. Майже 4500 видів вищих рослин вплелися в різнобарвний смарагдовий вінок флори України. Тут проліси Полісся і зелених Карпат, діброви Поділля і представники кримських субтропіків. Ліс – це певний природний комплекс, в який входять крім представників рослинного світу, звірі, птахи, різні комахи, міріади мікроорганізмів. Запас деревини лісів світу становить 484 мільярди кубічних метрів. На Землі відомо близько 200 тисяч видів вищих судинних рослин. Людина використовує лише їх соту частину.

Ліси України можна охарактеризувати так:

1) відносно низький середній рівень лісистості території країни. Україна займає восьме місце за лісистістю серед країн Європи - фактична лісистість становить 15,7 відсотка від території держави. Отже, площу лісів потрібно збільшувати, адже низька лісистість викликає дестабілізуючі екологічні чинники - ерозію ґрунтів, виснаження річок тощо. За розрахунками науковців, площа лісів у державі повинна займати 20 % її території;

2) зростання лісів у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та гірський Крим), що мають істотні відмінності щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу;

3) переважно екологічне значення лісів та висока їх частка (до 50%) з обмеженим режимом використання;

4) високий відсоток заповідних лісів (13,7%), який має стійку тенденцію до зростання;

5) історично сформована ситуація із закріпленням лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового

* *Науковий керівник –Павлюк О.В., асистент*

господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям більш ніж п'ятдесяти міністерств і відомств);

6) значна площа лісів зростає у зоні радіоактивного забруднення;

7) половина лісів України є штучно створеними і потребують посиленого догляду.

Протягом найближчих десятиріч у всьому світі очікується зростання глобального попиту на продукцію лісового господарства та екологічні послуги. Не винятком є й Україна. Тому потрібно виводити лісове господарство України зі стану збитковості, адже більшість лісгоспів знаходяться на повному або частковому державному забезпеченні. Але ж чому більша частина підприємств лісового господарства є не прибутковими? Справа в тому, що лісове господарство «розкидане» по лісорослинним зонам: площа лісів Полісся -37%, Лісостепу - 30,2%, Карпат - 22, 8%, Степу – 5,8% і Криму – 4,2%. Лісгоспи, які знаходяться у лісорослинній зоні з високим показником лісистості та високопродуктивними лісами є прибутковими, адже мають можливість виготовляти значну кількість продукції лісозаготівлі та переробки. Лісові господарства, які знаходяться, наприклад, у степу з лісистістю 4% та низькопродуктивними лісами, є збитковими, адже реалізації продукції незначна, а витрати на ведення лісового господарства високі.

Також лісове господарство країни має такі проблеми:

1) Недосконалість нормативно - правової бази щодо ведення лісового господарства;

2) Недосконалість управління лісами, що належать до різних форм власності;

3) Відсутність планових та економічних механізмів запровадження природозбережувальних технологій або їх елементів охорони, захисту, відновлення лісів;

4) Зростання антропогенного навантаження на лісові екосистеми, глобальна зміна клімату;

5) Недосконалість податкової бази, яка не враховує довгострокового періоду лісовирощування;

6) Рівень середньої зарплати нижчий від загальнодержавного;

7) Значні обсяги незаконних рубок, незаконний перерозподіл земель лісового фонду, неналежний правовий статус лісової охорони.

В зв`язку з цим сучасний стан лісового господарства потребує значного покращення.

За результатом опрацювання навчальної, періодично-фахової та статистичної літератури, можна запропонувати такі основні шляхи

виходу лісового господарства із кризового стану:

1) Підвищення лісистості країни за рахунок виконання робіт зі створення захисних насаджень і полезахисних смуг на деградованих, малопродуктивних та інших землях.

2) Оптимізація структури та кількості лісогосподарських підприємств з ведення лісового господарства залежно від лісорослинних зон та екологічного та експлуатаційного значення лісу .

3) Стимулювання створення в лісах рекреаційної та туристичної інфраструктури.

4) Вдосконалення системи оподаткування лісового господарства.

5) Вивчення нових технологій і методів організації і ведення лісового господарства.

6) Запровадження реалізації деревини на конкурсних засадах через аукціони, торги тощо, для формування прозорого ринку.

7) Продаж готової продукції, переробка деревини з виходом на зарубіжних покупців.

Отже, лісове господарство України потребує реформування, але для цього необхідне значне фінансування з держбюджету. Так наприклад, для реалізації програми «Ліси України » підприємствами Держкомлісгоспу передбачено створення 415 тис. га. нових лісів, для чого потрібно 1,9 млрд. грн. Тому необхідне залучення значних інвестицій для виведення лісового господарства із кризового стану.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Крутько М.А.,*
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Сільськогосподарська кооперація є основою для подальшого розвитку інфраструктури аграрного ринку, відіграє виняткову роль у зміцненні економічного потенціалу, конкурентноздатності і соціального статусу сільськогосподарських виробників, поліпшенні умов господарювання і створенні стимулів для росту товарної продукції. Кооперація здатна вирішити багатопланові завдання: підтримати фермерство, сільськогосподарських виробників, сприяти

* *Науковий керівник –Амбросов В.Я., д. е. н., професор*

формуванню товарного ринку, створенню кредитних спілок. [1, С. 107] Але на сьогоднішній день картина стану кооперування в українських селах залишає бажати кращого. Розвиток сільськогосподарської кооперації стримується за рахунок дії різних факторів, зокрема:

— скептичного настрою селян до кооперування;

— низького рівня знань сільського населення, стосовно істотних переваг кооперації;

— впевненості багатьох аграрних товаровиробників у власних силах щодо успішного виходу на ринки продукції і матеріально-технічних ресурсів;

— недостатнього рівня державної підтримки кооперативних форм господарювання в сільському господарстві.

Кооперування на селі є досить ефективним шляхом для виходу із кризи, яку переживають сільськогосподарські виробники. Історія свідчить, що становленню кооперації, як характерної риси сільськогосподарського сектора більшості країн з розвинутою ринковою економікою, кооперативний рух отримував стрімкий розвиток у часи криз і змін. Споконвічно це були дії "самооборони" з боку фермерів, підтримані пізніше владою [4, С. 7]. Розвиток кооперації, особливо на початковому етапі, потребує державної підтримки, важливим чинником якої є розробка і реалізація спеціальних державних програм [2, С. 190].

Державна підтримка та регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації мають бути насамперед сконцентровані на питаннях фінансово-кредитної підтримки сільськогосподарської кооперації, інформаційного, консультаційного і методичного забезпечення діяльності сільськогосподарських кооперативів, підготовки кадрів. Державна фінансово-кредитна підтримка сільськогосподарської кооперації має включати, з одного боку, заходи для підтримки малих форм господарювання, що сприятиме розширенню соціальної бази кооперації, з іншого боку, – власне самих кооперативів [3, С. 17]. При цьому проблема полягає як у необхідності виділення належних ресурсів, так в удосконаленні механізму їхнього розподілу, який має передбачати заходи щодо сприяння розвитку на селі мережі кредитних кооперативів та інших мікрофінансових організацій.

Фінансово-кредитна підтримка сільськогосподарських кооперативів повинна передбачати фінансову допомогу кооперативам, що створюються для покриття частини організаційних витрат чи надання допомоги в іншій формі; надання кооперативам цільових

довгострокових бюджетних кредитів і субсидій для будівництва та ремонту приміщень, придбання потрібної техніки, транспортних засобів, поповнення оборотних коштів. Значним вкладом було б створення Державного та регіональних фондів кредитних гарантій для сільськогосподарських кооперативів. Ресурси з бюджету на підтримку сільськогосподарської кооперації мають направлятися у виді субсидій в регіони і розподілятися при участі громадських організацій сільськогосподарських виробників на конкурсній основі. При цьому має враховуватися ефективність використання ресурсів.

Також важливим фактором для успішного розвитку сільськогосподарської кооперації є заходи спрямовані на забезпечення доступу кооперативів до ринку наукових, освітніх, консультаційних послуг і інноваційно-інформаційних ресурсів. Вказані заходи доцільно реалізувати у рамках єдиної системи інформаційного забезпечення сільського господарства, за рахунок посилення потоків інформаційного обміну на село шляхом створення системи, спеціалізованих баз даних, друку та розповсюдження навчальної, довідково-інформаційної та методичної літератури, проведення відповідно-спрямованих наукових досліджень, семінарів та тренінгів. Через такі заходи учасники кооперативів будуть мати можливість одержувати своєчасну і якісну інформацію про державну аграрну політику, умови кредитування, оподаткування, ціни, зможуть правильно аналізувати і організовувати процес виробництва у відповідності до суспільних потреб, та отримувати справедливу ціну за сою продукцію.

Виконання вищезазначених заходів дозволить значною мірою посилити кооперацийні процеси, підвищити поінформованість сільського населення, у тому числі, що стосується правових питань, створити умови для постійного обміну і запуску в своїй діяльності передового досвіду.

Література.

1. Амбросов В. Я. / Організаційна стратегія сільськогосподарських підприємств: монографія / В. Я. Амбросов. – Х. : ХНТУСГ, 2009. – 316 с.

2. Аграрна реформа в Україні / [Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Лупенко Ю.О. та ін.]; за ред. П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.

3. Концепция развития сельскохозяйственных потребительских кооперативов. – М.: Министерство сельского хозяйства РФ: – 2006. – 68 с.

4. Сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы. Ключевой элемент восстановления сельского хозяйства в ННГ: Проект Тасис по распространению технической информации. – Брюссель, Европейская комиссия. – 2000. – 40 с.

СТАН ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ОЛІЙНИК О.С.,* АСИСТЕНТ,
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Демографічна ситуація в Україні , а також в Подільському регіоні з кожним роком погіршується, що має свій негативний вплив на трудовий потенціал України в цілому і кожного підприємства окремо. Формування трудового потенціалу як аграрного сектора економіки, так і сфери переробних підприємств зокрема спиртопродуктової галузі і відбувається у процесі відтворення його природної основи - сільського населення. Зміни у чисельності населення, режимі відтворення та структурно - динамічні зрушення у його статевовіковому і професійно-кваліфікаційному складі справляють визначальний вплив на кількісні та якісні характеристики. Кількісна сторона трудового потенціалу галузі характеризується чисельністю трудових ресурсів на певний період та кількістю робочого часу, який може бути відпрацьовано працездатним в людино - днях і людино - годинах. Якісна сторона трудового потенціалу характеризується їх складом за статтю, віком, рівнем освіти і кваліфікації та трудовою активністю окремих статевовікових груп працівників.

Тому, при дослідженні процесу формування трудового потенціалу підприємств спиртопродуктової галузі важливе значення набуває аналіз кількісних та якісних показників населення та режиму його відтворення, які в своїй єдності визначають органічну цілісність усієї системи.

Дослідження показали, що для Поділля, як і України в цілому, за 19 річний період населення України зменшилось на 5646,2 тис. чол., або на 10,9 відсотків. Особливо це відобразилося і на Подільському регіоні. Тут до цього часу продовжується скорочення чисельності всього населення, але особливо різко скорочується чисельність сільського населення. Так, за період з 1990-2008рр. населення регіону скоротилось на 512,1 тис. чол., або на 10%, в тому числі у Вінницькій області на 260,5 тис. чол. (13,5%), в Хмельницькій - 175,5 тис. чол. – (11,5%), в Тернопільській - 76,1тис. (6,5%).

Демографічний розвиток трудового потенціалу регіону

* *Науковий керівник – Лотоцький І.І., д.е.н., професор*

залишається однією з найважливіших проблем соціально-трудових відносин. Сучасні демографічні показники в Подільському регіоні та в Україні в цілому зберігають загрозливі тенденції, а саме: зростання міграційних процесів, старіння населення, ріст від'ємного сальдо природного приросту, збереження негативної тенденції падіння показника очікуваної тривалості життя.

Дослідження цього питання показують, що нині нам потрібно боротися не тільки із зменшенням безробіття, а припинити відтік кадрів, а особливо працездатного населення та молоді. Однією із причин даної ситуації є низький рівень заробітної плати, вона вбиває в людині (особливо молоді) прагнення працювати , підвищувати свою кваліфікацію й робити свій внесок у розвиток національної економіки. Вчені доводять, що починаючи з 2010 року прогнозується подальше зниження рівня зайнятості населення в усіх сферах та галузях, ця ситуація буде виправлятись за рахунок імпорту робочої сили. В сучасному світі стає боротьба за робочу силу, яка є основним чинником досягнення успіху у світовій економічній конкуренції. Тому у таких умовах важко буде зберегти трудовий потенціал країни. Академік В. Геєць обґрунтовує , що у першому півріччі 2009 року можна чекати зростання рівня безробіття до 9,1% від економічно активного населення, а в кінці року рівень безробіття буде становити 10-11% від працездатного населення.

Чисельність населення та чинники його формування визначають розмір і склад трудового потенціалу села та переробної сфери (яка все більше спрямовується на кінцевого споживача). Населення - виробник і споживач сільськогосподарської продукції і переробки. Від кількісних і особливо якісних параметрів його відтворення залежить майбутнє соціально - економічного розвитку не тільки Подільського регіону, але і України в цілому.

Аналізуючи дані Державного комітету статистики України та головних управлінь статистики Подільських областей можна стверджувати, що за період з 2004 по 2008р. сільське населення України скоротилось на 696,8 тис. чоловік. Така тенденція спостерігається у Подільському регіоні де сільське населення скоротилось 125,5 тис.чол.

Аналіз статичних даних свідчить про швидке старіння населення, а особливо сільського населення регіону та звуження демографічної передумови демовідтворювальних процесів на найближчі десятиріччя та віддалену перспективу.

Характеризуючи та порівнюючи сальдо міграції, як всього

населення України, так і Подільських областей (табл.2,4), видно що сальдо міграції за. останні два роки (2006-2007рр.) було додатне тільки по Україні.

Подільські області за цей період мали від'ємне сальдо, тут найбільш помітним був відплив у 2007 році, в Тернопільській області 1704 чол., ця область має питому вагу сільського населення 57%,а Вінницька - 52%, Хмельницька - 47%.

Отже, одним із важливих факторів, що впливають на міграційну активність населення регіонів та спрямованість міграційних потоків є і національний склад населення.

Реформа соціально-економічної системи, сучасні ринкові перетворення, які відбуваються зараз в Україні є визначальними чинниками, що суттєво впливають на процес формування і становлення ринку праці, загалом на нинішню трудоресурсну ситуацію та проблеми зайнятості населення.

Дослідження показують, що значне скорочення населення, зниження тривалості життя, і особливо населення в працездатному віці; спад народжуваності, стрімке зростання смертності, старіння населення, від'ємне сальдо міграції, всі ці характеристики демографічних процесів дають підстави кваліфікувати їх як ознаки демографічної кризи взагалі і особливо сільського населення

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Почтар О.С.,* студент,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

На сучасному етапі сільське господарство України зазнало значних змін. Проте при активній державній політиці в аграрній сфері, у сільському господарстві триває криза, яка може досить серйозно нашкодити, якщо не застосовувати так званих інструментів господарювання. Проблеми, пов'язані з управлінням ризиками на сьогоднішній день значно актуальніші. Попри бурхливий розвиток теорії ризику, яка є найбільш розвиненою особливо стосовно управління фінансовими інвестиціями, теоретичні та прикладні

* *Науковий керівник – Поливана Л.А., ст. викладач*

аспекти ризиків в галузі сільського господарства ще недостатньо розроблені. З огляду на це, виникає потреба в дослідженні впливу особливостей сільського господарства на прояв ризиків в ньому.

Дослідженню проблем управління ризиками присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Е. Аткінсон, Ю. Брігхем, Ф. Бутинець, М. Ван Бреда, Дж. Ван Хорн, К. Друрі, Є. Калюга, Г. Кірейцев, М. Метьюс, В. Палій, М. Перера, Я. Соколов, Л. Сук, К. Уорд, Е. Хендріксен, Л. Шатковська та ін. При різноманітності розглянутих цими авторами механізмів ризиків, більшість питань організації фінансового, податкового й стратегічного управлінського обліку ризиків у сільськогосподарських підприємствах лишаються невивченими та потребують адаптації, доопрацювання та вдосконалення в умовах конкуренції, що постійно змінюється.

Завданням дослідження є висвітлення сучасного стану та надання практичних рекомендацій з управління ризиками в сільськогосподарських підприємствах.

Управління ризиком – це процес контролю за зниженням або втратою доходу (активів) суб'єктом економічної діяльності у випадку реалізації несприятливих для бізнесу подій, що мають імовірнісний характер. Для всебічної оцінки конкретного ризику доцільно застосувати до нього різні критерії класифікації. Це дасть змогу оцінити одне й теж явище з різних сторін. При цьому потрібно враховувати, що вирішення даної проблеми буде залежати від конкретного суб`єкта, який приймає рішення, його місця в управлінській ієрархії, та від розмірів підприємства.

Умови функціонування підприємств в сучасній економіці стають дедалі складнішими, кількість факторів, які впливають на їх діяльність, все збільшується. Цьому сприяє зростаюча міжнародна інтеграція, відкритість економіки, розвиток НТП, зростаючі вимоги до якості продукції зі сторони споживачів. Саме за цієї причини в останні десятиріччя в економічній науці і в практичній діяльності приділяється велика увага розвитку теорії ризику. Менш розвинутою теорія ризику є стосовно виробництва, особливо сільськогосподарського. Це пов`язано з тим, що в капіталістичних країнах в сільському господарстві не існувало великих підприємств, а банкрутство фермера не викликало таких потрясінь, як банкрутство великої корпорації.

Першою з важливих особливостей сільського господарства, яка підвищує рівень ризику - довгий період виробництва. Рішення щодо виробництва приймаються за рік, а то й більше до моменту реалізації. За цей час ринкова ситуація може значно змінитися в несприятливий

для підприємства бік. Для зниження ризику, викликаного даною особливістю сільського господарства є нагальна необхідність в широкому використанні такого важливого інструменту ринкової економіки, як ф'ючерсні угоди.

Фінансовий ризик в сільському господарстві має досить високий рівень в зв`язку з тим, що сучасні аграрні підприємства достатньо капіталоємкі. Потребу в кредитах зумовлює і сезонний характер виробництва. Другою особливістю господарства порівняно з іншими галузями є : високий рівень ризику за низької норми прибутку.

Однією із складових процесу управління ризиком є його кількісний та якісний аналіз. Найбільш складним є якісний аналіз ризику, оскільки він пов'язаний з виявленням факторів ризику, робіт, за яких виникає ризик, тобто встановлення потенційних областей ризику і вимагає ґрунтовних знань, досвіду та інтуїції у даній сфері економічної діяльності. Виявлення джерел ризику та їх ідентифікація є одним з головних факторів в управлінні ризиком. Без ґрунтовного здійснення аналізу ризику неможливо зрозуміти природу певного процесу, а отже, неможливо приймати рішення з врахуванням виявлених ризиків.

Особливістю прояву внутрішньогосподарських ризиків в сільському господарстві є те, що через істотну залежність сільського господарства від погодних умов їх негативний вплив позначається, як правило, одночасно на всіх сільськогосподарських культурах, хоч ступінь такого впливу може бути різним. Це обмежує можливість знизити рівень ризику за рахунок диверсифікації основного виробництва. Зменшення урожаю одночасно всіх культур різко зменшує доходи підприємства, або призводить до збитків в несприятливі роки.

Робота по ідентифікації ризиків в аграрних підприємствах покладається на управлінський персонал і галузевих спеціалістів.

При управлінні ризиками особлива увага звертається на такі інструменти, як страхування та диверсифікація, державного регулювання ризику в сільськогосподарському виробництві. Управління ризиком є невід'ємною складовою управління підприємством. У випадку, коли рівень ризику є дуже високим, підприємству варто відмовитися від такої операції, оскільки це несе високу загрозу його існуванню.

Досягти зниження рівня ризику можна за рахунок попереджувальних заходів організаційного та технічного характеру (встановлення систем контролю, пожежної сигналізації, спорудження

систем зрошення та осушення, протруєння насіння; створення запасу виробничих потужностей на випадок скорочення строків виконання робіт в зв'язку з несприятливими погодними умовами, тощо).

Тому, на нашу думку, управління ризиком можна визначити як сукупність рішень, що встановлюють допустимий рівень ризику функціонування підприємства при збереженні прийнятного рівня ефективності господарської діяльності.

Оцінка сучасної ситуації щодо наявності та характеру управління ризиками в аграрній сфері України дозволяє запропонувати ряд рекомендацій по зниженню їх. По-перше потрібно встановлювати допустимий рівень ризику функціонування підприємства при збереженні прийнятного рівня ефективності господарської діяльності; по-друге необхідно для кожного підприємства визначити оптимальний рівень диверсифікації виробництва. (Результати аналізу літературних джерел і власних досліджень свідчать, що не всі види диверсифікації знижують рівень ризику підприємства та підвищують його ефективність); по-третє покращити сучасний стан страхування сільськогосподарських підприємств, тобто страхувати кожне аграрне підприємство, що дасть змогу стабілізувати їх фінансово-економічний стан.

МІСЦЕ ОРЕНДИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ В СИСТЕМІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

РУДЕНКО С.В., АСИСТЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Земельні відносини – це суспільні відносини з приводу володіння, користування, розподілу і керування землею на державному, господарському і внутрішньогосподарському рівнях об'єктом господарювання і засобом виробництва в сільському господарстві [4]. В свою чергу, оренда землі являється одним із видів земельних відносин, в результаті якої право розпорядження землею залишається у орендодавця, а право володіння і користування переходить до орендаря. Основою земельних орендних відносин є орендна плата – платіж, який орендар вносить орендодавцеві за користування земельною ділянкою, розмір, форма і строки внесення якого встановлюються за згодою сторін.

Говорячи про актуальність відносин щодо оренди сільськогосподарських угідь, необхідно констатувати, що на даний час існує значна кількість невирішених проблем стосовно купівлі-продажу земельних угідь сільськогосподарського призначення (недосконалість правової бази регулювання земельного ринку, відсутність дієвих методик оцінки вартості сільськогосподарських угідь, відсутність ефективних механізмів контролю за діями учасників ринку тощо), які, при відміні мораторію на ринковий оборот, загрожують спекуляціями у процесі її купівлі-продажу, надконцентрацією угідь, в тому числі, у власності іноземних суб'єктів. Тому, саме оренда сільськогосподарських угідь, за сучасного стану земельних відносин, залишається єдиною можливістю ведення великотоварного (більш конкурентоспроможного) виробництва, яке б здійснювалося вітчизняними виробниками. Не можна применшувати і ретроспективне значення оренди сільськогосподарських угідь, адже створення нових господарських структур ринкового типу (господарських товариств, фермерських господарств) можливе було лише при залученні земельних паїв на умовах оренди.

В.С. Дієсперов в своїх дослідженнях відмічає, що в усіх цивілізованих країнах – і в Західній Європі, й у США, і в Китаї – виявляється загальна тенденція до соціалізації земельних відносин та орендної форми землекористування [1].

Незважаючи на більш ніж десятилітню практику відносин оренди земельних угідь сільськогосподарського призначення існує ряд проблем, які потребують дій по їх вирішенню.

Звертаючись до статистики орендної форми землекористування, бачимо, що станом на 1 липня 2010 року площа переданих в оренду власниками земельних часток (паїв), становить 17 млн. га (62%) від площі розпайованих земель. Укладено 4584,4 тис. договорів оренди земельної частки (паю). За терміном дії укладено: 404,4 тис. договорів (8,8%) – на 1-3 роки; 2163,2 тис. (47,2%) – на 4-5 років; 1503,2 тис. (32,8%) – на 6-10 років і 513,5 тис. договорів (11,2%) – на термін понад 10 років. Серед форм орендної плати переважає натуральна форма – 70,5% [2].

З наведених даних видно, що 56,0% договорів оренди укладено на термін до 5 років, що не стимулює вкладання додаткових коштів для поліпшення ґрунту, захисту його від ерозійних процесів, проведення культуртехнічних робіт. Можемо констатувати, що більша частина орендної плати має натуральну форму, яка, враховуючи суб'єктивні інтереси орендарів, виплачується за завищеними

відпускними цінами порівняно з ринковими за продукцію аналогічної якості. В той же час, як зазначає В.Я. Месель-Веселяк, орендна плата не відповідає її науковообґрунтованому розміру. Донедавна вона становила 1,5% від грошової оцінки, а на практиці була 1-1,1%; нині 3%. Переважна кількість нових господарських структур продовжує виплачувати орендну плату за попередньою нормою (1,5%), до того ж орендарі не завжди своєчасно і в повному обсязі розраховуються з орендодавцями [3].

Безперечно, однією з причин такого стану є відсутність конкурентного орендного середовища, що залишає селянина, власника землі, без права вибору і робить його заручником ситуації.

В ситуації, що склалася, на перший план повинно вийти державне регулювання земельних відносин. Саме держава, в найкоротші строки, повинна знайти можливість реалізації прав власності та користування землею з позиції суспільних інтересів та не допустити поведінки, притаманної більшості нинішніх орендарів, непоміркованої максимізації прибутків за рахунок виснаження орендованих земельних угідь.

Основними напрямками розвитку орендних земельних відносин в Україні, на нашу думку, є: розв'язання питань щодо формування конкурентного орендного середовища, збільшення строків оренди шляхом встановлення мінімальних термінів оренди, підвищення рівня орендної плати за землю, стимулювання зайнятості селян – орендодавців у підприємствах – орендарях сільськогосподарських угідь, посилення контролю з боку держави за раціональним використанням орендованих земель, дотриманням умов договорів тощо.

Література.

1. Держкомзем інформує про укладення договорів оренди та плати за оренду земельних часток (паїв). [Електронний ресурс] / Державний комітет України із земельних ресурсів. – Електрон. дан. – 28.08.2010 – Рижим доступу: http://dkzr.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=112350&cat_id=36903

2. Дієсперов В.С. Земля як головний природний ресурс сільських територій і країни / В.С. Дієсперов // Економіка АПК. – № 9 – 2010. – С. 102-109.

3. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – № 4. – 2010. – С. 3-18.

4. Федоров М.М. Економічні проблеми земельних відносин у сільському господарстві / М.М.Федоров – К.: ІАЕ, 1998. – 236 с.

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

СКОЛОТІЙ І.В.,* АСПІРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

В сучасних умовах становлення ринкових відносин в аграрних підприємствах відбуваються трансформаційні процеси, які потребують нових методологічних підходів щодо визначення економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції та методики обчислення її відповідних показників.

Вивченням концептуальних положень та висловлюванням обґрунтованих пропозицій загальної теорії ефективності суспільного виробництва в різний час займалося багато провідних вчених, таких як: В.Г. Андрійчук, М.А. Латинін, С.І. Канцевич, Б.А. Смагін, К. Маккеннелл, В.В. Прядко, А.М. Фабричнов, Ф.С. Мартинкевич, С.М. Онисько, С.А. Шабінська, Є.С. Оглоблін, В.А. Свободін, С.В. Мочерний, Некрасов В.Н., Н.Я. Коваленко та інші [1-19]. В процесі дослідження розвитку економічної думки, аналізу публікацій провідних вітчизняних та зарубіжних вчених – економістів зрозуміло, що єдиної думки щодо визначення поняття економічної ефективності не існує. Цим і зумовлюється практична значимість та актуальність нашого дослідження.

Розкрити зміст поняття «економічної ефективності» та визначити її сутність, як категорії економічної науки.

В зарубіжній та вітчизняній економічній літературі поняття «ефективність» має різний зміст та неоднакове розуміння. Але тим єдиним що об'єднує усі трактування цього терміну, на нашу думку, є відображення співвідношення між результатом діяльності та витраченими для цієї діяльності ресурсами, наявності корисного ефекту, тобто перевищення доходу над виробничими витратами.

Розглянемо трактування поняття ефективності, які дають зарубіжні та вітчизняні вчені.

В.Г. Андрійчук [1] зазначає, що економічна ефективність - це результативність певного процесу, який вимірюється співвідношенням між отриманим результатом та витратами, що його спричинили. В свою чергу Латинін М.А. та Канцевич С.І. [2] розглядають ефективність як дієвість витрат, які були вкладені в певну діяльність

* *Науковий керівник – Огійчук М.Ф., к. е. н., професор*

підприємства з метою одержання прибутку. Такі зарубіжні вчені, як К.Маккеннелл та С. Брю [4], під ефективністю розуміють зв'язок між кількістю ресурсів, які приймають безпосередню участь в процесі виробництва, і отриманою внаслідок цього кількістю виробленої продукції. Ці вчені стверджують, що економічна ефективність охоплює проблему «витрати – випуск», тобто вона характеризує зв'язок між кількістю ресурсів, які приймають безпосередню участь в процесі виробництва, і отриманою внаслідок цього кількістю виробленої продукції. Якщо при даному обсязі витрат кількість виробленої продукції зростає, то це означає, що ефективність виробництва підвищується, а зменшення обсягів виробленої продукції показує зниження ефективності. На думку Ф.С. Мартинкевича та інших вчених під «ефектом» не варто розуміти лише результати, оскільки результат діяльності може бути присутнім і з відсутністю ефективності. Тому під ефектом слід розуміти раціональний та корисний результат кожної стадії процесу відтворення [8, с. 23]. Як зазначає Смагін Б.А. [3]: «економічна ефективність відображає ступінь реалізації виробничих відносин та характеризує ефективність виробництва продукції як наслідок сукупного впливу технологічної ефективності та економічного механізму господарювання.» Цілісною системою ринкових відносин для одержання від сукупних витрат найбільшої віддачі та економії затрат суспільної праці – так висловлює свою думку стосовно ефективності Прядко В.В. [5]. Фабричнов А.М. [7] стверджує, що це - соціально – економічна категорія, що вона охоплює всі стадії відтворювального процесу, такі як виробництво, розподіл, обмін та споживання. Під поняттям економічної категорії він розуміє теоретичні узагальнення, які виражають суспільно – виробничі зв'язки та відносини людей. Як наслідок цього під економічною ефективністю розуміється економічна категорія, яка показує раціональність суспільних відносин з приводу використання ресурсів, виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ на різних рівнях, будь то управлінських або територіальних. А група вчених Онисько С.М., Верзун А.А., Шолудько О.В. [9] вважають, що економічна ефективність - це одержання оптимальної кількості якісної продукції, яка здатна задовольняти потреби споживача, за такого рівня витрат на її виробництво, який дозволить отримати корисний результат і забезпечить дотримання технології виробництва. Економічна ефективність відображає кінцевий корисний результат, який виникає від застосування засобів виробництва і витраченої живої праці, а також сукупних їх вкладень. Слід зауважити на те, що у процесі відтворення виробництву належить провідна роль, але не

зважаючи на це, необхідно також визначати й ефективність стадій розподілу, обміну і споживання. Це обумовлюється тим, що ефект виробництва виявляється в процесі споживання вироблених продуктів і проявляється в тих результатах, котрі досягаються при застосуванні засобів виробництва і задоволенні суспільних та особистих потреб. Не можна не погодитися з трактуванням ефективності, яку висловлює Шабінська С.А. [10]. За її словами - це корисний економічний ефект, який має місце за умови того, якщо досягнутий результат перевищує сукупні витрати виробництва. С.В. Мочерний, В.Н. Некрасов, Н. Я. Коваленко, під ефективністю розуміють досягнення найбільших результатів та отримання максимуму продукції з одиниці площі з мінімальними затратами живої та уречевленої праці [12, 13, 14]. В.В. Прядко [6] вважає, що це – мінімізація витрачених виробничих ресурсів для досягнення максимально ефективного кінцевого результату, а Кулішов В.В. [15] стверджує, що це - засіб дій, що забезпечує в результаті здійснюваних зусиль і витрат ресурсів одержання максимального (найкращого) результату, з чим можна погодитися. На нашу думку вдало розкривають сутність економічної ефективності Г.С. Тарасенко та М.І. Кісіль [16, 17]. На їхню думку – це відношення ефекту, як кінцевого результату, до витрат на досягнення цього результату. Деякі вчені притримуються думки, що під «ефектом» не варто розуміти лише результати, оскільки результат діяльності може бути присутнім і з відсутністю ефективності. Виробляти продукцію можна продуктивно і результативно, але вона за своїми якостями може і не мати свого споживача і практичного застосування. В цьому випадку відсутній і ефект і ефективність. Тому під ефектом слід розуміти раціональний та корисний результат кожної стадії процесу відтворення.

Отже, розглянувши різноманітні точки зору відносно визначення суті ефективності сільськогосподарського виробництва, можна зазначити наступне. Економічна ефективність є складною, узагальнюючою категорією економічної науки. Як вже зазначалося раніше, ефективність – це відносна величина, оскільки різниця між результатом і витратами, дає нам не показник ефективності, а лише значення ефекту від здійснення виробничої діяльності. На наш погляд, економічна ефективність – це засіб дій, обумовлених економічними законами та критеріями, які спрямовані на отримання максимально ефективного кінцевого результату виробництва якісної, виконаної у встановлений термін, з дотриманням технологічних показників продукції, з урахуванням всіх витрат та при оптимальному використанні усіх залучених до виробництва ресурсів. Економічна

ефективність виробництва виступає в якості оціночного показника і є своєрідним індикатором, за допомогою якого підприємства орієнтуються у виборі виробничих ресурсів, визначають резерви виробництва, аналізують роботу виробничих підрозділів та планують стратегічний напрям роботи підприємства в майбутньому.

Література.

1. В.Г. Андрійчук Теоретико – методологічне обґрунтування ефективності виробництва //Економіка АПК. – 2005. - № 5, - с. 52-63;

2. Латинін М.А., Канцевич С.І. Методологічні підходи до оцінювання економічної ефективності виробництва продукції молочного скотарства // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/ep/2009_2/files/Econ_02_2009_Latinin_Kantsevich.pdf/

3. Смагин Б.И. К вопросу о методике определения интегрального показателя эффективности сельскохозяйственного производства //Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2002. - № 7. – с. 18-21;

4. К. Маккеннелл, С. Брю. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. - Т. І. – М.: Республика. – 1992. – 399 с.;

6. Прядко В.В. Теоретико методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва //Економіка АПК.- 2003.- № 10.- с. 69-77.

7. Фабричнов А.М. Издержки производства и себестоимость в сельском хозяйстве (методологический аспект). – М.: Экономика, 1979. – с. 11- 12;

8. Мартынкевич Ф.С., Большакова В.П., Коризно Н.В. Методические проблемы измерения эффективности сельскохозяйственного производства. – Минск: Наука и техника, 1979, - с. 23;

9. Онисько С.М., Верзун А.А., Шолудько О.В. Ефективність сільськогосподарського виробництва та її залежність від фіскальної політики держави. Львів: Апріорі, 2007. – 154 с.

10. С.А. Шабінська. Економічна сутність та критерії ефективності сільськогосподарського виробництва в ринковій економіці //Економіка АПК та природокористування: Вісн./ХНАУ. – Х., 2006. - № 1. – с. 389-395;

11. Оглоблін Є., Свободін В. Модель ефективного ведення сільського господарства //АПК: економіка, управління. – 1995. - № 8. – с. 19-21;

12. Мочерний С.В. Основи економічних знань. – К.: Феміна, 1995. – 352с.;

13. Мочерный С.В., Некрасов В.Н. и др. Экономическая теория: Учеб. для вузов.- М.: ЗАО «Книга сервис», 2003.- 416с.

14. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства с основами аграрных рынков. – М.: Тандем, 1998,- 448 с.

15. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика.- К.: Ніка – Центр, 2002.- 212с.

16. Тарасенко Г.С. Эффективность сельскохозяйственного производства в условиях хозрасчета. – К.: Изд-во УСХА, 1991. – 176 с.

17. Кісіль М.І. Критерії і показники економічної ефективності малого і середнього бізнесу на селі //Економіка АПК. – 2001. - №8. – с. 59 – 64;

18. Андрийчук В.Г., Выхор Н.В. Повышение эффективности агропромышленного производства. – К.: Урожай, 1990. – 232с.

19. Народнохозяйственная эффективность: показатели, методы оценки /Под ред. А.С. Астахова; Редкол. сер: Е.М. Сергеев и др. – М.: Экономика, 1984. – 248с.

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

ТРИТКО В.С.,* СТУДЕНТ,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ринкова економіка – продукт генезису соціальної свідомості суспільства, розвитку управлінської думки і грошово-товарної системи. Як будь-яка система вона рано чи пізно дає свої похибки. Однією з них є її циклічна нестабільність. Після світової економічної кризи 30-х років виникає теорія «циклічності економічних процесів», яка розвивається і підтримується і до сьогодні. В основі цієї теорії лежить думка, що економіка постійно переживає свої піки і падіння. Свідомо чи несвідомо, природним шляхом чи штучним, ми знаємо сотні прикладів з історії про економічну нестабільність різних груп держав.

З цього приводу виникає ряд важливих питань,зокрема як оперувати економікою країни на макро- і мікрорівні, щоб з мінімальними наслідками пережити економічну кризу та в найближчому майбутньому її не допустити? Відповіді на подібні питання видатні економісти планети шукають вже близько ста років.

Дослідження показують, що є основних груп наслідків економічної нестабільності:

1) економічні – умови, які сформувались на період економічної нестабільності (спад макроекономічних показників держави і т.п.);

2) соціальні – умови, які безпосередньо вплинули на рівень життя населення країни за період нестабільності;

3) політичні – всі наслідки, які змінили політичну ситуацію у країні.

За період незалежності Україна має досить великий досвід економічної нестабільності. Можна виділити основні причини гіркого досвіду. Так, протягом тривалого періоду в Україні посилено

* *Науковий керівник – Прокопишин О.С.*

обговорювалася політика на підвищення грошових доходів населення. Проте зовсім не враховувались показники зростання продуктивності праці і можливості товарного забезпечення, насамперед продовольством та іншими товарами народного споживання;

— постійне підвищення цін на продукцію монополістів промисловості, у сільському господарстві і сфері послуг не контролюється і в більшості «прикривається» виконавчою владою;

— на рівні цін позначається також роздування витрат на апарат управління, у тому числі і державних корпорацій. Спостерігаються надмірні витрати, купівля дорогих автомобілів, будівництво дач, вілл, розкішних квартир і пряме розкрадання бюджетних коштів;

— високий темп росту цін виробників;

— постійне зростання від'ємного зовнішньо-торгівельного сальдо;

— не підтримка державою внутрішнього ринку та українського виробника призвели до того, що в Україну почали завозитися товари народного споживання, промислова продукція, яка була конкурентоспроможнішою ніж вітчизняна;

— постійний і безконтрольний потік іноземних позик, що постійно збільшує зовнішній борг держави.

Для поступового виходу з умов нестабільності і кризи а результатами досліджень були сформовані наступні пропозиції:

— відмовитися від постійного агітування підвищення грошових доходів населення без врахування показників продуктивності праці, можливостями товарного забезпечення;

— національним банком постійно підтримувати і контролювати стабілізацію обмінного курсу гривні;

— призупинити приватизацію державної власності до виходу з кризи з метою недопущення її розпродажу за безцінь; кошти від приватизації використовувати тільки на інвестиційні програми;

— постійно дотримуватися політики підтримки національних комерційних банків і підприємств, які виробляють продовольство, товари народного споживання, ліки й експортні товари;

— заборонити кредитування будь-яких імпортних закупівель, крім продовольчих товарів у разі їх дефіциту в Україні;

— запровадити систему квот на ввезення в країну товарів, аналоги яких виробляються в Україні, переглянути і збільшити ставки митних зборів на імпортовані товари;

— переглянути і реформувати політику кредитування українських підприємств, виробництв, які працюють на потреби національного ринку;

— антимонопольному комітету України систематично аналізувати і контролювати дії великих, монопольних об'єднань, підвищення цін на

їх продукцію застосовувати усі передбачені законом заходи щодо їх контролю;

— призупинити дію пільг і додаткових умов оплати праці державних службовців, вищих рівнів і народних депутатів;

— переглянути і реформувати державну підтримку сільського господарства, розвиток українського села.

Для подолання і зменшення наслідків важкої економічної нестабільності необхідні кардинальні зміни в економічній політиці держави. Пріоритетом повинні стати не просто грошові доходи, а розвиток виробництва, продуктивність праці і лояльна соціальна політика. Необхідно запроваджувати режим економії на всіх рівнях управління, у тому числі на його апарат, припиняти необґрунтовані і приховані витрати і зловживання службовим становищем, посилити контроль над витратами.

Отже, розвиток ринкових відносин в країні має відбуватися з урахуванням реальних умов. Ринок повинен бути організованим, а національна економіка захищена від руйнівної дії зовнішнього середовища. Економічна політика держави повинна будуватися не за економічними законами, а на основі детального аналізу і розуміння особливостей національної економіки та її інтересів.

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ОВЦЕВОДЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

Туварчиева Г.А.,* аспирант,
ЮФ НУБ и П Украины
«Крымский агротехнологический университет»

Основное условие развития аграрной сферы – это повышение эффективности сельскохозяйственного производства. Как и все сельское хозяйство, овцеводство, являясь одним из видов экономической деятельности, развивается по законам расширенного воспроизводства. Повышение экономической эффективности производства овцеводческой продукции основывается на решение теоретических вопросов сущности эффективности производства.

Наиболее общим подходом к определению экономической эффективности является характеристика как соотношение полезного результата (эффекта) к затратам на его получение. Вопросам

* *Научный руководитель – Майданевич Н.П., к. э. н., профессор*

исследования сущности экономической эффективности уделено немало внимания в отечественной и зарубежной литературе [1,2,3,4,5]. Вместе с тем следует отметить, что теоретические вопросы экономической эффективности производства овцеводческой продукции остаются актуальными в условиях рыночных отношений.

Цель статьи - рассмотреть сущность экономической эффективности производства продукции овцеводства, учитывая особенности развития отрасли в современных условиях хозяйствования.

Процесс производства представляет собой комбинирование или преобразование одних продуктов, посредством создания новых. Производственные процессы не являются самоцелью, по своей сути они обеспечивают общеэкономический процесс изготовления и обмена продуктов. Исходя из этого, производственная деятельность направлена на удовлетворение потребностей людей с помощью изготовляемой продукции [5]. Поэтому предприятиям следует ориентироваться, прежде всего, на спрос, обеспечение которого должно удовлетворять не только потребителей, но и производителей. Необходимо обратить внимание на то, что экономическая деятельность предприятий сводится к максимальному удовлетворению потребностей в изготовляемых продуктах с помощью использования ресурсов, которые, как правило, ограничены. Для решения этой задачи предполагается два альтернативных соответствующих друг другу подхода. При первом подходе ставиться требование, чтобы количество продуктов изготовлялось с минимальными затратами факторов производства. Второй подход ставит задачу, которая требует получить максимальное количество продукции, при данных затратах факторов производства. Если предприятия придерживаются одного из этих подходов при комбинировании факторов, то есть при изготовлении продукции, то такое производство называют эффективным.

Результат хозяйственной деятельности, программ и мероприятий, который характеризуется отношением полученного эффекта к затратам факторов, ресурсов, обусловившим достижение наибольшего объема производства с применением ресурсов определенной стоимостью называют экономической эффективностью.

Сущность проблемы повышения экономической эффективности производства состоит в том, чтобы на каждую единицу затрат достичь максимально возможного увеличения объема производства [4].

При оценке эффективности производства продукции овцеводства следует учитывать его особенности:

— участие биологических процессов;

— экономические процессы, которые связаны с процессами природы и деятельностью человека;

— низкая квалификация кадров;

— недостаточное развитие рынка овцеводческой продукции;

— сезонность получения продукции;

— низкая урожайность естественных пастбищ и в целом слабая кормовая база отрасли;

— бедные и неудобные земельные участки, отводимые под овцеводство;

— низкий уровень механизации производственных процессов.

Уровень экономической эффективности производства зависит от многих факторов. Нами выделены факторы, позволяющие повысить эффективность производства овцеводческой продукции в условиях рыночных отношений:

— повышение продуктивности овец;

— создание прочной кормовой базы овцеводства;

— совершенствование селекционно-племенной работы;

— рост товарности продукции;

— повышение качества продукции овцеводства и объективная ее оценка;

— стимулирование реализации продукции по ценам международного рынка;

— внедрение новых ресурсосберегающих технологий, повышение уровня механизации производства и переработки продукции отрасли;

— создание региональной инновационной политики в овцеводстве;

— совершенствование организации и материального стимулирования труда;

— развитие инфраструктуры рынка овцеводческой продукции;

— обеспечение маркетинга продукции овцеводства;

— совершенствование системы производственных и экономических отношений в сферах АПК.

Развитие овцеводства под влиянием неоднозначных по экономическому значению факторов, определяющих эффективность развития отрасли, вызывает необходимость применения системы показателей. Целесообразно выделить группу факторных показателей - интенсификация кормопроизводства и овцеводства, группу показателей специфического характера - уровень оплаты и окупаемости кормов, коэффициент использования кормовой

площади, уровень рентабельности по кормовым угодьям.

К частным показателям, характеризующим эффективность овцеводческой отрасли, относят показатели продуктивности овец, качества производимой продукции, чистый доход на единицу кормовой площади.

В условиях нестабильной экономики большое значение имеют натуральные показатели: настриг шерсти на одну голову, продукция, выращенная на одну овцематку, средний живой вес овец при реализации, выход ягнят в расчете на 100 овцематок.

Экономическая оценка должна проводиться на основании показателей, характеризующих процессы производства во времени. Для этого следует применять показатели условной пашни, переводное поголовье скота, кормовые единицы, сопоставимые цены.

Показатели являются взаимосвязанными и взаимозависимыми, с помощью которых можно комплексно оценить и проанализировать хозяйственную деятельность предприятий, занимающихся производством овцеводческой продукции.

Повышение уровня экономической эффективности производства продукции овцеводства - это сложное явление, которое зависит от многих факторов процесса воспроизводства. Его необходимо рассматривать системно, это даст возможность определить, какой фактор, и в какой степени влияет на изменение уровня экономической эффективности производства, определить приоритетные направления развития этого вида экономической деятельности, определяющих рост производства продукции, совершенствование использования ресурсов, производственно-экономических отношений.

Литература.

1. Амбросов В. Эффективность использования факторов расширенного воспроизводства в аграрном секторе/ В. Амбросов// Экономика Украины.- 2009.- № 1.- С. 67-73

2. Караман М.М. Экономическая эффективность производства сельскохозяйственной продукции в сельскохозяйственных предприятиях Автономной Республики Крым / Караман М.М.- Симферополь: ЧП «Предприятие Феникс», 2009.- 109с. – (монография)

3. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства. С основами аграрных рынков / Коваленко Н.Я.– М.: ЭКМОС, 1998. - 448с. – (курс лекций)

4. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства/ С.Ф.Покропивний – К.: КНЕУ, 2003.- 608 с.

5. Фендель Гюнтер Теория производства и издержек / Фендель Гюнтер; [перевод с нем. М.Г.Грещак]. – К.: Таксон, 1998. -521 с.

Секція

Формування, функціонування та розвиток ринків товарів та послуг

ГЕНЕЗИС КОНКУРЕНТНИХ ТИПІВ ОБ'ЄКТОВИХ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Краснорученький О.О., к.е.н., доцент,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Ринок будь-якого товару є динамічною системою, характеристики якої визначають як ефективність діяльності його суб'єктів, так і повноту виконання основних функцій самого ринку. Не є виключенням і ринок сільськогосподарської продукції. Проте, негармонійний характер розподілу доходів між суб'єктами сфер виробництва та обігу сільськогосподарської продукції є, одночасно, наслідком проблем функціонування внутрішнього ринку та головною перешкодою його ефективного розвитку.

В даній публікації презентується методичний підхід до оцінки конкурентного розвитку ринку сільськогосподарської продукції в розрізі окремих її видів.

Вивчення особливостей функціонування суб'єктів маркетингової інфраструктури внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції та характеристик їх взаємодії з товаровиробниками складає основу опрацювання заходів, спрямованих на гармонізацію відносин учасників ринку та підвищення результативності його функціонування. Слід зазначити, що об'єктовим ринкам сільськогосподарської продукції притаманна диференційована структура каналів розподілу. При цьому ключовим критерієм повноти та досконалості реалізації економічних інтересів є ефективність виробничо-комерційної діяльності.

Для оцінки результативності діяльності товаровиробників та посередників на найбільш типових товарних ринках сільськогосподарської продукції в дослідженні нами використаний показник обсягу реалізації продукції на 1 грн. повних витрат на кожному етапі товароруху. Характер розподілу значень даного показника може бути описаний певною функцією, значення залежної змінної якої визначаються значеннями періоду часу та порядковим номером стадії розподілу продукції, зважаючи при цьому на те, що окремі стадії розподілу обслуговуються функціонально відокремленими групами операторів ринку (рис. 1).

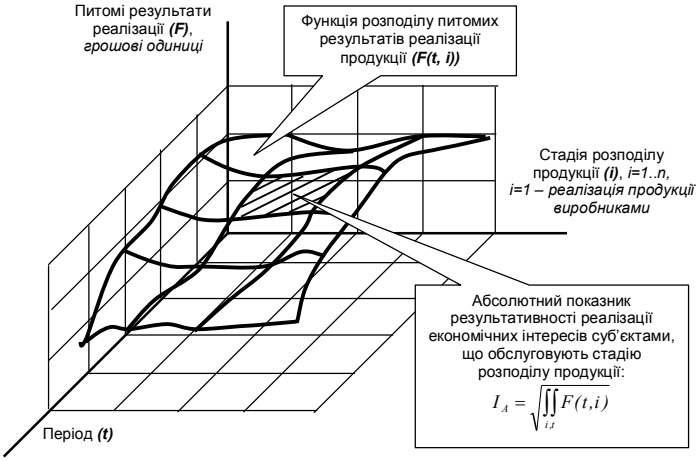

Рис. 1. Функція розподілу питомих результатів реалізації продукції та абсолютний показник результативності реалізації економічних інтересів учасників ринку*

** джерело: власна розробка*

В якості найбільш типових та найбільш показових об'єктових ринків в ході дослідження були обрані: ринок зерна пшениці продовольчих кондицій, ринок товарного соняшнику, ринок свинини, ринок м'ясо птиці та ринок молока. В ході дослідження з використанням методів динамічно-лагового моделювання нами було отримано функції розподілу питомих результатів реалізації продукції для вказаних об'єктових ринків

Для визначення закономірностей генезису конкурентних типів розглянутих об'єктових ринків вони були ранжирувані за показником рентабельності виробництва та реалізації продукції товаровиробниками у 2009 році. В результаті числові ряди були розміщені у такій послідовності: 1) ринок м'яса птиці (рівень збитковості – 22,5 %); 2) ринок молока (рівень рентабельності – 1,4 %); 3) ринок зерна пшениці продовольчих кондицій (рівень рентабельності – 7,3 %); 4) ринок свинини (рівень рентабельності – 12,1 %); 5) ринок товарного соняшнику (рівень рентабельності – 41,4 %) [1, с. 54].

Характер встановленої закономірності дозволяє зробити припущення про те, що місцезнаходження екстремуму значення функції розподілу питомого результату реалізації продукції на її графіку, тобто отримання найбільших або найменших результатів

відповідною функціонально відокремленою групою суб'єктів ринку, опосередковано свідчить про ступінь розвитку самого ринку певного товару. Звертаючи увагу на відмінності в функціонуванні систем розподілу продукції п'яти розглянутих в дослідженні об'єктових ринків, зміщення максимальних значень питомих результатів реалізації продукції, особливості конкурентних ситуацій, а також виявлені математичні закономірності зміни параметрів функцій розподілу та порядок розміщення розглянутих ринків у відповідності до результативності діяльності виробників продукції було зроблено припущення про те, що вони характеризуються різними показниками свого розвитку. При цьому в якості кількісного параметру стану розвитку об'єктового ринку доречно запропонувати використання відповідного інтегрального показника (формула 1).

$$I_p = 1 - \sqrt[n]{\frac{1}{n}\sum_{i}^{n}\left|\frac{(V_{i+1} - V_i)}{V_i}\right| \times \left|\frac{(P_{i+1} - P_i)}{P_i}\right| \times \left|\frac{(R_{i+1} - R_i)}{R_i}\right|},$$

де I_p – інтегральний показник розвитку ринку;

n – кількість стадій в структурі системи розподілу продукції;

i – порядковий номер стадії розподілу продукції;

V – обсяг продукції, що реалізується протягом визначеного періоду часу, суб'єктами, які обслуговують певну стадію розподілу, тис. т;

P – середня ціна реалізації продукції певною групою суб'єктів ринку у визначений період часу, грн.;

R – рентабельність реалізації продукції певною групою суб'єктів ринку у визначений період часу, %.

Представлена формула розрахунку інтегрального показника розвитку ринку являє собою нормалізовану величину відхилень обсягів реалізації продукції, цін реалізації відповідними функціонально відокремленими групами суб'єктів об'єктового ринку та рентабельності, як узагальнюючого показника результативності діяльності. При цьому даний показник змінюється в інтервалі від 0 до +1, а зважаючи на запропоновану методику його розрахунку для певного періоду планування — в нашому випадку вивчення сировинних ринків, доречно використовувати періоди, що дорівнюють маркетинговому або календарному року — спостереження за його динамікою дозволяють зробити певні судження про стан розвитку того чи іншого об'єктового ринку, а провівши паралелі зі станом конкурентної ситуації зробити припущення про наявність певних циклічних тенденцій розвитку об'єктових сегментів ринку сільськогосподарської продукції (рис. 2).

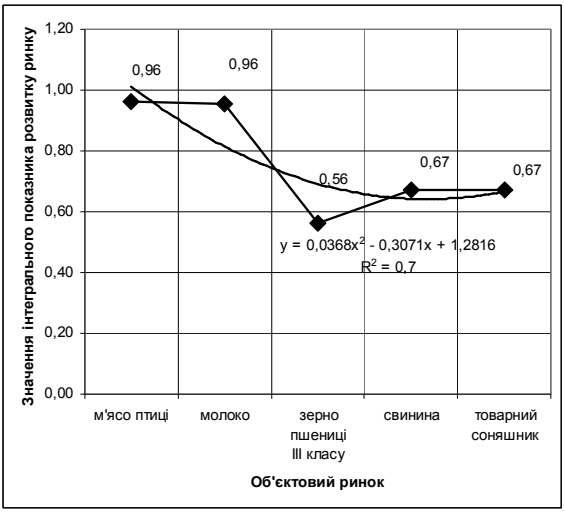

Рис. 2. Результати визначення інтегральних показників розвитку основних об'єктових ринків сільськогосподарської продукції*

** джерело: власні розрахунки за даними Держкомстату та МінАП України.*

Інтерпретуючи математичний зміст інтегрального показника розвитку ринку в його економічний зміст, слід вказати, що по мірі наближення значень до +1 можна констатувати скорочення довжини каналів розподілу продукції, що, власне, притаманно ринкам м'яса птиці та молока. Крім того, скорочення довжини каналів розподілу є свідченням інтенсифікації процесів олігополізації ринків на рівні виробників та продуктивному виконанню посередниками своїх комерційних функцій. При цьому наближення значень показників до 0 свідчить про збільшення довжини каналів розподілу продукції, набуття конкурентною ситуацією характеристик олігопсонії, що, власне, притаманно ринкам зерна пшениці, свинини та товарного соняшнику.

Виявлені закономірності сформульовані саме для сировинних товарів, які характеризуються високим ступенем стандартизації та вплив науково-технічного прогресу на товарну політику виробників яких є незначним. Зважаючи на нівелювання факторів, що дозволяють створювати конкурентні переваги шляхом створення унікальних товарів та застосування відповідних стратегій ринкової поведінки виробників, циклічні тенденції опосередковуються саме через цінові та результативні індикатори, які опосередковуються в генезисі типів конкурентної ситуації (рис. 3).

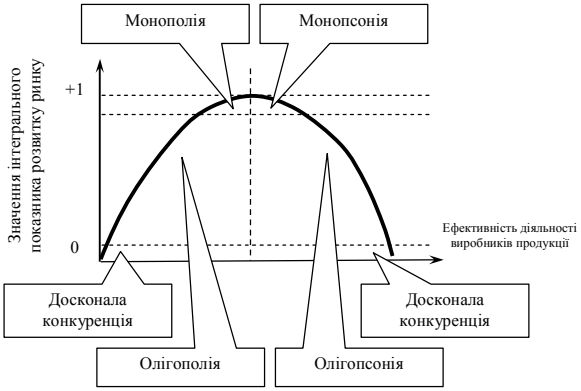

Рис. 3. Послідовність конкурентного розвитку об'єктових ринків сільськогосподарської сировини*

** джерело: власна розробка*

Економічний механізм розвитку об'єктового ринку (рис. 3) полягає в наступному. При наближенні значень інтегрального показника розвитку ринку до нуля конкурентна ситуація наближається до досконалої конкуренції, тобто поріг входження нового виробника або постачальника не є високим, а кількість споживачів та постачальників є майже необмеженою. За таких умов окремі виробники та постачальники набувають цінових конкурентних переваг через об'єктивні та суб'єктивні обставини, поєднують свої інтереси через інструменти лідерства в ціні або менеджерсько-поведінкові процедури, в свою чергу, конкурентна ситуація на ринку набуває ознак олігополії. Про це свідчить зростання інтегрального показнику розвитку ринку, а також позитивні значення першої похідної функції, що описує зміну цього показника.

По мірі наближення значень інтегрального показника до одиниці кількість постачальників на ринку поступово знижується через об'єктивні процеси розвитку капіталізації виробничого бізнесу, підвищення концентрації виробничого капіталу, поглинання, злиття тощо, внаслідок чого конкурентна ситуація наближається до монополії. Все це відбувається при позитивних значеннях функції залежності інтегрального показника від ефективності діяльності виробника. Зміна ж знаку значень вказаної похідної свідчить про деструкцію цінової та об'ємної динаміки ринку, еквівалентом чого є скорочення кількості споживачів, тому значення інтегрального показника наближені до одиниці в даному інтервалі дозволяють класифікувати конкурентну ситуацію як монопсонічну.

За таких умов набуває високої ефективності функціонування споживача, в якості якого можна розглядати певну групу суб'єктів сфери обігу на певному рівні ринкової інфраструктури, чисельність якої збільшується, проте, з досить значним порогом входження в цей бізнес. Значення інтегрального показника розвитку ринку знижуються при збереженні від'ємних значень похідної функції залежності цього показника від ефективності діяльності виробника, а конкурентна ситуація набуває характеристик олігопсонії. На цьому фоні суттєво знижується поріг входження у виробничий бізнес, а інертність сировинних ринків сприяє залученню інвестицій в сферу обігу сільськогосподарської продукції з інших секторів економіки. Останнє призводить до збільшення чисельності покупців та постачальників на ринку, що призводить до суттєвого зниження інтегрального показника розвитку ринку та його класифікації, знову, як наближеного до ситуації досконалої конкуренції.

Література.

1. Сільське господарство України за 2009 рік. Статистичний збірник / Державний комітет статистики України; Під заг. кер. Ю.М. Остапчука. – К., 2009. – 376 с.

ПРОБЛЕМЫ СТАБИЛИЗАЦИИ И РАЗВИТИЯ РЫНКА МЯСА

Лысенко А.Я., Пипенко Н.А., Ильиных А.С., Харьковская государственная зооветеринарная академия

Аграрной политикой Украины на период до 2015 года, как гласит закон, принятый в 2005 году, предусматривается приоритетность развития агропромышленного комплекса и социального развития села [1]. Этим законом, в отношении рынков продукции сельского хозяйства и продовольствия, предусматривалось совершенствование правовых и организационно-экономических условий обеспечения деятельности участников таких рынков с учетом интеграции Украины в Европейский Союз и мировое экономическое пространство. Одним из направлений решения проблем формирования рынков этой продукции становится - создание условий для поддержки стабильной ценовой ситуации и прозрачности на рынке путем применения залоговых и интервенционных операций с

сельскохозяйственной продукцией и продовольствием; совершенствования системы формирования государственных и региональных продовольственных ресурсов; применение адресной государственной помощи социально незащищенным слоям населения; совершенствование государственной поддержки доходов сельскохозяйственных производителей. Предусматривалась так же государственная система ценового мониторинга, анализа конъюнктуры и прогноза рынков. Результатом такой политики должно стать достижение до 2015 года потребление продуктов питания на душу населения на уровне ориентированного набора и количества продуктов питания.

Законом № 1447, принятом в 2009 году, в отношении совершенствования механизмов государственного регулирования рынка сельскохозяйственной продукции, объектами государственного регулирования названы виды сельскохозяйственной продукции, к ним в частности относится мясо и субпродукты убойных животных и птицы [2].

Прошла половина срока, определенного законом, для кардинальных преобразований в агропромышленном комплексе. Мы сделали попытку провести мониторинг в формировании рынков сельскохозяйственной продукции, в частности мяса. Для этого мы изучили динамику поголовья животных, производства и обеспечения необходимых объемов продовольствия с учетом изменения численности населения Украины, а также Харьковской области.

Таблица 1

Динамика поголовья животных, тыс. гол. (на конец года)

Виды животных	1990	2000	2005	2008	2008 в % к	
					1990	2000
Украина						
Крупный рогатый скот	24623	9424	6514	5079	20,6	53,9
Свиньи	19427	7652	7053	6526	33,6	85,3
Харьковская область						
Крупный рогатый скот	1283,2	466	213	198,9	15,5	42,7
Свиньи	1092,7	399	215	210,9	19,3	52,9

Данные таблицы 1 свидетельствуют, что на начало 2009 года поголовье крупного рогатого скота в сравнении с 1991 годом уменьшилось в 5 раз, а свиней – в 2,7 раза. На Харьковщине

численность скота сократилась еще больше и составляет 15,5 % от уровня 1991 года, а свиней – 19,3 %. Это привело к уменьшению объемов производства мяса, что видно из данных таблицы 2.

Таблица 2

Динамика производства мяса (в убойном весе, тыс. т)

	1990	2000	2005	2008	2008 в % к	
					1990	2000
Украина						
Всего	4358	1663	1597	1906	43,7	114,6
Говядина	1986	754	562	480	24,2	63,7
Свинина	1576	676	494	590	37,4	87,3
Харьковская область						
Всего	228	84	95	79	34,6	94,0

Данные таблицы 2 свидетельствуют, что в 2008 году общий уровень производства мяса составил лишь 43,7 % от 1990 года, при этом производство говядины – 24,2 и свинины – 37,4 %. Если в 1990 году на говядину и свинину приходилось 81,7 % производства мяса, то в 2008 году – 56,1 %. Несколько улучшились эти показатели в сравнении с 2000 годом – 114,6 %, однако производство говядины и свинины на 36,3 и 12,7 % ниже уровня этого года. Еще сложнее ситуация с производством мяса сложилась в Харьковской области, объем производства которого составляет 34,6 % против 1990 и 94 % против 2000 годов.

Сложившаяся ситуация привела к значительному ухудшению белкового питания граждан Украины, которое обеспечивают продукты животного происхождения (таблица 3).

Таблица 3

Обеспечение продуктами питания животного происхождения в Украине (на 1 человека, кг)

Продукция	Рациональная норма	1990	2000	2008	2008 в % к	
					норме	1990
Мясо и мясопродукты	80	68,2	32,8	38,7	48,4	65,7
Молоко и молокопродукты	410	373,2	197,7	208,8	50,9	55,9
Яйцо, шт.	328	272	164	258	78,6	94,9
Рыба и рыбопродукты	20	18,0	8,4	17,0	85,0	94,4

Приведенные в таблице 3 данные свидетельствуют, что наибольших дефицит как к рациональной норме так и к уровню 1990 года приходится на мясо и мясопродукты, в целом же ни по одному виду продукции животноводства в 2008 году этот рубеж не преодолен.

Не улучшилась ситуация и в 2010 году. За первую половину 2010 года в Украине мясоперерабатывающие предприятия произвели 12 тыс. т мороженой говядины, 34 тыс. т. охлажденной говядины, 62 тыс. т охлажденной свинины, 321 тыс. т охлажденного мяса птицы, 41 тыс. т мороженого мяса птицы, а также 125 тыс. т. колбасных изделий, в том числе 9,5 тыс. т полусухих и варено-копченых, 21,8 тыс.т полукопченых и 93,1 тыс. т вареных колбас, сосисок и сарделек.

В июне 2010 года в Харьковской области произведено 4065 т мяса, в том числе 245 т говядины, 389 т свинины, 1365 т мяса птицы и 1649 т колбасных изделий. Это на уровне Полтавской области, но в три раза меньше, чем в Днепропетровской области.

На состояние рынка мяса оказывает влияние изменение цен. За последние два года отмечена следующая динамика цен на мясо. Средняя цена на говядину в июне 2009 года составила 34,52 грн./кг, а в июне 2010 года – 35,58грн./кг, изменение цены составило в пределах 3 %. Средняя закупочная цена на молодняк крупного рогатого скота в живой массе составила, соответственно, 9,2 и 12,0 грн./кг, на взрослый скот – 9,3 и 9,6 грн./кг.

В 2009 году цены на свинину колебались от 48 до 56 грн./кг на мякоть и от 39 до 46 грн. /кг на ребрышки. В 2010 году цена на мякоть находилась в рамках от 39 до 57 грн./кг. Закупочные цены на свиней в живой массе в эти годы составляла: 1 категория – 11 – 15 грн./кг, а 2-я категория - 10 – 13,5 грн. /кг.

Летом 2010 года средняя розничная цена на мясо птицы уменьшилась на 1,3% против прошлого года и составила 17,91 грн./кг.

В августе 2010 года отмечен средний уровень розничных цен в Харьковской области на уровне: говядины – 37,01, свинины – 41,70, сала – 20,26 и мяса птицы – 18,75 грн./кг.

В значительной мере на рынок мяса влияют экспортно-импортные операции (табл.4).

Таблица 4

Экспорт и импорт мясных продуктов в Украине, т

Товар	Экспорт		Импорт	
	2009	2010 (5 мес.)	2009	2010 (5 мес.)
Говядина	18917	8459	9878	1626
Свинина	18465	48	154417	46263
Мясо птицы	18462	15620	192050	71152
Мясные консервы	498	375	5349	1919
Колбасные изделия	147	73	1078	256

Данные таблицы 4 свидетельствуют, что в первой половине 2010 значительно сократился экспорт свинины и возрос импорт мяса птицы. Это связано с низкими ценами на данный товар. Средняя таможенная стоимость основных групп мясопродуктов на условиях DAF, граница Украины FOB порты Черного моря составила: говядина охлажденная – 7000, говядина мороженая – 2482, свинина свежая, охлажденная, мороженая – 1564, мясо птицы – 936, колбасные изделия (вареные) – 1891, сырокопченые – 7769, мясные консервы – 4291 дол./т.

Цены импортной продукции сложились следующие: говядина мороженая – 1078, свинина свежая, охлажденная, мороженая – 2048, мясо птицы – 1017, колбасные изделия (вареные) – 1917, сырокопченые – 8677, мясные консервы – 4279 дол./т.

Приведенная информация свидетельствует, что на протяжении длительного времени сельское хозяйство является донором для других отраслей, в первую очередь для перерабатывающей промышленности и торговли, которые получают значительные доходы от продажи мясной продукции, в то время как производители ее в большинстве случаев имеет только убытки. Следствием этого является значительное уменьшение объемов производства животноводческой продукции аграрных предприятий, фермерских хозяйств и даже личных подсобных хозяйств. В результате сокращается мясной рынок.

Наращиванию мясного потенциала способствовало бы создание союзов производственных кооперативов, а не только обслуживающих кооперативов, при условии обеспечения прогрессивными нормативно-правовыми актами.

Приоритетной задачей нужно считать активизацию внутреннего мясного рынка с обеспечением конкурентных преимуществ производителям мясной продукции. В этом ключе необходимо обучить аграриев бизнесу и маркетингу в условиях глобализации.

Литература.

1. Закон України. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року // Урядовий кур'єр. – 2005. - 15 листопада.

2. Закон України. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільгосппродукції // Урядовий кур'єр. – 2009. - 24 жовтня.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО СПРОСА НА РЫНКАХ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

РЕЗНИКОВА О.С.,* К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ЮЖНЫЙ ФИЛИАЛ НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА БИОРЕСУРСОВ И ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ УКРАИНЫ «КРЫМСКИЙ АГРОТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ»

Сущность и теория спроса в экономической науке являются одним из главных и наиболее изученных вопросов. Значимость проблемы спроса определяется его двойственным влиянием на экономику. Неудовлетворенный спрос может стимулировать рост производства или спровоцировать резкий рост цен, уменьшение же спроса, напротив, обуславливает структурные изменения в экономике или может послужить причиной кризиса перепроизводства.

Одной из актуальных проблем экономических исследований является прогнозирование спроса на основные агропродовольственные товары и оперативное реагирование производителей на его изменение.

Очевидно, что продовольственная проблема непосредственно связана с проблемой бедности, поэтому вопрос продовольственного обеспечения особо актуален для населения с уровнем доходов ниже прожиточного минимума.

С одной стороны, низкий уровень доходов большей части населения ведет к падению платежеспособного спроса и, таким

* *Научный руководитель – Ермаков А.Е., профессор*

образом, сдерживает рост цен на отечественную агропродовольственную продукцию. С другой стороны, несоответствие масштабов затрат, понесенных в процессе производства продовольствия, объемам их возмещения на потребительском рынке приводит к убыточности и сокращению производств, а следовательно, к уменьшению предложения и удорожанию продукции. Таким образом, происходит накопление дестабилизационных тенденций в развитии агропромышленной системы, усложняется процесс воспроизводства равновесных пропорций между ее отдельными структурными элементами.

Спрос определяет платежеспособную потребность покупателей в определенном товаре при сложившемся уровне цен, таким образом, между понятием «потребность» и «спрос» складываются сложные количественные соотношения. Как правило, спрос меньше потребности, поскольку любая цена ограничивает число покупателей. В то же время в случае неблагоприятных ценовых ожиданий может отмечаться ажиотажный спрос на агропродовольственную продукцию.

Для оценки потребительских предпочтений при выборе продуктов питания используются данные ценовой эластичности спроса на товар и показатели эластичности спроса по реальной заработной плате.

Как свидетельствуют данные таблицы 1 при падении уровня реальной заработной платы на 1% потребление мяса и мясопродуктов сокращается на 0,22%; яиц куриных – на 0,55%; овощей – на 0,113%, сахара – 0,066%, растительного масла –0,158%, рыбы и рыбопродуктов на –0,188%, а плодов, ягод и винограда на 6,07 %, Растительное масло (которое в данном случае выступает основным заменителем животных жиров), сахар (используемого для изготовления домашних консервов из фруктов и ягод) и недорогой рыбы.

В то же время при уменьшении уровня реальной зарплаты и доходов средний житель Украины больше потребляет хлебопродуктов, картофеля, молочных продуктов. Так, эластичность потребления картофеля по изменению реальной заработной платы составила (-0,120), хлебопродуктов – (-0,079), молочных продуктов – (-0,068).

Ценовая эластичность спроса измеряет меру чувствительности потребителей к изменению цены. Формула ценовой эластичности позволяет измерить степень эластичности или неэластичности спроса. Как правило, коэффициент ценовой эластичности имеет отрицательное значение. В экономических расчетах принято игнорировать отрицательный знак, обращая внимание лишь на абсолютную величину коэффициента эластичности, причем эластичность может меняться в зависимости от выбора интервала на кривой спроса.

Наибольшая ценовая эластичность спроса по данным в табл.2 отмечается по мясу и мясопродуктам (0,35); плодам, ягодам и винограду (0,54), рыбе и рыбопродуктам (1,06). Неэластичен спрос на молоко и молокопродукты (0,45); мясо и мясопродукты (0,36); яйца (0,88); картофель (0,17); овощи (0,81); хлеб и хлебопродукты (0,77); сахар (0,62); подсолнечное масло (0,15).

Данные ценовой эластичности используются субъектами рынка при выборе стратегии увеличения продаж и продвижении товара на рынке. Если по товарам с эластичностью больше единицы продавцам целесообразно снижать цены для увеличения общих объемов продаж, то товары первой необходимости (хлеб, картофель, растительное масло, сахар, отдельные овощи приобретаются населением в относительно одинаковых объемах даже при неблагоприятном изменении цен.

Индексный анализ реализации основных видов сельскохозяйственной продукции, представленный в табл.3 позволяет выяснить за счет чего выручка от реализации в условиях экономического кризиса и массового сокращения производства выросла более, чем в 2 раза.

Для целей анализа нами были рассчитаны наиболее популярные в экономических исследованиях индексы Ласпейреса и Пааше. Однако эти два индекса предполагают наличие неизменной товарной структуры. Так, индекс Ласпейреса учитывает изменение стоимости «корзины» товаров при условии, что количество сельхозпродукции, которое реализовывалось в базовом периоде, осталось таким же и в текущем периоде.

Таблица 1

Эластичность потребления основных продуктов питания населением Украины по изменению реальной заработной латы

Годы	Цепные индексы реальной заработной платы, %	Виды продуктов питания																			
		мясо и мясопродукты		молоко и молочные продукты		яйца (штук)		картофель		овощи		хлебопродукты		плоды, ягоды и виноград		сахар		растительное масло		рыба и рыбопродукты	
		цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате	цепные индексы потребления, %	эластичность потребления по реальной зарплате
2000																					
2001	12,066	0,930	-0,006	1,020	0,002	1,073	0,007	1,216	0,019	1,019	0,002	1,029	0,003	0,887	-0,010	1,070	0,006	1,053	0,005	1,296	0,027
2002	0,117	1,050	-0,056	1,082	-0,093	1,145	-0,164	0,993	0,008	1,014	-0,016	0,994	0,007	1,100	-0,113	0,887	0,127	1,055	-0,062	1,067	-0,076
2003	1,198	1,055	0,279	1,000	-0,003	1,019	0,095	0,983	-0,088	1,050	0,254	0,950	-0,255	11,323	52,052	0,995	-0,025	1,051	0,257	1,003	0,017
2004	1,239	1,101	0,424	0,988	-0,049	1,016	0,067	0,845	-0,649	0,997	-0,013	0,996	-0,016	0,102	-3,757	1,043	0,181	1,137	0,573	1,013	0,054
2005	1,370	0,993	-0,019	0,993	-0,019	1,074	0,200	0,952	-0,129	1,036	0,097	0,977	-0,062	1,080	0,217	0,993	-0,019	1,031	0,084	1,162	0,438
2006	1,285	1,069	0,241	1,032	0,112	0,998	-0,007	0,978	-0,077	1,050	0,177	0,961	-0,138	0,939	-0,214	1,045	0,157	1,000	0,000	0,972	-0,099
2007	1,402	1,081	0,202	0,950	-0,124	1,026	0,064	0,970	-0,074	0,927	-0,182	0,960	-0,099	1,080	0,200	0,994	-0,015	1,045	0,112	1,079	0,195
2008	1,145	1,101	0,694	0,946	-0,370	1,026	0,177	1,005	0,033	1,085	0,585	0,990	-0,070	1,027	0,187	1,016	0,114	1,043	0,295	1,137	0,945
В среднем	x	x	0,220	x	-0,068	x	0,055	x	-0,120	x	0,113	x	-0,079	x	6,070	x	0,066	x	0,158	x	0,188

Таблица 2

Ценовая эластичность потребления населением Украины основных продуктов питания

Годы	Мясо и мясопродукты			Молоко и молочные продукты			Яйца (штук)			Картофель			Овощи		
	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность
	цен	потребления		цен	потребления		цен	потребления		цен	потребления		цен	потребления	
2000	1,693			1,189			1,219			0,391			0,688		
2001	1,297	0,93	-0,24	1,07	1,02	0,28	0,984	1,07	-4,58	0,679	1,22	-0,67	1,005	1,02	3,77
2002	0,831	1,05	-0,29	1,025	1,08	3,29	0,935	1,14	-2,23	0,583	0,99	0,02	1,327	1,01	0,04
2003	1,111	1,06	0,50	1,144	1,00	0,00	1,172	1,02	0,11	0,765	0,98	0,07	1,022	1,05	2,29
2004	1,486	1,10	0,21	1,216	0,99	-0,05	1,212	1,02	0,08	0,854	0,84	1,06	0,74	1,00	0,01
2005	1,158	0,99	-0,05	1,194	0,99	-0,04	0,89	1,07	-0,67	1,268	0,95	-0,18	1,073	1,04	0,49
2006	0,917	1,07	-0,83	1,074	1,03	0,43	0,984	1,00	0,13	1,561	0,98	-0,04	0,85	1,05	-0,34
2007	1,024	1,08	3,40	1,546	0,95	-0,09	1,421	1,03	0,06	0,972	0,97	1,07	1,206	0,93	-0,36
2008	1,585	1,10	0,17	1,234	0,95	-0,23	1,375	1,03	0,07	1,115	1,00	0,04	1,154	1,08	0,55
В среднем за период	x	x	0,36	x	x	0,45	x	x	-0,88	x	x	0,17	x	x	0,81

Продолжение табл. 2

Годы	Хлебопродукты			Плоды, ягоды и виноград			Сахар			Растительное масло			Рыба и рыбопродукты		
	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность	цепные индексы, %		ценовая эластичность
	цен	потребления		цен	потребления		цен	потребления		цен	потребления		цен	потребления	
2000	1,007			1,172			1,588			0,947			1,295		
2001	0,933	1,03	-0,44	1,277	0,89	-0,41	0,96	1,07	-1,75	1,426	1,05	0,12	1,195	1,30	1,52
2002	0,958	0,99	0,15	1,102	1,10	0,98	1,093	0,89	-1,21	0,95	1,06	-1,10	1,029	1,07	2,30
2003	1,36	0,95	-0,14	1,05	1,13	2,65	0,98	1,00	0,25	1,02	1,05	2,54	1,08	1,00	0,04
2004	0,98	1,00	0,19	1,173	1,02	0,11	1,117	1,04	0,37	1,166	1,14	0,83	1,234	1,01	0,06
2005	1,004	0,98	-5,74	1,261	1,08	0,31	1,217	0,99	-0,03	0,953	1,03	-0,66	1,203	1,16	0,80
2006	1,167	0,96	-0,24	1,399	0,94	-0,15	0,983	1,04	-2,63	0,974	1,00	0,00	1,029	0,97	-0,97
2007	1,615	0,96	-0,07	1,11	1,08	0,73	0,847	0,99	0,04	1,846	1,05	0,05	1,034	1,08	2,31
2008	0,925	0,99	0,14	1,249	1,03	0,11	1,388	1,02	0,04	0,929	1,04	-0,60	1,057	1,14	2,40
В среднем за период	x	x	-0,77			0,54	x	x	-0,62	x	x	0,15	x	x	1,06

Таблица 3

Индексный анализ цен
на сельскохозяйственную продукцию Украины

Наименование индексов	годы								
Индексы изменения цен на сельскохозяйственную продукцию:	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ласпереса		148,24	93,78	148,54	79,15	110,16	105,22	137,62	116,02
Пааше		109,78	106,23	72,58	120,86	109,92	109,79	99,78	125,52
Фишера		127,57	99,81	103,83	97,80	110,04	107,48	117,18	120,67
Эджворта - Маршалла		144,53	93,32	142,70	131,93	109,47	104,39	137,37	112,68

И наоборот, индекс Пааше предполагает, что текущее количество также значимо и для базового периода. Так как данные индексы имеют существенный недостаток, мы в своем анализе будем ссылаться на альтернативные усредненные индексы Маршалла-Эджоурта и Фишера. Базисные индексы Маршалла-Эджоурта и Фишера свидетельствуют, что рост выручки в исследуемом периоде обусловлен исключительно ростом цен на 20,67 %, который происходит на фоне увеличения натуральных объемов реализации.

Выводы Последние годы характеризуются некоторым улучшением ситуации на рынке агропродовольственной продукции. Это обусловлено тем, что в ходе рыночных преобразований были созданы и развиваются различные организационно-правовые формы хозяйствования, способствующие созданию конкурентной среды в аграрном секторе и расширению ассортимента продовольственных товаров. Необходимо обратить внимание, что стабильным спросом пользуются отечественные продукты питания, а также несколько увеличился экспорт сельскохозяйственной продукции не только в странах ближнего, но и дальнего зарубежья. Однако бесспорным фактом остается то, что рынок продовольствия является несовершенным, поскольку спрос на агропродовольственные товары удовлетворяется не за счет увеличения производства сельскохозяйственной продукции, а формируется в условиях низкой платежеспособности населения.

ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

ГІРЖЕВА О.М., ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Молоко та молочна продукція займають вагоме місце у світових ресурсах продовольчої продукції. Загальний обсяг його виробництва у світі становив у 2008р. 692,7 млн. т, або на 2,2% більше ніж у 2007р. Отже, для світового ринку молока характерне незначне зростання обсягів його виробництва і така тенденція зберігатиметься в майбутньому. Питома вага України в цих обсягах - 1,7%, а Франції, наприклад, - 3,75%. Лідером по виробництву молока є Індія, за нею йдуть США, Китай та Росія. Темпи приросту виробництва молочної продукції в КНР вражають: в 1990р. тут отримували 1,3 млн. т молока, а в 2007-му – вже 36 млн. т. Найбільшими експортерами молока у світі виступають країни ЄС – 37%, Нова Зеландія – 31%, Австралія – 13%, США – 4% загальних обсягів світового ринку молока [2,3].

Високо розвинуті країни, такі як Франція, Італія й інші члени ЄС, що досягли достатнього рівня виробництва і споживання молочної продукції останніми роками, як правило, стали на шлях стабілізації виробництва або навіть деякого скорочення. В цілому ж, для європейського ринку молока характерні високий рівень захисту від зовнішніх поставок, висока інтенсивність регулювання ринку, а також квотування виробництва.

Абсолютним світовим лідером щодо обсягу виробленого молока залишається США. Збільшення виробництва цього продукту відповідає попиту на нього на внутрішньому ринку. У країнах Східної Європи в міру економічного зростання підвищується попит на молоко та молочні продукти. Нарощування молока в країнах світу відбуватиметься в основному за рахунок тих країн, де попит на молочну продукцію залишається приблизно на одному й тому самому рівні, зміни стосуватимуться лише структури споживання та якості даної продукції.

Попит на молоко та молочні продукти у світі знаходиться на високому рівні. Це пояснюється особливістю молока як сировини – його корисність і незамінність іншими продуктами. Ринок молока і молокопродуктів є одним із найрегульованіших ринків у ЄС. Система регулювання ринку молока в Європейському союзі складається з таких

компонентів: координації цін через визначення нижньої межі ринкових цін, закупівлі масла і доплат приватним підприємствам, комплексу заходів, які стимулюють внутрішній попит, квоти на виробництво молока, безпосередні доплати, які компенсують виробникам молока зменшення прибутків через зниження цін. Важливу роль у регулюванні ринку молока відіграє Агентство ринку сільськогосподарської продукції, яке було створене у червні 1990 року. Від початку свого існування агентство проводило політику втручання на ринку молока, яка полягала, наприклад, у закупівлі масла та знежиреного молока в порошку в період надвиробництва і реалізації переважно на внутрішньому ринку в період недовиробництва [2].

У країнах СНД на початку реформ (1990р.) виробництво різко скоротилося, та залишається нестабільним. Країни переживають важку економічну кризу, що зумовила спад виробництва в усіх секторах сільського господарства, особливо в тваринництві. Якщо раніше основною базою для виробництва молока були великі господарства (колгоспи, радгоспи), то нині це значна кількість дрібних товаровиробників.

Молоко і молочні продукти належать до високоякісних продуктів харчування і значною мірою впливають на продовольчу безпеку країни.

Нині при формуванні пропозиції на внутрішньому ринку молока в Україні існує ряд проблем. Зокрема переміщення його виробництва із сільськогосподарських підприємств у дрібні господарства знизило якість молока та продукції його переробки, виникли проблеми із сировинними зонами постачання на молокопереробні заводи, збільшило витрати на транспортування, знизило конкурентоспроможність молочної продукції. Виходячи із ситуації, яка складається на ринку, та важливості молока та молочних продуктів для людини, проведення аналізу джерел надходження цієї продукції на ринок, визначення тенденції у її виробництві та вплив на споживання в умовах формування ринкових відносин є досить актуальна.

Пропозиція молока і молочних продуктів формується за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел його надходження. Внутрішніми джерелами є виготовлення продукції та її наявність на певній території. Зовнішні джерела – це надходження продукції зі сторони [5]. Основними постачальникам молока на внутрішній ринок виступають його вітчизняні виробники (табл. 1).

Процентне співвідношення різних джерел надходження молока

неоднакове. В цілому по Україні у 2008 р. виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах становило 17,8%, а в господарствах населення 82,2%. Це свідчить про те, що більша частина молока надходить від господарств населення.

Таблиця 1

Структура надходження молока та молочних продуктів [1]

	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Виробництво	13661	13710	13714	13287	12262	11761
Зміна запасів на кінець року	-106	-360	27	174	-72	-78
Імпорт	74	80	112	150	199	234
Усього ресурсів	13841	14150	13799	13263	12533	12073
Експорт	1145	2126	1901	950	939	1140
Витрачено на корм	1863	1296	1270	1326	1141	1038
Втрати	6	3	3	7	5	5
Фонд споживання	10827	10725	10625	10980	10448	9890

Різні тенденції у виробництві молока, зниження доходів населення України, зумовило суттєве зменшення рівня споживання молока та продуктів його переробки сільськогосподарської продукції та продуктів його переробки [1].

Якщо прийняти виробництво і споживання молока на душу населення в середньому по Україні у 2008 році за одиницю (відповідно 254,3 та 213,8 кг) та порівняти їх з відповідними даними по областях, то отримаємо характеристику стану ринку молока і молочних продуктів та розвитку молочного скотарства по регіонах України. особливо несприятливий стан склався в промислово розвинутих областях – Донецькій, Дніпропетровській, Київській, Луганській, Запорізькій та Харківській, в яких коефіцієнти рівнів виробництва відповідно склали: 0,32; 0,44; 0,44; 0,53; 0,65; 0,69, а споживання – 0,90; 0,88; 0,95; 0,82; 0,84; 0,97. Майже такий же стан і в Автономній республіці Крим (0,61; 0,85).

Ще гірший стан із споживанням молока міським населенням. Матеріали вибіркового дослідження сімейних бюджетів та інша статистична інформація – споживання в середньому по Україні складає менше 150 кг. А по цілому ряду областей – менше 100 кг. При цьому в залежності від рівня сукупного доходу душове споживання молока в 2008р. коливалось в межах 161,4 – 302,7 кг [6].

Негативна тенденція для розвитку молочного скотарства склалась в сільськогосподарських підприємствах в усіх зонах та регіонах України – скорочення обсягу виробництва в 8,9 рази (з 18634,1 тис. т у 1990р. до 2089,9 тис. т у 2008р.). Деякий приріст виробництва молока в господарствах населення (з 5,9 млн. т в 1990р. до 9,7 млн. т в 2008р.) не міг суттєво вплинути на подолання зазначеного спаду в сільськогосподарських підприємствах та загальну ситуацію в розвитку галузі. Адже, як відомо, сільськогосподарські підприємства завжди були і залишаються основним постачальником ринкової продукції (табл. 2).

Таблиця 2

Реалізація молока та молочних продуктів сільськогосподарськими підприємствами України [2]

Назва	Роки						
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Обсяг, тис. т	18023	6766	2684	2121	2017	1825	1834
В % до 1990р.	100,0	37,5	14,9	11,8	11,2	10,1	10,2

Збільшення виробництва молока в приватному секторі на протязі 1990-2008 рр. суттєво не вплинуло на ріст споживання молока, перш за все, міськими жителями, оскільки переробні підприємства мало заготовляли молока, виробленого в цьому секторі. Проблема його збуту особливо гостра для господарств, розташованих в глибинних районах та віддалених від міст та великих населених пунктів. На сьогодні ця проблема досі ще вирішується незадовільно. В якості першочергового завдання повинна бути створена принципово нова система заготівлі молока. Слід також мати на увазі і те, що не все молоко, яке виробляється у господарствах населення, доходить до споживача у зв'язку з низькою товарністю, втратами при зберіганні, переробці та реалізації. В якості прикладу можуть служити країни Заходу. В цих країнах молоко і молочна продукція займає значне місце на продовольчому ринку, а індустрія молочної галузі має високий рівень організації та управління.

Відносини між постачальниками молочної сировини та молокопереробними підприємствами регулюються щорічними угодами. Угода є основним документом, в основі якого лежить система економічних відносин реалізації економічних інтересів як виробників молока, так і його переробників. В угоді визначаються обсяги поставок молока, їх періодичність, ціни, вимоги до якості молока та умови оплати. Оплата за здане молоко відбувається або перерахуванням

коштів на банківський рахунок сільськогосподарського підприємства, або готівкою у касі молокопереробного підприємства. У роки глибокої кризи затримка оплати та порушення інших умов угод вважалися нормою, але останніми роками ринкові відносини поступово набувають цивілізованішого характеру. Досі деякі переробні підприємства, користуючись проблемою перевезення транспортом молока, посилюють монопольний вплив при укладанні угод, оскільки перевезення молока вимагає спеціальної тари (цистерни), своєчасності його доставки.

Для ефективного ведення молочного скотарства важливо, щоб закупівельні ціни на молоко відшкодували витрати виробників і забезпечували норму прибутку, необхідну для розширеного відтворення галузі. Але вже тривалий час у багатьох сільськогосподарських підприємствах собівартість виробництва молока істотно перевищує його реалізаційну ціну. Маркетингове дослідження ринку молока та молочної продукції передбачає розгляд ціни реалізації по маркетингових каналах сільськогосподарськими виробниками, оскільки вона є елементом, який врегульовує взаємозв'язок між виробництвом та переробною. Крім того, ціна є інструментом регулювання виробництва та інвестиційної політики у молочній галузі.

Ціни на молоко протягом останнього часу мали тенденцію до зростання, що обумовлено з одного боку тим, що вони не відшкодовували реальних витрат на виробництво продукції, а з другого – скороченням пропозиції. Прямо пропорційно на ціну впливає також і добробут нашого населення. Але слід підкреслити, що ціни на молоко залишаються дуже низькими внаслідок чого виробництво молока залишається низько рентабельним або збитковим. Це стримує подолання негативних явищ в розвитку галузі і відродження крупних спеціалізованих молочних господарств.

Тому важливим напрямом ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу є впровадження економічних взаємовідносин, які б забезпечували окупність витрат кожному учаснику. Найважливішим тут повинно стати розробка та застосування науково обґрунтованих закупівельних цін на молоко.

Товарний ринок молока і молокопродуктів має специфічні особливості, пов'язані з їх властивістю – малотранспортабельністю та непридатністю до тривалого зберігання. Тому повинен бути створений стабільний ринок реалізації для виробника протягом всього року, гарантовані надходження молочної сировини на молокопереробні підприємства та відповідне безперебійне

забезпечення населення продуктами щоденного попиту, причому всі ділянки технологічного ланцюга: «виробництво – заготівля – переробка – реалізація» повинні функціонувати скоординовано і ритмічно.

Такий стан внутрішнього ринку молока і молочної продукції на сьогоднішній день. Якщо вважати, що фактичний рівень виробництва молока і молочної продукції в Україні задовольняє попит і пропозицію, то виникає законне питання: чи слід нарощувати виробництво молока і в якому обсязі? З точки зору ринкових законів темпи його приросту повинні відповідати темпам підвищення платоспроможності населення, яка залишається практично замороженою. Вихід з такої проти річної ситуації слід шукати на світовому ринку. Це викликає необхідність вивчення світового та європейського ринків молочної продукції, призупинення питання про місце України на цих ринках, об'єктивної оцінки можливостей виходу України на ці ринки та інше.

Вивчення досвіду країн – членів ЄС і СОТ щодо регулювання ринку молока і впровадження правових норм ЄС є для України досить актуальним на сьогоднішній день, коли Україна вже вступила до СОТ. Досягнення країн Європейського Союзу знаходять застосування в Україні. Згідно із законом України «Про молоко та молочні продукти» від 24 червні 2004 року в Україні створений фонд сприяння розвитку молока і молочних продуктів, а також узгоджувальна комісія. Проте молочна галузь потребує кардинального поліпшення якості продукції на основі технологічного, технічного і організаційного реформування підприємств з виробництва молока, переробки і реалізації.

Література.

1. Сільське господарство України за 2008 рік: статистичний збірник./ Державний комітет статистики України; За ред. Ю.М.Остапчука. – К. – 2009. – 369с.

2. Козак О.А. Основні тенденції розвитку світового ринку молока та молочної продукції//Економіка АПК. – 2007. - №3. – С.149-153.

3. Тивончук Я.О. Механізм формування попиту і пропозиції на ринку молока та молокопродуктів у Франції//Економіка АПК – 2009 - №12 – С. 136-141

4. Сидорченко В. Украина без молока? /Тижневик Земля. – 2009 . – 3-9 жовтня. - №40. – С.6-7.

5. Латіник О.Ф. Формування пропозиції на внутрішньому ринку молока// Економіка АПК. – 2006. - №10. – С. 110-113.

6. Одінцов М.М. Формування попиту на продукти харчування// Економіка АПК – 2009 - №10 - С.111-115.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА РІПАКУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

КОЛПАЧЕНКО Н.М.,* СТАРШИЙ ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Харківська область є одним з найбільших сільськогосподарських регіонів України. За обсягом виробництва валової продукції вона щорічно посідає 4-6 місця у загальнодержавному рейтинзі. Під посівні площі в 2009 році було відведено 1645.5 тис. га, а валової продукції сільського господарства вироблено на 5.6 млрд. грн.

Олійно-жировий комплекс є досить привабливим для сільгоспвиробників. Щорічно в структурі посівних площ все більшу питому вагу займають олійні культури, виробництво яких є високорентабельним. На рис.1 продемонстровано динаміку посівних площ основних сільськогосподарських культур з 1960 по 2009 рік.

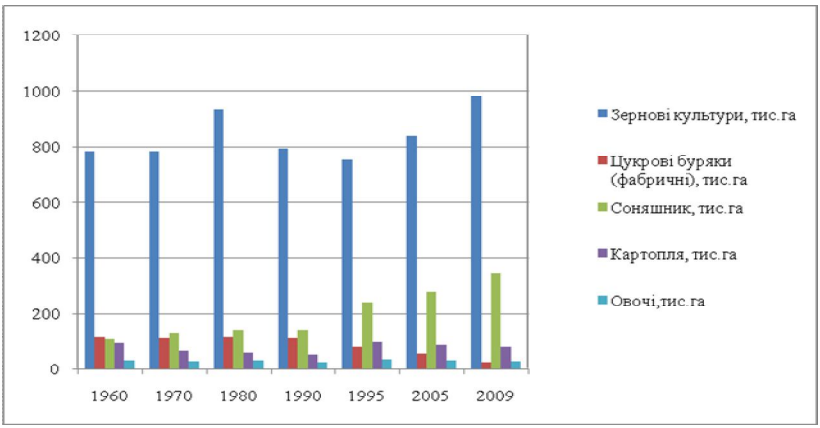

Рис.1. Посівні площі основних сільськогосподарських культур в Харківській області з 1960 по 2009 рік (тис. га)

З даного графіку видно, що площі під зерновими збільшилися за період з 1960 по 2009 рік на 197 тис. га, тобто, приблизно на чверть,

* *Науковий керівник – Мазнєв Г.Є., професор*

площі під посівами цукрового буряку скоротилися більше ніж в чотири рази з 112,3 тис. га до 24,5 тис. га, тоді як площі під соняшником збільшились з 107,2 тис. га до 345,7 тис. га, майже в три рази.

Рентабельність олійних культур є помітно вищою за рентабельність інших, тому їх виробництво сприяє значному підвищенню прибутковості сільськогосподарських підприємств. Так, рентабельність соняшнику в 2007 році склала 86,6%, 2008 - 14,6, 2009- 45,5%.

На відміну від соняшнику, який дуже виснажує ґрунт, ріпак є універсальною агроекологічною культурою, яка сприятливо впливає на ґрунт і виявляється гарним попередником для озимих зернових. Продукція переробки ріпака набуває дедалі більшого попиту. По-перше, ріпакова олія є однією з найдешевших видів рослинних олій до того ж досить корисним. По-друге, ріпак може ефективно використовуватись для виготовлення біопалива.

В розвинених країнах функціонування і розвиток олійного ринку базується, перш за все, за умов кооперації та інтеграції, при значній підтримці держави. Та в Україні наразі виробництво ріпаку не приносить очікуваних прибутків. В таблиці 1 представлена економічна ефективність вирощування ріпаку в Харківській області в 2007-2009 роках.

Таблиця 1

Економічна ефективність вирощування ріпаку в Харківській області в 2007-2009 роках

Показник	2007	2008	2009
Валовий збір, ц	68990	239851	137392
Зібрана площа, га	6495	12502	9043
Урожайність, ц /га	10,6	19,2	15,2
Повна собівартість 1 ц, грн.	224,14	201,97	299,48
Ціна реалізації 1 ц, грн.	159,68	199,57	214,91
Рівень збитковості, %	-28,8	-1,2	-28,2

Слід відзначити, що з 45 господарств, які займались виробництвом ріпаку в 2009 році, збитки отримали 20. Основна причина негативних результатів – зависока собівартість виробництва продукції, яка в деяких господарствах перевищує ціну реалізації більше, ніж у 3 рази.

Та світовий досвід показує, що виробництво ріпаку може і має

бути економічно ефективним. Попит на сировину взагалі і на біодизель зокрема дедалі збільшується. Україна належить до енергодефіцітних країн, тому задля підвищення рівня економічної і екологічної безпеки і зменшення залежності національної економіки від імпорту нафтопродуктів, розвиток даної галузі має чи не вирішальне значення.

Для досягнення позитивних результатів необхідно вирішувати масу завдань. Це і питання щодо розширення посівних площ вирощування ріпаку, і впровадження відпрацьованих технологій вирощування ріпаку, і будівництво заводів для виробництва біопалива, і ще багато інших питань. Та їх неможливо вирішити без державної підтримки, без заохочення та стимулювання сільгоспвиробників, без наявності реальних інвесторів, без фінансування наукових досліджень та розробки стандартів.

Література.

1. Офіційний сайт Держкомстату – http//www.ukrstat.gov.ua

2. Кириленко І.Г. Формування ринку українського біопалива: передумови, перспективи, стратегія / І.Г. Кириленко, В.В. Дем'янчук, Б.В. Андрющенко // Економіка АПК. – 2010. - №4. – С.62-66.

3. Шпичак О.М. Економічні проблеми виробництва біопалива та продовольча безпека України / О.М. Шпичак // Економіка АПК. – 2009. - №8. – С.11-19.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РИНКОВОГО ТИПУ

Березівська О.Я.

За організаційно-економічною будовою і механізмом функціонування господарські структури достатньо складні та різноманітні. В основі форм господарювання лежать наслідки суспільного поділу праці, тобто концентрація окремих галузей на певній території. Таке розміщення виробництва повинно гарантувати товаровиробнику максимальну економічну та соціальну ефективність при збереженні природного середовища. Раціональне розміщення виробництва повинно сприяти постійному відтворенню виробничих ресурсів, підвищенню родючості ґрунтів тощо.

Доречно зауважити, що процес формування та утворення нових

організаційно-правових структур у сільському господарстві відбувався без врахування розмірів господарств, розташування їх об'єктів на території, чисельності працівників, обсягів виробництва та реалізації продукції, складу галузей та підрозділів. А це означає, що не одержав погодженого розвитку зв'язок між організаційно-правовими і організаційно-економічними принципами створення раціональних типів підприємств, а звідси, багато сільськогосподарських підприємств за своїм правовим статусом більшою мірою відповідають структурам малого і середнього підприємництва.

Сучасна аграрна політика направлена на корінні зміни суспільних відносин на селі відповідно до нової законодавчої бази про землю, власність, оренду і різні форми господарювання, а її важливим положенням є утворення різних форм господарювання, вибір яких визначається власниками землі та майна.

Проявилась чітка тенденція зменшення посівних площ, кількості поголів'я, розмірів господарств за площею сільськогосподарських угідь, збільшення чисельності підприємств, які із-за недостатніх розмірів обмежують використання засобів механізації, раціональних форм організації праці та виробництва. Поміж тим багаточисельними дослідженнями економістів-аграрників доведено доцільність формування великого виробництва.

Для більшості малих і середніх господарств гостро стоїть проблема досягнення оптимального рівня концентрації виробництва, що дає можливість застосування та ефективного використання передової техніки та прогресивних технологій виробництва, а це під силу великим господарствам. Тому, подальше трансформування аграрних підприємств повинно бути направлене на оптимізацію як їх розмірів, так і поєднання, адже через організаційні форми будуть використовуватись праця, земля і капітал, які належать власникам. Досвід розвитку сільського господарства розвинутих країн світу свідчить про дію об'єктивної закономірності переваги великого господарства над дрібними. Великі сільськогосподарські підприємства, як правило, працюють більш ефективно і є конкурентоспроможними. В сільськогосподарських підприємствах при раціональному рівні концентрації виробництва значно успішніше можна вирішувати соціальні проблеми колективів.

Формування великотоварних господарств у сучасних умовах має свої особливості, пов'язані, перш за все, з тим, що земля та інші засоби виробництва знаходяться в приватній власності. Ось чому організаційні основи існуючих аграрних формувань повинні

ґрунтуватись, насамперед, на посиленні заінтересованості власників у сумісній діяльності на принципах колективних форм організації праці.

Концентрація сільськогосподарського виробництва це зосередження землі, засобів виробництва, робочої сили й обсягу виробництва продукції на одних і тих же підприємствах, що зумовлює збільшення їх розмірів. Отже, показники розміру аграрних підприємств водночас розглядаються як показники концентрації сільськогосподарського виробництва. Такими основними показниками є: площа сільськогосподарських угідь підприємства, включаючи й орендовану землю; авансований капітал підприємства, взятий разом з орендованим майном; середньооблікова чисельність працівників в еквіваленті повної зайнятості; обсяг виробництва і продажу сільськогосподарської продукції.

Звичайно просте збільшення масштабів виробництва не завжди забезпечує підвищення ефективності виробництва. Це можливо за умови, що кількість призводить до появи нової, вищої якості. Зростання масштабів виробництва повинно супроводжуватися поліпшенням технологій виробництва, вдосконалення форм внутрішньогосподарської організації праці, більш ефективним використанням виробничих потужностей і робочої сили. Проте підвищення рівня концентрації виробництва позитивно впливає на економіку лише до певної межі, перехід за яку призводить до зниження ефективності. В надмірно великих підприємствах ускладнюється процес управління виробництвом, зростають транспортні витрати, погіршується контроль за якістю виконання робіт і дотримання технології. Протидіючим чинником надмірної концентрації є і екологічні вимоги. Тому важливим є досягнення оптимального рівня концентрації виробництва, обґрунтування раціональних (оптимальних) розмірів аграрних підприємств різної спеціалізації з урахуванням їх юридичного статусу і зональних особливостей.

Отже, навіть при одночасному збільшенні й удосконаленні всіх чинників виробництва та їх ефективній комбінації питання про переваги великого виробництва слід вирішувати в межах раціональних масштабів підприємств, мається на увазі оптимальний рівень концентрації виробництва. Підприємство з оптимальним рівнем концентрації виробництва (за рівних інших умов) може функціонувати рентабельніше і буде конкурентоспроможним. Але також необхідно враховувати і мінімальний поріг концентрації виробництва, нижче якого підприємство буде нерентабельним

внаслідок невеликих його масштабів. Тобто, укрупнення виробництва, рівень його концентрації має мінімальну, оптимальну й максимальну межі. Нижче мінімальної межі господарство може бути нерентабельним саме через невеликі розміри. Оптимальний рівень концентрації сільськогосподарського виробництва (за інших рівних умов) забезпечує мінімальну собівартість одиниці продукції.

Отож, у сільському господарстві на базі нової техніки і технологій, виведення продуктивніших порід тварин і сортів сільськогосподарських культур постійно відбувається концентрація виробництва. Наслідком укрупнення виробництва у сільському господарстві є скорочення кількості господарств при одночасному збільшенні рівня концентрації виробництва, насамперед на великих підприємствах. Очевидно, що у найзагальнішому вигляді концентрацію виробництва і слід визначати як процес зосередження виробництва на великих підприємствах й одночасне зменшення їх кількості у тій або іншій галузі виробництва. Концентрація виробництва зумовлена насамперед науково-технічним прогресом і впровадженням його досягнень у виробництво. Розміри існуючих господарств з часом не дають змоги рентабельно вести виробництво, тому виникає потреба його розширення на новій техніко-технологічній та організаційній основі, посилення концентрації виробництва також ринковою конкуренцією. Саме вона призводить, з одного боку, до банкрутства багатьох підприємств і примусового їх поглинання великими, а з другого – спонукає товаровиробників до добровільного об'єднання.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ РІПАКУ

Гелета О.С.,* асистент,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Аграрний сектор є осередком сировини як для легкої, харчової, текстильної промисловості, так і частково для паливно-енергетичного комплексу України. Швидкий розвиток транспорту обумовлює потребу пошуку альтернативних видів палива та сировини для його виробництва.

* *Науковий керівник – Мазнєв Г.Є., професор*

Перші спроби використання рослинних олій для приводу дизельних двигунів були здійснені винахідником Рудольфом Дизелем і репрезентовані на міжнародній виставці в Парижі у 1900 році. Проте стрімкий розвиток нафтового ринку дав світові вже звичні бензин та дизель. Лише у 1970 році інтерес до біологічного палива відновився та почав поступово зростати у зв'язку з перспективою вичерпання традиційних палив при одночасному розвитку транспорту та прогресуючим надлишком продуктів виробництва нафтогазової промисловості у розвинутих країнах. Необхідність заміни бензину, хоча б часткової, на екологічно чисті палива пов'язана також з нагальною необхідністю зменшення емісії шкідливих для навколишнього середовища складових елементів викидних газів автотранспорту. Біодизельне паливо не є абсолютно екологічно чистим, але, порівняно з нафтовим, воно все ж чистіше. Про це свідчать проведені дослідження. Так, у продуктах згоряння біопалива на 8-10% менше окису вуглецю, майже на 50% менше сажі й значно менше сірки (0,005% проти 0,2% у звичайного дизельного палива). Біодизель характеризується високими мастильними властивостями. Сприяє цьому особливий хімічний склад та високий вміст кисню. Внаслідок змащення рухомих деталей двигуна, який працює на біопаливі, міжремонтний термін його експлуатації збільшується приблизно на 50%.У разі потрапляння в грунт або воду біодизельне паливо протягом 25-30 днів практично повністю розпадається й не завдає екологічної шкоди, тоді як один кілограм мінеральних нафтопродуктів може забруднити майже мільйон літрів питної води, знищуючи в ній всю флору й фауну.

Останніми роками все більше європейських виробників випускають машини, двигуни котрих допускають використання сумішей нафтового палива з біодизелем в кількості 5-20%, а іноді й до 100% біопалива, котре часто ототожнюють з ріпаковим маслом. Саме ріпак є основним джерелом сировини для біодизеля у Європі.

За прогнозами спеціалістів, у найближчому майбутньому передбачається покриття значної частки (до 12%) світової потреби в дизельному пальному за рахунок рідкого біодизпалива, застосування якого в агропромисловому виробництві та сільській місцевості дає змогу в комплексі вирішувати проблеми їх забезпечення енергоресурсами. Європа демонструє стрімкий розвиток виробництва палива на основі ріпакової олії, що безпосередньо пов'язане з агропромисловим виробництвом.

У 2009 році попит на біологічне пальне в ЄС зріс на 30%. Тому в Україні почали будівництво заводів з його виробництва. І хоча готова українська продукція поки що не завоювала гідної частки європейського ринку, зате в останні роки до 90% вирощеного ріпаку експортується закордон, зокрема до Німеччини й Польщі. І, як зазначив аналітик НДЦ «Укрбіоенергія» Віталій Винниченко, Україна стала чи не найбільшим постачальником сировини до Східної й Центральної Європи.

Виробництво біологічних замінників традиційних видів моторного палива вимагає створення і внутрішнього ринку збуту. Тому Верховна Рада в 2009 році ухвалила закони, згідно з якими в Україні до 1го січня 2014 року встановлена нульова ставка акцизу на всі види біопалива. Виробників на десять років звільнили від сплати податку на прибуток та імпортних мит (Законі України "Про альтернативні види рідкого та газового палива" (1391-14) (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., N 12, ст. 94), Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива"(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, N 40, ст.577). Ліцензується лише виробництво обсягом понад 5 тис. тон на рік. Урядова підтримка дала результат – аграрна компанія «Landkom International» повідомила про свій намір виробляти й продавати сировину для випуску біодизелю.

Однак, не дивлячись на попит європейського ринку та урядові програми з підтримки виробництва вітчизняного біопалива, без негативних фактів теж не обійшлось. За даними Української аграрної конференції обсяг виробництва ріпаку в країні у 2009 році скоротився на 36%, до 1,8 млн.тон. Загибель частини озимих посівів на початку 2010 року призвела до зростання цін на сировину на 300 грн за тону – до 2,8-2,85 тис. грн.. за тону. Собівартість біодизелю (10-12 грн за літр), що отримується з такого ріпаку, вища, ніж у традиційного палива, що коштує 7-8 грн за літр. Тому для того, щоб українське біодизельне паливо зайняло гідне місце на світовому та вітчизняному ринках, вкрай необхідно знизити його собівартість.

Біодизель є рідким паливом, що виробляється за допомогою етерифікації (хімічного процесу, у результаті якого отримуються етилові або метилові ефіри жирних кислот, що власне й звуться біодизелем, та гліцерин). Виробництво такого палива з рослинних олій схематично складається з трьох етапів:

1. Вирощування, збирання та доставка сировини на заводи з виробництва рослинної олії;
2. Пресування насіння з метою отримання рослинної олії;
3. Етерифікація рослинної олії, в результаті чого отримується біодизпаливо.

Можливе зменшення витрат на виробництво біодизелю на останніх двох етапах не може достатньо знизити його собівартість, на відміну від оптимізації витрат, пов'язаних із вирощуванням та збиранням олійної культури.

Ріпак - однорічна олійна рослина родини хрестоцвітих, невибаглива до тепла, однак достатньо вимоглива до вологи й грунту. Найкраще росте на чорноземах і сірих лісових грунтах. Існують 2 форми: ріпак ярий (кольза) і ріпак озимий. Насіння озимого ріпаку містить 43-50 % олії, 16-29% білка і понад 17% вуглеводів. Для виробництва палива найкращими є сорти з високим вмістом ерукової кислоти. Однієї тони насіння достатньо для одержання 300 кг ріпакової олії та 270 кг біодизельного пального. Однак вартість одного літру такого палива може коливатись від 3 до 12 грн. З чим пов'язана така нестабільність цін? Насамперед з відсутністю сталого фінансування виробництва продукції. Виробництво насіння ріпаку, як і рослинництво в цілому, вимагає забезпечення такими ресурсами як земельні, матеріально-технічні, трудові, інформаційні та фінансові. І найбільшу потребу на сьогоднішній день галузь відчуває саме в останніх. Рівень забезпеченості суб'єктів господарювання оборотними засобами та активною частиною основних засобів за даними статистичних матеріалів поступово знижується. Серед сільськогосподарських підприємств більшість складають ті, що мають низький рівень ресурсного забезпечення діяльності. Технології вирощування сільськогосподарських культур на таких агроформуваннях передбачають використання застарілої техніки та забезпечення коштами для використання лише мінімальних доз добрив та засобів хімічного захисту рослин. І хоча урядові програми з підтримки біоенергетики країни нині знаходяться у процесі виконання, вітчизняні виробники біодизельного палива досі не мають бажаного рівня фінансування.

Отже, Україна має достатній потенціал як для розвитку власного ринку біопалив, так і для зайняття гідного місця на європейському ринку екологічно чистого пального та сировини для його виробництва, що здається особливо важливим в умовах нестабільності

світової економіки, поступового вичерпання природних ресурсів, підвищення цін на традиційні енергоносії й енергетичної залежності країни. Для реалізації такого потенціалу необхідно вжити певних заходів, таких як:

— Удосконалення державної політики, а також формування міцної законодавчо-нормативної бази у сфері енергозбереження та використання поновлюваних джерел енергії, що передбачає достатнє фінансування галузі;

— Співпраця із зарубіжними фахівцями галузі, обмін досвідом та залучення іноземних інвестицій;

— Використання нових енергозберігаючих технологій вирощування олійних культур, зокрема ріпаку, з урахуванням рівнів ресурсного забезпечення діяльності аграрних підприємств.

Можливим варіантом підтримки вітчизняної біоенергетики також є перехід частини підприємств на використання біодизелю, що власне й спостерігається в основному серед його виробників. Далеко не кожен споживач має змогу купувати біологічне паливо. Однак цю проблему частково можна вирішити завдяки будівництву власних мінізаводів з виробництва пального з ріпаку. На сьогоднішній день вже існують аграрні підприємства, що повністю задовольняють свою потребу в паливі за рахунок власних ліній виробництва біодизелю з ріпаку.

Отож, чи має Україна перспективи у вирощуванні ріпаку? Безперечно так.

Література.

1. Інноваційні ресурсозберігаючі технології вирощування ріпаку / За ред.Д.І. Мазоренка і Г.Є. Мазнєва. – Харків: «Майдан». – 2008. – 143 с.

2. Енергоефективність та відновлювані джерела енергії / Під заг. Ред.. А.К. Шидловського. – Київ.: Українські енциклопедичні знання, 2007. – 560с.

3. Господарський кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 20 вересня 2009р.: (відповідає офіц.. тексту). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2009. – 192 с. – (Кодекси України)

4. Законі України "Про альтернативні види рідкого та газового палива" (1391-14) (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., N 12, ст. 94)

5. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива"(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, N 40, ст.577).

6. Ф. Томас. Фотосинтез і врожайність ріпаку / Ф. Томас //АгроБіз аграрний портал. – 2010.

7. П.Осипенко. Біопаливо фермерам під силу / П. Осипенко // Агроновини. – 2010.

ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА В РІЗНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ілліч Н.С., [*] ***аспірант,***
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»

Свинарство завжди було однією з провідних галузей народного комплексу держави. Ця галузь є однією з перспективних при формуванні продовольчої безпеки держави оскільки та спроможна у повній мірі забезпечити внутрішній попит на м'ясну продукцію вітчизняного виробництва.

Україна має сприятливі умови для ефективного ведення свинарства і якщо ними не скористатися вчасно, то галузь заповнить іноземний капітал. Вони сформують конкурентне середовище зі своїми стандартами і технологією виробництва, а потім повністю заволодіють ринком України. Тож нам необхідно прискорити відновлення спецгоспів, наполегливіше впроваджувати конкурентоздатні технології, розвивати мережу великотоварного виробництва свинини.

Багато вчених приділяє увагу дослідженню ефективності виробництва свинини та її проблемам зокрема В.П. Рибалко, В.С. Топіха, П.В. Щепієнко, І.В. Свиноус та інші.

Аналіз розвитку свинарства в Україні показав, що і виробництво і споживання стратегічного продукту скоротилося, і це призвело до значного зменшення споживання свинини населенням. В 2009 році було спожито у розрахунку на 1 душу населення м'яса 49,7 кг, при цьому свинини – 16,1 кг. Посилаючись на постанову Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» виробництво м'яса в 2015 році порівняно з 2005 роком повинно зрости в 2,1 рази, а споживання м'яса на одну особу наявного населення має складати 80 кг на рік [4].

Сукупний попит споживання м'яса у світі, за прогнозом ФАО, в найближчі двадцять років щороку зростатиме приблизно на 2 %. Зараз у США на душу населення припадає близько 100 кг м'яса в рік, у найбільш розвинених країнах Європи - 88 кг у рік. Найбільш стрімкими темпами відбулося зростання м'яса свинини у Китаї. Внаслідок економічного прогресу показник споживання цього продукту зріс з 10 до 39 кг, тобто на 400 %. Такі високі темпи

[*] *Науковий керівник – Власов В. І., д.е.н., д.с.-г.н., професор*

зростання характерні для країн, що розвиваються [8]. Фактично в Україні цей показник у 2007 році складав 42 кг [2], 2008 – 50,6 кг, а в 2009 році 49,7 кг чи 62,1 % раціональної норми. Вирішенню цієї проблеми має сприяти саме розвиток свинарства.

В 2009 році Україна виробила 527 тис. т свинини (в 3 рази менше, ніж у 1990 році) (табл. 1). При цьому сільськогосподарські підприємства виробили 207 тис. т або 39,3 % м'яса свиней в забійній вазі, а решту господарства населення - 319 тис. т або 60,5 %.

Таблиця 1

Динаміка та структура виробництва свинини за категоріями господарств

Роки	Усі категорії господарств		У тому числі:			
			сільськогосподарські підприємства		особисті селянські господарства	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
1990	1576	100	894	56,7	682	43,3
1995	807	100	203	25,2	604	74,8
2000	676	100	91	13,5	585	86,5
2001	591	100	68	11,5	523	88,5
2002	599	100	94	15,7	505	84,3
2003	631	100	124	19,7	507	80,3
2004	559	100	107	19,1	452	80,9
2005	494	100	111	22,5	383	77,5
2006	526	100	162	30,8	364	69,2
2007	635	100	222	35,0	413	65,0
2008	590	100	211	35,8	379	64,2
2009	527	100	207	39,3	319	60,5

Проблема скорочення валового виробництва посилюється тим, що сьогодні свинину виробляють 20 % промислових сільгосппідприємств, решта 80 % - це продукція населення. Таке зменшення виробництва свинини пов'язане насамперед із скороченням поголів'я свиней в Україні внаслідок економічної кризи викликаної різким переходом від планової до ринкової економіки. У важливих соціально-економічних умовах навіть господарства населення в 2009 році зменшили виробництво цього виду продукції порівняно з 1990 роком на 363 тис. т.

У формуванні державних товарних ресурсів свинини Вінницька область займає одне з провідних місць. Приватний сектор у виробництві свинини Вінниччини займає значну частку, тому господарства населення впливають на загальну цінову ситуацію на

ринку. Згідно статистичних даних на Вінниччині виробництво свинини в особистих селянських господарствах складає – 73,6 %, у сільськогосподарських підприємствах – 26,4 %. Падіння обсягів виробництва продукції свинарства зумовлене насамперед зменшенням поголів'я свиней (табл. 2). У 1991 році поголів'я в Україні становило 19426,9 тис. гол., а в 2009 році 6526,0, що на 12900,9 тис. гол. менше.

Таблиця 2

Поголів'я свиней всіх категорій господарств на 1 січня, тис. гол.

	Роки					
	1991	1996	2001	2006	2009	2010
Україна	19426,9	13144,4	7652,3	7052,8	6526,0	7576,6
Вінницька область	1196,3	912,5	559,5	424,8	358,1	423,8

Станом на 1 січня 2010 року в усіх категоріях господарств поголів'я свиней в Україні зросло на 16 %, а у Вінницькій області - 18 %, у порівнянні з минулим роком.

На початку 90-х років почали руйнуватися спеціалізовані свинарські господарства. Після хвилі закриття невеликих м'ясопереробних підприємств постала загроза зупинки гігантів м'ясної галузі, серед яких ТОВ «Вінницям'ясо».

ТОВ «Вінницям'ясо» тільки за серпень 2008 року скоротило виробництво майже на 55% до 2,771 млн. грн., а в порівнянні з липнем падіння до 58,09%, або 3,841 млн. грн. Таке скорочення виробництва на підприємстві зумовлене дефіцитом сировини [3].

Особисті підсобні господарства населення як на Вінниччині, так і в інших областях можуть бути основним постачальником сільськогосподарської продукції. Так за їх допомогою можливий розвиток великих і середніх підприємств, які ще економічно не зміцніли в умовах формування ринкової економіки.

На думку президента асоціації «Української асоціації виробників і переробників сої» Віктора Наумовича Тимченка – винні не переробники, вони купують те, що дешевше, а проблема у високій собівартості вітчизняної свинини, а відтак у вищій за світову ціну реалізації.

На внутрішньому ринку за нашим опитуванням у 100 чоловік опитаних приватних підприємців, які займаються торгівлею м'яса на стихійних ринках закупівельна ціна за 1 кг живої ваги з 2007 року по 2010 рік була нестабільною. Так, коли в 2007 році середня закупівельна ціна становила 18 грн. /кг, то вже в першому півріччі 2008 року вона піднялась до 20-22 грн. Станом на 1 квітня 2010 року ціна впала до 13-

15 грн., а з липня 2010 – 11 грн. і вже з жовтня знову піднялась до 13 грн.

«Попит на продовольство в світі зростає з кожним роком. Україна має великий ресурс для задоволення попиту на продовольство, однак, навіть внутрішній попит – не задоволений по м'ясу свиней... Шлях до забезпечення внутрішнього ринку вітчизняною свининою лежить лише через привнесення сучасних технологій виробництва свинини, сучасних збалансованих кормів з використанням продуктів переробки сої, навчання цим технологіям спеціалістів на підприємствах свинарства, і тільки так» підкреслив у своєму інтерв'ю Віктор Тимченко [1].

Отже, свинарські господарства населення за своїми економічними показниками є неконкурентоспроможними як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. Вагомим доказом цього є низька продуктивність внаслідок погіршення стану племінної справи в реформованих сільськогосподарських підприємствах і повної відсутності її в особистих селянських господарствах, нестачі висококонцентрованого корму і господарських приміщень, проблеми зі збутом продукції, тощо.

Література.

1. Аграрні новини та оперативна статистика //Аграрний сектор України [Електронний ресурс] /Режим доступу: http://agroua.net//news_29030.html

2. Горьовий В.П. Ринкові тенденції аграрного виробництва в Україні [Текст] /В.П. Горьовий, М.С.Срібнюк // Економіка АПК. – 2008. - №11. – С.101.

3. Кобернюк С.О. Стан ринку продукції свинарства в умовах економічної кризи [Текст] /С.О. Кобернюк // Агросвіт. – 2009. - №5. – С. 36-39.

4. Постанова КМУ від 19.09.07 № 1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.dpa.dn.ua/sta/748-STA05.html

5. Про свинарство й „свинство" [Текст] // Агроперспектива. – 2010. - №3. – С. 44-47.

6. Статистичний щорічник Вінниччини за 2009 рік [Текст] /За ред. С.Н.Ігнатова. – Вінниця: голстатуправління у Вінницькій області. – 2010. – 638 с. (Держкомстат України).

7. Статистичний щорічник України за 2009 рік [Текст] /За ред. О.Г. Осауленка. – К: Держкомстат України. – 2010. – 566 с.

8. Українці відмовились від сала на користь курятини // Finance. ua. – 01. 05. 2010. [Електронний ресурс] /Режим доступу до журн.: http://news.finance.ua/ua/~/1/0/all/2010/05/01/195506.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА

КОЗІНА Н.Ю.,* ЗДОБУВАЧ,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Методологія дослідження економічної ефективності галузі скотарства базується на діалектичних та економічних законах, охоплює найважливіші досягнення вітчизняної та зарубіжної економічної науки, відображає об'єктивну вітчизняну реальність. На думку С. В. Мочерного „методологія – це система різноманітних методів, засобів і прийомів наукового пізнання (передусім принципів, законів та категорій) та наука (або вчення) про цю систему [1, с. 46]. Звідси, методологія реалізується через систему методів. На відміну від методології, метод дослідження – це його шлях. У широкому розумінні слова методом називають шляхи, способи, засоби пізнання дійсності, сукупності взаємопов'язаних принципів і способів дослідження процесів, явищ і предметів у природі та суспільстві. Метод науки – це властивий для неї спосіб проникнення у зміст предмету, що вивчається. Якщо предмет науки відповідає на запитання „що вивчається?" то метод – „як вивчається?" [5, с. 16-17].

Серед загальнонаукових методів, використаних під час дослідження економічної ефективності галузі скотарства, обґрунтування прогнозу її розвитку на перспективу, чільне місце займає наукова абстракція „Абстракція – відмова від поверхневих, несуттєвих сторін явищ з метою розкриття його внутрішніх, суттєвих, сталих і загальних зв'язків, дійсної тенденції руху" [1, с. 208]. Схематично це зображають як рух від конкретного (від явищ, які спостерігалися безпосередньо, від зовнішніх уявлень про них) до абстрактного і потім – сходження від абстрактного до конкретного. Теоретичним вираженням конкретного є синтез багатьох визначень, в якому втілюється різноманітність, тобто цілісний об'єкт в органічній єдності його багатьох сторін, властивостей, ознак тощо.

Отже, необхідність використання абстрагування у процесі проведення дослідження економічної ефективності галузі скотарства, обумовлена складною структурою даної галузі де взаємодія різних чинників, породжує якісно нові явища.

У достатній мірі науково обґрунтовані висновки допомогло

* *Науковий керівник – Васьківська К.В., д.е.н., професор*

одержати також застосування історичного методу з логікою його проходження. Історичне пізнання вивчає конкретні умови розвитку економічних явищ і процесів, самої економічної системи в їх послідовності від простих і абстрактних категорій до складніших і конкретніших. Логічне – це абстрактне, теоретично-послідовне викладення процесу розвитку скотарства в умовах трансформаційних процесів організаційно-правових форм господарювання у сільському господарстві, який органічно поєднується з історичною його послідовністю. Зокрема, в процесі реструктуризації, приватизації і реформування колективних сільськогосподарських підприємств, державних і інших сільськогосподарських підприємств, особистих підсобних господарств створено нові організаційно-правові форми господарювання (фермерські господарства, особисті селянські господарства, новоутворені організаційно-виробничі структури різних форм господарювання – сільськогосподарські підприємства). На сьогоднішній день трансформаційні процеси у їх розвитку забезпечать формування перспективних організаційно-виробничих структур різних форм господарювання ринкового типу. Розвиток галузі скотарства у цих формуваннях має свої особливості. Отож, взаємозв'язок історичного і логічного полягає в тому, що логічне – це водночас й історичне, але очищене (звільнене) від випадковостей, що заважають, стримують безперервний розвиток за висхідною. В нашому дослідженні процес розвитку галузі скотарства, його економічної ефективності вивчається в органічній єдності історичних його аспектів з логікою його проходження.

Основою здійснення аналізу розвитку скотарства і його економічної ефективності є системний підхід, за якого соціально-економічні проблеми досліджуваного явища розглядаються з позицій цілісності і нерозривності об'єкту дослідження. Важливим інструментом, що реалізує системний підхід є системний аналіз, який передбачає розгляд і вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що створюють систему, вивчення об'єкта у його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин. Адже, на думку С.В. Мочерного „система – це комплекс підсистем, елементів та компонентів й притаманних їм властивостей, взаємодія між якими та середовищем породжує якісно або сутнісно нову інтегративну цілісність" [1, с. 75]. Основними структурними одиницями економічної системи (система великого масштабу) є: галузі економіки (системи другого порядку); підприємства (виробничі підсистеми галузей економіки); виробничі підрозділи підприємств (підсистеми

підприємств). На рівні підприємств і їх виробничих підрозділів слід виділяти і вивчати галузі як окремі підсистеми підприємств і їх виробничих підрозділів.

Економічні системи усіх рівнів є відкритими і включають такі системні об'єкти: вхід, процес перетворення і вихід. Стосовно галузі скотарства, то на вході виробничої системи знаходяться необхідні ресурси з відповідними цінами на них, які система одержує із зовнішнього середовища, переробляє їх на продукцію, яка знаходиться на виході системи, збуває її за відповідною ціною і отримує виторг. Зокрема, вхід – ресурси (земельні, трудові, матеріальні), генетичний потенціал (породи, племінна робота, система захисту тварин), ціни на ресурси, інвестиції тощо; процес виробництва продукції – господарська виробнича діяльність (технологія і організація праці, ефективний менеджмент); вихід – одержання продукції, ціни на продукцію, прибуток, заробітна плата працівників, соціальний розвиток колективів, розширене відтворення тощо. Між входом і виходом системи існує зворотній зв'язок. Як категорії виходу – товарна продукція і доходи – забезпечують належні ресурси для нормального комплектування складових частин входу, тобто налагодження процесу виробництва. Цей зв'язок забезпечує нормальну роботу всієї системи. Якщо ж він порушений, то за допомогою відповідних аналітичних розрахунків треба знайти точки розриву і причини їх появи, а також розробити заходи щодо їх усунення.

Одним із важливих методів у процесі дослідження є синергетичний, який передбачає комплексне врахування зв'язків різних рівнів і форм між елементами системи. На думку Є. І. Ходаківського, цілокупності виявляють властивості, які принципово не можуть бути виведені з властивостей їх складових частин. Тому ми маємо феномен цілісності (інтегративності, емержентності, синергійності), де має місце системний ефект, коли у системі (цілісності) з'являються властивості, що не притаманні її компонентам, коли властивості системи не рівняються сумі властивостей її компонентів [4, с. 509].

Звідси, розгляд досліджуваної проблеми як підсистеми нижчого порядку передбачає комплексний підхід до теоретичного і практичного обґрунтування пропозицій щодо економічної ефективності розвитку скотарства, дає можливість врахувати всю різноманітність законів, закономірностей і зв'язків, які виникають у функціонуванні цієї галузі.

Література.

1. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження / С. В. Мочерний. – Львів : Світ, 2001. – 416 с.
2. Рябчик І. В. Наукові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств / І. В. Рябчик, В. В. Галушко // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 101-108.
3. Синергетика економічних систем : навч. посіб. – Житомир, 2006. – 608 с.
4. Ходаківський Є. І. Психологія управління : навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – 2-ге вид. – Центр учбової літератури, 2009. – 608 с.
5. Черевко Г. В. Економіка природокористування / Г. В. Черевко, М. І. Яцків. – Львів : Світ, 1995. – 208 с.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ

ВАЛЕТЕНКО В.В.,* СТУДЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Увага до проблеми підвищення економічної ефективності вирощування соняшника викликана, насамперед тим, що від успішного розв'язання її залежить зростання дохідності підприємств, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та світовому ринках, забезпечення сталого розвитку агропромислового комплексу. До розгляду цих проблем звертаються багато науковців, серед них М.Ю. Коденська, К.В. Колузанов, А.А. Побережна та інші.

Насіння олійних культур – унікальна сировина для отримання харчових та технічних олій, дешевих харчових та кормових видів білка з особливими біологічними та функціональними властивостями, високим вмістом біологічно активних речовин та широким набором макро, мікро та ультрамікроелементів. Рослинні олії необхідні всім галузям народного господарства. Вони можуть бути надійним джерелом валютних надходжень. Серед українських олійних культур найбільше значення для цієї мети мають соняшник, соя та ріпак. За обсягом посівних площ олійні культури поступаються лише зерновим (пшениці та ячменю). Серед них, особливо в останні роки, домінуюче місце займає соняшник, частка якого у структурі виробництва олійних

* *Науковий керівник – Онегіна В.М., д.е.н., професор*

культур становить понад 90%. Нині в Україні соняшник є основною культурою для виробництва рослинної олії та високобілкових кормів, а його експорт приносить значний валютний прибуток. Україна займає одне з провідних місць серед держав, що висівають соняшник, виробляючи щорічно близько 10% насіння соняшнику у світі.

Протягом останніх двадцяти років спостерігається стала тенденція: розширення посівних площ соняшнику, що зумовлено вигідністю її вирощування для аграрних підприємств. Незважаючи на велику кількість досліджень і численні публікації, питання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва не втрачає актуальності. Тому виникає необхідність поглибленого аналізу факторів, які зумовлюють кінцеві результати господарювання та обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва соняшнику за сучасних умов.

Однією з основних проблем соняшникового виробництва в Україні є домінування екстенсивного типу його розвитку, що у поєднанні із специфікою галузі викликає занепокоєння щодо подальших перспектив вирощування цієї культури. В Україні протягом 2005-2009 рр. посівні площі соняшнику зросли на 489 тис. га або в середньому на 13,1%, а його урожайність - на 2,4%.

Позитивні зміни цих факторів, що впливають на валовий збір соняшнику призвели до його збільшення впродовж п'яти років на 35,2%, рентабельності - на 17,1%. Але, незважаючи на це, виробнича собівартість 1 ц соняшнику зросла в на 52,5, а повна - на 51,6%. У досліджуваному періоді в Україні значно подорожчали засоби виробництва, дещо підвищився рівень оплати праці. Всі ці фактори створюють об'єктивні передумови для зростання затрат у розрахунку на 1 га посівів.

Протягом досліджуваного періоду ціна реалізації соняшнику зросла з 177 грн. за тонну у 2005 році, до 1897 грн. за тонну у 2009.

Оскільки суттєво вплинути на ціну реалізації продукції підприємства не можуть, собівартість та врожайність є тими внутрішніми факторами, які значно впливають на прибутковість ведення галузі. Тому стратегія сільськогосподарських товаровиробників повинна концентруватися на активному пошуку; мобілізації резервів підвищення врожайності, а також зниження собівартості одиниці продукції. При цьому зниження рівня витрат по всьому технологічному ланцюгу є запорукою прибутковості галузі, але за умови, що воно не є порушенням технологічного циклу, особливо в умовах нестачі фінансових ресурсів.

Для цього необхідно забезпечити посів насінням

високопродуктивних гібридів з генетичним потенціалом урожайності не менше 25-30 центнерів на гектар посівів і олійністю 48-50%.

У реалізації заходів маркетингової товарної політики головним є управління якістю і конкурентоспроможністю продукції. Особлива увага має приділятися плануванню каналів реалізації продукції, також потребує удосконалення державне регулювання аграрного виробництва та експорту-імпорту насіння соняшника і соняшникової олії.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗЕРНОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Данець Ю. М.,* магістр,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Реформування аграрного сектору економіки поряд із виключною цінністю зерна в продовольчому забезпеченні країни зумовили появу цілого комплексу проблем у сфері його виробництва та розподілу. Для сільськогосподарських товаровиробників 2009 рік став відносно сприятливим. Зокрема валовий збір зернових становив понад 46 млн. тонн. Але, як і у попередні роки проблеми для аграріїв зернового ринку залишаються. Найбільші труднощі, що виникають в процесі формування цивілізованого зернового ринку, стосуються, в основному, нестабільності виробництва продукції, несформованості розподільчих каналів та слабкого використання можливостей інфраструктури. Враховуючи те, що в нашій країні зернові культури в структурі посівних площ протягом тривалого історичного періоду займають близько половини орних земель і вони потенційно спроможні приносити левову частину доходів сільському господарству й державі в цілому, потрібне удосконалення дослідження ринку зерна в Україні, з метою підвищення ефективності його функціонування.

Вивчення різних аспектів розвитку продовольчих ринків, які стосуються становлення ринкових відносин в системі АПК, створення ринкової інфраструктури, забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, а також формування зернового ринку є предметом досліджень багатьох вітчизняних вчених-економістів: В.Андрійчука, В.Бойка, П.Гайдуцького, М.Калінчика, Ю.Коваленка, М.Лобаса, М.Маліка, П.Саблука, Л.Худолій, Г.Черевка, О.Шпичака та ін. Водночас, загострення конкурентної боротьби, зумовлене

* *Науковий керівник – Шибаєва Н.В.*

інтеграцією України у світовий економічний простір, потребує формування нового підходу до створення ефективної системи виробництва і збуту зерна, яка б забезпечила його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Зерновий сектор є стратегічною галуззю держави, адже він визначає обсяги пропозиції та ваптість основних видів продовольства. Зерно та продукти його переробки займають велику нішу в формуванні доходів зерновиробників, формують доход держави та ринок експорту. Господарствами усіх категорій у 2009 р. одержано 46,0 млн. тонн зерна у вазі після доробки, з них зерна продовольчих культур – 22,3 млн. тонн (48%), фуражних зернових – 23,7 млн. тонн (52%). Порівняно з 2008р. виробництво зерна зменшилось на 13,7%, що зумовлено зниженням урожайності зернових культур (на 4,9 ц з 1 га, або на 14,2%), це зображено нижче в таблиці.

Таблиця 1

Основні показники збирання зернових та зернобобових в Україні в 2009 році

	Валовий збір		Урожайність		Зібрана площа	
	тис. тонн	у % до 2008 р.	ц /га	(+, -) до 2008 р.	тис. га	у % до 2008 р.
Зернові та зернобобові - всього:	46007,6	86,3	29,7	-4,9	15468,3	100,6
пшениця	20885,1	80,7	30,9	-5,8	6752,8	95,7
жито	953,6	90,7	20,7	-2,2	461,0	100,5
ячмінь	11831,8	93,8	23,7	-6,6	4993,5	119,8
овес	730,7	77,4	17,6	-3,6	415,6	93,3
кукурудза на зерно	10468,3	91,5	50,1	3,2	2087,9	85,6
просо	139,3	63,1	13,6	-2,0	102,1	72,0
гречка	188,6	78,4	7,4	-1,1	254,2	90,2
рис	149,2	141,8	58,3	7,4	24,5	123,7

Сільгосппідприємствами вироблено 35,8 млн. тонн зерна (78% загального валового збору), господарствами населення – 10,2 млн. тонн (22%). Урожайність зернових культур в аграрних підприємствах (30,4 ц з 1 га) вища, ніж у господарствах населення, на 2,8 центнера.

У 2009р. значно кращий, ніж у 2008р., зібрано врожай рису – 142,9 тис. тонн (у 1,4 раза більше). За рахунок зниження врожайності виробництво всіх інших культур зернової групи (крім кукурудзи) проти 2008 р. зменшено: пшениці – на 19,3%, ячменю – на 6,2%, жита – на 9,3%, вівса – на 22,6%, гречки – на 21,6%, проса – на 36,9%.

Скорочення виробництва кукурудзи на зерно (на 8,5%) зумовлено зменшенням зібраної площі при зростанні урожайності з 46,9 ц до 50,1 ц з 1 гектара.

За оперативними даними Держмитслужби, у липні–січні 2009/2010 маркетингового року експортовано 15,3 млн. тонн зерна (на 8,5% більше проти відповідного періоду минулого року), з них пшениці – 7,5 млн. тонн (на 1,5% більше), у т. ч. продовольчої – 4,1 млн. тонн (на 39,4% більше), ячменю – 4,2 млн. тонн (на 15,9% менше), кукурудзи – 3,6 млн. тонн (у 2,0 р. б.). Загальні обсяги імпортованого зерна у зазначеному періоді становили 44,3 тис. тонн, із них рису – 41,4 тис. тонн. В загальній структурі експорту зернових культур упродовж липня-січня 2009/2010 МР найбільша доля припадає на пшеницю – 48,8% від загального обсягу експорту зерна. На ячмінь приходиться 27,2%, на кукурудзу – 23,4%.

За даними Держкомстату, найбільшими імпортерами українського зерна у липні-листопаді 2009/2010 МР були: Саудівська Аравія, Корея, Єгипет, Ізраїль, Бангладеш, Іспанія, Сирійська Арабська Республіка, Туреччина, Туніс, Японія. Необхідно зазначити, що географія експорту вітчизняних зернових культур розширилася, просуваючись на ринки Японії, Кореї.

Початок 2009/2010 маркетингового року охарактеризувався зниженням цін на зернові культури, як на світовому так і на внутрішньому ринках. Це зниження зумовлено не стільки сезонним фактором, як високими перехідними запасами зерна і низьким попитом. Так, за даними ЦМД "УкрАгроКонсалт", у липні порівняно із червнем цього року середні ціни на зерно на внутрішньому позабіржовому ринку (франко-елеватор) знизилися на: пшеницю продовольчу – на 14,5%, пшеницю фуражну – на 23,7%, ячмінь – на 4,5%, кукурудзу – на 9,3%.

Починаючи з вересня 2009 року намітилися тенденція до зростання цін на фуражну, а з жовтня – і на продовольчу групи зернових культур. Впродовж жовтня-грудня 2009/2010 маркетингового року середні ціни на зерно на внутрішньому позабіржовому ринку зросли на: пшеницю продовольчу – на 17,5%, пшеницю фуражну – на 35%, ячмінь – на 10,9%, кукурудзу – на 28,9%.

У січні 2010 року порівняно з груднем 2009 року середні ціни пропозиції зросли на продовольчу пшеницю - на 5,4% і становили 1275 грн. /т, на кукурудзу фуражну – на 1,2% (1240 грн. /т); знизилися на фуражну пшеницю – на 4,5% (1050 грн. /т), на ячмінь фуражний на – 6,6% (855 грн. /т).

На кінець січня 2010 року порівняно з січнем 2009 року на

внутрішньому позабіржовому ринку відбулося зростання середніх цін пропозиції на пшеницю продовольчу – на 23,8%., на пшеницю фуражну – в 1,5 рази більше, на ячмінь фуражний – на 3,6%, на кукурудзу фуражну – майже в 1,6 рази більше.

У листопаді цього року порівняно з жовтнем середні ціни реалізації зернових культур зросли на 2,9%, у т.ч. на кукурудзу – на 3,8%. Водночас на пшеницю та на ячмінь не змінилися, на жито зменшилися на 5,7%.

Важливий влив на функціонування зернового ринку здійснює держава. Ефективність та прогнозованість державного регулювання ринку зерна є об′єктивною передумовою зростання зернового сектору України. Недостатня системність та неузгодженість законодавства України, а також його вибіркове виконання, має суттєві негативні впливи на стан зерновиробництва та ефективність маркетингу зерна, що призводить до втрат для учасників зернового ринку та економіки в цілому. Стратегічний підхід до державного регулювання зернового ринку та вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює правовідносини на ринку зерна, можуть істотно покращити результативні показники функціонування як окремих субєктів зернового ринку, так і в цілому агропродовольчого сектору України.

Тому наразі зерновиробники вкрай потребують державної підтримки, зокрема досконалої нормативно-правової бази, розвитку біржової торгівлі, вдосконалення оподаткування та кредитування, встановлення паритету цін.

Література.

1. Грідін О.В. Стан та перспективи розвитку вітчизняного зерновиробництва в умовах вступу до СОТ / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2007. – Вип. 50. – С. 81-86.

2. Грідін О.В. Світовий ринок зерна: стан, проблеми та перспективи розвитку / О.В. Грідін // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». – 2008. - Випуск 8/1, (31), – С. 75-78.

3. Грідін О.В. Стан та найближчі перспективи розвитку зернопродуктового підкомплексу Харківського регіону / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2008. – Вип. 70. – С. 64-69.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА РИНКУ

Жуля А.І.,* студент,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

З переходом України до ринкових відносин особливо важливого значення набуває конкуренція товаровиробників на ринках виробленої продукції. Це повною мірою стосується і сільськогосподарських виробників, особливо з огляду на те, що ринок сільськогосподарської продукції вважається за рівнем конкуренції наближеним до досконалої. Цілком закономірно, що у таких умовах зростає вимога до формування високого рівня конкурентоспроможності товаровиробників та окремих видів сільськогосподарської продукції. Але свідомі дії у цьому напрямі можливі лише за умови чіткого з'ясування економічної сутності поняття «конкурентоспроможності».

Кушлик В.І. та Чичканова В.П. в економічному енциклопедичному словнику визначають конкурентоспроможність підприємства як здатність суб'єкта господарювання на підставі існуючих технологій, кадрів, організації виробництва й управління, забезпечення високої ділової активності, досягнення вигідних умов виробництва та збуту створювати конкурентоспроможну продукцію й одержувати прибуток. На думку професора Н.П. Гончарової, конкурентоспроможність підприємства - це можливість ефективної господарської діяльності та її практичної прибутковості реалізації в умовах конкурентного ринку. Досить суперечне визначення конкурентоспроможності підприємства сформулювали І. З. Должанський і Т.О. Загорна. Вони вважають її здатністю виробляти та реалізувати швидко, дешево, якісно, продавати у достатній кількості, за високого технологічного рівня обслуговування.

Продукція може бути конкурентоспроможною або неконкурентоспроможною протягом часу на різних ринках. Тому визначаючи економічний зміст і чинники формування конкурентоспроможності продукції, необхідно враховувати не тільки якісні характеристики, її відповідність попиту та витрати на виробництво, а й такі ознаки та місце здійснення продажу. Підвищення конкурентоспроможності продукції зумовлює

* *Науковий керівник – Левкіна Р.В., к.е.н., доцент*

необхідність створення в сільськогосподарських підприємствах служби маркетингу, основне завдання якої – управління виробничою й збутовою діяльністю підприємства. Це забезпечить ефективне виявлення потреб споживачів. Таким чином товарна політика підприємства задовольняють дані потреби і сприятимуть одержанню максимального прибутку.

Окремі питання забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції маркетинговими та іншими методами досліджувалися і знайшли відображення в працях учених – Г.Н. Бобровського, М.І. Гельвановського, М.Г. Лобаса, М.Й. Маліка та інших. Проте наукові обґрунтування напрямів підвищення конкурентоспроможності продукції у реформованих підприємствах в умовах ринку нині розкриті недостатньо.

Сільське господарство є первинною ланкою агропромислового комплексу (АПК), а разом із харчовою і деякими галузями легкої промисловості (текстильною, шкіряною, хутровою) становить його основу.

Рослинництво є базовою галуззю сільського господарства, яка дає 60%, а тваринництво виробляє приблизно 40% валової сільськогосподарської продукції.

Отже, розвиток сільського господарства сприяє економічному зростанню держави через скорочення імпорту та максимізації прибутків від експорту цієї галузі й забезпечує необхідні умови для розв'язання багатьох соціальних проблем в країні, насамперед, вирішення проблем зайнятості та підвищення рівня доходу селян. Але на сучасному етапі досліджувати конкурентоспроможність галузі не можливо без урахування основних її особливостей. Адже за останні три роки намітилися позитивні тенденції в основних економічних показниках галузі, навіть за відсутності належного рівня інвестицій почало свій розвиток. Якщо на регіональному рівні чітко простежується верховенство господарських об'єднань певних областей, то на глобальному рівні сільське господарство України програє через брак необхідних структурних, організаційних та зовнішньо - економічних перетворень.

З аналізу наукових джерел та економічних показників діяльності підприємств в Харківській області можна зробити висновок, що ціна реалізації не є показником конкурентоспроможності, а є наслідком конкурентної боротьби на ринку. Конкурентоспроможність продукції має віддзеркалювати не лише якісні та витратні характеристики продукції, а й можливість реалізації її за сформованого рівня конкурентної боротьби. Щоб створити економічні умови для простого

відтворення виробництва цієї продукції у наступному виробничому циклі мінімально необхідною умовою є забезпечення досягнення точки беззбиткового виробництва.

Для покращення беззбиткового виробництва якісних характеристик продукції сільського господарства та її конкурентоспроможності необхідно:

— удосконалювати систему техніко-технологічних й агротехнічних заходів виробництва продукції та її збут;

— впроваджувати нові ресурсо- та енергозберігаючі технології вирощування, транспортування, зберігання, переробки і реалізації продукції;

— підвищувати рівень конкурентоздатності на всіх етапах;

— впроваджувати нові високопродуктивні сорти й гібриди, високопродуктивні породи тварин і птиці;

— запроваджувати інноваційні технологічні проекти;

— інтенсифікувати виробництво за рахунок використання сучасних технологій;

— виконувати комплекс природоохоронних та екологічних заходів щодо охорони та підвищення родючості ґрунтів;

— розвивати інфраструктуру аграрного ринку, а також координувати інноваційну спрямованість розвитку агропромислового комплексу.

Отже, конкурентоспроможність – це запорука ефективної діяльності суб'єктів ринку, тобто це спроможність, вміння досягати законним шляхом найвищих економічних та соціальних переваг.

ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

КОЛОСОВСЬКИЙ О.О., СТУДЕНТ,*
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

В умовах розвитку міжнародної торгівлі і споріднених їй видів діяльності, усіх окремих підприємств та галузей економіки на зовнішньому і внутрішньому ринках повністю залежить від того, наскільки їх продукція або послуги відповідають стандартам якості.

* *Науковий керівник – Зайка С.О., ст. викладач*

Якість, як економічна категорія, відбиває сукупність властивостей продукції, що зумовлюють ступінь її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення. Від її вирішення в значній мірі залежить успіх і ефективність національної економіки. При цьому необхідно враховувати те, що підвищення якості продукції – задача довгострокова і безперервна. Рівень якості продукції не може бути постійною величиною. Вироби залишаються технічно прогресивними, зручними, красивими, модними до тих пір, доки їм на зміну не прийдуть нові, ще більш досконалі, що обумовлено процесами глобалізації в науці і техніці. Але на кожному часовому етапі якість продукції повинна бути оптимальною, тобто такою, що максимально задовольняє потреби споживачів при відносно мінімальних затратах на її досягнення.

З розвитком науково-технічного прогресу проблема якості не спрощується, а, навпаки, стає складнішою. Тому вирішувати її традиційними методами, тобто лише шляхом контролю якості готової продукції, практично неможливо. Повинен бути комплексний, системний підхід, реалізація якого можлива лише в рамках системи управління якістю [1]. Тому, ми вважаємо, що проблема забезпечення і підвищення якості продукції актуальна для всіх країн і підприємств.

В останні десятиліття одним із важливих механізмів гарантії якості стала сертифікація, яка переросла в норму торгових відносин будь-якого рівня. Якщо на ранніх етапах появи і розвитку сертифікації в її проведенні був зацікавлений головним чином виробник і споживач, то зараз до вирішення задач сертифікації залучені громадські і приватні виробники, споживачі та науково-технічні організації, уряди більшості країн і навіть міжурядові організації.

Сертифікація продукції пов'язана з оцінкою показників її якості, тобто оцінка їх з використанням певних засобів вимірювання, достовірність і точність яких вивчає метрологія. Тому значно зростає роль метрологічного забезпечення якості продукції. Таким чином, проблема забезпечення якості продукції є комплексною: науковою, технічною, економічною і соціальною, і у вирішенні її повинні приймати участь висококваліфіковані спеціалісти, які вільно володіють сучасними методами управління якістю, незалежно від того, в якому секторі вони працюють: державному чи приватному, на великих підприємствах чи в малому і середньому бізнесі, тому що загальні принципи організації і забезпечення високої якості продукції та послуг не залежать від розміру підприємства [3].

Зараз виготовляється багато продукції яка б могла стати конкурентоспроможною на світовому ринку, але їй не вистачає забезпечення якості. Це може бути обумовлено тим, що підприємці не

знають як досягти більш високої якості без великих витрат, або допускаються деяких помилок при забезпеченні якості своєї продукції [1]. Тому ми вважаємо, що ця тема потребує детального опрацювання.

В умовах ринкових відносин якість забезпечується і гарантується підприємством. А якщо вона не забезпечується і не гарантується – підприємство гине: автоматично забезпечує це той же ринок, але нормальний ринок, із збалансованим попитом і пропозицією.

В 60-70-і роки вважали, що для успіху виробника достатньо, щоб продукції було багато і вона була дешевою. В 80-і роки стало очевидним, що виникла конкуренція не цін, а якості: 80 % покупців приймали рішення про покупку, звертаючи увагу в першу чергу на якість продукції. Таким чином, конкурентоспроможною могла стати лише продукція, яка мала, при інших рівних умовах, меншу виробничу собівартість і вищу якість [2].

На якість продукції впливає значна кількість факторів, які діють як самостійно, так і в взаємозв'язку між собою, як на окремих етапах життєвого циклу продукції, так і на кількох. Всі фактори можна об'єднати в 4 групи: технічні, організаційні, економічні і суб'єктивні. А тепер більш детально про них. До технічних факторів належать: конструкція, схема послідовного зв'язку елементів, система резервування, схемні вирішення, технологія виготовлення, засоби технічного обслуговування і ремонту, технічний рівень бази проектування, виготовлення, експлуатації та інші. До організаційних факторів належать: розподіл праці і спеціалізація, форми організації виробничих процесів, ритмічність виробництва, форми і методи контролю, порядок пред'явлення і здачі продукції, форми і способи транспортування, зберігання, експлуатації (споживання), технічного обслуговування, ремонту та інші. Організаційним факторам, нажаль, ще не приділяється стільки уваги, скільки технічним, тому дуже часто добре спроектовані і виготовленні вироби в результаті поганої організації виробництва, транспортування, експлуатації і ремонту достроково втрачають свою високу якість. До економічних факторів належать: ціна, собівартість, форми і рівень зарплати, рівень затрат на технічне обслуговування і ремонт, ступінь підвищення продуктивності суспільної праці та інше. В забезпеченні якості значну роль відіграє людина з її професійною підготовкою, фізіологічними і емоціональними особливостями, тобто мова йде про суб'єктивні фактори. Від професійної підготовки людей, які зайняті проектуванням, виготовленням і експлуатацією виробів, залежить рівень використання вище розглянутих факторів [2]. Для визначення абсолютного рівня якості виготовлюваних або освоюваних виробництвом нових виробів застосовують об'єктивний та

органолептичний методи, а диференційований і комплексний для – відносної оцінки рівня якості окремих видів продукції [1].

Певна кількість продукції кращої якості (вищого технічного рівня) здатна повніше задовольнити суспільні потреби, ніж та або навіть більша кількість гіршого ґатунку. Підвищення якості (технічного рівня) насамперед знарядь праці справляє неабиякий вплив на прискорення темпів певних напрямків науково-технічного прогресу. Зокрема підвищення надійності машин, устаткування, приладів та інших технічних пристроїв забезпечує розширення масштабів розвитку комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів, гнучких автоматизованих виробництв тощо.

Зрештою високоякісна продукція повніше і дешевше задовольняє різноманітний попит населення на споживчі товари. Лише постійний і зростаючий випуск конкурентоспроможної продукції (за технічним рівнем, дизайном, ціною продажу, експлуатаційними витратами) є необхідною умовою виходу того чи іншого підприємства на світовий ринок, формування сталого іміджу продуцента як економічно надійного партнера на ньому, розвиток зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення стабільного прибутку і фінансового становища [1].

Отже, як витікає із вищезазначеного, визначення якості продукції є однією з найважчих задач. І для того, щоб проконтролювати якість продукції на підприємстві застосовують сувору перевірку. Сама по собі вона не може поліпшити якість виготовленої продукції. Більш того, тоді як показали останні дослідження, 60-70 % всіх дефектів, виявлених на виробництві, прямо або посередньо відносяться до помилок, допущених на таких ділянках, як проектування, технологічна підготовка виробництва і закупівля матеріалів, майже всі перевірки і дії з управління якістю все-таки спрямовані на виробничу ділянку. Щоб бути ефективним, цей процес повинен охоплювати операції всіх відділів, включаючи ті, які займаються маркетингом, проектно-конструкторськими розробками, технологією, виробництвом, пакуванням, диспетчеризацією і транспортуванням.

Література.

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства: [Навчальний посібник]. - вид. 2, допов. перероб. - К.: Атіка, 2007. – 528 с.

2. Курочкин А.С. Операционный менеджмент: [Учеб. пособие]. – К.: МАУП, 2000 – 144 с.

3. Лукашевич В.М. Економіка праці та соціально трудові відносини: [Навчальний посібник]. - Львів: «Новий Світ-2000», 2008. – 248 с.

СТАН РИНКУ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ ТА ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПІВЕНЬ А.В.,* АСИСТЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Останніми роками взаємозв'язок українського і світового ринків олійних культур та продуктів їх переробки стає все тіснішим, що пов'язано з входженням України до числа світових лідерів з виробництва насіння соняшнику, соняшникової олії та шроту. Україна наразі є одним із світових лідерів-виробників насіння соняшнику та соняшникової олії випереджаючи своїх головних конкурентів – Аргентину та Росію.

На сьогоднішній день олійна галузь є однією з найбільш провідних та інвестиційно привабливих галузей сільського господарства, яка стрімко розвивається, і є бюджетоформуючою галуззю АПК з потужним експортним потенціалом. Саме ця галузь дозволяє нашій країні утримуватись у трійці світових лідерів, а соняшникова олія – це, можливо, єдиний вид української сільськогосподарської продукції, який як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках є рентабельним, саме тому нарощування обсягів виробництва насіння соняшнику – це одна з головних задач, що постає перед сільгоспвиробниками. Проте, виробники повинні орієнтуватись на світовий ринок готових продуктів, а не сировини.

Щороку Україна закріплює свої позиції на світовому ринку виробників насіння соняшнику та соняшникової олії. У структурі експорту окрім олії первинного добування, додалися також і олія фасована глибокої очистки, майонез і маргаринова продукція.

Маючи такі позитивні тенденції, виробники та переробники олієсировини повинні не тільки утримати ці позиції на внутрішньому та світовому ринках, а й намагатися завоювати звання стабільного лідера.

---

* *Науковий керівник – професор Мазнєв Г.Є.*

Таблиця

Ефективність вирощування соняшнику в Україні та Харківській області

	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009
1. Виробництво соняшнику (тис. тонн)							
Україна	2570,8	3457,4	4706,1	5324,3	4174,4	6526,2	6364
Харківська області	247,9	342,4	300,5	376,6	489,7	586,6	618,5
Структура, %	9,6	9,9	6,4	7,1	11,7	9,0	9,7
2. Урожайність соняшнику (ц /га)							
Україна	15,8	12,2	12,8	13,6	12,2	15,3	15,2
Харківська області	17,6	14,4	11,0	14,0	17,7	18,0	18,0
3. Площа з якої зібрано соняшник (тис. га)							
Україна	1626,3	2841,6	3689,1	3911,7	3411,4	4279,5	4232
Харківська області	141,0	237,8	274,0	269,9	276,1	326,4	345,7
4. Рентабельність, %							
Україна	236,5	52,2	24,3	20,7	75,9	18,4	41,4
Харківська області	255,2	74,7	26,0	20,7	86,6	14,6	45,5

** Держкомстат України*

Валовий збір соняшнику є одним з основних показників, який характеризує його виробництво. Від його величини залежить обсяг реалізації продукції, рівень його собівартості, сума прибутку, рівень рентабельності, а також стан господарств і переробних підприємств в Україні в цілому.

Виробництво насіння соняшнику в Україні у 2009 році господарствами усіх категорій збільшилось порівняно з 2000 роком на 84 % (з 3457,4 до 6364 тис. тонн), в Харківській області на 80 % (з 342,4 до 618,5 тис. тонн) відповідно, що в основному зумовлено збільшенням площ збирання (майже на 50 % за цей же період), а ніж підвищенням урожайності. Проте рентабельність виробництва зменшилась майже на 20 %. Проте не зважаючи на це вирощування соняшнику і його переробка нині формують одну з найбільших галузей агропромислового комплексу нашої країни.

Стале функціонування ринку насіння соняшнику та соняшникової олії забезпечує економічний механізм, що включає три основні чинники: попит, пропозицію і ціни.

Попит на насіння соняшнику та соняшникову олію необмежений і випереджає пропозицію та протягом останнього десятиріччя постійно підвищується як на внутрішньому, так і на світовому ринках. Ціни на нього постійно зростають і пов'язані з високим попитом з боку експортного ринку.

Визначення рівня конкурентоспроможності насіння соняшнику та продуктів його переробки є початковим етапом планування діяльності та розробки стратегії конкурентоспроможності усієї галузі, а ефективне підвищення його виробництва можливе в результаті досягнення високої якості насіння соняшнику, підвищення рівня урожайності культури за умови переведення галузі на інтенсивний шлях розвитку, докорінного зміцнення ресурсної бази та забезпечення застосування прогресивної технології, поліпшення культури землеробства й проведення повного циклу технологічних операцій в строго визначені строки.

Секція

Проблеми економічної та продовольчої безпеки держави

БИОТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ВОСПРОИЗВОДСТВА КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ ПРОДУКТИВНОСТИ ЖИВОТНОВОДСТВА

Левкін А.В., к.т.н., доцент,
Левкін Д.А., магістрант,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Одной из важнейших проблем развития современного общества является решение задач касающихся обеспечения продовольственной безопасности страны. В контексте данной проблемы актуальным является вопрос обеспечения населения высококачественной продукцией животноводства. Для перевода животноводства на промышленную основу необходимо обеспечить эту отрасль сельского хозяйства не только качественными кормами и высоким уровнем механизации ферм, но и высокопродуктивными породами животных на основе современных достижений биотехнологии и генетики [1, 2].

Достижения в области биотехнологии для воспроизводства и селекции сельскохозяйственных животных позволяют уже в настоящее время решать задачи по созданию высокопродуктивных пород. Однако слабым звеном, сдерживающим более широкое внедрение современных биотехнологических процессов является малый уровень автоматизации и недостаточное использование последних достижений в смежных отраслях науки. Примером таких биотехнологий и их практического практического использования, могут служить направления включающие в себя трансплантацию эмбрионов, получение однояйцевых близнецов и химерных животных, хранение эмбрионов в жидком азоте, искусственное осеменение, глубокое замораживание и длительное хранение спермы быков и т.д.

Биотехническим методом ускоренного воспроизводства высокопродуктивных животных, составной частью селекции и одним из средств интенсификации использования генетического потенциала выдающихся коров–рекордисток является трансплантация эмбрионов крупного рогатого скота. Искусственное получение животных методом трансплантации на основе современных методов

биотехнологии позволяет, помимо чисто научных вопросов, заняться прикладными задачами по воспроизводству и селекции крупного рогатого скота. К ним относятся вопросы повышения эффективности трансплантации эмбрионов, создание эмбриобанка высокопродуктивных животных, повышение объективности оценки племенной ценности животных и т.д. Трансплантация эмбрионов эффективна только при использовании генетически ценных животных, высокопродуктивных, проверенных по качеству потомства.

Если учесть, что от одного донора можно получать эмбрионы четыре–пять раз в год, то уже на современном этапе развития биотехнологии в трансплантации очевидна реальная возможность иметь по 20–25 телят от каждой коровы–рекордистки. Даже при такой относительно невысокой интенсивности использования эмбрионов донора можно всего лишь за два года создать семейство и получить достаточное число племенных быков.

В нашей стране практическое применение трансплантации эмбрионов направлено на ускорение селекции молочного скота при создании рекордных по продуктивности животных [3, 4]. Используя 20 коров–рекордисток для получения эмбрионов, только в течение одного года можно создать высокопродуктивное молочное стадо в 200 коров со средней продуктивностью, определяемой составом животных–доноров. Естественным путем от тех же 20 коров за год можно получить не более 10 телок и 10 бычков. Кроме того госплемпредприятия могут быть пополнены таким же количеством высокоценных в племенном отношении ремонтных животных.

Однако создание современных технологий трансплантации эмбрионов требует дальнейшего их совершенствования. В частности, следует внедрять новейшие методы деления эмбрионов с последующей пересадкой их реципиентам, что поможет решить проблему копирования генотипов высокопродуктивных животных и увеличения поголовья стада крупного рогатого скота в целом.

Заметим, что применение для деления эмбрионов животных используемых в животноводстве микрохирургических методов, требует больших затрат времени и средств.

Результаты экспериментальных исследований известных ученых по взаимодействию электромагнитного излучения оптического диапазона с микробиологическими объектами (М.В. Зубец, Л.Ф. Кучин, A.I Welch, S.M. Wi11adsen и др.) доказали эффективность использования именно лазерных систем для решения различных

прикладных задач в медицине и биологии.

Прикладным вопросам проблемы взаимодействия электромагнитного излучения с эмбрионами уделяется большое внимание: в фирме Hamilton Thorne Research (США), которая в 2001–2004 гг. разработала систему лазерной клеточной микрохирургии ZILOS–tk; в отделении сравнительной медицины Вашингтонского университета; в университете Вайоминга; в лаборатории репродукции животных университета штата Колорадо; на экспериментальной станции университета штата Луизиана (США); на Центральной станции физиологии животных INRA (Франция); в Международном институте биологии клетки (Украина); в Институте экспериментальной и клинической ветеринарной медицины УААН; в Институте разведения и селекции животных УААН; Институте лазерной биологии и лазерной медицины при Харьковском национальном университете им. В.Н. Каразина и др.

Однако анализ публикаций показал, что количество разработок, посвященных непосредственному использованию лазерных систем для деления эмбрионов, – незначительно. Методы и средства деления, которые применяются, не полностью отвечают современным требованиям интенсификации племенной животноводческой отрасли и перевода ее на промышленную основу. Поэтому существует необходимость в совершенствовании имеющихся технических средств и методов деления эмбрионов (посредством обоснования и исследования параметров процесса лазерного деления ранних элитных эмбрионов в племенном животноводстве) для последующей трансплантации частей эмбрионов реципиентам. В этом и состоит актуальность данной работы [5-7].

При решении данных вопросов применялись такие методы исследования: методы теплопереноса и теории взаимодействия электромагнитного излучения с микробиологическими объектами для моделирования процессов взаимодействия лазерного излучения с эмбрионом использованы; для управления мощностью источника лазерного излучения; теория регулирования; методы оптимизации траектории для задания траектории движения лазерного луча; методы разработки элементов и систем лазерной оптики для обоснования комплекса оптических средств и повышения точности фокусировки лазерного излучения; методы дифракции; методы искусственного осеменения (оплодотворения) сельскохозяйственных животных для экспериментальной апробации биотехнической системы.

В процессе исследований получены научно–обоснованные теоретически и экспериментально результаты, которые в совокупности являются существенными для развития технологий деления ранних элитных эмбрионов крупного рогатого скота на основе использования биотехнической системы.

Таким образом, сделаны выводы, которые формируют основу для создания промышленной технологии воспроизводства и селекции сельскохозяйственных животных на многочисленных районных станциях искусственного осеменения (оплодотворения) сельскохозяйственных животных Украины. А именно:

— сформулированы основные задачи исследования, что позволило обосновать необходимость усовершенствования технологи деления ранних эмбрионов в животноводстве на базе лазерной системы;

— получили дальнейшее развитие и уточнение математические модели тепловых процессов в эмбрионах для разных стадий их развития и связанных с этим технологий на базе лазерной системы, что позволило предложить две технологии деления: для количества бластомеров 2–16 – технологи деления лазерным пятном; для количества бластомеров 18–64 – технология деления лазерным отрезком;

— на основе математических моделей лазерно–теплового действия на эмбрион проанализирована динамика тепловых процессов в делимом эмбрионе, что позволяет обосновано перейти к формулировки функционала качества технологического процесса и ограничений на рабочие параметры технических средств;

— сформулирован функционал качества технологического процесса лазерного деления эмбрионов на основе критерия не превышения температурным полем наперед заданного допустимого значения температуры;

— впервые предложен метод построения оптимальной траектории лазерного деления эмбриона и алгоритм реализации на ПЭВМ этого метода. Применение такого подхода позволяет путем анализа структуры расположения бластомеров указать наиболее рациональную траекторию передвижения лазерного луча (пятна), что обеспечивает увеличение числа качественных (жизнеспособных) частей эмбриона;

— получила дальнейшее развитие методика обоснования рабочих параметров технических средств для лазерного деления эмбриона, что

позволило осуществить поиск мощности и геометрических параметров сфокусированного лазерного пятна;

— предложена аппаратурная реализация метода лазерного деления ранних эмбрионов в животноводстве на основе использования лазера на аргоне, работающего в видимой области спектра;

— экспериментальные исследования лазерной системы деления ранних эмбрионов показали, что выход жизнеспособных половинок эмбрионов при данном методе увеличивается на 15–20% по сравнению с традиционно используемым методом микрохирургического деления;

— внедрение предложенных инноваций на государственном уровне дает возможность повысить продуктивность животноводства и решить ряд проблем по восстановлению данной отрасли в Украине.

Литература.

1. Васильєв С.І. Технологія виробництва продукції тваринництва. – Харків: Навч. – метод. центр заочного навчання с.–г. вузів України, 1998. – 431 с.

2. Мегель Ю.Е. Методика оценки структуры отношений между компонентами проблемы агропромышленного комплекса Украины // АСУ и приборы автоматики. – Харьков: "Вища школа", 2001, Вып. 116. – С. 14 – 18.

3. Erhardt G., Brem G. Genetische Charakterisierung von experimentell erstelltel Rinderchimaren // Z. Tierzucht. und Zuchtungsbiol. – 1989, Vol. 106, № 1. – P. 67 – 76.

4. Welch A.I., Pearce I.A., Diller K.R. Biotechnology and engineering // Trans. ASME 1989–111. – № 1. – P. 62.

5. Пат. 99042015 Україна, МПК 6 А 61 D 1/00. Спосіб одержання монозиготних тварин: Пат. 99042015 Україна, МПК 6 А 61 D 1/00 / М.В. Зубец, Ю.Є. Мегель, В.П. Путятін, А.В. Левкін (Україна**);** № 99042015.Заявлено 09.04.99. Позит. ріш. від 14.12.99. – 6 с.

6. Левкін А.В. Біотехнологічні методи підвищення ефективності тваринництва в період реструктуризації // Проблеми енергозабезпечення та енергозбереження в АПК України. Вісник Харківського державного технічного університету сільського господарства. – Вип. 10, – Харків, 2002. – С. 240 – 242.

7. Левкин А.В. Система лазерного деления ранних эмбрионов в животноводстве // Материалы XX юбилейной Международной научно – практической конференции "Применение лазеров в медицине и биологии". – Ялта, 2003. – С. 136 – 137.

ПРОБЛЕМА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ АФРИКИ

Лажнік В.Й., канд. геогр. наук, доцент,
Оліферович С.А., студент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

На сучасному етапі розвитку перед країнами Західної Африки постає велика кількість різних проблем. Серед них слід виокремити проблему продовольчої безпеки, вирішення якої є важливою складовою подальшого соціального й економічного розвитку країн регіону.

Перш за все слід зазначити, що продовольча безпека – це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток [4]. Продовольча безпека кожної країни складається з трьох складників: доступність продовольства для всіх верств населення, наявність достатньої кількості ресурсів для вирощування продуктів харчування та рівня розвитку технологій переробки продовольчої сировини [3]. Отже, на основі цих критеріїв спробуємо визначити рівень гостроти прояву проблеми продовольчої безпеки в країнах Західної Африки.

У країнах регіону важко виділити райони, де продовольство є в надлишку. Виробництво товарних продовольчих культур ще не сформувалося в ролі провідної галузі сільського господарства. Виняток становлять лише деякі райони Малі (рис) та Сенегалу (пшениця, просо). Товарної продукції іноді навіть не вистачає для покриття потреб міста, та й самого села, особливо там, де розвинене виробництво експортної продукції [2].

Країни Західної Африки імпортують в середньому до 20 % необхідного обсягу продовольства. Частка продовольства в загальному імпорті становить: у Нігерії – 2,1 %, в Малі – 8,0 %, у Нігері – 15,8 %, в Буркіна Фасо – 9,1 %, в Кот-д'Івуарі – 29,7 %, в Гані – 9,6 %, в Гвінеї-Бісау – 88,6 %, в Того – 8 %. У структурі імпорту переважають зернові і продукти їх переробки (близько 40 % ввезеного продовольства), значна питома вага цукру (11 %), м'ясо-молочних продуктів (12 %) [1, 109]. Таким чином, питома вага імпортного продовольства у фонді споживання в різних районах Західної Африки коливається в межах

20-40 %, причому частка пшениці – від 30 % у країнах суданській зони до 95 % – у країнах лісової та саванної зон.

Тому, зважаючи на таку ситуацію, більшість країн регіону і досі залишаються у так званій "зоні голоду". Зокрема в них залишається дуже високою частка населення, що голодує: в Нігері – 29 %, Сенегалі – 26 %, Буркіна-Фасо – 10 % [6]. Також слід зауважити, що в містах, особливо припортових населення не відчуває такого дефіциту продовольства як у посушливих сільських районах. За даними ЕКА ООН, близько 40 % дітей у країнах регіону у віці до п'яти років систематично недоїдає (в Нігері – 50 %, в Малі і Нігерії – 38 %, в Буркіна-Фасо – 35 %.). Калорійність харчування в регіоні становить в середньому 2100 ккал на день при нормі 2385 ккал. Особливо тяжке становище в таких країнах як Сьєрра-Леоне, Ліберія та Нігер [5].

Така складна ситуація в країнах Західної Африки, з одного боку спричинена політичними та етнічними конфліктами та протистояннями, а, з другого боку, прорахунками національних урядів в сільськогосподарській політиці, підтримка протягом довгого періоду часу програм "імпортостримуючої індустріалізації", засиллям монокультури в сільському господарстві, залежністю від цін на сільськогосподарську продукцію (какао-боби, арахіс тощо) на зовнішньому ринку.

Крім того, країни регіону не мають достатньо вигідних земельно-кліматичних ресурсів для успішної боротьби з продовольчою кризою. На більшості земель (сахельська зона) землеробство не завжди можливе без зрошення навіть не в посушливі роки. Наприклад землеробство Малі, Мавританії та Нігеру повністю залежить від нестійкого режиму випадання опадів. Тут зосереджені переважно напівкочове скотарство, вирощування невибагливих зернових. Лише у найбільш зволоженій гвінейській зоні кліматичні умови майже повсюдно сприятливі для вирощування продовольчих культур, проте тут більшість земель зайнята під плантаціями експортних культур (наприклад, бавовни у Беніні, Буркіна-Фасо, какао – Гани і Кот- д'Івуару) [2]. В поєднанні з екстенсивними методами та низькою інтенсифікацією ведення господарської діяльності все це і спричинило загострення продовольчої кризи в країнах Західної Африки.

Виходячи із складності ситуації, вирішення проблеми продовольчої безпеки може стати можливим лише завдяки виконанню урядами країн Західної Африки таких дій, як:

— підтримка фермерського сімейного господарства на селі;

— розвиток аграрного сектору різних регіонів країни через широке залучення іноземних інвестицій, ефективне управління регіональним розвитком, державні дотації в розвиток відсталих сільськогосподарських регіонів;

— організація кращого управління внутрішніми, локальними, субрегіональними та регіональними ринками продовольчих товарів, налагодження тісніших зв'язків (бартерного обміну чи купівлі-продажу) між виробником і споживачем, виключаючи при цьому численних посередників, що б дало змогу здешевити продовольчі товари;

— створення регіональних фондів для розвитку місцевого сільськогосподарського виробництва та налагодження ринків збуту продукції;

— допомога держави виробникам у подоланні наслідків стихійних лих, в тому числі страхування виробників сільськогосподарської продукції;

— вирішення проблем землекористування і сільськогосподарської діяльності з врахуванням національних особливостей кожної країни;

— встановлення таких норм сільськогосподарської політики, які б відповідали інтересам продовольчого суверенітету держави.

Отже, в країнах Західної Африки проблема продовольчої безпеки проявляються дуже гостро. Її основними причинами є як складна внутрішньополітична ситуація, так і неефективне управління сільським господарством, складні природні умови для розвитку продовольчих галузей, екстенсивні методи ведення господарства, залежність від імпорту продовольчих товарів та зовнішніх ринків. Розв'язання цієї складної пробеми може стати можливим лише завдяки скоординованій діяльності урядів західноафриканських країн, що повинна проявлятися в підтримці селянських фермерських господарств, національного виробника, створенні регіональних сільськогосподарських інвестиційних фондів, страхуванні виробників продовольчої продукції.

Література.

1. Гойа Силва Милена Карла. – Перспективы решения продовольственной проблемы в развивающихся странах в условиях глобализации мировой экономики (На примере ЭКОВАС): дис. канд. экон. наук/ Москва., 2004. –191 с.

2. Мамаду Гойта Продовольственный суверенитет Африки: альтернатива для населения / Гойта Мамаду [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://212.113.124.22/ru/analysis/view/49478/
3. Продовольственная безопасность стран мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www.nazdor.ru/topics/environment/ecology/current/284119/.
4. Світова та національна продовольча безпека [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://econ-house.ru/svitova-ekonomika/26/738-svitova-ta-nacionalna-prodovolcha-bezpeka.
5. Supplement on the 11th Annual ECOWAS Nutrition Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
www.unscn.org/files/.../SCN.../Supplement_ECOWAS_scnnews38_final.pdf.
6. Why does West Africa face another food crisis? [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.caritas.org/activities/emergencies/WestAfricaFoodCrisis.html.

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНИ

Різак Л.Г., к.е.н., доцент,
Лебеденко О.В., студент,
Малик К.В., студент,
ХНАУ ім. В.В. Докучаєва

Національні ринкові економіки розвиваються не ізольовано, а в тісній взаємодії одна з іншою. Жодна країна у світі не може виробити всю сучасну номенклатуру товарів, забезпечити себе сотнею різних послуг, інвестиційними і трудовими ресурсами, висококваліфікованими фахівцями. Країни задовольняють зростаючі потреби особистого і виробничого характеру за допомогою взаємного обміну і співробітництва у виробництві, вирішенні економічних і інших глобальних проблем, які вимагають об'єднання фінансових, технічних, професійних та інших ресурсів.

Багато відомих учених-економістів присвячують свої праці вивченню проблеми поліпшенню організації і підвищенню ефективності експортних та імпортних операцій. Важливими серед них є наукові розробки В.І. Власова, О.А. Кириченко,

В.С. Сухарського, Г.М. Дроздової, Ю.Г. Козака, Ф.Ф. Бутинця.

Метою даної статті є виявлення основних проблем у розвитку експортно-імпортних операцій сільськогосподарської продукції та пошук шляхів їх вирішення.

Однією з форм здійснення зовнішньоекономічної діяльності є зовнішня торгівля. Вона відіграє величезну роль у підвищенні економічного добробуту держави, поліпшенні рівня життя населення і зміцненні положення держави на світовій арені.

Експортні та імпортні операції, як складові частини зовнішньої торгівлі є найважливішими джерелами в одержанні прибутку держави. Досягнення максимальної ефективності експортних та імпортних операцій, а, отже, максимізація прибутку можлива тільки з використанням знань і досвіду, накопичених протягом тривалого часу.

Маючи високий експортний потенціал, Україна використовує його не достатньо ефективно. За обсягами експорту на душу населення, вона значно поступається не лише розвиненим країнам, але і більшості країн Центральної та Східної Європи. Протягом 90-х років відбулася значна географічна переорієнтація зовнішньої торгівлі України – з країн колишнього СРСР на інші регіони, що є загалом позитивним чинником. Скорочення експорту в країни СНД не вдалося компенсувати нарощуванням експорту на нові ринки. Стан експортно-імпортних операцій проаналізуємо в табл. 1.

Таблиця 1

Географічна структура
експортно-імпортних операцій України, млн. дол. США

	Експорт			Імпорт		
	2000	2005	2008	2000	2005	2008
Країни СНД	4497,5	10730,6	23809,4	8039,9	17029,3	33569,4
Європа	4680,2	10881,4	19732,8	4311,5	12666,4	30477,0
Азія	3437,9	8377,4	15231,0	832,0	4644,5	15306,2
Африка	731,5	2393,9	3902,4	136,4	426,2	1559,1
Америка	1217,5	1831,2	4144,0	581,4	1265,5	4190,6
Австралія і Океанія	7,0	13,7	64,0	54,7	103,9	431,7
Усього	14572,5	34228,4	66954,4	13956,0	36136,3	85535,3

Обсяги експорту зовнішньої торгівлі України за товарами за 2008 р. становили 66954,4 млн. дол. США, імпорту – 85535,3 млн. дол. США, і порівняно з 2000 р. збільшили у 4,6 рази та в 6,1 рази відповідно. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 18580,9 млн. дол. США (у 2000 р. – позитивне сальдо 616,5 млн. дол. США). Коефіцієнт покриття експорту імпортом склав 0,78 (у 2000 р. – 1,04).

Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами 203 країн світу. Найбільші обсяги експортних поставок здійснювалось у країни СНД (а саме в Російську Федерацію, Білорусь та Казахстан), Європи та Азії (Італія, Німеччина, Польща та Туреччина). Найбільші імпортні надходження здійснювались з країн СНД, Європи, Азії (найбільший імпорт з Китаю – 5601,5 млн. дол. США у 2008 р.).

Комплекс негативних чинників розвитку зовнішньої торгівлі України обумовлений, передусім, низьким темпом економічних перетворень в Україні, що позначилося на потенціалі участі країни в міжнародному поділі праці. В результаті Україна закріплюється на міжнародних ринках переважно як постачальник сировини, напівфабрикатів і продукції з незначною доданою вартістю. Головні експортно-орієнтовані галузі залишаються надзвичайно енергоємними, що робить їх критично залежними від імпортованих енергоносіїв та обмежує можливості нарощування експорту за рахунок девальвації національної валюти.

Товарна структура експорту України є вкрай несприятливою (табл. 2). Вона свідчить про нездатність держави подолати структурні диспропорції економіки. Домінуючими експортними позиціями залишаються галузі промисловості, ігноруючи високий експортний потенціал АПК.

Домінуюче місце в структурі зовнішньої торгівлі України займає промисловість, яка склала в експорті – 83,5 % та в імпорті – 91,6 %. Продукція агропромислового комплексу займає набагато меншу частку в загальному обсязі, що свідчить про негативні тенденції у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності (а саме експорт – 16,2 %, імпорт – 7,5 %). Найбільшу частку в структурі експорту займає продукції рослинного походження (зернові злаки, насіння олійних культур) та олія, жири рослинного і тваринного походження – 8,3 % та 2,9 % відповідно. Основними видами продукції імпорту виступають живі тварини, продукти тваринного походження та продукція рослинного походження – 2,0 % та 1,7 % відповідно.

Таблиця 2

Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2008 р., млн. дол. США

	Експорт		Імпорт	
	усього	%	усього	%
Сільське господарство, з них:	10824,7	16,2	6456,6	7,5
живі тварини, продукти тваринного походження	783,4	1,2	1702,0	2,0
продукти рослинного походження	5577,4	8,3	1462,5	1,7
жири та олії тваринного або рослинного походження	1945,7	2,9	612,9	0,7
готові харчові продукти	2518,2	3,8	2679,2	3,1
Промисловість	55829,6	83,5	78524,2	91,6
Усього	66954,4	100,0	85535,3	100,0

Традиційно Україна експортує дві культури – пшеницю та ячмінь. Головні напрями експорту українського зерна пролягають до Європи (Іспанія, Італія) та Північної Африки (Марокко, Алжир), що зумовлено географічною близькістю і знанням умов торгівлі з країнами цих регіонів. Доволі успішно розвивається реалізація в напрямі Ізраїлю та Південної Кореї.

Реалізація значного експортного потенціалу АПК буде залежати від ефективності здійснюваних нині економічних перетворень на селі. Внаслідок неефективного державного регулювання відносин в сфері АПК, Україна зазнає відчутних втрат на світових ринках. Вона вже втратила позицію європейського лідера з виробництва бурякового цукру, а також ринки його збуту в країнах СНД, втрачає зовнішні ринки збуту і перетворюється на імпортера зерна, втрачає ринки збуту насіння соняшнику.

Несприятливі тенденції у зовнішній торгівлі агропродовольчою продукцією в Україні, зокрема, посилення сировинної частки в структурі експорту, ввезення продовольчих товарів, які в достатній кількості можуть вироблятися в країні, застосування до українських товарів різноманітних обмежень, вказують на необхідність інтенсифікації зовнішньоторговельної діяльності АПК на базі пожвавлення ефективності використання його експортного потенціалу.

Особливістю вітчизняної тенденції зростання обсягу експорту

зернових культур є обмеженість у сільгосптоваровиробника альтернативних каналів реалізації, відсутність державної структури, яка визначала б цивілізовані правила поведінку на внутрішньому ринку зерна України зумовлює невідповідність внутрішніх та експортних цін на зерно. Як наслідок, внутрішні ціни на зерно мають тенденцію до зростання, провокуючи підвищення на 70 – 100 % вартості хліба та хлібопродуктів. Таким чином, скоротиться виробництво товарів, таких як цукор, молочні продукти, картопля, плоди та овочі, що призведе до зменшення бюджетних надходжень, втрати робочих місць, зростання соціальної напруги.

Найбільш ефективним засобом щодо стимулювання зовнішньої торгівлі України є фінансове сприяння держави вітчизняним експортерам із залученням коштів державного бюджету, яке передбачає використання механізмів кредитування експорту, надання державних гарантій. Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції великого значення набуває організація в країні ефективної системи сертифікації експортної продукції.

Аналіз ситуації, що склалася в Україні за часи її існування як окремої держави показує, що на сьогоднішній день в зовнішній торгівлі України залишається ще багато невирішених проблемних питань, які потребують детального розгляду. Для удосконалення експортного потенціалу України необхідні щорічні бюджетні асигнування, об'єми яких доцільно визначати з урахуванням сучасного стану української економіки і сформованої структури українського експорту.

Література.

1. Данилишин Б. Політика захисту власного виробника зважена і цілеспрямована // Уряд. кур'єр. – 2009. – №78. – С. 2. ,

2. Кваша К.С. Зовнішньоторговельний обіг с.-г. продукції між Україною та ЄС// Вісн. аграр. науки. – 2009. – №5. – С. 78-80.

3. Климик Г.В. Проблеми становлення стратегії управління експортно-імпортним потенціалом України // Економ. та менедж.: Вісн. СНАУ. – 2009. – Вип. 5. – С. 50-54.

4. Кудлай В.Г. Особливості експортно-імпортної діяльності у зовнішньоекономічній діяльності підприємств України// Економіка, фінанси, право. – 2006. – №3. – С. 3-10.

5. Статистичний щорічник України за 2008 рік. – К.: Консультант, 2009. – 750 с.

ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В РАМКАХ ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

РІЗАК Л.Г., К.Е.Н, ДОЦЕНТ,
ДАЦЕНКО І.М., СТУДЕНТ,
ЯКОВЕНКО О.І., СТУДЕНТ,
ХНАУ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

Проблема забезпечення продовольчої безпеки населення стала предметом активного розгляду світовим співтовариством у зв'язку із соціально-економічними процесами в країнах, що розвиваються, з середини 70-х рр. XX ст. Загострилося глобальне протиріччя, коли перевиробництво продовольства в розвинутих країнах супроводжувалося масовим голодом і недоїданням населення в ряді країн третього світу, яке наочно продемонструвало, що найчастіше хронічна продовольча нестабільність пов'язана не стільки з теорією зниження родючості Мальтуса або нерозвиненістю аграрного сектору, скільки з рівнем економічного розвитку і бідністю переважної частини населення окремих держав, що робить для нього недоступним продовольство за цінами ринку. Тому, проблема забезпечення продовольчої безпеки населення стала предметом пильної уваги з боку світового співтовариства.

Питаннями вирішення продовольчої безпеки, а також регіональної політики і ефективності продовольчого сектору займалась потужна когорта вчених-аграрників, які внесли посильний вклад у розробку теоретико-методичних основ та прикладних аспектів цієї проблеми, серед яких можна виділити П.П.Борщевського, О.Д.Гудзинського, О.І.Гойчук, Б.М.Данилишина, М.І.Долішнього, С.І.Дорогунцова, Р.А.Івануха, А.С.Лисецького, І.І.Лукінова, М.М.Паламарчука, М.Д.Пістуна, Д.К.Прейгера, П.Т.Саблука, М.Й.Хорунжого, О.М.Шпичака, Л.Г.Чернюк, М.Г.Чумаченко, В.В.Юрчишина та інших. На думку науковців, продовольчу безпеку слід розглядати через призму наступних складових. По-перше, забезпечення продовольчої безпеки тієї чи іншої країни, а також її регіонів пов'язано з гарантованим стійким і достатнім рівнем виробництва продовольства, що у повному обсязі забезпечує запити її населення. По-друге, продовольча безпека може бути досягнута тільки тоді, коли гарантовані фізичні й економічні умови населенню при доступі до продовольства. По-третє, з метою досягнення продовольчої

безпеки продукція сільськогосподарського виробництва повинна стабільно й у достатній кількості поставлятися як на регіональні, так і світові ринки. І останнім елементом продовольчої безпеки є забезпечення населення доброякісним продовольством, що не наносить шкоди його здоров'ю [7].

Зауважимо, що продовольча безпека є дуже важливою економічною категорією, оскільки вона пов'язана не тільки з системою організації виробництва і постачання продуктів харчування, а й економічною безпекою країни в цілому [5].

Проблеми продовольчої безпеки потрапили в поле зору представників вітчизняної економічної науки порівняно недавно. Чинником виникнення і постійного посилення уваги до цих проблем є трансформаційна криза української економіки, яка охопила всі сфери і стала суттєвою перешкодою на шляху забезпечення сталого розвитку економіки і суспільства.

Постановою Уряду від 5 грудня 2007 р. № 1379 було затверджено методику визначення основних індикаторів продовольчої безпеки. Встановлено 7 основних індикаторів, що характеризують продовольчу безпеку держави. Вони розраховуються за визначеними основними групами харчових продуктів, можливостями аграрного сектору економіки, існуючими соціальними стандартами та національними традиціями харчування.

Зокрема, йдеться про достатність запасів зерна у державних ресурсах, економічну доступність продуктів, розподіл вартості харчування за соціальними групами, динаміку ємності внутрішнього ринку окремих продуктів.

За даними Мінекономіки, запас зерна в держрезерві, відповідно до норм ООН, має перевищувати 17% річного споживання хлібопродуктів (у зерновому еквіваленті). Рівень витрат населення на продукти харчування не повинен перевищувати 60% їхніх доходів. Обсяг імпорту основних продуктів харчування - хлібопродукти, картопля, овочі, фрукти, цукор, олія, м'ясо-молочні продукти, риба і яйця - не більше 30% від їхнього виробництва усередині країни [4].

У 2008 році, за даними Держкомстату, домогосподарства витратили на продукти харчування 53,0 % доходу, на алкогольні напої –1,4 %, тобто не перейшли граничних норм. Індикатор забезпечення зерновими продовольчими ресурсами за підсумками 2008 р. становив близько 37%, однак у науковців ці показники не викликають оптимізму, адже потенціал земель України є набагато більшим, ніж вона використовує. В України практично нульовий імпорт яєць і хліба,

проте частка імпорту м'яса вже склала 48 %, імпорт риби та рибопродуктів, плодово-ягідної продукції, олії рослинної всіх видів у річному обсязі споживанні населення становив відповідно 71,1; 64,0 та 56,5 відсотка, що на порядок перевищує норму [3].

Мета роботи: визначити проблеми продовольчої безпеки для економіки України та шляхи їх подолання в умовах інтеграції в світове господарство.

Дослідження показали, що економічна ситуація в АПК України погіршилася в результаті входження України до СОТ. За вимогами цієї організації обсяг державної підтримки сільського господарства і рівень митно-тарифного захисту для України значно нижче, ніж у Європейських країнах, що ставить під сумнів справедливість існуючого світового сільськогосподарського порядку [5].

Проблема полягає також в тому, що багато вітчизняних продовольчих товарів виробляють із імпортної сировини. Часто приховуються справжні обсяги імпорту, не враховується „сірий" імпорт, тому складно визначити об'єктивну ситуацію з небезпекою виникнення кризи. За 2009 рік частка імпортних продуктів харчування небезпечно зросла. Вступ України в СОТ збільшив частку продуктового імпорту.

Руйнування вітчизняного сільського господарства в результаті збільшення імпорту можна визначити як одну із перших проблем продовольчої безпеки [2].

Друга проблема продовольчої безпеки полягає в тому, що продовольча продукція, яка завозиться в Україну, в більшості випадків є дешевою і неякісною. Але ми маємо право вимагати від держави, щоб продовольчі товари були смачними, корисними і доступними. Вітчизняне продовольство також іноді не відповідає вимогам безпеки якості, але основна доля порушень припадає на імпортні продовольчі товари.

Третя проблема – глобалізація світової економіки. Залежність від імпортної продукції робить країну уразливою для конкурентів. Глобальна конкуренція проявляється у безперервному захисті своїх національних інтересів, часто за рахунок нападу на конкурентів з інших країн. Прикладом є інфляційні процеси в Україні [1].

Четверта проблема продовольчої безпеки України в умовах розвитку сучасної економіки: нестабільність цін на продовольчі товари, продовольчих катаклізмів, які викликають неврожаї, значній питомій вазі імпортних товарів у внутрішньому споживанні, негарантованій якості продукції, що має першочергове значення [6].

Також виходячи з досвіду розвинутих індустріальних країн, національне законодавство покликане регламентувати механізм державного регулювання агропромислового комплексу, який забезпечує програмно-цільове та індикативне планування, регулювання паритетів цін, боротьбу зі спекуляцією в АПК, здійснення податкової, фінансової і соціальної політики, бюджетне фінансування та регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, але в Україні питання про продовольчу безпеку розглядається тільки в законі «Про основи національної безпеки», який не відповідає реаліям сьогодення та не виділяє продовольчу безпеку в окрему сферу. Проте в Україні проект закону "Про продовольчу безпеку України" розроблявся двічі у 2004 та 2005 р. причому перший варіант проекту виносився Міністерством аграрної політики України на загальне обговорення, а другий, розроблений на виконання відповідного доручення Кабінету Міністрів України, був розглянутий та взятий за основу Верховною Радою України, проте жоден із зазначених законопроектів до цього часу так не прийнято [6].

Якщо ретельно проаналізувати перелічені проблеми, то зрозуміло, що забезпеченню продовольчої безпеки України сприятиме здійснення таких заходів:

— розробка та прийняття концепції продовольчої безпеки України та закону " Про продовольчу безпеку України ";

— державна підтримка вітчизняного агропромислового виробництва, бо у населення не вистачає стимулів займатися сільським господарством, через нерентабельність цілих галузей. Виконання цього заходу зменшить залежність України від імпортної сировини;

— створення механізму продовольчого забезпечення найбільш вразливих верств населення і особливо багатодітних сімей;

— передбачення механізму продовольчого забезпечення населення шляхом формування державного продовольчого фонду та запасів для регулювання продовольчого ринку в разі виникнення надзвичайних ситуації.

Таким чином, аналіз основних індикаторів свідчить про незадовільний рівень продовольчої безпеки України. Тому необхідно зробити ряд заходів для покращення даної ситуації, що сприятиме підтриманню на достатньому рівні продовольчої безпеки та становленню і зміцненню Української держави в умовах інтеграції в світове господарство.

Література.

1. Концевич В. Продовольча безпека України під загрозою // Львівська газета № 118 (426). – 15.08.08 р. // http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2008/08/15

2. Лукінов І.І., Саблук П.Т. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 62–81.

3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // http://www.ukrstat.gov.ua/

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1396 «Деякі питання продовольчої безпеки» // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1379-2007-%EF

5. Резнікова О.С. Удосконалення механізму забезпечення продовольчої безпеки в Україні// Економіка АПК.- 2010.- №5.- С. 35-39.

6. Саблук П.Т. Продовольча безпека України// Економіка АПК.- 2009.- №10.-С. 3-7.

7. Суперсон В.І. Продовольча безпека України та деякі аспекти її формування в сучасних умовах// Економіка АПК.-2008.-№12.- С. 13-18.

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

СІДНЄВА Ж.К., К.Е.Н.,
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Якість навколишнього середовища є безперечною характеристикою якості життя людей у всіх країнах світу. Важливість цього питання обумовлена тими процесами, які відбуваються зараз у світовій економіці: процесами глобалізації та євроінтеграції, жорсткою конкуренцією на національних і зовнішніх ринках, врахуванням якості навколишнього природного середовища у системах управління якістю, системах екологічного управління, інтегрованих системах управління тощо.

Екстенсивний тип розвитку економіки України обумовив нераціональне природокористування. Період становлення України як незалежної держави серйозно ускладнився екологічною кризою в нашій країні, тобто критичним станом взаємовідносин суспільства з природою. Без вирішення питань зменшення антропогенного тиску на навколишнє середовище та адаптації до цих змін перехід до сталого розвитку стає проблематичним. Техногенний тиск на території України у шість-сім разів перевищує рівень розвинених європейських держав. Екологічна складова економічної безпеки перетворюється на

один з домінуючих чинників внутрішньої та зовнішньої політики держави. При цьому потрібно зважувати, що екологічні проблеми України частково обумовлюють екологічний стан всієї Європи.

Світові тенденції щодо стану природного навколишнього середовища притаманні і Україні. Надмірна концентрація промислових підприємств та автотранспорту на території країни призвели до великого антропогенного навантаження на довкілля. Дві третини забруднювальних речовин, що потрапили у повітря припало на стаціонарні джерела забруднення промислових підприємств. Сьогодні шкідливі викиди у повітряний басейн країни здійснюють майже 11 тис. промислових підприємств України. У 2008 р. від них в атмосферу надійшло 4,5 млн. т шкідливих речовин, що на 6 % менше ніж у 2007 р. та майже у 2 рази менше порівняно з 1990 роком. Однак це відбулося не за рахунок технічного переоснащення виробництва, а за рахунок скорочення його обсягів, що в свою чергу було зумовлено спадом економіки.

Вуглекислий газ (CO2), метан (CH4), закис азоту (N2O) та озон (O3) відносяться до парникових газів прямої дії, оскільки вони безпосередньо викликають парниковий ефект. Хоча ці гази постійно виробляються в атмосфері природним чином, збільшення їх концентрації є наслідком виробничої діяльності та негативно впливають на атмосферний баланс.

Від роботи двигунів пересувних джерел забруднення у 2008 р. в повітря надійшло 2,7 млн. т шкідливих речовин, переважна частина з яких – це викиди автомобільного (90,1 %), залізничного (2,5 %), водного (0,6 %), авіаційного (0,5%) транспорту та виробничої техніки (6,3 %). У розрахунку на квадратний кілометр території України підприємствами було викинуто 7,5 т шкідливих речовин (у 2007 р. – 8,0 т), а на душу населення – 98,0 (у 2007 р. – 103,3 кг).

В окремих регіонах надходження шкідливих речовин в атмосферу значно перевищили відповідні середні значення по країні. Зокрема, у Донецькій області обсяги викидів у розрахунку на квадратний кілометр були більшими у 7,7 рази, а на душу населення – у 3,5 рази, Дніпропетровській – відповідно у 4,0 та 2,9, Луганській – у 2,8 та 2,5, Івано-Франківській – у 2,3 та 1,8. У м. Києві щільність викидів на 1 км2 території перевищила середній показник по країні в 4 рази і становила 32,3 тонни.

До ключових секторів економіки, які впливають на викиди та поглинання парникових газів в Україні відносяться:

I. Паливно-енергетичний комплекс та його підсектори (електроенергетика та теплопостачання, вугільна промисловість,

нафтогазовий комплекс, нафтопереробна промисловість).

II. Промисловість та її головні підсектори (гірничо-металургійний комплекс, хімічна промисловість, машинобудування та металообробка, промисловість будівельних матеріалів, харчова промисловість, інші галузі промисловості).

III. Будівельний комплекс.

IV. гропромисловий комплекс.

V. Житловий комплекс та комунально-побутове господарство.

VI. Транспорт.

VII. Інші галузі економіки

У галузевому розрізі до найбільш суттєвих джерел забруднення атмосфери шкідливими викидами відносяться галузі паливно-енергетичного комплексу, металургійна, хімічна та нафтопереробна промисловість, промисловість будівельних матеріалів та автотранспорт. В Україні автотранспорт характеризується низькою ефективністю двигунів, витрата палива в яких у 1,4-1,5 рази перевищують світові норми. Таким чином, викид парникових газів на 1 км пробігу в країні значно вищий. Значні обсяги викидів мають і галузі агропромислового комплексу, в якому потенційними джерелами викидів парникових газів є спалювання органічного палива, тваринництво, вирощування рису, застосування мінеральних добрив та діяльність підприємств харчової промисловості.

Виключно важливе значення для вирішення проблеми пом'якшення антропогенного впливу на зміну клімату має впровадження Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату.

Кіотський протокол до Рамкової Конвенції ООН – міжнародна угода, яка передбачає стабілізацію викидів вуглекислого газу в атмосферу на рівні 1990 р., а потім поступове їх зменшення для запобігання зміни клімату нашої планети. Відповідно до протоколу для кожної країни встановлюється максимально допустима межа викидів. Всі розвинені країни та країни з перехідною економікою, які ратифікували цей документ, беруть на себе зобов'язання обмежити та зменшити викиди парникових газів у 2008-2012 роках.

На кінець 2009 року Протокол був ратифікований 181 країною світу, які є сукупно відповідальними за більш ніж 61,0 % загальносвітових обсягів викидів. У грудні 2009 року у м. Копенгагені (Данія) відбулася чергова міжнародна конференція щодо зміни клімату. Представники 185 країн із 193 підписали угоду, в якій передбачається утримання глобального потепління в межах 2 градусів за Цельсієм до кінця XXI століття. Цього планується досягти за

допомогою переходу до нових екологічно безпечних технологій, відновлювальних джерел енергії, а також через існуючі ринкові механізми скорочення викидів, що передбачені Кіотським протоколом.

Україна підписала Рамкову Конвенцію ООН з питань зміни клімату у червні 1992 року, Верховна Рада України ратифікувала її 29 жовтня 1996 року. Згідно з міжнародними вимогами Україна стала Стороною Кіотського протоколу. У базовому 1990 році Україна займала п'яте місце серед країн, за кількістю викидів парникових газів. У 1998 році завдяки зменшенню викидів Україна перемістилася на 10 місце, її передували Сполучені Штати Америки, Росія, Японія, Німеччина, Канада, Великобританія, Франція, Італія та Австралія. Реальні викиди України в атмосферу в 2008 р. становили 50 % обсягу 1990 року. Але навіть з таким зниженням, за викидами парникових газів Україна входить до двадцятки найбільших забруднювачів у світі, несучи певну відповідальність за негативні наслідки від зміни клімату.

Кожна країна отримала межі викидів в атмосферу шкідливих газів.

Для України дозволений рівень викидів парникових газів на 2008-2012рр. – 100 % від рівня 1990 р. (для країн ЄС в цілому – 92 %, Японії – 94 %, Росії – 100 %). Країни, що розвиваються, включаючи Китай та Індію, обов'язків на себе не брали. Важливо підкреслити, що зараз мова йде тільки про 2008-2012 рр., а з 2013 р. буде діяти нова угода.

Кіотський протокол - перший міжнародний документ, що використовує ринкові механізми для вирішення глобальних екологічних проблем, так звані механізми гнучкості. Основними інструментами, передбаченими Кіотським протоколом є:

— міжнародна торгівля квотами, згідно з якою держава або окремі господарюючі суб'єкти на його території можуть продавати або купувати квоти на викиди парникових газів на національному, регіональному або міжнародному ринках. Тобто, якщо країна не використовує на 100 % дозвіл на викиди парникових газів (квоту), то вона може продати її іншій країні. В реальності, країни що мають квоти (Росія, Україна, Білорусія, Польща, Румунія) досягли їх не за рахунок цілеспрямованої політики урядів, а за рахунок спаду та реструктуризації економіки після 1990 року. Екологічні організації виступають проти продажу таких квот, тому що на глобальному рівні це не призводить до додаткового зниження викидів парникових газів. Поки що Україна має резерв за квотами на викиди, але з підйомом економіки він швидко закінчиться;

— механізми чистого розвитку – проекти із зниження викидів парникових газів, які виконуються на території однієї із країн, що розвивається;

— проекти спільного впровадження - проекти із зниження викидів парникових газів, що виконуються на території однієї з країн повністю або частково за рахунок інвестицій другої країни.

Такі проекти є економічно вигідними обом країнам: підприємства, що приймають проекти отримують часткове фінансування за рахунок продажу знижень викидів, а країни (підприємства), що купують мають економічну вигоду, бо для досягнення аналогічного зменшення викидів підприємству потрібно було би докласти більших фінансових затрат.

Для забезпечення активізації виконання всіх умов, необхідних для повноцінної і ефективної| участі у гнучких механізмах Кабінетом Міністрів України розроблено Національний план заходів щодо реалізації Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН. Цей план|становищ| передбачає: створення|створіння| національної системи інвентаризації викидів і поглинання парникових| газів; створення|створіння| системи обліку|урахування| викидів і поглинання (реєстру) парникових газів; формування інфраструктури проектів спільного|сумісного| здійснення; розробку національної системи торгівлі викидами парникових газів; регулярну підготовку національних повідомлень|сполучень|; розробку національного і регіональних планів пом'якшення наслідків зміни| клімату; створення|створіння| бази даних екологічно безпечних технологій.

Впровадження політики зниження викидів парникових газів є головним завданням України за Рамковою Конвенцією ООН. Зволікання з розробкою та реалізацією Національної та регіональних планів запобігання зміни клімату підвищує ризик негативних впливів на українську економіку внаслідок зміни клімату.

Згідно з вимогами Кіотського протоколу Україна здійснила інвентаризацію викидів і поглинання парникових газів, створила національний реєстр викидів і поглинання парникових газів, щорічно подає в Секретаріат Конвенції кадастри парникових газів. Міжнародне тестування (2007 р.) засвідчило, що Україна може стати потенційним продавцем квот на викиди парникових газів, це дасть можливість залучати фінансові ресурси і сприяти впровадженню сучасних енергозберігаючих технологій, передусім в ті галузі, які є головними джерелами викидів парникових газів. Оскільки Україна є одним із самих великих постачальників вуглецевих одиниць на ринок, то теоретично вона може продавати значну їх кількість, але перепоною є

необхідність направляти кошти, що отримуються від продажу на фінансування заходів щодо скорочення викидів. Провідні країни Євросоюзу, Японія і Канада виявляють зацікавленість щодо придбання українських квот. Україна змогла укласти тільки одну угоду щодо продажу квот на викиди парникових газів. Реалізувала свої умовні викиди в рамках Кіотського протоколу шахта ім. Засядько японській компанії, яка зараз приймає участь в модернізації виробництва на шахті.

У рамках Європейського Союзу діє своя програма торгівлі викидами, яка є значною міжнародною системою торгівлі викидами парникових газів. Програма поширена на 25 країн Євросоюзу, більш як на 11500 джерел забруднення в індустріально розвинутих секторів виробництва. Високорозвинена Німеччина покупцем на ринку квот не буде. У країні давно і ефективно проводяться масштабні природоохоронні заходи. В той же час покупцями українських квот на викиди парникових газів можуть бути Іспанія, Італія, Люксембург, Бельгія, Австрія, у яких дефіцит квот. США поки що не ратифікували Кіотський протокол. Нині у них діє механізм так званих добровільних скорочень, а також реалізуються регіональні програми торгівлі квотами.

Національним планом заходів передбачена участь України в спільних проектах. Україна приймає участь у виконанні спільних програм з багатьма країнами, що приєдналися до Рамкової Конвенції ООН, серед яких Канада, Нідерланди, Сполучені Штати Америки, Фінляндія та Швейцарія. Проекти спільного впровадження – це проекти із зниження викидів парникових газів, що виконуються на території України повністю або частково за рахунок інвестицій другої країни. Ці проекти окрім створення додаткового екологічного ефекту у виді скорочення викидів дозволяють залучати зовнішні фінансові ресурси в Україну. Особливе значення для країни мають механізми спільного впровадження для реалізації проектів з енергоефективності. Слід підкреслити, що потенціал проектів спільного впровадження є додатковим до тих заходів, які Україна самостійно здійснює в межах реалізації Комплексної державної програми з енергозбереження. На практиці запровадження норм і правил гнучких механізмів ускладнюється внаслідок принципових відмінностей у позиціях різних країн.

Орієнтовно рівень цього тиску в Україні за питомими параметрами перевищує показники розвинутих країн у декілька разів. А це створює загрозу екологічній безпеці в масштабах усієї держави. Тому необхідно класифікувати за єдиною ознакою екологічної

безпеки діяльність усіх промислових підприємств, ідентифікувати екологічно найнебезпечніші, визначити серед них пріоритетні для застосування першочергових заходів щодо зменшення їхнього шкідливого впливу на довкілля, прискорити розроблення і впровадження визнаної в усьому світі системи екологічного управління.

СУЧАСНІ БІОЕКОЛОГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Шкабара Т.Л., к.б.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
Лопатинська А.Ю., аспірант,
Інститут економіки і прогнозування НАН України

Проблема забезпечення населення України продуктами харчування в необхідному кількісному та якісному вимірі є нагальною й потребує аналітичних підходів до прогнозованого забезпечення та практичного вирішення. Дієвими механізмами реалізації національної продовольчої безпеки повинні бути економічні, соціальні, екологічні та інші напрями, їх обґрунтоване поєднання й відповідне коректування в залежності від особливостей конкретного ринкового періоду.

Необхідність розробки стратегії національної продовольчої безпеки розглядається вітчизняними науковцями в різних ракурсах: проведення політики продовольчої незалежності країни [1]; внутрішнього виробництва й створення належних запасів продовольства [2]; теоретико-методологічних засад регіональної політики, зокрема планування розвитку регіонів [3], інноваційного розвитку агропродовольчої сфери [4] тощо.

Особливе місце в формуванні продовольчої безпеки на рівні країни належить біологічним та екологічним складовим. Сьогодні важливо певною мірою модифікувати "класичне" вирішення проблеми харчування населення з позицій кількісних пріоритетів в аспект гарантування споживачам якісних та безпечних продовольчих товарів, що є основою раціонального та здорового харчування людини (рис. 1). Це послугувало метою наукового дослідження й визначило авторський підхід до підвищення дієвості долання продовольчих загроз в Україні.

Гарантування продовольчої безпеки є однією із важливих

функцій держави, певним індикатором соціальної турботи та економічної доцільності агропромислового виробництва. Кількісні виміри продовольчої безпеки можна відобразити в формі належного забезпечення населення продуктами харчування у відповідності до встановлених медико-біологічних норм, що дозволяє гарантувати енергетичну та пластичну цінність харчового раціону. Говориться про систему раціонального харчування, яка передбачає фізіологічну компенсацію пластичних та енергетичних витрат організму людини належно побудованим добовим харчовим раціоном. Певні речовини їжі є незамінними з біологічної точки зору, оскільки не можуть синтезуватися або метаболічно перетворюватись з інших речовин в організмі. Серед таких ессенціальних речовин – незамінні амінокислоти білків, вітаміни, поліненасичені жирні кислоти та деякі інші. Відповідно, слід акцентувати увагу на удосконаленні харчового раціону за рахунок зазначених речовин, підвищенні забезпеченості та доступності для населення України молочної, м'ясної, рибної продукції, свіжих фруктів та овочів та деяких інших біологічно цінних продуктів.

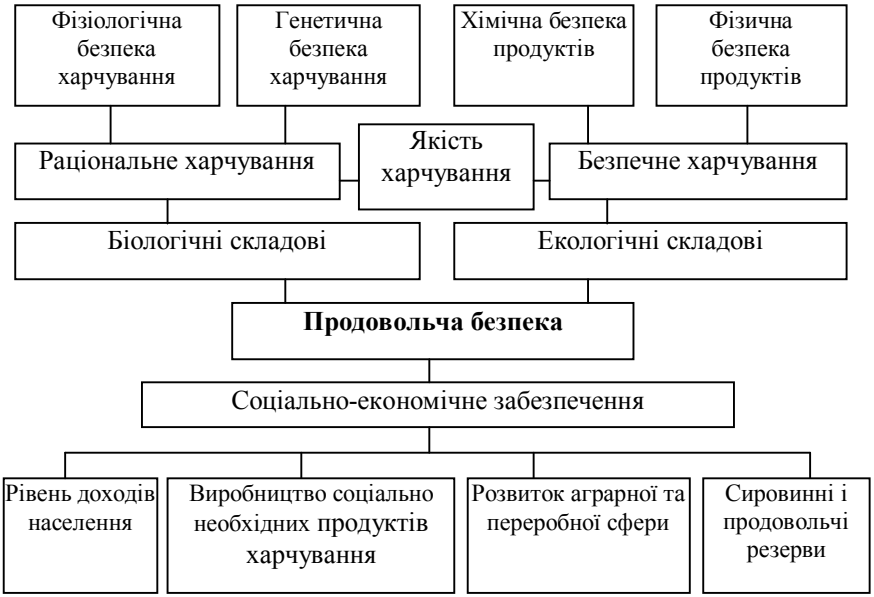

Рис. 1. Біоекологічні напрями в системі продовольчої безпеки

Якісне виявлення продовольчого забезпечення населення відображає повноцінність харчового раціону з позицій його збалансованості, адекватності, безпечності тощо. У відповідності до теорії збалансованого харчування для нормальної життєдіяльності організму людини і хорошого засвоєння їжі організм людини повинен одержувати поживні речовини в певних оптимальних співвідношеннях. Крім того, раціональне харчування різних груп населення передбачає врахування віку і статі людей, характеру праці, кліматичних умов, функціонального стану організму та ін. Для прикладу, фізіологічно нормальне співвідношення білків, жирів, вуглеводів харчового раціону повинно бути 1:1:4 для молодих чоловіків та жінок, зайнятих розумовою працею, і 1:1,3:5 для тих самих людей, зайнятих важкою фізичною працею.

Важливою складовою харчування людини є дотримання принципу адекватності харчування як елементу фізіологічної безпеки харчування. Адекватність харчування передбачає обов'язковий вміст у раціоні людини харчових волокон – клітковини, пектину, лігніну. Значення харчових волокон виявляється через стимулювання функцій кишково-шлункового тракту, пригнічення розвитку гнильних бактерій, затримку всмоктування холестерину, збалансування вуглеводного та мінерального обміну, як наслідок – зниження ризику значної кількості захворювань.

Необхідним напрямом державної політики слід вважати здорове харчування населення, що має різні вияви, зокрема екологічні. В зв'язку зі складною екологічною ситуацією в Україні, суттєвим впливом хімічних, фізичних забруднювачів на здоров'я людини стало питання про покращання екологічного стану через гармонізацію відносин в системі "людина – довкілля", заохочення вітчизняних підприємств, які працюють в технологічному режимі екологічної чистоти, впровадження сучасних агротехнічних заходів в рослинництві та вирощування біологічно- та екологічно чистої продукції. З іншого боку, є необхідність виробництва особливих продуктів харчування, які володіють здатністю виводи з організму небезпечні контаменти – нітрати, важкі метали, радіонукліди, пестициди тощо. Мова йде про розробку технологій якісно нових продуктів загального та спеціального призначення, які будуть володіти лікувально-профілактичними та лікувальними властивостями. Такі продукти повинні сприяти збереженню й зміцненню здоров'я, попереджати захворювання, пов'язані із неправильним харчуванням і забрудненістю навколишнього середовища.

Виходячи з розглянутого, можна стверджувати про необхідність розширення наукових підходів щодо продовольчого забезпечення населення, нового бачення якості харчування та харчових пріоритетів, підвищення дієвості загальнодержавних заходів економічного та соціального спрямування й відповідне гарантування продовольчої безпеки.

Література.

1. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б. Пасхавер // Економіка України. – №4. – 2006. – С.43-50.

2. Суперсон В.І. Продовольча безпека України та деякі аспекти її формування в сучасних умовах / В.І.Суперсон // Економіка АПК. – №12. – 2008. – С.13-18.

3. Ісаченко Д.А. Практика стратегічного планування розвитку регіонів / Д.А. Ісаченко // Регіональна економіка. – №4. – 2009. – С.24-32.

4. Іртищева І.О. Регіональний інноваційний розвиток агропродовольчої сфери: сучасний стан та завдання управління / І.О. Іртищева // Регіональна економіка. – №4. – 2009. – С.71-79.

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ангелко І.В.,* аспірант,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Як показує досвід багатьох країн, тіньова економіка існує в усьому світі. Проте в різних країнах вона проявляється у різних масштабах та формах, а отже справляє й різний вплив на всі соціально-економічні та політичні процеси, які відбуваються в тій чи в іншій державі.

В Україні, на превеликий жаль, склалася ситуація, коли масштаби розвитку такого економічного явища, як тіньова економіка, а також обсяги продукції та фінансових ресурсів, що обертаються у цьому секторі, досягли розмірів (за різними оцінками, рівень тінізації української економіки сягає 40-60% офіційного ВВП), за яких їх недооцінка, неврахування призводять до великих помилок у визначені

* *Науковий керівник – Кульчицький Б.В., д.е.н., професор*

макроекономічних показників, економічних та фінансових пропорцій, реальних економічних тенденцій, які є основою прийняття відповідних рішень.

Зрозуміло, що за таких умов, тіньова економічна діяльність постає однією з органічних складових вітчизняної економічної системи і, відповідно, у цій якості відіграє певні системні функції. Зокрема, вона частково вирішує низку поточних проблем, які не спроможні вирішити легальні економічні відносини та держава; забезпечує акумуляцію вільних грошових коштів; формує прошарок підприємців; створює умови для самозайнятості і є джерелом доходів широких верств населення; збільшує споживчий попит тощо.

Однак, як показує світовий досвід, наслідки тіньової економічної діяльності неоднозначні. Звичайно, позитивні наслідки важко недооцінити, проте негативні також не можна не врахувати.

Головна загроза, яку створює тіньова економіка, полягає у тому, що її існування порушує природний хід відтворювальних процесів, поглинає потенційні ресурси стратегічного розвитку та веде до різкого зниження ефективності державної політики, утруднення, а подекуди - й неможливості регулювання економіки ринковими методами, із застосуванням інструментів грошово-кредитної й податкової політики.

Функціонування значної за обсягами тіньової економіки викликає також низку інших негативних наслідків. Найбільш вагомими з них є:

— зменшення надходжень до бюджетів усіх рівнів та соціальних фондів, що призводить до ускладнення виконання державою своїх фінансових зобов'язань перед суспільством і посилення нерівномірності податкового тиску; - надмірне розшарування доходів та погіршення соціального клімату в суспільстві; - недієвість та невідповідність дійсності управлінських рішень владних структур реальним процесам, які відбуваються в економіці, через відсутність повноти та об'єктивності інформації про соціально-економічний розвиток країни, що породжує неефективність держаної політики; - скорочення національних інвестиційних ресурсів та їхній відплив за кордон;

— несправедливий та непрозорий розподіл національного доходу в суспільстві, нераціональне розміщення існуючих суспільних ресурсів; - додатковий тиск на підприємства офіційного сектору внаслідок недобросовісної конкуренції з боку тіньового виробництва; - правовий нігілізм.

Особливо небезпечним наслідком тінізації суспільних відносин

можна виділити корупцію, яка проникла на всі рівні державного управління і, у свою чергу, є живильним середовищем та стимулом для подальшого розвитку тіньової економіки. Як відомо, основним інструментом здійснення корупції є хабарництво. Власне воно сьогодні для багатьох українців постало буденним і незлочинним явищем, допустимою нормою роботи державних службовців.

Для подолання негативних наслідків тіньової економіки, значного зниження її рівня, необхідно розробити та реалізувати низку заходів щодо протидії тінізації економічної діяльності. Зокрема, необхідно здійснити заходи щодо детінізації та декриміналізації економіки, запобігання непродуктивного відтоку капіталу, захисту суб'єктів господарювання від рейдерства та детінізації політичного процесу.

Саме детінізації економіки, на нашу думку, є першопріоритетним та принципово важливим напрямом сучасної економічної політики України, який повинен вживатися не лише з метою оздоровлення та зростання вітчизняної економіки, а й для зміцнення держави в контексті її економічної та національної безпеки за умов європейської інтеграції. Даний напрям повинен передбачати низку заходів, спрямованих на викорінення основних причин виникнення та розвитку тіньової економічної діяльності. Разом з тим, ці заходи мають бути комплексними, тобто з необхідністю повинні поєднувати політичні, правові, організаційні та регулятивні заходи, що відповідали б новим реаліям ринкової економіки.

У загальному, до заходів детінізації економічних відносин, в цілому, можна віднести:

— створення сприятливих умов для легалізації зайнятості населення;

— сприяння розвитку банківської системи і забезпечення ефективної діяльності фінансових ринків; - скорочення рівня монополізації виробництва і розвитку конкурентного середовища;

— створення більш привабливих, ніж в інших державах, умов для інвестування й залучення фінансових ресурсів; - прийняття законодавчих актів, що посилюють захист приватної власності, комерційної та банківської таємниці, забезпечують правову захищеність підприємців;

— посилення відповідальності правопорушників;

— реорганізацію системи державного управління з метою збільшення гнучкості та оперативності реагування на швидкі зміни макроекономічної ситуації;

— підвищення ефективності економічних механізмів державного нагляду і контролю за підприємницькою діяльністю, посилення правового захисту майнових прав держави; - підвищення ефективності системи управління корпоративними правами;

— відокремлення влади від бізнесу;

— реформування національної системи бухгалтерської звітності з метою її спрощення й уніфікації;

— здійснення комплексної податкової реформи, що передбачає поширення оподатковуваної бази, з одночасним скороченням розмірів податкових ставок;

— активізацію державного контролю за результатами господарської діяльності;

— розробка відповідного правового забезпечення процесу легалізації доходів тощо.

Реалізація вищезазначених заходів дозволить досягти успіху в боротьбі з тіньовою економікою; сприятиме не лише формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації вітчизняної економіки і суспільства в цілому, а й значному підвищенню конкурентоспроможності економіки та усуненню реальних загроз економічній безпеці держави.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анін В.А.,* аспірант, ДонДУУ

Зовнішньоекономічна безпека держави є складовою економічної безпеки і тому усі можливі напрямки, задачі та методи вдосконалення системи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки, з точки зору стратегій державного управління, мають розглядатися і реалізовуватися в комплексі з заходами по вдосконаленню економічної безпеки країни в цілому. Але згідно з метою даної доповіді, зупинимося на специфічних пропозиціях та рекомендаціях щодо удосконалення системи забезпечення економічної безпеки держави саме в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Система забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави –

* *Науковий керівник – Іванова Т.Л., к.е.н., доцент*

це організована державою діяльність центральних та місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямована на реалізацію цілей і завдань щодо захисту національних інтересів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Для того щоби бути ефективною, ця система повинна мати здатність до: створення ефективних організаційних структур для забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави; максимально точного прогнозування майбутніх змін у зовнішньоекономічному середовищі; виконання системою функцій забезпечення стану безпеки у стані невизначеності (при наявності неповної та суперечливої інформації); своєчасного та адекватного реагування на існуючі зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі держави; забезпечення релевантності, повноти та достовірності інформації про реальні та потенційні загрози у зовнішньоекономічній сфері; поєднання централізації управління системою забезпечення економічної безпеки з певною автономністю її окремих елементів; координації зусиль усіх елементів системи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки для досягнення спільних цілей; постійного самовдосконалення.

Основними елементами системи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави є: організаційна структура органів влади; система принципів; нормативно-правова база; методи оцінки; а також підсистеми науково-методологічного забезпечення, моніторингу, аналізу та прогнозування рівня безпеки. І безумовно, для ефективного функціонування цієї системи, необхідне відповідне ресурсне забезпечення всіх її елементів, а саме: фінансове, інформаційне, кадрове. Виходячи з названих компонентів системи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки, взаємозв'язок між ними можна представити у вигляді наступної схеми (Рис. 1).

Тепер, детально зупинимося на напрямках вдосконалення усіх елементів системи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України.

Організаційна структура органів влади, яка покликана забезпечувати зовнішньоекономічну безпеку, на даний момент прописана в Законі України „Про основи національної безпеки" [1] і більш детально в указі Президента України „Про Стратегію національної безпеки України" [2].

На думку автора, організаційна структура органів влади, яка закладена в зазначених документах, є досить логічною і випливає з безпосередніх функцій цих органів влади. Проблема існує в ефективності налагодження взаємодії між усіма органами законодавчої,

виконавчої і судової влади. Також існує певна проблема в чіткому розумінні усіма суб'єктами державної політики в цій сфері своїх обов'язків, повноважень та відповідальності. Наприклад, після виходу Указу Президента України „Про Стратегію національної безпеки України", Кабінет Міністрів України затвердив Розпорядження „Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії національної безпеки України на 2008 рік", а вже на 2009 та 2010 роки подібних розпоряджень не було. На думку автора, такий документ необхідно затверджувати щорічно. Можна вести дискусію щодо змістовного наповнення даного документу в 2008 році, але сам факт попереднього узгодження між усіма відомствами конкретних заходів на рік, визначення відповідальних суб'єктів державної влади та встановлення строків реалізації - є необхідним для покращення ефективності роботи системи забезпечення зовнішньоекономічної та інших сфер безпеки держави.

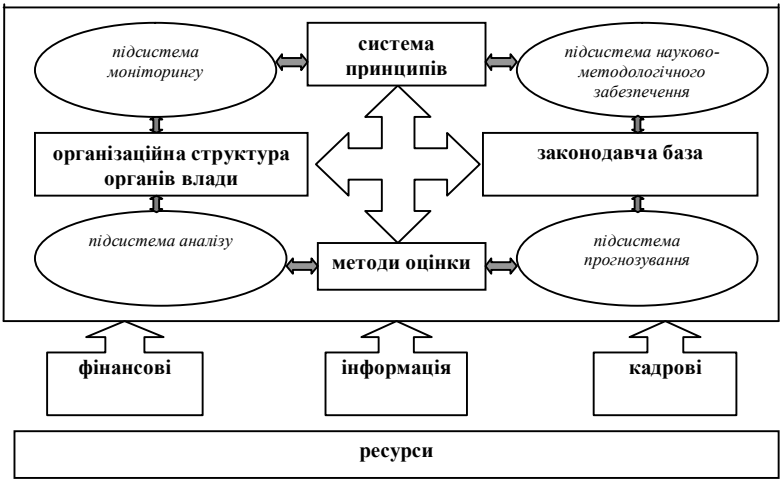

Рис. 1 Елементи системи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави

Нормативно-правова база повинна вдосконалюватися через прийняття нових законів і підзаконних актів, і через вдосконалення вже існуючих законодавчих актів.

Автор вважає вкрай необхідним і нагальним прийняття стратегії забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України, нормативно-правової бази з її реалізації, національної програми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України, врахування вимог

зовнішньоекономічної безпеки в усіх найбільш важливих галузях, розробка і реалізація регіональних програмах забезпечення зовнішньоекономічної безпеки.

Методи оцінки стану зовнішньоекономічної діяльності так само мають постійно переглядатися та вдосконалюватися. Позитивним є те, що даний механізм вдосконалення закладений в самій Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України Міністерства економіки України [3] через необхідність перегляду системи індикаторів та їх характеристичних значень у зв'язку зі змінами в національній і світовій економіці у разі необхідності, але не рідше ніж один раз на два роки. Автором пропонується робити оцінку зовнішньоекономічних стосунків з найбільш важливими країнами-партнерами з точки зору забезпеченості зовнішньоекономічної безпеки України. Подібна оцінка Міністерством економіки надавала би дуже важливу інформацію для Міністерства закордонних справ та і для всіх інших державних органів, які задіяні у реалізації державної політики в цій сфері. Передусім ця інформація потрібна для ліквідації дисбалансів у експортно-імпортних операціях з конкретними країнами через тарифні та нетарифні методи регулювання ЗЕД.

Інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної безпеки повинно передбачати:

1. Створення системи моніторингу індикаторів зовнішньоекономічної безпеки, у вигляді мережі інформаційно-аналітичних центрів для збирання та обробки інформації.
2. Розробку методики та інструментальних засобів здійснення моніторингу індикаторів зовнішньоекономічної безпеки.
3. Відстеження реальних і потенційних загроз зовнішньоекономічній безпеці держави з метою їх аналізу, оцінки, прогнозування та розроблення заходів щодо запобігання або усунення впливу таких загроз на економічну ситуацію в країні.

Фінансове забезпечення роботи органів у сфері зовнішньоекономічної безпеки держави потребує визначення механізму фінансування заходів по забезпеченню зовнішньоекономічної безпеки України на національному та регіональному рівнях. До загальних заходів фінансового забезпечення роботи органів у сфері зовнішньоекономічної безпеки держави необхідно віднести: створення ефективної системи контролю за використанням бюджетних коштів; забезпечення вчасного прийняття державного бюджету і механізмів фінансування у випадках затримки прийняття держбюджету; залучення позабюджетних коштів (наприклад, грантів міжнародних фондів).

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

АРТЕМЕНКО В.А., [*] ***СТУДЕНТ,***
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Ефективне функціонування сільськогосподарських товаровиробників є запорукою забезпечення продовольчої безпеки держави. Впродовж останніх двох десятиріч спостерігається суттєве зниження ефективності діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Що, в свою чергу безпосередньо впливає на вирішення економічних проблем як в переробних галузях, так і в країні в цілому.

Напрям розв'язання цих проблем лежить в площині усунення існуючих недоліків техніко-технологічного, організаційно-управлінського та виробничо-комерційного характеру. На сучасному рівні розвитку виробництва близько третини сільськогосподарських підприємств є збитковими, тобто не здійснюють навіть простого відтворення капіталу, що функціонує в виробничо-комерційному циклі підприємства.

Досвід зарубіжних країн повинен в певної мірі допомогти підприємствам-виробникам сільськогосподарської продукції відновити рівень ведення господарства.

Аналізуючи роботу сільськогосподарських товаровиробників Данії варто зазначити, що вони складають 4 % від всього населення зайнятого в народному господарстві. Фермери Данії в основній масі займаються виробництвом тваринницької продукції (близько 80 %) і близько 20 % - продукції рослинництва. Данія вже давно взяла курс на органічне виробництво. Практика ведення такого виробництва свідчить про його ефективність, а саме припинення зростання безробіття, прибутковість виробництва та зростання ефективності виробництва.

Україна для цього має великий потенціал, в кожній області є значні площі екологічно чистих земель для виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції та її реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках.

---

[*] *Науковий керівник – Піпіна Т.Є. доцент*

Як за кордоном так і в нашій державі існує певна категорія людей, які зацікавлені у споживанні органічної продукції і готові платити за неї високу ціну. Це як і споживачі з великих міст, які створюють початкову нішу для органічної продукції в Україні так і дитячі заводи – кухні які виробляють харчування для дітей а також дієтичну продукцію для дорослого населення. Розвиток органічного землеробства сприятиме вирішенню соціальних проблем сільських населених пунктів.

В Данії перехід до органічного землеробства призвів до зростання ролі живої праці в загальних витратах виробництва, тобто зростання зайнятості, що є особливо важливим для сільської місцевості. Незважаючи на те, що продуктивність органічного виробництва в середньому на 10 – 30 % нижча від звичайного, та вона компенсується значно вищою ціною на продукцію.

Для підприємств з низьким рівнем ресурсного забезпечення, які не в змозі закупляти необхідну кількість мінеральних добрив та засобів захисту рослин, які мають достатній потенціал трудових ресурсів органічне землеробство, що опирається на природні сили є досить вигідним.

На підвищення продуктивності виробництва органічної продукції впливає майстерність та кваліфікація робітників в використанні потенціалу живої природи, клімату; урахуванням рельєфу місцевості, особливостей кожного господарства.

Звичайно, успіх органічного виробництва в Україні буде тільки за підтримки державою сільськогосподарського виробника, його нової форми виробництва, яка б передбачала створення передумов для підвищення його конкурентоспроможності.

Наявність фінансових ресурсів дозволить виробникам органічної продукції забезпечити виробництво необхідними матеріально-технічними ресурсами в повному обсязі і за повним асортиментом.

Допомога держави в забезпечені виробників інформаційними ресурсами дасть змогу їм правильно сформулювати маркетингову політику. Система маркетингової інформації є основою формування оптимальної політики збуту продукції підприємства та раціонального витрачення коштів, які зв'язуються в придбанні матеріальних ресурсів, що врешті-решт зумовлює ефективність діяльності підприємства в короткостроковому періоді. На початковому етапі формування органічного виробництва особливо важлива технологічна інформація, яка сприятиме раціональній роботі агрономічної та інженерної служб

підприємства, містити повну картину про стан земельних ресурсів та технологічних можливостей в ході виробництва органічної продукції. При чому слід зазначити, що найбільше значення для забезпечення процесу ефективності процесів відтворення в економіці сільськогосподарських підприємств має не стільки наявність ресурсів, скільки їх оптимальна, для вирішення задач, які стоять перед підприємством, комбінація.

Застосування органічних методів землеробства є своєчасним та актуальним на даний момент занепаду аграрного виробництва. Перехід до органічного виробництва відбудеться безболісно і дозволить відтворити процеси виробництва та підвищити його ефективність в більшості господарств з низьким рівнем ресурсного забезпечення.

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ ФАКТОРИ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ

Бура Н.В.,* студент,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Україна за рахунок сприятливих агрокліматичних умов має значний потенціал для розвитку агропромислового комплексу як у галузі рослинництва та продуктів його переробки, так і у сфері тваринництва та виробництва молока і молочних продуктів.

В Україні є достатній потенціал для нарощування обсягів виробництва молочної продукції та її експорту, однак через відсутність сировинної бази його можна втратити. Вже нині переробні підприємства змушені тісно конкурувати за сировинну базу.

Якщо судити з висловлень наших чиновників, політиків та деяких повідомлень преси, може скластися враження, що в нашій країні молочну галузь уже поховали, корови «пішли під ніж», а молоко, сири та іншу продукцію, яка ще є на полицях магазинів, роблять виключно з імпортного сухого молока та пальмової олії. Зрозуміло, не все так погано. І корови дояться, і далеко не всі виробники фальсифікують продукти. Понад те, у контексті розвитку світового

* *Науковий керівник – Красноруцький О.О., к.е.н., доцент*

ринку молока перспективи молочної галузі в Україні за певних умов видаються дуже навіть оптимістичними. Щорічне світове збільшення виробництва молока становить 1,3%, щоправда — попит зростає набагато швидше: на 3—4% [1].

В останні роки на ринку молочних продуктів склалася несприятлива ситуація, яка викликана чотирма факторами: 1) зменшенням виробництва молока в країні; 2) нестабільною ціновою ситуацією, яка не задовольняє як виробників молока, так і його переробників; 3) недосконалістю державного регулювання ринку молока та молочних продуктів; 4) зниженням якості молока.

Через відсутність протягом останніх років послідовної державної політики на молочному ринку виробництво молока стало збитковим, а більшість молокопереробних підприємств мають від'ємну рентабельність. Поголів'я корів в усіх категоріях господарств України за період 1990-2009 рр. зменшилось на 67% і на 1 січня 2010 року становило лише 2,74 млн. голів [2]. В умовах скорочення загальної чисельності корів, особливо у суспільному секторі, виробляти достатню кількість якісного молока і продуктів його переробки вкрай складно. Але поряд з дією негативних факторів є і стимулюючий, а саме – ціна якісного молока. Дія цього фактора вже стала запорукою для збільшення виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах у 2009 році, який став переломним для молочної галузі. Протягом серпня-вересня 2010 року закупівельні ціни на молоко зросли(залежно від сорту) на 12-20%[2]. Скоро це позначиться на роздрібній вартості молочних продуктів. Одна з причин – аномальна літня спека як в Україні, так і в Росії, де спостерігається аналогічний стрибок цін. Через посуху виникли серйозні проблеми з кормами, і в результаті значно знизились надої.

За інформацією ради директорів Спілки молочних підприємств, в деяких регіонах закупівельна ціна на молоко від населення успішно перестрибнула позначку в 3 грн./л, а від великих виробників – 4,3 грн./л, що практично відповідає показникам Євросоюзу. Ситуація пояснюється ще й тим, що дефіцит сировини змушує молокопереробні підприємства активно імпортувати її. Прогнозується, що до кінця року в Україні усі молочні продукти подорожчають не менше ніж на 10-15% [2]. В Україні в осінньо-зимовий період традиційно відзначається дефіцит сировини, що і призводить до зростання цін.

Український клуб аграрного бізнесу прогнозує зростання закупівельних цін на рівні щонайменше 5% за місяць – до кінця 2010 року [2]. На думку фахівців цієї асоціації, це пов'язано як із сезонним скороченням виробництва, так і з надзвичайно високим попитом з боку переробних підприємств, які працюють не тільки на внутрішній ринок, а й на експорт.

Справді, виробництво молока в Україні продовжує згортатися(насамперед за рахунок господарств населення). Для подальшого подорожчання є цілий ряд чинників. Виробники застерігають: незабаром молоко може стати дефіцитним продуктом. Причиною цього є реформованість механізму надання державних дотацій виробникам м'яса та молока, розмір яких несуттєво впливає на результативність виробничої діяльності. Ще більшою мірою це загостриться в контексті прийняття нового Податкового кодексу.

Слід нагадати, що в квітні Верховна Рада ухвалила закон «Про державний бюджет на 2010 рік», де передбачила механізм датування виробників молока та м'яса у розрахунку на одну корову, що була в наявності на 1 січня цього року. Та згодом парламент ухвалив перенести впровадження цього механізму на 2011 рік, відновивши порядок датування аграріїв через акумулювання ПДВ при продажу молока і м'яса переробним підприємствам.

Більшість дослідників погоджуються з тим, що інтенсифікація є основною умовою підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва молока. Висока ефективність інтенсифікації досягається, якщо вона здійснюється комплексно. Важливим напрямом інтенсифікації молочного скотарства є збереження і подальший розвиток крупних спеціалізованих молочних господарств. Дана галузь володіє меншою в порівнянні з іншими галузями гнучкістю, що в умовах нестабільних цін на ресурси та готову продукцію робить виробництво молока ризикованим заняттям для фермерів, особливо при скороченні державної підтримки у формі субсидій та дотацій.

Література.

1. Козак О.А. Основні тенденції розвитку світового ринку молока та молочної продукції. // Економіка АПК. – 2007. - № 3

2. Лукашин Ю. Молочний дефіцит//тижневик «Земля 2000». – 2010. - №37., с 5.

3. Зимовець В.Н. Економічні проблеми розвитку виробництва та ринку молочної продукції // Економіка АПК. – 2002. - №5. – С.128-134.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ЗЕРНІ

ВЕРБИЦЬКА І.А.,* МАГІСТРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Наразі в Україні одним із головних питань є забезпечення національної безпеки. В ракурсі цієї проблеми стоїть питання забезпечення продовольчої системи як складової, це забезпечить сталий розвиток суспільства, а також гарантує добробут населення, що пов'язано з напрямками зовнішньої та внутрішньої діяльності.

Вчені-аграрники активно займалися вирішенням питання продовольчої безпеки, а також регіональної політики й ефективності продовольчого сектора, це такі як: О.І. Гойчук, В.І. Бойко, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та інші. У нових економічних умовах дослідження проблем економічної безпеки не можна вважати вичерпаними.

На думку науковців, продовольчу безпеку слід розглядати через призму наступних складових:[1]

— забезпечення продовольчої безпеки країн, також їх регіонів пов'язано з гарантованим рівнем виробництва продовольства,це в повному обсязі забезпечує запити населення;

— коли гарантовані фізичні і економічні умови населенню при доступі до продовольства, тоді може бути досягнута продовольча безпека;

— з метою досягнення продовольчої безпеки продукція сільськогосподарського виробництва повинна стабільно й у достатній кількості поставлятися як на регіональні, так і світові ринки.

Забезпечення населення доброякісним продовольством ,що не наносить шкоду здоров'ю.

Цей підхід вказує на забезпечення високоякісного продовольства в достатній кількості, а також постійних поставок як на регіональні так і світові ринки. При наявності систем та механізмів досягається продовольча система, яка гарантує достатній обсяг виробництва і поставок продовольства й адекватно реагують на ризики,що можуть викладати перебої в цій сфері. Найважливішим у вирішенні питання продовольчої безпеки необхідна тісна взаємодія всіх регіонів.

Виробництво зерна посідає одне з пріоритетних місць серед

* *Науковий керівник – Півень О.В., асистент*

основних галузей сільського господарства України, завдяки сприятливих грунтово–кліматичних і економічних умов для його розвитку,багатовіковим досвідом українського селянства у вирощуванні сталих урожаїв зернових культур, високо калорійністю хліба та незамінним його значенням у харчуванні населенням. Важливу роль відводять зерновим у створенні й розвитку кормової бази тваринництва [2].

Зернові культури слугують сировиною для харчової промисловості ,виготовлення біопалива та фармакологічної продукції. Також продукція зернового виробництва використовується для поповнення енергетичної бази комунальних об'єктів і у виготовленні окремих видів будівельних матеріалів . Зернове господарство є важливим джерелом відновлення природної родючості ґрунту. Також розвиток виробництва зерна в Україні займає важливе соціально – економічне значення як галузь,котра забезпечує зайнятість сільськогосподарського населення. Зернове виробництво відіграє в економіці країни істотну роль у формуванні експортних поставок та надходженні валютних коштів.

Слід відмітити,що нестача зерна веде до породження критичної межі щодо виникнення голоду в населення ,нестачі харчових продуктів .

Не випадково Світова продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (FAO) всередині цього року проводила спеціальні зустрічі керівників на вищому посадовому рівні багатьох держав для обговорення проблеми нестач зерна . Так як світові запаси зерна ,особливо пшениці ,досягли найнижчого рівня за останні 25 років . Світову спільноту було поінформовано , що 37 країн вже зіткнулися з продовольчою кризою. Вони потребують термінової продовольчої допомоги, насамперед харчового зерна. У структурі добового раціону харчових продуктів Українського населення припадає не більше п'ятої частини ,прийнято вважати ,що рівень виробництва зерна слугує визначним еталоном рівня забезпечення продовольчої безпеки нашої держави.

У структурі використання орних земель в Україні на площі ,зайняті під зерновими культурами ,враховуючи регіональні особливості 50-52%,що свідчить про широко розвинуте сільськогосподарське виробництво . Зернове виробництво тісно пов'язане з розвитком інших галузей народногосподарського комплексу держави ,насамперед розвитком машинобудівної індустрії та інших промислових галузей країни .У них формується потужна виробнича база для постачання сільському господарству матеріально технічних ресурсів [3].

Галузі народногосподарського комплексу беруть активну участь у системному оновленні та заміні спожитих засобів аграрного виробництва в процесі його розширеного відтворення , що суттєво впливає на обсяги й ефективність виробництва зерна . До того ж розвитку рослинницьких галузей завжди позначаються коливання погодних умов.

Отже, в історичному плані під впливом глибоких соціально – економічних і політичних змін у розвитку продуктивних сил в сільському господарстві країни відбувається генезис зернового господарства як основної, життєво визначальної галузі суспільства.

Література.

1. Шебаніна О.В., Демченко Т.В. Розвиток виробництва зерна і його значення у забезпеченні продовольчої безпеки України / О.В. Шебанівна, Т.В. Демченко // Економіка АПК .- 2010.- № 5. – С. 45–48.

2. Суперсон В.І. Продовольча безпека України та деякі аспекти її формування в сучасних умовах / В.І. Суперсон // Економіка АПК. – 2010. - № 4. – С. 24–26.

3. Грідін О.В. Стан та перспективи розвитку вітчизняного зерновиробництва в умовах вступу до СОТ / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2007. – Вип. 50. – С. 81-86.

4. Грідін О.В. Світовий ринок зерна: стан, проблеми та перспективи розвитку / О.В. Грідін // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». – 2008. - Випуск 8/1, (31), – С. 75-78.

5. Саблук П.Т . Продовольча безпека України / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. - № 10. –С. 3-7.

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ВІТЧУК Т.Ю., МАГІСТР,*
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Одним з основних питань сучасного розвитку України є забезпечення її продовольчої безпеки як важливої складової економічної безпеки держави. Продовольча безпека є однією з передумов політичної та соціальної стабільності. Більшість країн світу орієнтується на повне самозабезпечення продуктами харчування. В

* *Науковий керівник – Біттер О.А., д.е.н., в.о. професора*

Україні ж продовольче питання останнім часом вирішується в основному за рахунок імпорту готової продукції. В той же час показники, які характеризують споживання продуктів харчування, а отже й рівень продовольчої безпеки, в Україні є критично низькими. Таким чином, проблема забезпечення продовольчої безпеки України є стратегічним пріоритетом її соціально-економічного розвитку.

Вітчизняними науковцями багато уваги приділяється проблемі забезпечення продовольчої безпеки України. Дану проблему досліджують Лукінов І. І.[1], Саблук П. Т. Рівень продовольчої безпеки залежить від рівня розвитку агропромислового комплексу. Долідженням питань розвитку сільського господарства, зокрема проблемі надходження інвестицій в галузь присвячено праці Лупенка Ю. О. [2], Черевка Г. В [3] та інших авторитетних науковців.

Агропромисловий комплекс України є запорукою забезпечення населення продуктами харчування. Тому основним шляхом вирішення продовольчого питання має стати відродження власного крупнотоварного виробництва. Тим більше, Україна має всі необхідні сприятливі передумови для успішного розвитку сільського господарства, такі як сприятливий клімат, родючі землі, наявність відносно дешевої та кваліфікованої робочої сили.

Для України проблеми досягнення продовольчої безпеки мають особливо важливе значення, що зумовлюється насамперед сучасним станом розвитку АПК. Глибока і довготривала загальноекономічна криза в Україні зумовила критичний стан в її сільському господарстві [1].

Сьогодні агропромисловий комплекс України в цілому та Львівської області зокрема знаходиться в стані глибокої фінансової кризи. Основною причиною цього є нестача ресурсів для забезпечення розвитку виробництва. У зв'язку з фінансовою кризою та складними економічними умовами в державі фінансування агропромислового комплексу в державному бюджеті у 2009 році порівняно з минулим роком скоротилося майже вдвічі з 12,1 млрд. грн. до 6,4 млрд. грн. Цілком очевидно, що в такій ситуації необхідно шукати додаткові альтернативні джерела фінансування аграрної сфери економіки. На наш погляд, вирішення цієї проблеми полягає в залученні інвестицій, що стали б каталізатором економічного розвитку. Вважаємо, що особливу увагу слід звернути на прямі іноземні інвестиції, залучення яких здатне швидко вивести галузь з кризи. Тим більше, залучення прямих іноземних інвестицій має ряд суттєвих переваг : вони стимулюють розвиток економіки, сприяють скороченню безробіття за рахунок створення нових робочих місць, підвищують продуктивність праці. Також сприяють підвищенню

конкурентоспроможності як підприємства, так і галузі в цілому. Важливо те, що пряме іноземне інвестування не призводить до збільшення зовнішньої заборгованості, а отже державі не потрібно здійснювати додаткові витрати на обслуговування зовнішнього боргу. За допомогою прямих іноземних інвестицій відбувається технологічне оновлення виробництва, що особливо актуально, враховуючи те, що щороку втрачається значна кількість зернової продукції, м'яса, овочів та фруктів саме через технологічну відсталість аграрної сфери.

Іноземні інвестиції в агропромисловий комплекс в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів є найпривабливішим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення [3; с. 105-106].

В останні роки прослідковується яскраво виражена позитивна тенденція до зростання обсягу прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Львівщини. Обсяг прямих іноземних інвестицій з 2003р. по 2006 р. був досить незначним та не перевищував 758 тисяч доларів США і різко зріс у 2007 р. порівняно з 2006 р. у 39,5 разів. У 2008 році незважаючи на наростання світової фінансової кризи і пов'язане з цим зменшення вільних інвестиційних ресурсів збереглась позитивна тенденція до зростання і обсяг прямих іноземних інвестицій в галузь порівняно з 2007 роком зріс у 2,6 рази.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, вкладених в економіку області, станом на 1 січня 2009 року становив 930,7 млн. дол. США і з них інвестиції у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги – 85,8 млн. дол. США (9,2%).

Частка надходжень у сільське господарство в структурі прямих іноземних інвестицій у Львівську область зростає. Обсяг надходжень інвестицій у сільське господарство у 2008 році становить 24,32% прямих іноземних інвестицій в область. Тобто в структурі прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності частка інвестицій в сільське господарство є досить вагомою. Для порівняння: частка інвестицій у фінансову діяльність складає 17,6%, у машинобудування – 15,8%, в операції з нерухомістю – 13,1%, в торгівлю – 9,6% та в інші види господарської діяльності – 19,6%. Це свідчить про зростання інвестиційної привабливості сільського господарства та про наявні перспективи щодо його розвитку за рахунок залучення коштів іноземних інвесторів.

Однією з причин зростання зацікавленості інвесторів саме до аграрного виробництва стала світова продовольча криза, яка зумовила ріст прибутковості в аграрному секторі через підвищення цін на продовольчі товари.

Разом із позитивними зрушеннями залишається також чимало проблем, пов'язаних з прямим іноземним інвестуванням.

По-перше, наявного обсягу прямих іноземних інвестицій залишається все ще недостатньо і потреба сільського господарства в прямих іноземних інвестиціях в кілька разів перевищує їх пропозицію та залишається незадоволеною.

По-друге, існує комплекс чинників, що стримують потенційних інвесторів від вкладання своїх коштів у розвиток сільськогосподарського виробництва. До числа лімітуючих факторів насамперед належать політичні ризики, не прогнозована макроекономічна ситуація, заборони експорту, неповернення ПДВ, нульові ставки рентабельності [3; с. 64].

По-третє, варто зазначити, що національна економіка не може орієнтуватись лише на зарубіжні джерела інвестування, тому прямі іноземні інвестиції слід розглядати лише як засіб стимулювання економічного розвитку, а не як основне та єдине джерело фінансування і залучати їх так, щоб в першу чергу підтримувати і захищати інтереси вітчизняного виробника – реципієнта іноземних інвестицій.

Таким чином, необхідно комплексно вирішувати проблеми, що перешкоджають успішному надходженню прямих іноземних інвестицій в сільське господарство.

На нашу думку, для успішного розвитку іноземного інвестування необхідно в першу чергу удосконалити законодавчу базу, забезпечити стабільність податкового законодавства, стабілізувати політичну ситуацію в країні.

Також потрібно проводити дієві заходи боротьби з корупцією та сприяти детінізації економіки

Виконання цих завдань забезпечить створення сприятливого інвестиційного клімату в державі, що зацікавить потенційного іноземного інвестора та забезпечить зростання обсягів прямих іноземних інвестицій в сільське господарство. Це безумовно сприятиме розвитку аграрного виробництва, забезпеченню продовольчої безпеки, а також в перспективі призведе до утвердження України як потужної розвинутої держави з ефективним та конкурентоспроможним на світовому ринку сільським господарством.

Література.

1. Лукінов І. І., Саблук П. Т., Онищенко О. М., Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України. Наукова доповідь. К.: Видавництво Інституту аграрної економіки УААН,2000.

2. Лупенко Ю. О. Інвестування в агросектор: ідентифікація та напрями усунення перешкод. – Економіка АПК, 2009, №6.

3. Черевко Г. В. Державне регулювання економіки в АПК :Навч. посібник. – К.: Знання,2006.

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ: ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Вольвач О.О., студент,
Ракша І.Л., студент,*
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал. Безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великим суспільним лихом. Всі країни світу прикладають багато зусиль для подолання безробіття, але жодній ще не вдалося ліквідувати його повністю. Взагалі експерти Міжнародної організації праці вважають, що найближчими роками в середньому в світі рівень безробіття досягне 10 % і повністю ліквідувати його не зможе жодна країна. Підвищення рівня безробіття викликало зниження рівня життя, боляче вдарило по дітях, молоді, людях похилого віку. Злиденність є основною причиною зростання кількості самогубств, абортів, утримання від народження дітей. Але прийняті Верховною Радою та Урядом за останні роки закони, ряд концепцій, програм та додаткових заходів щодо реформування аграрного виробництва, розвитку соціальної сфери села, посилення боротьби з безробіттям повною мірою не виконуються і не мають відчутного впливу на сферу зайнятості в країні.

В залежності від того, в якій місцевості - сільській чи міській ми народилися і проживаємо, значною мірою залежить наше подальше життя. І якщо ще дітьми ми абсолютно не замислюємося, які перспективи дає нам рідна місцина, то в міру нашого дорослішання ми обов'язково ставимо перед собою це питання. Адже кожному з нас рано чи пізно доводиться самостійно заробляти собі на життя, а село і місто дає нам для цього абсолютно різні можливості.

За даними ООН сьогодні в світі кожний третій працездатний

---

* *Науковий керівник – Заїка С.О., ст. викладач*

(750 млн. чол.) не має роботи взагалі або має випадковий чи сезонний заробіток. Тому безробіття є центральною соціальною проблемою сучасного суспільства, але особлива ситуація склалася в Українських селах.

Проблема зайнятості та безробіття в Україні є складовою системної кризи в державі, що обумовлена катастрофічним станом економіки, руйнацією соціальної сфери і особливо на селі, майновим розшаруванням суспільства, зубожінням мільйонів людей. Згідно зі статистикою ООН, сьогодні за межею бідності в Україні перебувають 78 % громадян, 30 % з яких становить сільське населення. За рівнем добробуту Україна займає одне з останніх місць в Європі.

Як відомо, після розпаду Радянського Союзу українське суспільство зустрілося з гострою проблемою безробіття, яка вимагала негайного вирішення. Тогочасний уряд не зміг своєчасно і кваліфіковано вирішити ці питання, а у нині вони набули небачених форм і розмірів. Соціальний стан села вже з давніх часів турбує свідому громадськість нашого суспільства. В 90-х роках значною мірою скоротився рівень зайнятості на селі у виробничих галузях, зазнав зменшення і ринок праці в агропромисловому секторі. Внаслідок реформування сільськогосподарських підприємств і розпаювання землі значна частина працівників втратила роботу. І волею долі мешканці цих куточків України не маючи можливості виходу на більш широкий ринок праці знаходяться на даний момент практично на рівні зубожіння.

У державній Програмі розвитку українського села на період до 2015 року зазначено, що найголовнішими проблемами на селі є відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл [1,с. 3]. Тому пріоритетними напрямами соціальної політики на селі повинно бути розв'язання проблеми зайнятості та реформування оплати праці в сільському господарстві.

Як відомо люди сільської місцевості здебільшого зайняті в аграрному виробництві, лісовому господарстві та риболовлі. А, рівень доходів в таких галузях знаходиться не на найвищому рівні і за офіційними даними 2009 року становив всього від 721 до 1100 грн., хоча і ці цифри, скоріш за все, є завищеними.

Насправді люди здебільшого живуть за рахунок функціонування

власних домогосподарств, які підтримуються завдяки щоденній клопіткій праці. Багато жителів з сільських районів в пошуках кращої долі подаються на заробітки за кордон. Але з усіх цих проблем, що існують в українському селі, найбільш прикро спостерігати за деградацією сільської молоді, яка викликана розчаруванням у пошуках стабільного заробітку. Здебільшого молоді люди просто не знаходять свого потенційного місця працевлаштування або ж їм не підходить запропонований рівень доходів. Статистика з цього приводу доволі сумна - всього 48 осіб зі 100, віком від 18 до 27 років мають постійне місце роботи. І ситуація, що складається, вимагає втручання з боку держави, бо люди вже втомилися протягом всього цього часу давати раду своїм бідам самостійно.

Багато молодих людей у сільській місцевості починають займатися підприємницькою діяльністю. Здебільшого торгують м'ясом домашніх тварин або фруктами та овочами. Тим особам, яким пощастило отримати вищу освіту, з пошуком роботи у рідних місцях стає легше. Але молодь здебільшого при кращій же ліпшій можливості воліє не повертатися після здобуття освіти у містах до рідної домівки. І від цього спостерігається доволі парадоксальна ситуація: в момент гострого безробіття існує дефіцит робочих рук у соціальній інфраструктурі села, тут бракує вчителів, лікарів та багатьох інших фахівців. І, як неодноразово констатують в багатьох селищних радах, для підйому та розвитку села бракує спеціалістів агрономів, ветеринарів, професійних комбайнерів та трактористів. З плином часу склалося так, що ці професії вважаються серед молоді непрестижними, або ж доступ до здобуття освіти за такими професіями має безліч проблем, зокрема фінансову.

Українське село з його молодими робочими руками має значний потенціал до зростання. І не варто ставити питання, чи матиме молодь бажання працювати на землі. За умови достойного заробітку, який приноситиме ця земля, питання відпаде саме по собі. І найголовніше: не дивлячись на те, де ми живемо – в глухому селі чи гамірному місті, завжди варто йти вперед. Щасливим можна бути будь-де, адже це не заборонено.

Література.

1. Комплексна програма підтримки розвитку села на період до 2015 року // Економіка АПК. - 2007. - № 1. – С. 3.

ГОЛОВНІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

САХНЕНКО В.І., ДОЦЕНТ, К.Е.Н.,
ВОЛЬВАЧ О.О., СТУДЕНТ,
РАКША І.А., СТУДЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Народна мудрість стверджую: урожай не той, що в полі, а той, що в коморі. Міністерство аграрної політики на початку жовтня порахувало на скільки заповнені українські засіки, і очільник профільного міністерств Микола Присяжнюк заспокоїв українців, зазначивши, що об'єми виробництва сільськогосподарської продукції дозволяють повністю забезпечити продовольчу безпеку країни.

Питання продовольчої безпеки актуальне для кожної країни. Тому в розвинутих країнах світу продовольча безпека розглядається як важлива умова соціальної і політичної стабільності і економічної незалежності країни. наприклад, США і Франція має 100% самозабезпечення продовольством, Україна на жаль дещо відстала в цьому відношенні.

За даними Міністерства аграрної політики, продовольчої пшениці цьогоріч зібрано 10,3млн. тонн, при потребі для споживання в 5 млн. тонн. Ячменю вироблено 8,7 млн. тонн (наша потреба – 200 тис. тонн), кукурудзи планується отримати 10,6млн.тонн (потреба – 150 тис. тонн). Найпопулярнішої нині гречки цьогоріч в Україні вироблено 168тис.т, а норма споживання – 135-140 тис. тонн. Рослинної олії за прогнозами має бути 2,9 млн. тонн за потреби внутрішнього споживання – 700 тисяч. Цукру, за розрахунковим балансом МінАП, країна має отримати 2,1млн.тонн(рівень споживання – 1,8млн.тонн). Овочів зібрали 7,3 млн. тонн(рівень споживання – 5 млн. тонн). Картоплі попри ажіотаж, зібрано достатньо: 18 млн. тонн(внутрішня потреба – 6 млн. т).

Виходячи з даних МінАП, обсяги запасу зернових та овочів є достатніми, а от щодо м'яса, то існує певний дисбаланс.

М'ясна галузь, на разі, ще залишається експортнозалежною і протягом 2010 року планується імпортувати 300 - 310 тис. тонн м'яса. Наразі його імпорт триває в нормальному режимі, без державного втручання. Емоційні, сезонні чи політичні чинники не повинні підігрувати ситуацію. Бо статистика – річ вперта, і вона є реальною.

Україна – аграрна держава, яка претендує на роль стабільного гравця на зовнішніх ринках.

Ніні Україна входить до десятки країн найпотужніших трейдерів у зерновому сегменті. До того ж Україна експортує понад 60% олії від усього світового експорту, а за рівнем експорту ячменю наша країна – на 2 – 3 позиції, за показниками експорту пшениці і кукурудзи ми також у десятці найбільших країн – експортерів.

Виходячи з даних МінАП ми бачимо, що резерв продовольчого зерна повністю забезпечений, а от що стосується фуражного зерна, то це питання на сьогоднішній день стоїть досить гостро. Отже, потрібно зробити все можливе, аби зростання ціни на фуражне зерно не викликало подорожчання м'яса.

Глобальна продовольча криза 2007/2008 років показала величезну значущість продовольчої безпеки для кожної країни. Метою даної статті є порівняння норм і фактичних даних споживання основних продуктів харчування в Україні з оцінкою їхнього експортування в країнах СНД та Європи.

Поняття визначення продовольчої безпеки за останні три десятиріччя поступово змінювалося при запровадженні вперше у 70-ті роки. Тоді головними були обсяг і стабільність постачання харчів. Такий підхід був задекларований ще у 1974 році, коли ООН ухвалила «Декларацію про ліквідування голоду і недоїдання». У 80-і роки до цього визначення було додано ще два поняття: доступ для всіх людей весь час і достатність продуктів для активного та здорового життя.

У 1996 році на Всесвітньому Продовольчому Саміті було визначено, що: «Продовольча безпека – це коли людина постійно має фізичний, соціальний і економічний доступ до достатніх, безпечних та корисних продуктів, які забезпечують її потреби й харчові преференції для активного і здорового життя».

Продовольча безпека країни складається насамперед з продовольчої безпеки кожної людини, а саме з економічної доступності до продовольчого кошика, здатності людини придбати ті продукти, які їй потрібні. Головним показником цього є рівень витрат на харчування, який на світовому рівні прийнято рахувати як відсоток від паритету купівельної спроможності (ПКС).

Як писав у свій час Ж. де Кастор, «Скрытое голодание из-за недостатка в пище ряда необходимых веществ обрекает целые группы населения на медленную смерть от голода, хотя они и едят ежедневно» [1], а академік УААН Б.Й. Пасхавер навів таку притчу: «Необачний смертний виблагав у богів для себе здатність перетворювати все на

золото своїм дотиком. Боги не завжди милосердні. Озолочений помер з голоду, бо його їжа перетворювалася на метал. Міф повчальний, але неправдоподібний, золотодержці не голодують, голод – для бідноти» [2,с 69-77].

Україна, маючи практично абсолютну безпеку в забезпеченості населення зерном, повинна наполегливо працювати на нарощення продукції тваринництва і піднесення добробуту населення з метою зниження питомої ваги витрат на харчування до рівня Європейських країн.

Рівень і структура споживання продуктів харчування свідчить про стабільність і якість життя населення країни. Показники, що характеризують середньодушове споживання продуктів харчування, зокрема продуктів тваринного походження, з перших років самостійності України невпинно знижувалися внаслідок зменшення обсягів виробництва продукції і реальних доходів населення. Нині рівень споживання м'ясних і молочних продуктів українцями досягає 50-60% рекомендованих раціональних норм. Такий стан насамперед спричинений низькими доходами переважної частини населення, яке змушене замінювати якісні продукти харчування високої ціни продуктами нижчої цінової категорії, зокрема хлібом, картоплею та іншими вуглеводними продуктами.

Вступ України в СОТ з одного боку повинен відкрити дорогу українській продукції на європейські ринки, але з іншого боку не визначені переваги та недоліки, які отримає аграрне виробництво за цих умов. Україна повинна спрямувати власні зусилля на розвиток вітчизняного аграрного сектора, оскільки має всі необхідні передумови: землю, вміння, трудові ресурси, для розвитку сільського господарства та завоювання відповідного експортера високоякісних продуктів харчування на міжнародній арені.

Підвищення рівня економічної та продовольчої безпеки держави на основі нарощування обсягів виробництва продуктів харчування та поліпшення їх якості є стратегічним пріоритетом соціального та економічного розвитку України на сучасному етапі на найближчу перспективу.

Для того, щоб визначити норму забезпечення продуктами харчування населення, можна скористатися двома критеріями, що увійшли до "комплексного" визначення стану продовольчої безпеки країни: "наявність на національному ринку продовольства достатньої кількості" та "доступність цих продуктів для усіх верств населення країни".

Стан продовольчої безпеки країни можна охарактеризувати двома кількісними критеріями, котрі за своєю сутністю є параметрами пропозиції та попиту національного продовольчого ринку:

— рівноважна ринкова кількість продовольства повинна перевищувати мінімальну потребу у продуктах харчування всього населення країни;

— вартість нормативного раціону за ринковими цінами має бути нижчою за доходи всіх верств населення країни.

Продовольча безпека держави є складовою економічної безпеки, оцінку якої здійснюють відповідно до Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджених постановою Кабінету Міністрів України:

— це добова енергетична цінність раціону людини;

— достатність споживання окремого продукту;

— достатність запасів зерна у державних ресурсах;

— економічна доступність продуктів харчування;

— диференціація вартості харчування за соціальними групами;

— ємність внутрішнього ринку окремих продуктів;

— продовольча незалежність за окремим продуктом.

Задоволення потреб населення у продовольстві у межах його купівельної спроможності у 2008 р, здійснювалося в основному за рахунок вітчизняного виробництва.

Негативною тенденцією 2008 р. стало дворазове збільшення порівняно з 2007 р. частки імпорту м'яса і м'ясопродуктів у внутрішньому споживанні, що є наслідком падіння вітчизняного виробництва м’ясо сировини та зростання попиту населення. Але слід зазначити, що ми виробляємо м'яса всього 41,2 кг в рік на людину, а споживаємо 51 кг в рік на одну людину. Майже 24% спожитого м'яса – це імпорт.

При цьому, незважаючи на збільшення середньодушового фактичного споживання продукції тваринного - походження у 2008 р., енергетичні потреби у харчуванні населення України на три чверті задовольняються за рахунок продуктів рослинного походження, які є економічно більш доступними.

Аналіз обсягів виробництва продукції сільського господарства (табл. 1) свідчить, що у 2008 р. вітчизняне тваринництво не було у змозі виробляти продукцію в кількості, достатній для повноцінного харчування населення країни, що призвело до відносно низького рівня пропозиції на національному ринку продовольства та самозабезпеченості країни продуктами тваринного походження.

Специфіка вітчизняної продовольчої пропозиції полягає в тому, що головним виробником картоплі (97,8%), овочів (86,1%), м'яса (46,6%), та молока (82,2%) стають дрібнотоварні господарства населення. Значна частина населення країни забезпечує себе продуктами харчування власного виробництва. Сільськогосподарські підприємства за рік виробляють лише 2,2% картоплі, 17,8% молока, 2,5% меду.

Різке зниження купівельної спроможності більшості населення позначилося на продовольчому споживанні трьома важливими наслідками:

1. Населення було змушене збільшити частку продовольчих витрат (включаючи харчування поза домом, алкогольні напої та тютюнові вироби) у сімейному бюджеті - від 32,8% у 1990 р. до 50,8% у 2008 р.

2. Відбулася значна натуралізація (демонетизація) продовольчого споживання. У 2008 р. за гроші придбано 53,4% спожитого продовольства (без алкогольних напоїв і тютюнових виробів), у тому числі у міських поселеннях – 55%, у селах – 48,1 %. Для порівняння: у США виробництво харчових продуктів для власних потреб становить 1% продовольчого споживання.

3. Відносне збільшення продовольчих витрат у сімейних бюджетах і зростання виробництва продовольства для власних потреб не змогли утримати до кризовий рівень продовольчого споживання. Енергетична цінність середньодушового добового раціону харчування зменшилася від 3597 ккал у 1990 р. до 2998 ккал у 2008 р., тобто майже на 16,7%, у тому числі продуктів тваринництва – майже на 22%.

Таблиця 1

Обсяги вітчизняного виробництва основних видів продукції сільського господарства, кг на одну особу за рік

Вид продукції	Обсяги виробництва у 1990 р. господарствами усіх категорій тис. грн.	Обсяги виробництва у 2008 р., тис. грн.*			% зміни обсягів виробництва у 2008 р. до рівня 1990 р.
		фермерські господарства	господарства населення	господарства усіх категорій	
Зерно	983	913,10	242,86	1152,0	17,2
Картопля	399	12,43	414,49	423,0	6,0
Овочі	128	30,04	148,72	72,0	4,4
М'ясо	4	2,26	0,09	1,2	51,0
Молоко	72	7,72	10,41	54,3	46,0
Яйця	14	85,10	40,69	23,0	3,0

**Статистичний щорічник "Україна за 2008 р." (с. 426) та власні розрахунки*

Як мету державної політики доцільно висунути досягнення середніх показників продовольчого споживання на рівні розвинутих країн або на рівні рекомендованих медициною норм.

Медичні норми харчування можуть слугувати цільовим орієнтиром норми харчування. Такі норми розробляються фахівцями з гігієни харчування для статевовікових та професійних груп, враховують географічні та соціальні умови. Існують норми харчування двох основних рівнів:

— норми верхньої межі раціонального (оптимального) харчування, перевищення якої породжує проблему переїдання та надлишкової ваги;

— норми мінімального продовольчого споживання, що визначають нижню межу необхідного надходження поживних речовин.

При низькому середньому рівні продовольчого споживання його невелика диференціація виводить якість харчування найбідніших верств населення за порогові критерії продовольчої безпеки і створює загрозливу ситуацію. Судячи з проведеного дослідження у першому (найнижчому) квінтилі, тобто у 11,5 млн. українських громадян з найменшими доходами, фактичне продовольче споживання продукції тваринництва становить половину раціональної норми харчування. Перший найнижчий квінтель задовольняється продукцією тваринництва на 59%.

Так, середньомісячні витрати на продовольчі товари з розрахунку на одне домогосподарство у 2008 р. становили 1316 грн. Враховуючи приблизну кількість домогосподарств (15 млн.) можна розрахувати обсяги платоспроможного попиту населення країни — приблизно 19,8 млрд. грн., на місяць.

Сукупні місячні витрати одного домогосподарства були 2590,4 грн. Враховуючи приблизний розподіл домогосподарств за кількістю їх членів, у 2008 р. коефіцієнт співвідношення сукупних витрат та прожиткового мінімуму дорівнював 0,26. Значення цього коефіцієнту є однією з найбільш негативних характеристик фактичного стану економіки країни, воно свідчить, що значна частина населення країни не в змозі придбати повноцінний набір продуктів харчування. Тому стає зрозумілим високий рівень виробництва продуктів харчування у господарствах населення.

Державну політику щодо підвищення платоспроможного попиту та соціального захисту населення за рахунок гарантованого з боку держави мінімуму доходів громадян не можна назвати успішною. Коефіцієнт відповідності мінімальної заробітної плати розмірам прожиткового мінімуму у 2008 р. становив 0,37, і це враховуючи підвищення розміру мінімальної заробітної плати.

Результати аналізу показників продовольчої безпеки країни свідчать, що в Україні склалася неоднозначна ситуація. У період загального рівня продовольчої безпеки країни функцію соціального захисту населення віддано державою окремій галузі — сільському господарству. Саме на неї покладено найбільший тягар. Розвиток галузі стримується низьким рівнем платоспроможного попиту населення країни, а будь-яке підвищення цін на сільськогосподарську продукцію викликає зниження (і без того загрозливо низького) рівня життя населення країни та може призвести до неконтрольованих наслідків.

Таким чином, результати дослідження дають змогу зробити такі висновки:

— Україна ще не може вважатися країною з високим рівнем продовольчої безпеки. Занадто високі відхилення фактичних обсягів споживання продуктів харчування населення країни від нормативних;

— не відповідають потенційним потребам населення обсяги вітчизняного виробництва продукції тваринництва ;

— низький рівень платоспроможного попиту з боку населення є головною проблемою продовольчої безпеки країни;

Вирішення зазначених питань, на наш погляд дасть можливість підвищити продовольчу безпеку людини в наший державі.

Література.

1. Кастор Ж. де. География голода; пер. с англ. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1954. - 387с.

2. Пасхавер Б.Й. Продовольча доступність //Економіка України, 2001. - №7. – С. 69-77.

ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОЩУВАННЯ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

ГОЛОВАНОВА Г.Є.,* МАГІСТРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Олійно-жирове виробництво в Україні є досить перспективним видом економічної діяльності. Йому приділяється безліч уваги з боку багатьох вчених-аграрників. Протягом останніх декількох років ця

* *Науковий керівник – Заїка С.О., ст. викладач*

сфера зазнала певних структурних зрушень: відбулось нарощення обсягів переробки соняшнику, збільшилось виробництво ріпаку та сої, зріс експорт олійних культур і продуктів їх переробки [1].

На сьогодні розвиток олійно-жирового підкомплексу в Україні є не лише важливою частиною продовольчої безпеки, а й виступає важелем підвищення конкурентоспроможності олійної продукції на світовому ринку [2]. До основних пунктів, які характеризують розвиток підкомплексу, на даному етапі можна віднести: розробку і впровадження інноваційних технологій вирощування олійних культур; використання районованих високоврожайних сортів і гібридів; підвищення рівня забезпеченості технікою; підготовка фахівців для галузі.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку, який би дійсно підвищив якісний рівень олієжирової продукції, можна назвати поступовий перехід профільних підприємств на органічне виробництво сировини. Україна володіє значним потенціалом для отримання сільськогосподарської продукції на екологічних засадах і займає першість у Східній Європі відносно сертифікованої площі посівів органічних сільськогосподарських культур. Спеціалізація таких площ визначена зерновими і зернобобовими, а також олійними культурами [3]. До останніх поки що належить лише соняшник, а в деяких господарствах – соя. Якщо з часом органічне виробництво олійних культур буде поширюватись і ставати в позицію основного, то до його складу можна буде задіяти такі культури як ріпак, льон, кукурудза, арахіс тощо.

Виробництво екологічно чистої сировини для олієжирового підкомплексу нині є дуже затратним і не має чітко визначеного ринку збуту. Реалізація продукції є переважно експортно орієнтованою, адже внутрішній ринок лише частково націлений на подібне споживання [4].

Органічне вирощування олійних культур має бути забезпечене відповідною стандартизацією на кожному етапі [5]. Невикористання хімічних і мінеральних добрив, фізичні та біологічні методи боротьби зі шкідниками, ручні роботи – це основні способи технологічних прийомів не лише стосовно вирощування екологічно чистих олійних, а й будь-якого виду сільськогосподарських культур. Продукти переробки олійних культур можливо використовувати у деяких галузях народного господарства як екологічно чисту сировину. Олії, отримані з органічної сировини, не повинні дезодоруватись, рафінуватись, додатково збагачуватися вітамінами та мікроелементами. Детальні

норми якості отриманої олійної продукції необхідно звести у суворі світові і національні стандарти, гармонізовані між собою.

Перспективність органічного вирощування олійних культур визначається також діяльністю держави у сфері агрополітики та сфері охорони здоров'я і навколишнього середовища. З кожним роком потреби здорового споживання підвищують вимоги до виробничих процесів в олійно-жировому підкомплексі. Нормативно-правова база діяльності підприємств, які займаються виробництвом і переробкою олійних культур екологічним способом, поки що визначається лише міжнародною сертифікацією і стандартизацією. На даному етапі правові, економічні, соціальні та організаційні основи ведення органічного сільського господарства знаходяться в Проекті Закону України «Про органічне виробництво» [6].

До стратегічних цілей, які мають бути досягнуті після переходу олієжирового підкомплексу на органічне виробництво, можна віднести:

1) забезпечення права населення на придбання високоякісної олійної продукції;

2) створення умов для переходу вітчизняної продукції олієжирового підкомплексу на вищий рівень конкурентоспроможності на світовому ринку;

3) раціональне і дбайливе використання земельних ресурсів;

4) освоєння нових угідь для органічного вирощування олійних культур;

5) розробка, впровадження і вдосконалення технологій вирощування олійних культур і виробництва олійної продукції.

Трансформація підприємств олієжирового підкомплексу в напрямку, що розглядається, потребує дієздатного фінансового, трудового, законодавчого та часового підґрунтя. Теоретично олійне виробництво України вже має досить потужностей для отримання екологічно чистої продукції, проте на практиці ряд вагомих чинників гальмують цей процес [7]. А перехід на органічне споживання органічних продуктів споживання – це крок до підвищення життєвих стандартів населення.

Література.

1. Жигадло В.С., Сікачина О.В. Виробництво зернових та олійних культур в Україні: проблеми та перспективи в умовах світової продовольчої кризи / За ред. В. Артюшина. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2008. – 44 с.

2. Голомша Н.Є., Файчук О.М. Конкурентоспроможність українських олійних культур та продуктів їх переробки на світовому аграрному ринку // Інноваційна економіка. - № 9, 2008. – С. 68-73.

3. Органік в Україні. Режим доступу: http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29.

4. Галяс А., Капштин М., Бакун Ю. Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні // проект «Якість зерна та система кредитування сільського господарства в Україні_фаза ІІ». – Київ, 2008. – 71 с.

5. В. Вовк. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи. Стратегія на майбутнє // Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу. – Львів. - 2004. – С. 3-7.

6. Проект Закону України «Про органічне виробництво». Режим доступу: http://www.minagro.gov.ua/page/?4463.

АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

ГОРВАТ В.Ю., СТУДЕНТ,
МІГАЧОВА Ю.В., СТУДЕНТ,*
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Цукрові буряки – досить затратна культура, яка потребує значних вкладень як праці, так і коштів. При цьому в попередні роки її виробництво приносило лише збитки сільськогосподарським підприємствам, що змусило аграріїв віддати перевагу більш рентабельним культурам, наприклад, соняшнику. Залишившись без сировини у цукроварів було два варіанти: або порізати завод на металобрухт, або почати вирощувати буряки власноруч. От вийшло так, що найбільш успішні змогли не лише зберегти власне виробництво, а й суттєво розширити свої потужності.»

За результатами 2009 року найбільші аграрні компанії виробили близько 5 млн. т цукрових буряків, що становить 50 % загального виробництва даної культури в Україні, і майже 60 % виробленого сільськогосподарськими підприємствами. При цьому 3 найбільші компанії змогли виростити 26,5 % зібраного в Україні врожаю цукрових буряків. Варто також зауважити, що врожайність в

* *Науковий керівник – Заїка С.О., ст.. викладач*

середньому по підприємствам агрохолдингів була вища на 10,5 % або 32 ц/га, аніж у решти сільськогосподарських підприємств [1, с.].

Як відомо, в цьому році посіви «солодкого кореня» в Україні зросли на 50 %, при цьому досить значну частину приросту забезпечило прискорення розширення посівних площ агрохолдингів, які спеціалізуються у виробництві цукру.

Одним із найважливіших основних засобів, спрямованих на підвищення урожайності цукрового буряка є покращення якісного стану земельних угідь. Цією особливістю є постійні якісні і структурні зміни. Якісні зміни зумовлені використанням нових сортів гібридів (табл.1) насіння і посівного матеріалу, в свою чергу ж структурні зміни зумовлені продажем земельних ділянок або купівлею їх чи взяттям в оренду у населення [2, с.].

Таблиця 1

Формування сортових ресурсів цукрового буряку, питома вага вітчизняної й зарубіжної селекції в Реєстрі

Рік	Сорти				
	Всього	Української селекції		Іноземної селекції	
		шт.	%	шт.	%
2007	94	37	39	57	61
2008	110	39	35	71	65
2009	116	37	32	79	68
2010	129	37	29	92	71

В цьому році сільськогосподарські виробники зібрали 10,3 млн. т цукрових буряків з посівної площі розміром 342,2 т/га. При цьому середня врожайність склала 31,8 т/га, що в порівнянні з минулим роком менше на 373 ц /га. Хоча врожай і виявився гірше торішнього, однак перевищив прогнозні показники. Ці зміни стали основною причиною дефіциту цукру на внутрішньому ринку в цьому сезоні, який оцінили на рівні 400–600 тис. т. [3]

Нинішні запаси цукру становлять близько 900 тисяч тон. Його за щомісячного споживання в межах 150 тисяч тон вистачить, принаймні, на півроку. До того ж, за даними Міністерства економіки, на початок березня було видано ліцензії на ввезення цукру – сирцю в рамках тарифної квоти Світової організації торгівлі на 233 тисячі тон. Якщо весь цей обсяг надійде в Україну, буде перероблено і реалізовано на внутрішньому ринку, дефіцит солодкого піску не загрожує.

Проте ситуація в Україні все ще залишається неоднозначною. За заявами Міністерства аграрної політики, для зменшення дефіциту цукру планувалося цього року збільшити посівні площі буряку з торішніх 320 тисяч гектарів до 450 тисяч і зібрати 16–17 мільйонів тон коренеплодів замість 10 мільйонів – у 2009 році. Проте ці заходи здійснити просто неможливо, так як в Україні вже не існує державних сільськогосподарських підприємств. Що стосується приватного капіталу, то хоч й істотне подорожчання і буряку, і самого цукру є діючим мотиватором зростання посівних площ, але в багатьох аграріїв на це просто немає коштів.

На жаль, цукровий ринок є самим нестійким ринком серед всіх продуктових ринків, і спади на ньому чергуються із підйомами. І цю обставину потрібно враховувати. Зараз світовий ринок цукру знаходиться у фазі зростання оптово-відпускних цін на цукор, що сприятиме росту ефективності функціонування бурякоцукрового підкомплексу України. Однак, без суттєвого удосконалення ринкових механізмів успіху може і не бути.

Отже, в Україні трудомісткість виробництва основної продукції досить висока,порівняно з іншими країнами. Для зменшення цих витрат необхідно впроваджувати енергозберігаючі технології виробництва та технічну переоснащеність складів для зберігання готової продукції на основі використання сучасної техніки. Економія,що обумовлена впровадженням нової техніки в рослинництво, як і в інші галузі сільського господарства, проявляється в скороченні затрат живої і уречевленої праці і здешевлення вартості продукції [4, с. 19].

Також Україна повинна призупинить хаотичний неоподаткований імпорт цукру і цукросировини, сірі схеми реалізації, включить в дію дієвий економічний механізм регулювання ринку цукру, тоді вона зможе стабілізувати посівну площу цукрових буряків на рівні 380-400 тис. га, щорічно виробляти по 2,2-2,5 млн. т цукру і бути з високими показниками ефективності.

Література.

1. Інформаційний щомісячник «Пропозиція» №8 – 2010р. – с.8.
2. Інформаційний щомісячник «Пропозиція» №9 – 2010р. – с.9.
3. Вісник ХНТУСГ №5 – 2010р. – с.67 – 69.
4. Гнадій М.В. Методичні рекомендації по зниженню собівартості продукції рослинництва М.В. Гнадій // – Урядовий кур'єр. – 2006. - № 132. – С. 18-20.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНА ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ

ДЕСЯТНИК О.Є.,* СТУДЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Серед базової сільськогосподарської продукції, яка гарантує продовольчу безпеку України, особливе місце займає зерно. Це зумовлюється винятково важливим його значенням безпосередньо для виготовлення високопоживних продуктів харчування. Зерно хлібних злакових культур характеризується значним вмістом висококалорійних органічних речовин, зокрема вуглеводів, білків, жирів, а також вітамінів, ферментативних сполук, мінеральних речовин, що робить його незамінною сировиною хлібобулочної, кондитерської та круп'яної промисловості для виробництва цінних високо смакових продуктів споживання. Зерно - це насамперед хліб, а хлібові як основному продукту харчування населення у більшості країн світу немає альтернативи. Водночас зернове виробництво слугує потужним джерелом розвитку продуктивного рослинництва, зокрема виробництва м'яса, молока, яєць. Із зерна виготовляють спирт, пиво, патоку, медичні препарати, ряд іншої важливої продукції. Відходи зернового господарства широко використовуються у різних галузях промисловості, будівництві, при виготовленні органічних добрив та ін.

Майже на всіх історичних етапах розвитку суспільства зерно та вирощування озимої пшениці було і нині залишається важливим джерелом багатства України, як і значної частини інших країн світу. Адже пшениця належить до найпоширеніших товарів внутрішнього і світового ринку сільськогосподарської продукції.

У розвитку багатьох галузей економіки нашої держави, і насамперед сільського господарства, дуже важливу роль відіграє збільшення обсягів виробництва озимої пшениці. Це пояснюється винятковим її значенням та різнобічним використанням.

Так пшениця та продукти її переробки є основою харчування людей, вона є незамінним кормом при виробництві продукції тваринництва, а також основною сировиною для переробної промисловості.

Озима пшениця є важливим експортним продуктом і має забезпечувати значні надходження валютних коштів державі. Адже в процесі зберігання вона майже не втрачає своєї якості, а отже, придатна для створення державних резервів продуктів харчування та кормів.

---

* *Науковий керівник – Сахненко В.І., к.е.н., доцент*

Обсяги виробленого зерна та безпосередньо пшениці в країні визначають рівень розвитку сільськогосподарського господарства. Але у свою чергу на обсяги виробництва пшениці впливають такі важливі фактори, як розмір посівних площ, їх структура і урожайність.

Однак, в останні роки спостерігається тенденція скорочення виробництва зерна. У загальному обсязі спаду валового збору зерна відбувається великий вплив зниження урожайності. В результаті значно погіршились властивості зернових культур.

Всесвітнє збільшення виробництва зерна та пшениці – головна задача сільського господарства. Поряд із збільшенням виробництва зерна важливу увагу приділяють покращенню якості зерна, і насамперед розширенню виробництва твердої і сильної пшениці, а також найважливіших круп'яних і фуражних культур.

Для успішного вирішення цих задач необхідно покращити використання агротехніки, ширше впроваджувати високоврожайні сорти і гібриди, удосконалювати структуру посівних площ.

Також потрібно приділяти велику увагу ефективному використанню добрив, розширення посівів на меліорованих землях і в зонах достатньої зволоженості. В Україні в останні роки через високі ціни товаровиробники не в змозі придбати необхідну кількість добрив, техніки, засобів захисту рослин, високоякісного насіннєвого матеріалу і в результаті чого всі вимоги вирощування зернових виконуються не повноцінно. Це в свою чергу призводить до значного зниження і не добору врожаю, до зниження якості і знецінення зерна, а це призводить відповідно до зменшення прибутку господарств.

Дослідженню економічних, організаційних, технологічних аспектів інтенсифікації зернового виробництва та особливо озимої пшениці присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок у розробку концептуальних положень проблем зробили В. Я. Амбросов, Л.М. Анічин, В. І. Бойко, М.Г. Лобас, М.О. Оніщенко, П.Т. Саблук, М.Ф. Соловйов, В.П. Ситник, М.Л. Худолій, А. М. Шпичак, М.І. Щур, В.В. Юрчишин. Дослідженню впливу економічних чинників на рівень виробництва присвятили свої наукові праці М.Я. Дем'яненко, Ю.С. Коваленко, М.Ф. Кропивко, І.І. Лукінов, М.А. Піхота, Д.В. Полозенко, М.Ю. Романенко, П.Т. Саблук, Е.О. Фірсов, Л.М. Худолій, А.М. Шпичак, В.І. Шиян. Вагомий внесок в розробку застосування різних методів та підходів у визначенні рівня урожайності внесли вчені, серед яких Л.І. Акентьєва, В.П. Дмитренко, А.Ф. Ігуменцев, Р.П. Євсеєв, І.В. Загайтов, М.К. Каюмов та ін.

Але, ще існують істотні розбіжності у підході до вирішення як методологічних, так і практичних аспектів становлення цієї сфери агропромислового комплексу. Все це вимагає системності в підході до вивчення проблеми і підтверджує актуальність теми дослідження.

Література.

1. Грідін О.В. Пшениця: виробництво, торгівля, споживання: матеріали Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених [«Економічні, екологічні та соціальні проблеми сталого розвитку аграрного сектора економіки»], (м. Харків, 1-3 жовтня 2008 року) / Міністерство аграрної політики України, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. – Х.: 2008. – С. 106.

2. Грідін О.В. Оцінка перспектив розвитку світового зерновиробництва: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Аграрний форум – 2008»], (м. Суми, 15-18 жовтня 2008 року) / Міністерство аграрної політики України, Сумський національний аграрний університет. – Суми: ВТД «Університетська книга». – 2008. – С. 130.

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

ДЕЦЮРА С.О.,* АСПІРАНТ,
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

Птахівнича галузь була і на сьогоднішній день залишається важливою складовою у забезпеченні населення продуктами харчування, а переробної промисловості - сировиною. Протягом останнього часу яйця та м'ясо птиці є чи не найдоступнішим джерелом багатьох поживних речовин у споживчому кошику.

Крім того у сучасних умовах птахівництво в світі є одним із основних виробників важливих білкових висококалорійних продуктів, які відзначаються біологічною повноцінністю для організму людини й економічною доступністю для більшості споживачів [1,2]. Тому галузь птахівництва відіграє важливу роль у продовольчій безпеці країни.

Але на відміну від розвинених європейських країн, де продукти птахівництва постійно високоприбуткові, а галузь є рентабельною в Україні традиційно склалося так, що продукти цієї галузі серед продуктів тваринництва були й залишаються другорядними, а галузі приділяється недостатньо уваги.

Питанням розвитку галузі птахівництва займалося багато вітчизняних вчених, таких як Назаренко О. В., Ярошенко Ф,О., Марків Г. В тощо. Ними було розглянуто основні напрямки розвитку галузі птахівництва та отримання належного економічного ефекту.

Метою дослідження є визначення стану та тенденції розвитку

* *Науковий керівник – Огійчук М.Ф., к.е.н., професор*

птахівництва в Україні та формування напрямку досягнення найкращого ефекту від виробництва продукції птахівництва, для забезпечення економічної і продовольчої безпеки держави.

На теперішній час галузь птахівництва починає виходити із тіні інших галузей тваринництва і нарощувати свою потужність. Зокрема, на це вказує поступове зростання поголів'я птиці (див. табл. 1). Так якщо взяти дані за останні 20 років, то можна прослідкувати тенденцію до зростання поголів'я птиці починаючи з 2001 року. І хоча на сьогоднішній день розмір поголів'я не досяг рівня 1991 року (коли галузь перебувала на підйомі), та все ж позитивні зрушення прослідковуються, оскільки за десять останніх років, з 2001 по 2010 рік, загальне поголівя по всіх господарствах зросло на пловину, а у сільськогосподарських підприємствах у 4 рази.

А тому є велика надія, що поголівя птахів як і сама галузь птахівництва при такому розвитку скоро досягнне рівня 1991 року, а можливо і перевищить його.

Таблиця 1

Динаміка поголів'я птиці різних видів по Україні

(на 1 січня; тис. гол.)

Види птиці	Роки					2010 р. у % до 1991 р.
	1991	1996	2001	2006	2010	
Чисельність птиці у господарствах всіх категорій						
Всі види птиці	246104,2	149748,4	123722,0	161993,5	191446,4	77,8
в. т.ч.						
Кури та півні	212341,7	128955,1	103772,2	142573	172611	81,3
Гуси	11554,6	9096,1	9061,1	8099,1	5939,4	51,4
Качки	8824,7	8621,5	8071,9	8909,4	9784,2	110,9
Індики	2602,2	2236,5	2271,5	1882,7	1810,6	69,6
Чисельність птиці у сільськогосподарських підприємствах						
Всі види птиці	132966,6	54074,2	25352,9	66625,3	100354,2	75,5
в. т.ч.						
Кури та півні	120813,4	51554,7	24191,6	64561,8	97915,4	81,0
Гуси	1937,9	963,8	699,7	851,1	473,9	24,5
Качки	...	1158,9	399,1	803,1	583,9	-
Індики	...	36	9	166,1	353,1	-

Крім того на важливу увагу заслуговує те, що з кожним роком відбувається нарощення поголів'я саме сільськогосподарськими підприємствами, а не домогосподарствами населення (див. рис. 1).

Рис. 1. Динаміка поголів'я птиці по Україні за період з 2006 по 2009 р.р.

Це вказує на те, що галузь птахівництва перетворюється з "сільської галузі", коли продукція виробляється в основному селянами, в галузь з промисловим спрямуванням, тобто в галузь в якій виробництво продукції здійснюється в підприємствах. Воно і не дивно, оскільки населення з кожним роком дорожче утримувати значне поголів'я птиці, яке є мало продуктивним, а часті хвороби (саме в молодому віці) і велика ціна на медикаменти не дають нарощувати поголів'я. Крім того зменшення сільського населення через відплив молоді в міста залишає на селі лише людей похилого віку, які вже не в змозі утримувати велику кількість птахів.

А тому залишається одна надія (як і має бути в розвинених країнах) на виробництво продукції птахівництва на промисловій основі, тобто у сільськогосподарських підприємствах, а саме спеціалізованих птахівничих підприємствах. Які б змогли налагодити стабільний розвиток галузі і забезпечити країну поживними продуктами харчування.

На нашу думку таке поступове збільшення поголів'я птиці і стрімке наближення до досягнення рівня 1991 року вказує також на те, що на теперішній час галузь птахівництва знаходиться на стадії відродження, та зможе укріпити продовольчу безпеку країни.

На це вказує також і стрімкий прозвиток виробництва продукції птахівництва, а зокрема м'яса птиці (див. табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка виробництва м'яса в Україні з 2005 по 2009 роки

(в забійній вазі, тис. т.)

Вид м'яса	Роки					2009 р. у % до 2005 р.
	2005	2006	2007	2008	2009	
Яловичина і телятина	561,8	567,4	546,1	479,7	453,5	80,7
Свинина	493,7	526,1	634,7	589,9	526,5	106,6
М'ясо птиці	496,6	589,3	689,4	794,0	894,2	180,1
Баранина і козлятина	16,2	14,6	15,3	17,1	17,8	109,9
Кролятина	13,5	12,6	12,4	13,1	13,6	100,7
Конина	15,2	13,2	13,8	12,1	11,8	77,6
Разом	1597,	1723,7	1911,7	1905,9	1917,4	120,1

Так, на теперішній час у структурі виробництва м'яса в Україні птахівництво вже займає провідні позиції (68,8 % від загального виробництва м'яса усіма підприємствами) випередивши традиційні галузі скотарство і свинарство.

В динаміці виробництво м'яса птиці з кожним роком нарощує свою перевагу. Зокрема, якщо порівнювати виробництво м'яса птиці у 2009 році з 2005 роком, то виробництво зросло на 80,1 % (тобто на 396,7 тис. т.), в той же час виробництво яловичини і телятини зменшилося на 19,3 % (108,3 тис. т.), а свинини хоч і зросло та все ж на мізерну величину – 6,6 % (32,8 тис. т). Тому на теперішній час виробництво м'яса займає одне з провідних місць у загальному виробництві м'яса в Україні.

Крім того виробництво м'яса птиці в основному відбувається на промисловій основі (у спеціалізованих підприємствах), що допоможе підвищити ефективність виробництва продукції птахівництва, знизити витрати на виробництво та ціну реалізованої продукції. В інших же галузях тваринництва м'ясо виробляється здебільшого домогосподарствами населення (див. табл. 3), а не підприємствами, тому виробництво є менш ефективне.

На сьогодні м'ясо птиці починає ставати гідним замінником для більшості споживачів м'яса інших видів тварин і розвиток цього напрямку у галузі птахівництва має поступово нарощуватися і виходити на новий більш прогресивний і економічно вигідний етап.

Таблиця 3

Виробництво м'яса у різних категоріях господарств України у 2009 році

Вид м'яса	Вироблено м'яса (в забійній вазі тис. т.)		Вироблено м'яса сільськогосподарськими підприємствами по відношенню до всіх категорій господарств, %
	у всіх категоріях господарствах (в т.ч. господарствах населення)	у сільськогосподарських підприємствах	
Яловичина і телятина	453,5	113,6	25,0
Свинина	526,5	207,1	39,3
М'ясо птиці	894,2	711,5	79,6
Баранина і козлятина	17,8	1,0	5,6
Кролятина	13,6	0,2	1,5
Конина	11,8	0,8	6,8
Разом	1917,4	1034,2	53,9

Крім того, якщо розглядати споживання м'яса птиці в розрахунку на одну особу на рік, то за останні 3 роки його споживання зросло на 5,3 кг і складає на рік 23 кг, в свою чергу споживання яловичини та телятини зменшилося на 2 кг і складає 9,6 кг, а свинини збільшилося на 0,7 кг і складає 16,1 кг. Тобто як бачимо м'ясо птиці є одним із основних м'ясних продуктів які споживає населення України. Тому збільшення виробництва м'яса птиці є дуже важливим для продовольчої безпеки країни.

Що стосується виробництва яєць, то з кожним роком воно збільшується (див. рис. 2), так наприклад загальне виробництво яєць у 2009 році в порівнянні з 2005 роком збільшилося на 21,9 %, або 2861,6 млн. шт., при цьому виробництво яєць у сільськогосподарських підприємствах зросло на 43,4 % або 2800,1 млн. шт., а у господарствах населення на 0,9 %, або 61,5 млн. шт.

Такі розрахунки підтверджують, що галузь птахівництва на сьогодні стабільно розвивається і є однією з важливих галузей тваринництва, яка укріплює продовольчу безпеку країни.

Але це кількісні дані, які характеризують лише кількість виробленої продукції птахівництва, і не показують економічної складової, а саме витрат, доходу та отриманого ефекту від виробництва і реалізації такої продукції.

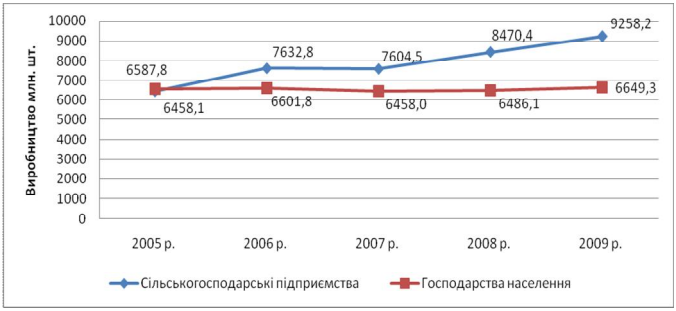

Рис. 2 Динаміка виробництва яєць в Україні з 2005 по 2009 роки

Якщо розглядати економічну сторону виробництва та реалізації продукції птахівництва, то ситуація не така радісна, як здається на перший погляд. На теперішній час, як свідчать дані Держкомстату, фінансовий результат від реалізації м'яса для сільськогосподарських підприємств не втішний, оскільки за останній два роки підприємства понесли значні збитки (див. табл. 4). Рівень рентабельності по цьому виду продукції по Україні склав -22,5 %. Виробництво яєць, на відміну від м'яса, є прибутковою діяльністю і у 2009 році рівень рентабельності від виробництва яєць склав 13 %.

Таблиця 4

Результати від реалізації продукції птахівництва по Україні за 2009 рік

Вид продукції	Кількість реалізованої продукції, тис. т. (млн. ш.)	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Чистий дохід (виручка), тис. грн.	Прибуток (збиток), тис. грн.	Рівень рентабельності, %
М'ясо птиці	84,4	919010,4	712127,0	–206883,4	–22,5
Яйця	8507,1	3067011,7	3468124,5	401112,8	13,1

Та все ж такий стан справ не дуже радує, оскільки при збільшенні обсягів виробництва продукції економічний ефект зменшується. А це може призвести до того, що через деякий проміжок часу без отримання прибутків галузь, а саме, виробництво м'яса птиці, знову піде на спад. Тому потрібно підприємству більше уваги

приділяти зменшенню витрат на виробництво продукції птахівництва та збільшенню доходу від реалізації шляхом пошуку найкращих ринків збуту, а державі всебічно підтримувати розвиток птахівництва, щоб ще більше укріпити продовольчу безпеку країни.

Отже, галузь птахівництва на теперішній час є однією з основних галузей, яка забезпечує населення висококалорійними і поживними продуктами харчування, яка нарощує свої виробничі потужності. Та все ж без вжиття належних заходів як збоку держави, так і виробників неможна отримати найкращий економічний ефект від виробництва цих видів продукції, навіть у спеціалізованих птахівничих підприємствах, які мають усі переваги для успішної діяльності з виробництва такої продукції. Тому пропонуємо, для покращення виробництва продукції птахівництва, або хоча б збереження наявних тенденцій:

— забезпечити птахівничі підприємства відповідною підтримкою держави не тільки на рівні прийняття нормативно-правових актів, а і запровадження реальної фінансової допомоги;

— розробити державними органами заходів щодо встановлення економічно обґрунтованих та паритетних цін на сільгосппродукцію;

— налагодити управління витратами підприємства, зокрема варто проводити виробництво продукції на базі власного кормового виробництва, що допоможе знизити витрати на корми, які є найбільшою статтею витрат у собівартості продукції;

— здійснювати модернізацію існуючої техніки та використовувати новітню технологію виробництва і утримання птиці;

— використовувати більш продуктивнішу птицю.

Література.

1. Мармуль Л.О., Аверчева Н.О. Проблеми і перспективи розвитку птахівництва в регіоні // Економіка АПК, 2009 – № 4 – С. 16.

2. Марків Г. В. Значення продукції птахівництва для ринку Львівської області / Птахівництво: Міжвід. темат. наук. зб. / ІП УААН. – Харків, 2009. - Вип. 64. – С. 120-127.

3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2009 рік. татистичний бюлетень. – К: Державний комітет статистики України, 2010. – 80 с.

4. Тваринництво України. Статистичний збірник. – К: Державний комітет статистики України , 2010. – 200 с.

СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

ЗАЙЦЕВА М.І.,*
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій, формує валютні доходи держави за рахунок експорту. Зернова галузь є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту.

На думку фахівців, для здійснення ефективного зерновиробництва мінімальна рентабельність виробництва зерна повинна становити 20%, а раціональна (в умовах України) - щонайменше 40%.

Нераціональне використання земельних ресурсів і низька культура землеробства призводить до виснаження і деградації ґрунтів, зменшення вмісту в них гумусу та поживних речовин. Недостатніми є якість трудових ресурсів та стан науково-дорадчого супроводження зерновиробництва.

Зі вступом України до Світової організації торгівлі (СОТ) припиняє діяти режим акумуляції сільськогосподарськими підприємствами податку на додану вартість, що, за оцінками, призведе до додаткових втрат сільськогосподарських виробників у розмірі 4 млрд. гривень. В разі не прийняття адекватних заходів це призведе до збитковості виробництва зернових. Крім того, вступ України до СОТ вимагає перегляду існуючої системи підтримки виробників зерна.

Відсутність системного підходу до регулювання зернового ринку може призвести до подальшого зменшення показників урожайності та обсягів виробництва зерна в Україні, скорочення доходів сільськогосподарських виробників, що зокрема загрожуватиме продовольчій безпеці країни. Крім того, втрати понесуть учасники ринку, що пов'язані із постачанням товарів для зерновиробництва та маркетингом зерна, зокрема елеваторна промисловість, транспортна інфраструктура тощо.

---

* *Науковий керівник – Гуторова О.О., к.е.н., доцент*

У випадку нестабільного стану та відсутності розвитку зернової галузі гальмуватимуться зростання більшості галузей агропромислового комплексу держави, зокрема борошномельно-круп'яної, хлібопекарської, тваринництва, біопаливної промисловості тощо, що позначиться на темпах розвитку економіки та інфляційних процесах.

У той же час, підвищення експортних цін на зерно і збільшення понад 25 млн. тонн перевантажувальних потужностей зернових портових терміналів України створює сьогодні можливості для ефективного розвитку зернової галузі та відчутного підвищення рівня доходів виробників зерна

Розробка та виконання комплексної державної цільової програми розвитку зернового сектору та ринку зерна обумовлена необхідністю якісної реалізації законодавчо визначених пріоритетів державної аграрної політики України зокрема в частині:

— державної підтримки розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва;

— запровадження сучасних механізмів і методів формування прозорого ринку сільськогосподарської продукції, продовольства, капіталу, виробничих ресурсів, та робочої сили;

— створення сприятливих умов для реалізації експортного потенціалу аграрного сектору економіки тощо.

Розробка державної цільової програми "Зерно України - 2008-2015" здійснюється у розвиток та із урахуванням проекту Комплексної програми підтримки розвитку українського села на період до 2015 року, розробка якої здійснюється на виконання доручення Президента України від 21.03.2005 року №1-1/147, доручення Прем'єр-міністра України від 16.04.2005 №19678/0/1-05, розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 №536-р. "Про схвалення Концепції Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки" та Указ Президента України від 28.12.2005 року № 1867/2005 "Про рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року "Про стан агропромислового комплексу та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України".

Експортна інфраструктура України вже сьогодні технологічно здатна відправити на експорт понад 25 млн. тонн зерна, що пов'язано із потужними інвестиціями, залученими інвесторами, зокрема іноземними, в цю галузь протягом останніх років. Збільшення світового споживання зерна через нарощування виробництва біопалива протягом наступних років забезпечуватиме стабільний попит на українське зерно за високими світовими цінами.

Необхідно відмітити, що зазначені проблеми потребують комплексного вирішення, оскільки усунення першої проблеми (а саме нарощування обсягів виробництва зерна) не означатиме усунення другої, яка повинна бути вирішена шляхом поступової лібералізації цін на продукти переробки зерна з урахуванням важливості гарантувати забезпеченість потреб у продовольстві незахищених верств населення країни.

Література.

1. Грідін О.В. Стан та перспективи розвитку вітчизняного зерновиробництва в умовах вступу до СОТ / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2007. – Вип. 50. – С. 81-86.

2. Грідін О.В. Стан та найближчі перспективи розвитку зернопродуктового підкомплексу Харківського регіону / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2008. – Вип. 70. – С. 64-69.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІНИ ТЕХНОЛОГІЙ ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ В УКРАЇНІ

КАЗАКОВА І.В.,* АСПІРАНТКА,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

Сучасне сільськогосподарське виробництво орієнтоване на отримання максимальних обсягів товарної продукції в агроекосистемах, продуктивність яких значною мірою залежить як від освоєння природно-ресурсного потенціалу, так і від рівня технічного озброєння: застосування добрив і засобів захисту рослин від бур'янів, шкідників і хвороб, проведення меліоративних робіт, запровадження нових сортів тощо[1]. Вирощування сільськогосподарських культур за інтенсивними технологіями істотно підвищило їх врожайність. Наслідком стало зростання витрат ресурсів і енергії, виникла низка екологічних проблем, які пов'язані з підтриманням та розширенням родючості ґрунтів, забрудненням продукції галузі та довкілля. Щоб уникнути негативних явищ, було розпочато пошук альтернативних

* *Науковий керівник – Токар А.В., к.е.н, доцент*

систем землеробства [2, 3]. З огляду складності визначення шляхів подальшого розвитку, що стоять перед українським землеробством важливим завданням є усвідомлення необхідності зміни технологій вирощування сільськогосподарських культур, а саме обробітку ґрунту в Україні.

Більшість дослідників сходяться на ідеї зміни технологій ведення сільськогосподарського виробництва. До них можна віднести М.С. Кравченко[4], С. Танчика [2], М.Я. Бомбу [3] і ін. Працюють в цьому напрямку наукові школи А. Бараєва [5], Т.Мальцева, Ф. Шикули [6].

Дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності зміни технологій обробітку ґрунту в Україні. а саме у визначенні причин, що ведуть до цієї необхідності.

Вчені погоджуються, що українське землеробство необхідно розвивати як екологічно стале, ландшафтне, біологічне, промислово-інтенсивне землеробство XXI ст. [3,4].

Необхідність розгляду цих питань в Україні і в світі зумовлена певними проблемами, які автори вважають за доцільне розділити на дві групи: біологічні і економічні. До біологічних можна віднести наступні:

1. Гостра екологічна криза, яка відбилася й на сільському господарстві України. Розораність земель у нашій державі становить 79,7 %, тоді як у світі — 27,9 %, США — 43,5 %, Великій Британії — 36,7 %, Німеччині — 66,0 %[7].

Кількість земель уражених водною та вітровою ерозією в Україні понад 15 млн. га. Втрати гумусу на еродованих землях уже досягли 25—35% [8]. Наявність у державі понад 5 млн. га деградованих і малопродуктивних орних земель та їх використання завдають збитків у середньому 27 грн. на кожний гектар.

2. Сучасне населення планети використовує близько 40% біологічних ресурсів, що з часом може призвести до вимирання у боротьбі за існування непристосованих видів а згодом і людини[9]. Людству гостро не вистачає продовольства: за різними думками сьогодні хронічно голодує від 500 млн. [3], до 1 млрд. [9], понад 2 млрд. – недоїдають. За даними ООН, на початку 2008 року на планеті жило 6,6 млрд. людей. На 2050 рік передбачається збільшення народонаселення до 8 млрд. Це породжує необхідність збільшення виробництва в декілька разів. Згідно з фаховими даними, у 1970 р. у світовому масштабі було отримано 590 млн. т зерна, у 1995р. – 7300 млн. т, а за прогнозом на 2020 р.- буде отримано в півтора рази більше.

3. Третьою причиною можна розглядати дефіцит енергоресурсів. Соціальні потреби людини зростають у геометричній прогресії. В 2004 році Україна видобувала 20,36 млрд. м3 газу, 4,08 млн. т нафти. 54,68 млн. т кам'яного вугілля і 0,52 млн. т бурого вугілля. Сумарно це дорівнює 2,54*1018 Дж і забезпечує лише третину її потреб. За розрахунками енергетиків реальна потреба України 8,79* 1018 Дж, тобто у 40 разів перевищує біологічні потреби населення в харчуванні і щорічний приріст усієї біомаси України (7,45*1018Дж) [10]. Ми вже дійсно спалюємо більше ніж запасається в її екосистемах.

4. Ще однією проблемою біологічного характеру є зміна клімату на планеті. Ці зміни відчутно позначились на землеробстві України. В 2007 році: мали значний недобір урожаю сільськогосподарських культур. У цілому погодні умови вегетаційного періоду 2007 року були нетиповими для України, що виявилося в екстремальній посушливості, екстремальна підвищеній температурі (температура повітря сягала 35-37 градусів, а на поверхні ґрунту була близько 60 0С [2]. Не менш екстремальні кліматичні умови спостерігалися і в 2010 році.

Економічні причини у зміні усталеної в Україні стратегії розвитку землеробства наступні:

1. Найважливішою причиною необхідності впровадження нових технологій вирощування сільськогосподарських культур автори вважають значимість сільського господарства для України. В.Г.Андрійчук наводить ряд макроекономічних параметрів, що визначають місце сільського господарства в національній економіці. До них відноситься частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті держави і кількість зайнятого у сільському господарстві населення[11]. У 1990р частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті держави становила 24,4% За роки економічної кризи вказаний параметр почав знижуватися. Сільське населення України на 2008 р.- 14,7 млн. (31,7%). Зайнятих у сільському господарстві було 4,9 млн. чоловік, тобто 23,0%.

В минулому Україна протягом багатьох років була одним з основних постачальників зерна на Європейський ринок. Інтенсифікація зернового господарства у 1986-1990 рр. забезпечила у 1989 р. найвищий за всю історію середньорічний збір зерна в заліковій вазі (40389,0 тис. т), або майже 1000 кг на душу населення. Подальше нарощування збору зерна призупинилось, останні роки характеризувалися спадом його виробництва.

Великі масштаби землекористування і родючі землі сприяють становленню України як значущого експортера. Особливо враховуючи вступ України до СОТ. В окремі врожайні роки ми

експортували зерно до 80 країн світу[12].

2. Другою причиною вважаємо високу собівартість продукції сільськогосподарського виробництва. В аграрних підприємствах уже досить давно сформувалася тенденція до збільшення собівартості. Особливо швидкими темпами вона зростала в роки інфляції та гіперінфляції. Якщо, наприклад, собівартість центнера зерна в господарствах суспільного сектора у 1990 р. становила 12,4 крб., то в 1992 р. — 1405, а в 1994 р. — 61 тис. крб. Із введенням у нашій країні у 1996 р. національної валюти — гривні зростання собівартості відбулося в інших умовах та значно меншими темпами. Так, у 1996 р. собівартість центнера цього виду продукції становила 8,63 грн., в 1998 р. — 14,29 і в 2000 р. — 23,62 грн. [11].

3. Висока ресурсомісткість сільського господарства. Практично однозначною є точка зору серед науковців про те, що Україна (як і більшість інших країн світу) протягом останніх 15-20 років вичерпала можливості збільшення витрат на сільське господарство. Л.Б. Штефан зазначає, що ресурсомісткість вітчизняного кінцевого продукту у тричі перевищує світові аналоги; ще несприятливіший є цей дисбаланс в аграрному виробництві[13]. До процесу сільськогосподарського виробництва залучено чотири ресурси – основні й оборотні фонди, жива праця і земля[11]. Вартість всіх видів ресурсів у часі зростає. У світовій практиці зростають ціни на технічні засоби щорічно в межах 7-7,5% до їх попередньої вартості [14].Оптові ціни на дизпаливо, лише протягом 2005 р зросли з 2850 гривень до 3600 [15].

Високі темпи зростання цін на аграрну продукцію в Україні спеціалісти пов'язують, також з низькою ефективністю виробництва більшості сільгосппідприємств, яка в середньому не перевищує 40%. В таких умовах подорожчання ресурсів виробництва несе набагато більші загрози, ніж в ефективних аграрних економіках[16].

Щоб виробництво залишалося рентабельним в умовах збільшення ціни на паливо, важливо здійснювати усі заходи для скорочення енергетичних потреб[17].

До інших причин необхідності змін у стратегії розвитку землеробства України можна віднести відносно низькі доходи сільськогосподарських виробників порівняно з іншими галузями економіки, високий ступінь ризиків сільськогосподарського виробництва; низький рівень розвитку сільської соціальної інфраструктури тощо.

Індустріальний підхід до розвитку систем ведення сільськогосподарського виробництва на перших етапах безумовно

сприяв істотному нарощуванню виробництва продукції. Водночас техногенний процес значно загострив і продовжує загострювати проблеми взаємовідносин людини з навколишнім середовищем у сфері сільськогосподарського виробництва. Наслідками недбалого ведення сільського господарства є погіршання економічних показників агропромислового комплексу. Саме тому зміна технологій ведення сільськогосподарського виробництва має відбуватися з урахуванням екологічного чинника, на основі дотримання наукових рекомендацій щодо освоєння природно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських угідь і помірнішому використанні чинників інтенсифікації з метою зменшення техногенного навантаження на агроекосистеми.

В Україні альтернативне землеробство може посісти належне місце. Ніхто із закордонних дослідників не заперечує можливості поєднання альтернативного землеробства із традиційним. Реальною на думку багатьох науковців є розробка інтегрального землеробства, яке б включало кращі прийоми альтернативних систем і допускало застосування в розумних межах мінеральних добрив, пестицидів та інших агрохімікатів. Таке землеробства відповідало б вимогам інтенсивного ведення рослинництва і завданням охорони довкілля. Саме цей шлях може бути для України головним.

Література.

1. Агроекологія:навч.посібник / [О.Ф.Смаглій, А.Т.Кардашов, П.В.Литвак та ін.] – К.:Вища освіта, 2006. – 671с.

2. Танчик С. Основні напрями розвитку землеробства в Україні. / С. Танчик // Пропозиція. – 2008. – №10. – С.9-13.

3. Бомба М. Я. Сучасні тенденції розвитку світового землеробства. / М.Я. Бомба // Вісн.НАН України. – 2007. –№12. – С.34-40;

4. Землеробство: підручник / М.С. Кравченко, Ю.А. Злобін, О.М, Царенко; За ред. М.С. Кравченка. – К.:Либідь.–2002. – 496с.

5. Бараев А.И. Избранные труды. Почвозащитное земледелие./ А.И. Бараев.– -М.:ВО Агропромиздат. – 1988. –380с.

6. Грунтозахисна біологічна система землеробства в Україні [За ред.М.К.Шикули]. –К.:НАУ Оранта. – 2000. – 389с.

7. Бомба М.Я. Проблеми та перспективи розвитку землеробства на початку третього тисячоліття / М.Я. Бомба. // Пропозиція. – 2002. – №10. – С.30-32.

8. Роїк М.В. Сучасні науково-обґрунтовані підходи до використання землі / М.В. Роїк //Агроінком. – 2003. – №1-2. – С.8-16.

9. Ситник К. Стан ґрунтів і майбутнє людства. / К. Ситник, В. Багнюк // Вісн.НАН України. – 2008. – №8. –С.3-27.

10. Дідух Я.П. Енергетичні проблеми екосистем і забезпечення сталого розвитку України. / Я.П. Дідух // Вісн.Нан України. – 2007. – №4. – С.3-12.

11. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. / В.Г. Андрійчук .– К.:КНЕУ, 2004. –624с.

12. Воронович З. Продовольчу кризу можуть зупинити тільки Україна, Росія та Казахстан? / З. Воронович // Високий замок. – 2009. – №5.

13. Штефан Л.Б. : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Людмила Борисівна Штефан; НАН України; Інститут економіки. — К., 2003;

14. Кононенко М.П. Техніко-технологічні напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва. / М.П. Кононенко // Економіка АПК. –2008. – №8. –С.67-74.

15. Колісник Т. Паливо селянам не дістанеться, бо в Україні досі не визначено, хто є сільгоспвиробником.[http://www.ukragroportal.com].

16. Муравський А. "Імпортні" ціни на наші продукти/ А. Муравський // Украинская правда. – 2008.

17. Іваненко Л. Енергозберігаючий обробіток ґрунту/Л. Іваненко // Агроном . –2007. – №2. – С.162-164.

18. Танчик С.П. No-till і не тільки. Сучасні системи землеробства./ С.П. Танчик. – К.: Юнівест Медіа. – 2009. – 160с.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Колінько А.С.,* магістрант,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Агропромисловий комплекс України - потужний сегмент виробництва, що значною мірою визначає соціально-економічний розвиток країни, рівень життя населення, забезпечення держави продуктами харчування та відповідною сировиною. Даний сектор економіки об'єднує велику кількість галузей, що економічно, технологічно та організаційно взаємопов'язані між собою.

Серед галузей агропромислового комплексу України найважливішою є зернове господарство. Це основа всього сільськогосподарського виробництва. Зернове господарство країни формує продовольчий фонд, забезпечує тваринництво фуражним зерном, створює резервні державні запаси зерна, формує певну частку експорту на зарубіжні ринки.

---

* *Науковий керівник – Заїка С.О., ст. викладач*

Зерновий комплекс входить в агропромисловий комплекс як підкомплекс, і включає в себе машинобудівні заводи, що забезпечують комплекс засобами виробництва та засобами праці; хімічні заводи, що постачають хімічні компоненти, необхідні для неперервного технологічного циклу; безпосередньо галузі сільського виробництва, що вирощують зернові культури: пшеницю, ячмінь, просо, рис, овес, гречку, рапс, сою. В Україні ці культури складають основу зернового виробництва. Транспортування, зберігання, переробка, реалізація продукції зернового комплексу, науково-дослідницьке забезпечення є важливими і необхідними умовами функціонування та розвитку зернового комплексу.

Перспективи розвитку основної ланки агропромислового комплексу – зернового господарства – забезпечені тими заходами, що будуть негайно застосовані щодо поліпшення загального стану фінансування та забезпечення необхідною сировиною та транспортними засобами даного сектору сільського господарства країни.

За умов дотримання оптимальних параметрів посіву зернових культур та раціонального розміщення їх після попередників, урожайність зернових у цілому буде залежати від співвідношення у групі різних за біологічними і агротехнічними властивостями вирощування культур. За узагальненими даними досліджень у різних ґрунтово-кліматичних умовах України, оптимальний рівень насичення сівозмін зернових, беручи до уваги і необхідність у вирощуванні інших культур (технічних, кормових) у Степу та Лісостепу становить до 60 % (30 % озимої пшениці, 30 % ярих зернових, бобових, кукурудзи), на Поліссі – до 50-55 % (30-35 % озимих і 20 % ярих зернових, бобових, кукурудзи).

Збільшення питомої ваги у сівозміні однієї культури або групи культур, близьких за біологічними властивостями, понад оптимальні параметри призводить до помітного зниження їхньої продуктивності. Це пояснюється зменшенням площі кращих попередників, скорочення строків повернення культури на колишнє місце вирощування, у зв'язку з чим погіршується стан ґранту і посівів. За даними Кіровоградської державної сільськогосподарської дослідної станції, при насиченні сівозмін озимої пшениці від 10-50 % середня врожайність зерна у сприятливі за кількості вологи роки знижувалася на 8,7 центнера за гектар (з 48,4 до 39,7), а в посушливі 7,8 (з 40,1 до 39,7).

Про зниження ефективності виробництва зернових культур при надмірній її концентрації свідчить досвід багатьох господарств Вінницької, Сумської, Дніпропетровської та інших областей України. Однак і надзвичайно вузька спеціалізація, особливо у виробництві зерна, неефективна. Це пояснюється тим, що для виробництва зернових культур потрібні певні умови. Так, колосові зернові культури необхідно розміщувати у сівозмінах після пару, бобових, просапних, багаторічних трав. На полях з колосовими попередниками, після яких висівають озиму пшеницю більш ніж два роки підряд, різко знижується її врожайність через розвиток шкідників та хвороб. Це не дає змоги сконцентрувати посівні площі озимої пшениці у сприятливих для її вирощування районах, незважаючи на те, що вона, значною мірою по своїй врожайності перевищує урожайність ярих колосових культур. Тому необхідно науково-обґрунтувати чергування зернових культур у сівозмінах.

Особлива роль, яка впливає на родючість зернових культур відводиться саме землі, як головному засобу сільськогосподарського виробництва. Також важливим є комплекс природних та економічних умов підвищення родючості зернових. Нерівномірність же використання трудових ресурсів і основних виробничих фондів, а також інших факторів, викликають необхідність більш доцільно поєднувати галузі, а також раціонально добирати культури і сорти, аби досягти запланованого результату.

У господарствах, які мають надмірні площі колосових культур у сівозмінах, можливе зниження ефективності виробництва озимої пшениці, якщо колосові були її попередниками більш ніж два роки. При надлишках вологи, високої вологості повітря та при незбалансованому азотному живленні, посіви озимої пшениці можуть постраждати від масового ушкодження листовими хворобами, що знижує врожайність на 25-30 %. Крім погіршення санітарного стану полів, перенасичення сівозмін озимої пшениці обумовлює розміщення її після просапних попередників, а отже, посів проводиться у пізні агропромислові строки.

За умов прискореного розвитку хвороб та шкідників при порушенні сівозмін, строків посіву та незбалансованому застосуванні мінеральних добрив необхідне масове використання пестицидів, однак це веде до непередбачених екологічних наслідків. Коли врахувати, що в Україні від 20-30 % посівів зернових культур знаходяться у санітарно-охоронних зонах (поблизу жилих селищ, тваринницьких ферм, водойм, водних джерел та ін.), де застосування хімічних засобів захисту

різко обмежене або заборонене, подальше вирощування зерна в цих зонах можливе лише в разі запровадження комплексної системи агротехнічних та біологічних засобів захисту зернових культур від шкідників, хвороб та бур'янів, а також проведення відповідних організаційно-господарських заходів.

Найважливішими напрямками інтенсифікації виробництва зерна є широке використання досягнення генетики і біотехнології, селекції і насінництва, виведення та впровадження нових сортів та гібридів рослин, що характеризується підвищеною стійкістю до засухи, несприятливістю до хвороб, більш високою потенційною врожайністю порівняно з їхніми попередниками, підвищеним вмістом у зерні біологічно активних речовин, які становлять особливу цінність як для харчування людині, так і для скота.

Основне виробництво продовольчого зерна озимої пшениці і надалі буде концентруватись в степовій та лісостеповій зонах, де природні умови сприяють вирощування зерна високої якості. Обсяги виробництва пшениці в Поліссі мають визначатися внутрішніми потребами регіону та країни. Передбачається на півдні степової зони та в господарствах Автономної Республіки Крим створення зони товарного виробництва твердої озимої пшениці, де щорічно виробляється до 300-350 тис. т зерна. Це дасть змогу забезпечити цією сировиною вітчизняну макаронну та круп'яну промисловість. Значна частина цього зерна може бути реалізована на світовому ринку.

За експертними оцінками Україна може збирати щорічно не менш 1 тони зернових на чоловіка. Такий врожай був зафіксований лише один раз – в 1989 році. Після цього спостерігався постійний спад виробництва зернових.

Літо 2010 року було особливо несприятливим для всіх зернових культур. Температура повітря досягала майже 45 градусів, температура ґрунту прогрівалася майже до 40 градусів. Деякі бур'яни, які пристосовані до таких умов не давали спокою зерновим культурам в їх розвитку. Це і спричинило те, що деякі підприємства України постраждали від нестачі зерна. Почалося значне подорожчання на ринках зернових культур, значно підвищились ціни на продукти переробки, а саме круп'яні вироби, мука, хлібобулочні вироби. Таким чином ми бачимо, що посушливі умови негативно впливають на зернові культури.

Для відновлення росту збору зернових потрібно, на нашу думку, провести комплекс заходів, перш за все економічного та організаційного характеру:

1. Пониження рівня цін на фінансові ресурси та надання можливості ліквідувати диспаритет цін.

2. Земля повинна стати товаром та є предметом залога при фінансуванні конкретного підприємства.

3. Повинно впровадити рівність всіх форм власності та законодавчо це задекларувати.

4. Створення умов для конкуренції в галузі.

5. Впровадження економічно-обґрунтованої державної підтримки підприємств як зернового господарства, так і агропромислового комплексу взагалі.

Слід підкреслити, що ці заходи можуть допомогти подолати кризу, що склалась в аграрному секторі країни.

Література.

1. Заставний Ф. Д.Географія України. – Львів : видавництво "Світ", 1997

2. Качан Е. Розміщення продуктивних сил України. – К., 1997

3. Ковалевський О. Л. Розміщення продуктивних сил: підручник. – К.: Т-во "Знання", 1998. – 546 с.

4. Коломійцев В. Структурна трансформація промислового комплексу України. – Київ , 1998

5. Крючков В. Г. Зерновое хозяйство : территориальная организация и эффективность производства. – Москва, 1990

6. Лисецький А. Стратегічні проблеми зерно-промислового комплексу України // Економіка України. – 1997. – №5

7. Луканьов І. Невикористані резерви збільшення виробництва зерна і шляхи його вдосконалення // Економіка України. – 1998. – №10

8. Грідін О.В. Стан та найближчі перспективи розвитку зернопродуктового підкомплексу Харківського регіону / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2008. – Вип. 70. – С. 64-69.

9. Грідін О.В. Сучасний стан та динаміка розвитку світового ринку зерна: матеріали III Міжнародного Форуму молодих вчених [«Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн: стан, проблеми, перспективи»], (15-16 травня 2008 року, м. Харків. Т. 2.) / Міністерство аграрної політики України, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П. Василенка. – Харків: ХНТУСГ. – 2008. – С. 187-188.

10. Сільське господарство України . – К.: Мін статистики України, 1996. – 201 с.

11. Ситник В. П. Економічні проблеми виробництва зерна в Україні // Економіка АПК. – 1996. – №5

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кондратюк А.М, студент,
Яценко С.В., студент,
Струпова М.М., студент,*
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

На даний момент необхідність забезпечення продовольчої безпеки України вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та вжиття заходів імпортного контролю з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. Від стану агропромислового комплексу безпосередньо залежить рівень продовольчої безпеки України. В АПК зосереджено більше половини виробничих фондів, виробляється близько 50 % ВВП, дві третини товарів народного споживання, працює майже 40 % населення [2, с. 52].

На тлі руйнації агропромислового комплексу та його ресурсного потенціалу відбувається зниження рівня продовольчої безпеки. Низька віддача природно-ресурсного потенціалу, який використовується у сільському господарстві пояснюється насамперед відсутністю ефективного власника, безгосподарним ставленням до землі, недосконалими технологіями виробництва, недотриманням науково-обґрунтованих норм ведення землеробства, хибною практикою максимального залучення земель до обробітку, недостатнім внесенням мінеральних добрив, необґрунтованою ціновою політикою, відсутністю достатньої кількості сільськогосподарської техніки та її низькою якістю, невиконанням природоохоронних заходів.

Нині площа сільськогосподарських угідь в Україні становить 41,9 млн. гектарів, у тому числі ріллі – 33,3 млн. .гектарів. У розрахунку на одного жителя в Україні припадає 0,81 гектара сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,64 гектара ріллі, тоді як у середньому по Європі ці показники становлять відповідно 0,44 і 0,25 гектара. Однак ефективність використання земель в Україні значно нижча, ніж у середньому в Європі [1, с. 25].

Вирішити проблему продовольчої безпеки неможливо без застосування передових технологій, розвитку фермерських

* *Науковий керівник – Заїка С.О., ст.. викладач*

господарств, якомога повніших збирання, збереження та переробки врожаю, використання нових форм маркетингу, переходу до нових методів управління, створення ефективної системи підготовки та перепідготовки кадрів. Необхідно розробити і здійснювати стратегію, спрямовану на створення ефективної системи агробізнесу, яка б включала і приватні господарства, і корпоративні агропромислові об'єднання і нові форми фермерських кооперативів. Важливе значення для сільського господарства та харчової промисловості має залучення передових зарубіжних технологій.

Специфіка забезпечення продовольчої безпеки України, на відміну від деяких інших країн, повинна полягати не лише у максимальному забезпеченні власних потреб у зернових культурах, але й у створенні потужного зернового експортного потенціалу і відновленні втрачених Україною позицій "європейської житниці". Цьому сприяють кліматичні умови України та наявність майже 40 % світових запасів чорноземів. Однак поглиблення кризи АПК призвело до того, що частка України в європейських обсягах виробництва зерна зменшилася.

Забезпеченню продовольчої безпеки України сприятиме здійснення таких заходів:

— розробка та прийняття концепції продовольчої безпеки України та Закону України "Про забезпечення продовольчої безпеки України";

— розробка та прийняття Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів";

— державна підтримка вітчизняного агропромислового виробництва;

— розробка системи індикаторів продовольчої безпеки і доведення їх до відома відповідних міністерств, відомств та органів державної влади;

— створення механізму продовольчого забезпечення найбільш вразливих верств населення і особливо багатодітних сімей;

— передбачення механізму продовольчого забезпечення населення в разі виникнення ситуації заборгованості по заробітній платні та інших соціальних виплатах.

Підтримання на достатньому рівні продовольчої безпеки сприятиме проведенню реформ, становленню і зміцненню Української держави.

Література.

1. Гойчук О.І. Продовольча безпека: структура, рівні та критерії забезпечення / О.І. Гойчук // Загальні проблеми економіки. – 2003. – № 12. – С. 25.

2. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О.В. Кочетков, Р.В. Марков // Економіка АПК. – 2002. -

№ 9. – С. 52.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ОРЕНДНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

МЕЛЬНИК Л.В.,* АСПІРАНТ,
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

В результаті проведення земельної реформи та запровадження ринкових принципів господарювання в аграрній сфері відбулися істотні зміни, зокрема у земельних відносинах. Так, у сільському господарстві орендні земельні відносини стали основними елементами у формуванні нових умов господарювання.

Наукові дослідження щодо орендних земельних відносин в сільськогосподарських підприємствах знайшли відображення в працях таких українських учених: В.Г. Андрійчука, В.П. Галушко, О.Ю. Єрмакова, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, А.М. Третяка, М.М. Федорова, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших.

Приватизація землі є визначальною ознакою реформування земельних відносин в Україні в період 90-х років. Як трактується у Земельному кодексі України, земельні відносини – це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею, де суб'єктами таких відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади, а об'єктами – землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї). Ці відносини є результатом суспільного розвитку, використання і охорони земель, розвитку форм власності і господарювання [3].

У сучасних земельних відносинах важливу роль відіграє оренда як одна з форм реалізації права власності та ефективного використання земель, головний важіль земельних відносин при відсутності вільного ринку земель.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оренду землі»,оренда землі – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідної орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності [4].

---

* *Науковий керівник – Єрмаков О.Ю., д.е.н., професор*

Розглядаючи визначення понять «оренда» і «орендні відносини», потрібно відзначити, що це не однакові поняття, тобто орендні відносини є більш широким поняттям ніж оренда.

Л. Братчук вважає, що оренда є формою відносин власності, при якій, на основі договору між орендодавцем і орендарем, останньому на певний термін з метою здійснення господарської та іншої діяльності передається право володіння та користування необоротними активами в обмін на орендну плату. Орендні відносини відображають властивості системи господарсько-договірних відносин, пов'язаних з реалізацією майнових прав між фізичними і юридичними особами та є абстракцією реальних фактів функціонування механізму оренди, як форми подальшого розвитку відносин власності [2].

Характерними ознаками оренди землі є: наявність договору між орендодавцем і орендарем; передача орендареві прав володіння й користування земельною ділянкою; платність володіння та користування землею (у формі орендної плати); строковість володіння й користування земельною ділянкою. Відсутність хоча б однієї із зазначених ознак у тих чи інших відносинах землекористування не дає можливості називати їх як земельно-орендні відносини та застосувати до них законодавчі норми про оренду землі.

Таблиця 1

Способи використання земель фермерами в країнах Європи, %

Країни	Частка землі	
	власної	орендовані
Бельгія	31,7	68,3
Данія	81,7	18,3
Німеччина	63,6	36,4
Греція	77,1	22,9
Іспанія	69,8	30,2
Франція	46,7	53,3
Ірландія	96,0	4,0
Італія	80,0	20,0
Люксембург	51,7	48,3
Нідерланди	64,5	35,5
Португалія	66,3	33,7
Великобританія	62,6	37,4
Швеція	55,0	45,0
Разом	64,8	32,7

Великий досвід орендних відносин нагромаджено у країнах з розвинутою ринковою економікою, де оренда земель є найпоширенішою формою її використання. В країнах Європейського Союзу поширена практика, коли фермер обробляє власну й орендовану землю. Питома вага орендованої землі у фермерських господарствах різних країн Європи суттєво коливається (таблиця 2) [1].

Отже, з таблиці 1 видно, що значна питома вага орендованої землі у Бельгії, Франції, Люксембурзі, Великобританії, Німеччині і Нідерландах. Тут фермери при розширенні господарства надають перевагу не купівлі землі, а оренді. У США також значна частина земель використовується у сільському господарстві на засадах оренди, біля 45%.

Договір оренди землі - це договір, за яким орендодавець зобов'язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний строк, а орендар зобов'язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства [4]. Договори оренди земельних ділянок та земельних часток (паїв) укладаються на різні терміни. Слід відмітити тенденцію до подовження строків договорів оренди землі на 6-10 і більше років. Це позитивно впливає на дотримання сівозмін, удобрення площ посівів та залучення інвестицій.

За даними Держкомзему України у 2010 році власниками земельних паїв було здано в оренду 17 млн. га. землі (або 62% площі розпайованих земель) на загальну суму 5 млрд. грн., у тому числі селянами-пенсіонерами - 2,2 млрд. грн. Станом на 1 липня 2010 року із загальної суми передбачуваної орендної плати фактично виплачено 179,3 млн. грн. (3,6%).

Характеризуючи розвиток орендних відносин зазначимо, що на 1 липня 2010 року власники права на земельну частку (пай), засвідченого сертифікатом або державним актом на право власності на землю, уклали 4 млн. 584,4 тис. договорів оренди земельних паїв. Переважна більшість цих договорів укладена на термін до 5 років.

Згідно з Указом Президента України мінімальний розмір орендної плати за земельні паї має становити не менше 3% від нормативної грошової оцінки земель. Середній розмір орендної плати складає 292,5 грн. за гектар в рік. Звичайно,порівняно з деякими країнами світу орендна плата в Україні є досить низькою. Наприклад,

в Німеччині орендна плата становить 300 дол. США з гектара в рік, в Голландії – 560 дол. США [6].

Орендну плату за землю можна встановлювати як у грошовій, так і натуральній та відробітковій (надання послуг орендодавцеві)формах, але за даними Держкомзему України серед форм орендної плати переважає натуральна - 70,5%. Слід визнати, що це є негативним фактором, оскільки при розрахунках із селянами ціни на сільгосппродукцію самостійно визначають керівники сільськогосподарських підприємств, і ці ціни, як засвідчують перевірки, вищі за ринкові.

За даними Київського обласного управління земельних ресурсів, станом на початок 2010 року, кількість громадян, які набули права на земельну частку (пай) становить 324, 3 тис. чоловік, але укладено договорів оренди землі з сільськогосподарськими підприємствами в кількості 238329. За нашими розрахунками середній розмір земельного паю по районах Київської області становить 3,23 га, з варіацією від 2,34 га (Богуславський район) до 5, 81 га (Бородянський район) (таблиця 2).

Таким чином можна стверджувати, що земельні орендні відносини в Україні є досить недосконалими в порівнянні з іншими країнами світу. З вище сказаного можна зробити висновок, що в зарубіжних країнах орендна плата за землю в багато разів вища і строки оренди землі довші, тобто така тенденція позитивно впливає на дотримання сівозмін, удобрення площ посівів та залучення інвестицій. Там фермери при розширенні господарства традиційно надають перевагу не купівлі землі, а оренді. Це обходиться їм значно дешевше, а заощаджені кошти фермери вкладають у виробництво. До того ж, останнім часом у країнах ЄС посівні площі обмежуються і орендою легше регулювати цей процес. А наші багаті чорноземи в деяких районах навіть не обробляються, землі перетворюються в цілину.

Отож, для подальшого розвитку земельних орендних відносин потрібно: удосконалювати процес оформлення договорів оренди, їх узгодження між сторонами, що домовляються, під час укладення; сторони повинні суворо дотримуватися договірних зобов'язань щодо нарахування та виплати орендної плати; запроваджувати укладення договорів на переважно довгострокові терміни оренди земельної ділянки (паю) понад 5 років; розробити ефективну систему оцінки

сільськогосподарських земель.

Таблиця 2

Розрахунок середнього розміру земельного паю в районах Київської області, 2009р.

п/п	Назва району	Укладено договорів оренди землі, шт.	Площа земель, переданих в оренду за договорами, тис. га	Середній розмір земельного паю, ум. га
1	Білоцерківський	17096	50,7	2,97
2	Богуславський	12590	29,4	2,34
3	Васильківський	12028	37,9	3,15
4	Володарський	9687	38,8	4,0
5	Згурівський	11120	42,7	3,84
6	Кагарлицький	12925	41,5	3,21
7	Миронівський	934	30,5	3,23
8	Обухівський	8273	22,9	2,77
9	П/Хмельницький	17972	64,8	3,61
10	Рокитнянський	8730	27,4	3,14
11	Сквирський	15340	54,5	3,55
12	Ставищанський	12607	37,5	2,98
13	Таращанський	12487	34,5	2,76
14	Тетіївський	12033	36,9	3,07
15	Фастівський	9112	33,1	3,63
16	Яготинський	9264	35,9	3,88
17	Баришівський	13016	51,7	3,31
18	Бориспільський	14904	43,1	2,89
19	Броварський	11846	28,1	2,37
20	Вижгородський	797	1,9	2,38
21	К/Святошинський	2050	6,0	2,93
22	Бородянський	327	1,9	5,81
23	Іванківський	1259	4,1	3,27
24	Макарівський	2861	10,7	3,74
25	Поліський	571	2,3	4,03
Разом		238329	768,8	3,23

Література.

1. Аграрна реформа в Україні / П.І.Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін..; За ред. П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005.- 424 с.

2. Братчук Л.М. Економічна природа та сутність оренди // Агроінком. – 2006. - №2.- С. 76-80.

3. Земельний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 лютого 2010 р.: (відповідає офіційному текстові). – К.: Вид. Паливода А.В., 2010. – 104 с.

4. Закон України «Про оренду землі» // Відомості Верховної Ради України.-1998.- №46-47, ст.280 (із зм.).

5. Орендні відносини в сільськогосподарському виробництві: Монографія / Шкільов О.В., Єрмаков О.Ю., Ярославський В.А., та ін.; за ред. О.В. Шкільова – К.: Четверта хвиля, 2009. – 320 с.

6. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов (доповідь) // Економіка АПК. – 2009. - №3. – С. 4-18.

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА СОЇ

Пилипенко Т.В.,* магістр,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Соя – одна з найцінніших зернобобових культур, яка забезпечує виробництво близько 400 видів харчових продуктів як для людини, так і для тварин. Крім того, вона є важливою сировиною для переробної промисловості. У зерні сої міститься 30 – 42 % білку, збалансованого амінокислотним складом, 15 – 25 % жиру, 20 – 30 % вуглеводів, значна кількість ферментів, мінеральних речовин, вітамінів, а також інших важливих органічних та неорганічних речовин.

З погляду економічної ефективності соя забезпечує виробництво найдешевшого рослинного білка; підвищує родючість грунту, залишаючи після збирання 60 – 80 кг/га біологічно фіксованого азоту, що значно зменшує потребу в придбанні та внесенні азотних мінеральних добрив; забезпечує одержання екологічно чистої продукції.

За обсягами виробництва ця культура займає четверте місце в світі (253 млн. т) після кукурудзи (796 млн. т), пшениці (676 млн. т) і рису (435 млн. т). Світова площа посіву сої у 2009 році досягла 100 млн. га, її вирощують в основних землеробських регіонах у 90 країнах.

Україна нині входить до дев'ятки найбільших країн виробників цієї культури в світі з перспективою розширення площ посівів. Якщо у 2003 році сою вирощували на площі 189,6 тис. га, то у 2009 вона розширилася до 622,3 тис. га. Відповідно збільшувався і валовий збір,

* *Науковий керівник – Мазнєв Г.Є., професор*

який у минулому році складав 1043,5 тис. т, що у 4,5 рази перевищило відповідний показник 2003 року (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка вирощування сої в Україні

Показники	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Площа, млн. га	189,6	274,0	427,1	714,82	582,8	547,7	622,3
Урожайність, ц/га	12,2	11,8	10,4	12,4	12,4	15,8	16,8
Валовий збір, млн. т	231,9	323,0	611,5	889,6	721,7	812,9	1043,5

Основні посіви сої розміщено в зоні Лісостепу – 64,3 %, де ґрунтовий покрив відповідає вимогам її вирощування. Тут розміщені родючі ґрунти: чорноземи типові, чорноземи опідзолені, темно-сірі опідзолені, сірі лісові, ясно-сірі лісові, лучні та інші, де можна вирощувати досить високі врожаї. Це Полтавська, Київська, Вінницька, Черкаська, Харківська, Сумська, Хмельницька, Чернівецька та Тернопільська області (так званий Соєвий пояс). В зоні Степу розміщено 28,2 % її посівів, а саме в: Кіровоградській, Херсонській, Дніпропетровській, Миколаївській, Одеській областях та АР Крим. На Поліссі засіяно 7,5 % площ, зокрема в Житомирській, Чернігівській, Рівненській та Волинській областях.

У 2009 році сою вирощували більше 3 тисяч господарств, близько 180 були зареєстровані як насіннєві. Обсяги її переробки досягли 1,7 млн. т.

Такий результат зумовлений економічною привабливістю культури. Так, за інформацією Української асоціації виробників і переробників сої, у 2009 році середня ціна її на внутрішньому ринку становила близько 3,5 тис. грн. /т, що забезпечило отримання рентабельності на рівні 41,4 % (для порівняння рівень рентабельності ріпаку становить близько 35 %, соняшнику - 31 %). Позитивний вплив на розвиток даної галузі має державна підтримка. Так, починаючи з 2004 року з Державного бюджету України виділяються кошти на компенсацію (часткову) витрат за придбане товаровиробниками насіння (супереліта, еліта, перша репродукція).

Виробництво сої обсягом більше 1 млн. т дає можливість комплексного підходу до вирішення проблем забезпечення

тваринництва високоякісними збалансованими кормами. За даними Інституту кормів НААНУ, вітчизняному тваринництву необхідно 1,1 млн. т шроту, в тому числі для потреб свинарства – близько 500 тис. т, скотарства та птахівництва – по 300 тис. т. Для одержання такого обсягу продуктів переробки сої нею потрібно засіяти приблизно 950 тис. га та зібрати врожай на рівні 1,6 млн. т.

Цього можна досягти визначивши місце сої в системі сівозмін для всіх грунтово – кліматичних зон України з одночасним підвищенням її частки в структурі посівних площ до 10 %; впровадження цієї культури в короткоротаційні сівозміни, такі як «соя – кукурудза – соя», «соя – пшениця – соя» тощо. При цьому необхідно враховувати вимоги до грунтово – кліматичних умов, урожайність насіння, економічну ефективність виробництва, конкурентоспроможність і попит на насіння, олія та шрот на внутрішньому та зовнішньому ринках. У відповідних грунтово – кліматичних зонах потрібно встановити оптимальне співвідношення між всіма технічними культурами для максимального використання наявних біокліматичних ресурсів.

Література.

1. Бабич А. Соєвий пояс і розміщення виробництва сортів сої в Україні / А. Бабич, А. Бабич – Побережна // Пропозиція. – 2010. - №4. – С. 53 – 55.

2. Димов О. М. Стан і тенденції розвитку виробництва сої в ринкових умовах / О. М. Димов // Економіка АПК. – 2009. - №1. – С. 97 – 102.

3. Маслак О. М. Ринок сої: Україна та світ / О. М. Маслак // Пропозиція. – 2010. - №8. – 30 – 33.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ НА ПРИКЛАДІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

СТАСЕНКО О.М.,* АСПІРАНТКА,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

* *Науковий керівник – Гуторова О.О., к.е.н., доцент*

Проблема підвищення ефективності агропромислового виробництва – визначальний фактор економічного і соціального розвитку суспільства. Вітчизняне сільське господарство сучасного періоду характеризується низьким рівнем ефективності.

Питання ефективності виробництва зерна завжди цікавило дослідників. Зокрема дослідження в цій галузі проводилися В.П. Мертенсом, М.І.Щуром, П.Т. Саблуком, Л.М. Худолій, В.І. Мациборою та ін. Як зазначає В.І. Мацибора, розвиток зернового господарства відбувається на основі підвищення економічної ефективності виробництва зерна. За цих умов збільшується валова і товарна продукція зернових культур, зміцнюється матеріально – технічна база галузі,господарства вцілому[1].

На думку, М.І.Щура економічна ефективність виробництва зерна визначається системою показників, що характеризують рівень використання основних його факторів у зерновому господарстві – трудових ресурсів, виробничих фондів, землі тощо[2].

В.П. Мертенс зазначає, що економічна ефективність визначається відношенням результату до понесених витрат на його досягнення і характеризується системою натуральних та вартісних показників[3].

Узагальнюючи дослідження вчених для оцінки економічної ефективності зерновиробництва в цілому можна застосувати такі показники, як: урожайність,(ц/га); якісні параметри продукції; затрати праці на 1 ц, (люд.-год.); собівартість та ціна реалізації 1 ц, (грн.); прибуток, (грн.) на: 1 ц і на 1 га; рівень рентабельності та рентабельність продажу (%).

Важливим показником економічної ефективності виробництва зерна є собівартість продукції. Вона відображає якість роботи господарств і значною мірою визначає рівень його прибутковості.

Досліджуючи підприємства Харківської області встановили, що повна собівартість зернових та зернобобових на підприємствах досить різниться (табл1). Так у 2008 р. собівартість зернових в СВК «Каразіна» становила 29,29 грн./ц, а у Богодухівському УКК 72,11 грн./ц. У 2009р. ситуація дещо змінилася і серед досліджуваних підприємств найнижча собівартість була у ТОВ агрофірми «Петропавлівка» - 60,13 грн./ц, найвища ж собівартість – 115,31 грн./ц

знову у Богодухівському УКК. Дохід на 1ц зернових та зернобобових у 2008р. найбільший був у ТОВ «Нікос Агро Харків» і склав 10,16 грн./ц, найменший показник був у Богодухівському УКК - отримали 9,96 грн збитку на центнер продукції. У 2009р.СВК «Каразіна» на 1ц зернових та зернобобових отримали 20,0 грн. прибутку, а Богодухівський УКК – 32,51 грн. збитку на центнер продукції.

Ще одним важливим показником, що характеризує економічну ефективність виробництва є рівень рентабельності. за рахунок грошової виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) підприємство повністю відшкодовує витрати на її виробництво і одержує прибуток, що виступає головним джерелом розширеного відтворення.

Дані рис. 1 свідчать, що показники рівня рентабельності у 2009р., порівняно з 2008р. є нижчими. Так у 2008 р. чотири підприємства мали негативний показник рентабельності : ВАТ «Ульянівське» -7,4%, Богодухівський УКК: -13,8%, СТОВ «Братеницьке»: -6,3%, ТОВ СП «Родіна» -9,4%. У 2009р. з позитивним рівнем рентабельності були лише СВК «Каразіна»: 30,5%, СТОВ ім.Ватутіна: 17,9%, ПСП ім.Т.Г.Шевченка: 13,7% та ПСП «Світанок»: 22,9%. Решта підприємств мала нерентабельне виробництво зернових та зернобобових культур, відповідно ці підприємства зазнали збитку, що і є неефективним виробництвом.

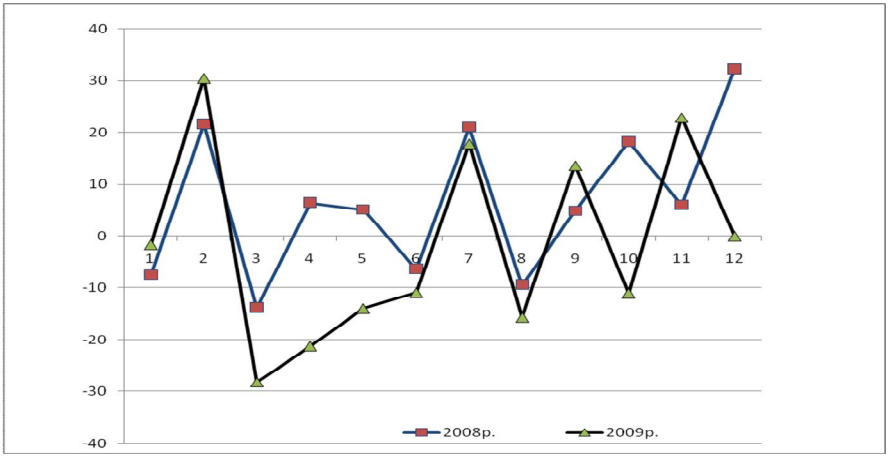

Рис.1. Рентабельність виробництва зернових та зернобобових

у сільськогосподарських підприємствах Богодухівського району Харківської області

Таблиця

Ефективність виробництва зернових та зернобобових культур на сільськогосподарських підприємствах Богодухівського району Харківської області*

№ п/п	Підприємство	Вироблено продукції, ц		Повна собівартість, грн./ц		Виручка від реалізаці, грн./ц		Дохід (збиток), грн./ц		Рівень рентабельності (збитковості), %	
		2008 р.	2009 р.	2008р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.
1	ВАТ «Ульянівське»	148840,0	109927,0	43,27	69,28	40,07	68,18	-3,20	-1,10	-7,4	-1,6
2	СВК «Каразіна»	60194,0	30623,0	29,29	65,57	35,65	43,53	6,36	20,0	21,7	30,5
3	Богодухівський УКК	43765,0	18624,0	72,11	115,31	62,15	82,80	-9,96	-32,51	-13,8	-28,2
4	СТОВ «Вперед»	22248,0	14658,0	39,67	78,01	42,24	61,48	2,56	-16,53	6,5	-21,2
5	СФГ «Промінь»	181835,0	95153,0	35,99	89,79	37,86	77,30	1,87	-12,49	5,2	-13,9
6	СТОВ «Братеницьке»	41987,0	24456,0	71,07	78,30	66,58	69,76	-4,50	-8,38	-6,3	-10,9
7	СТОВ ім.Ватутіна	58155,0	31362,0	36,47	77,29	44,14	91,14	7,68	13,85	21,1	17,9
8	ТОВ СП «Родіна»	164525,0	84373,0	58,75	98,48	53,22	83,15	-5,5	-15,33	-9,4	-15,6
9	ПСП ім.Т.Г.Шевченка	42176,0	35004,0	55,81	62,54	58,53	71,09	2,71	8,56	4,9	13,7
10	ТОВ агрофірма «Петропавлівка»	14136,0	12624,0	41,2	60,13	48,80	53,53	7,56	-6,60	18,3	-11,0
11	ПСП «Світанок»	2180,0	5288,0	58,94	47,98	62,52	58,96	3,58	10,99	6,1	22,9
12	ТОВ «Нікос Агро Харків»	26995,0	-	31,47	-	41,63	-	10,16	-	32,3	-
Всього по району		807036,0	462092,0	46,43	80,74	46,08	75,68	-0,35	-5,06	-0,8	-6,3

**Розрахунки здійснені за даними статистичних звітів сільськогосподарських підприємств*

Таким чином, в якості основних показників, що характеризують економічну ефективність виступають: собівартість 1ц. продукції, прибуток від реалізації 1 ц. продукції та рівень рентабельності. Тому, для ефективного виробництва перш за все необхідно зменшувати собівартість продукції, для цього пропонуємо вжити таких заходів, як: впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва, боротьба з втратами урожаю, впровадження нових сортів та гібридів, застосування ресурсозберігаючих технологій, використання надійних каналів збуту за вигідною ціною.

Література.

1. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства: Підручник. - К.: Вища шк., 1994.- 415 с.

2. Щур М.І., Розміщення виробництва зерна і шляхи його вдосконалення/ М.І.Щур, Л.І.Курило// Економіка АПК.-1996.-№3.-с.45-48.

3. Мертенс В.П. Економіка сільського господарства/ Мертенс В.П., Мацибора В.І., Жигало Л.Ф. та ін.- К.: Урожай,1995.-288 с.

4. Саблук П.Т. Зернові колізії, або чому й донині на цьому важливому сегменті продовольчого ринку не простежується чітка цінова політика/ П.Т.Саблук // Зерно і хліб.-2004.-№2.- с.4-5

5. Худолій Л.М. Економічний механізм формування і функціонування ринку зерна в Україні/ Худолій Л.М.-К.:ІАЕ, 1998.- 211с.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Трощилова А.Є.,* студент,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Розвиток ринкових відносин у нашій країні робить неминучою зміну поглядів щодо механізму господарювання та характеру управління. Оскільки зовнішнє середовище постійно змінюється й ускладнюється, то система управління ресурсним потенціалом аграрного сектора економіки має набути нових якостей, розширюючи свої можливості. Ринок ставить підприємства аграрного сектора у

* *Науковий керівник – Гуторова О. О., к.е.н., доцент*

принципово нові відносини з державними організаціями, з виробничими й іншими контрагентами, з працівниками стосовно формування та використання ресурсного потенціалу. Зміни ділового середовища вітчизняних підприємств, пов'язані з розвитком конкуренції, інформаційних технологій, з глобалізацією бізнесу та з іншими чинниками, обумовлюють необхідність застосування менеджменту, націленого на ефективне використання обмежених ресурсів. Сучасний стан сільськогосподарського виробництва України не дозволяє розв'язати основні проблеми функціонування агропродовольчого ринку без проведення структурної перебудови галузі, без технічного переозброєння та підвищення рівня кваліфікації працівників, без створення системи комплексного управління формуванням і використанням ресурсного потенціалу в аграрному секторі економіки.

Забезпечення рентабельного сільськогосподарського виробництва та підвищення рівня продовольчої безпеки країни залежать від наявності, ефективності використання і відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Однією з особливостей функціонування сучасних агроформувань є кількісна, якісна та структурна недосконаліть їх ресурсних потенціалів, зумовлена великими втратами ресурсів у процесі здійснення аграрної та земельної реформ і складним фінансовим становищем господарств.

Важливою передумовою ефективного використання ресурсів підприємств є їх збалансоване формування. В цьому аспекті актуальним є визначення оцінки наявності виробничих засобів у господарствах регіону. Перехід до ринкових відносин, створення нових форм господарювання, спад виробництва і деградація сільськогосподарських підприємств потребують особливої уваги до проблеми раціонального використання їх ресурсного потенціалу, без чого не можна забезпечити підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Проблема визначення оцінки ефективності управління економічними ресурсами є складною й такою, що важко формалізується. Адже кожне підприємство - це складна система, якові важко спростити, не втративши при цьому її суттєвих характеристик. Визначення оцінки управління економічними ресурсами дозволяє: визначити у вартісному вираженні загальну величину потенціалу, який зосереджений на окремому підприємстві; встановити ваги шкірного елементу й структуру потенціалу; знайти ступінь використання потенціалу. Важливим положенням управління економічними

ресурсами підприємства є оцінка ефективності того чи іншого виду ресурсу, де корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на отримання цього корисного результату. Корисний результат розглядається як ефект, який може бути економічним, у вигляді прибутку підприємства, та соціальним, у вигляді забезпечення кращого життя для людини. Загальна економічна ефективність ресурсного потенціалу підприємства визначається відношенням загального результату діяльності підприємства до витрат, які були задіяні для отримання цього результату. Кінцева результативність усіх господарських заходів, явищ та процесів, що відбуваються на підприємствах, повинні оцінюватись з позиції критеріїв і показників економічної ефективності. Вибір критеріїв оцінювання ефективності управління економічними ресурсами необхідно вести, використовуючи економічні критерії й показники, що повинні розкрити його ефективність та внесок у розвиток підприємства.

Для ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств необхідно розробити модель, яка базується на наступних системних складових: на першому етапі слід провести розрахунок складових ресурсного потенціалу підприємства (для визначення ефективності управління економічними ресурсами підприємством необхідно застосувати ряд показників, які характеризують оцінку окремих складових ресурсного потенціалу); на другому – аналіз та оцінка показника прибутку та інноваційного розвитку підприємства; на третьому – визначення рейтингової оцінки ресурсів внутрішнього середовища підприємства; на четвертому етапі проводити розрахунок складових ресурсного потенціалу підприємства за визначеними показниками; на п'ятому – розрахунок загального обсягу ресурсного потенціалу підприємства як інтегрального показника.

Отже, модель оцінки ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства має ряд переваг: по-перше, вона базується на комплексному, багатомірному підході до оцінювання ефективності управління економічними ресурсами підприємства; по-друге, її характеристика дає змогу оцінити та проаналізувати внесок кожного ресурсу в розвиток всього ресурсного потенціалу підприємства. Знання всіх величин оцінювання ефективності управління економічними ресурсами підприємства дозволяє визначити величину резервних можливостей для подальшого розвитку підприємства й сприятиме створенню довгострокової й гнучкої системи управління ресурсним потенціалом підприємства.

Проаналізувавши вище сказане ми можемо напевно сказати, що

стан ресурсного потенціалу сільськогосподарських товариств в Україні потребують негайного втручання збоку держави і безпосередньо Кабінету Міністрів України, так як це є виключно прерогативою Міністерства Аграрної політики. І лише в такому випадку ми зможемо розвивати вітчизняне сільське господарство до світового рівня.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Харчевнікова Л.С., [*] ***асистент,***
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Галузь з виробництва хліба та хлібобулочних виробів України відіграє визначну соціальну і стратегічну роль у житті суспільства, задовольняючи потреби населення в харчовому продукті.

Борошняні вироби і, насамперед, хліб традиційно займають найважливіше місце в раціоні українців. Для виробництва борошна в Україні використовується декілька зернових культур, але головна роль належить пшениці. Частка пшеничного борошна в загальному обсязі борошна, що виробляється в країні, складає близько 90%. Основною зерновою культурою України є озима пшениця, на яку припадає майже 20 % посівних площ. Озима пшениця забезпечує близько 50% валового збору зерна в країні. Основні райони вирощування цієї культури — лісостепова, степова зони і частково Полісся. В минулому озиму пшеницю в Україні висівали переважно в Лісостепу. Найкращі природно-кліматичні умови для вирощування озимої пшениці — Лісостеп і північна частина Степу. В Україні виведено багато нових високоврожайних сортів озимої пшениці, які одержали визнання і за межами нашої країни. Яра пшениця поступається озимій врожайністю. Тому вона має незначне поширення, головним чином у степових районах. В лісостеповій зоні яру пшеницю висівають у разі вимерзання озимої.

Проблема низької якості українського зерна вже тривалий час залишається актуальною і невирішеною. Причини її включають недостатнє внесення добрив, недотримання технологій вирощування культур, слабке технічне оснащення виробників, через що затягуються

[*] *Науковий керівник – Мазнєв Г.Є., професор*

строки збирання врожаю. Не припиняють негативного впливу й кліматичні фактори. У Харківській області, наприклад, через погані погодні умови майже 70% зібраного у 2008 році зерна було визнано фуражним. Хоча кожен десятий гектар зернових засівався елітним насінням, погодні умови були несприятливими для розвитку рослин. Певну частку вини за низьку якість зерна експерти відносять на адресу логістичної системи. Вони вказують на недостатню кількість зерносушарок у господарствах, що не дає змоги довести вологість зерна до норми й зумовлює втрату його якості. Україна не має достатніх потужностей для зберігання урожаю:600 сертифікованих зерносховищ забезпечують зберігання близько 27 млн. тонн зерна не тільки в господарствах та хлібоприймальних пунктах, але й у портах.

Підвищення економічної ефективності зернового виробництва передбачає збільшення виробництва і поліпшення якості зерна, забезпечення більшої сталості зернового господарства і ефективного використання його виробничих ресурсів. Основним напрямом дальшого розвитку зернового господарства є інтенсифікація виробництва зерна на основі внесення оптимальної кількості органічних і мінеральних добрив, розширення посівів високоврожайних сортів і гібридів, впровадження комплексної механізації, інтенсивних та індустріальних технологій, застосування прогресивних форм організації і оплати праці з урахуванням кінцевого результат. Важливим фактором підвищення ефективності виробництва зерна, на думку В.І. Мацибора, є виведення і впровадження в господарствах високоврожайних сортів і гібридів, стійких проти хвороб і придатних для вирощування на зрошуваних землях. Особливого значення у цьому зв'язку набуває поліпшення селекції і насінництва зернових культур. Для прикладу: в економічно розвинутих країнах підвищення врожайності сільськогосподарських культур на 50 % забезпечується використанням добрив, на 25 % - поліпшенням обробітку ґрунту і на 25 % - впровадженням високоврожайних і перспективних сортів.[1, с.288]

О.Л.Уліч зазначає, що для одержання високої і стабільної урожайності озимої пшениці важливе значення має зимостійкість сучасних сортів, яка є важливою біологічною властивістю і загалом визначає придатність сорту для виробництва. Зимові ушкодження можуть спричиняти загибель рослин, уповільнювати ростові процеси, послаблювати рослини і їхню регенерацію після перезимівлі, призводити до зрідження посівів і зниження урожайності та якості зерна.[2,с.86]

Звичайно, потенціал нових сортів має неабияке значення, але, не слід забувати про основи мінерального живлення. Останніми роками зростання цін на добрива й скрутне становище в тваринництві зумовили різке зниження доз внесення мінеральних та органічних добрив. Якщо в 2006 році у середньому по країні азоту внесли 27кг / га (у 1990 – 59кг/ га), то фосфору – 7кг/га (у 1990 – 43), а калію – 6кг/ га (у 1990 – 39). Внесення органіки знизилося до 13 млн. т (257,1 – у 1990р.). за цих умов внесення добрив треба сконцентрувати під сорти, які забезпечують найбільшу віддачу. Для одержання стабільно високої урожайності озимої пшениці велике значення має вивчення і дотримання оптимальних строків її сівби. Згідно з численними дослідженнями вони мають значний вплив на ріст і розвиток рослин, їх виживання, морозо- і зимостійкість, густоту продуктивного стеблостою та продуктивність і якість продукції. Тривалість оптимального періоду сівби буває невеликою і відхилення від нього призводять до зниження урожайності.

Для розширення діяльності України на світовому ринку зерна та закріплення конкурентних позицій, насамперед, необхідно значну увагу приділити підвищенню якості зерна, зокрема доведенню її до світових стандартів. Це дасть змогу Україні стати рівноправним учасником на світовому ринку і продавати зерно за цінами не нижче середніх світових. Важливу роль для підтримки українського зерна на конкурентоспроможному рівні, особливо у період становлення вітчизняного зернового ринку, повинна відігравати держава через систему підтримувальних заходів (бюджетні дотації, страхування, інтервенційні закупівлі тощо). [3,с.78].

Збільшення ефективності виробництва зерна , яке передбачають у запровадженні ресурсозберігаючих технологій базується на новітніх досягненнях науково – технічного прогресу щодо розвитку зерновиробництва.

Ресурсозберігаючий варіант інтенсивної технології на інноваційній основі забезпечує найвищий рівень економічної ефективності виробництва озимої пшениці. Він дає можливість суттєво знизити собівартість продукції, підвищити окупність витрат і продуктивність праці порівняно із високо витратною технологією. Так, трудомісткість виробництва пшениці при ресурсозберігаючий технології нижча на 13, а собівартість на – 15 % порівняно з високо витратною інтенсивною технологією.

Використання інноваційних елементів вирощування зернових культур забезпечує зниження витрат на паливно-мастильні матеріали,

насіння, оплату праці, що в кінцевому підсумку призводить до зменшення собівартості продукції та підвищення ефективності галузі.

При прогнозуванні подальшого розвитку зернової галузі виявлено ймовірність зниження рівня урожайності зернових культур за існуючих технологій їх виробництва. Так, урожайність пшениці у 2012 р. може зменшитись на 21,2% порівняно із 2009 роком. За результатами прогнозу застосування сортів-інновацій та збільшення доз мінеральних добрив при вирощуванні зернових культур забезпечить приріст урожайності: пшениці відповідно на 7,3 та 9,7 ц/га; ячменю – 7, та 11,0 ц/га; кукурудзи – 25,8 та 27,8 ц/га.

Література.

1. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства: Підручник. – К. : Вища шк.,1994. – 415с.

2. Уліч О.Л. Зимостійкість сучасних сортів озимої пшениці//Вісник аграрної науки –2005.№4.-с.86.

3. Бистрова І.О. Зерно України та його місце на світовому ринку//Вісник аграрної науки – 2005.№7.-с.78.

4. Саранчу Г. М. Інноваційний розвиток зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах// Автореферат дисертації – К.: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010.

5. Ульянченко О. В. Зернокрупяне виробництво як важіль підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств// АгроІнКом – 2009. №9-12.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ. ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

БЕРЕЗІВСЬКИЙ П.С. Синергетика трансформації особистих селянських господарств ---------- 6

БЄСЄДІН М.О. Інноваційний менеджмент: досвід та можливості оцінно-ситуаційного підходу в навчальному, науковому, запроваджувальному вихованні фахівців ---------- 9

ГАЛУШКО В.П., ОЛІЙНИК О.О. Трансформація колективних господарств аграрного сектора в чеській республіці (досвід корисний для України) ----------13

ЛОЗИНСЬКА Т.М. Особливості інноваційної діяльності в сільському господарстві: до питання про державну підтримку --------17

ФЕДУЛОВА І.В. Інтелектуальні ресурси і їх місце в розвитку підприємства ----------21

ФУРДИЧКО О.І., ГУДЗЬ О.Є. Декомпозиція доктрини економічної політики України в конфігурації її сталого розвитку: загрози та потенційні перспективи ----------24

МАЗНЄВ Г.Є. Інноваційні технології системи точного землеробства ----------29

АНДРІЄВСЬКИЙ Д.Й. Теоретичні концепції сутності державної промислової політики----------37

БЕРЕЗІВСЬКА О.Й. Основи організаційно-економічного механізму забезпечення прибутковості виробничих сільськогосподарських структур ----------40

БЕРЕЗІВСЬКИЙ Я.П. Організаційні трансформації у розвитку аграрних підприємств----------43

ВИКЛЮК М.І. Шляхи удосконалення механізму регулювання інноваційної діяльності підприємств транспортного машинобудування ----------46

ВОЙТОВА М.І., СІМЧЕРА О.І. Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави ----------48

ГУТОРОВ О.І., ГУТОРОВА О.О. Концептуальні засади формування стратегії інноваційного розвитку аграрної сфери регіону ----------51

ІГНАТЬЄВА Т.Г. Стан і проблеми реалізації інноваційної моделі розвитку аграрних підприємств України ----------59

МОЛОКО Н.П. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації ----------63

НАКІСЬКО О.В. Реалізація процесного підходу в управлінні інноваційним процесом підприємств АПК ----------66

СУЧКОВА Н.В. Проблеми глобалізації економічного розвитку України ----------68

ХИРНИЙ О.В. Інвестиційна привабливість регіонів України ----------71

ШАПЕРЕНКОВ А.В. Капіталовкладення як елемент забезпечення інноваційного потенціалу вітчизняної економіки---------74

ШКАТУЛА В.П. Сучасні інтеграційні процеси України ----------77

ПІДВИСОЦЬКА Н.Ю. Ресурсозберігаючі технології вирощування ріпаку----------82

СЕКЦІЯ. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

АМБРОСОВ В.Я., МАРЕНИЧ Т.Г. Інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки ----------86

ТЕРЕЩЕНКО В.К., МОРОЗЮК Н.В. Напрями удосконалення системи управління сільськими територіями----------88

БЕРЕЗІВСЬКИЙ З.П. Механізм реалізації цінових стратегій сільськогосподарського підприємства ----------94

ВІНІЧЕНКО І.І. Методи та важелі державного управління інвестиційною діяльністю підприємств ---------- 97

БЕРЕЗІНА Л.М. Державна підтримка: її вплив на розвиток взаємовідносин суб'єктів АПК ---------- 101

ГНАТИШИН Л.Б. Місце фермерства
в системі багатоукладного господарювання на селі ---------- 104

ЧЕРНЕНКО С.М. Макроекономічні аспекти
регулювання доходів громадян---------- 107

ЯРОВА В.В. Управління факторами
мотивації працівників до продуктивної праці---------- 111

РІЗАК Л.Г., АГАПОВА С.С. Наслідки
світової економічної кризи для економіки України ---------- 115

БІЛОУСЬКО Н.Л. Основні засоби в системі матеріально – технічного
забезпечення сільськогосподарських підприємств ---------- 119

БІЛЕЦЬКА К.Ю., ГУБАРЄВА М.В. Шляхи поліпшення фінансової
підтримки сільського господарства ---------- 122

ГНАТЕНКО Є.П. Про стабільність
діяльності молокопереробних підприємств ---------- 125

ГРИЦАЄНКО Ю.В. Ринок страхування
сільськогосподарських ризиків---------- 129

КРУПОДЕРЯ Д.С. Стан та напрямки
реформування лісового господарства України ---------- 133

КРУТЬКО М.А. Проблеми розвитку
сільськогосподарських кооперативів та шляхи їх вирішення---------- 135

ОЛІЙНИК О.С. Стан демографічної ситуації
в умовах нестабільної економіки---------- 138

ПОЧТАР О.С. Управління ризиками в сільському господарстві------- 140

РУДЕНКО С.В. Місце оренди
сільськогосподарських угідь в системі земельних відносин ---------- 143

СКОЛОТІЙ І.В. Сутність економічної ефективності
виробництва сільськогосподарської продукції ---------- 146

ТРИТКО В.С. Управління економікою в умовах нестабільності ------ 150

ТУВАРЧИЕВА Г.А. Теоретическая сущность экономической
эффективности производства овцеводческой продукции ---------- 152

СЕКЦІЯ. ФОРМУВАННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ, ТА РОЗВИТОК РИНКІВ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

КРАСНОРУЦЬКИЙ О.О. Генезис конкурентних типів об'єктових ринків сільськогосподарської продукції ---------- 157

ЛЫСЕНКО А.Я., ПИПЕНКО Н.А., ИЛЬИНЫХ А.С. Проблемы стабилизации и развития рынка мяса ---------- 162

РЕЗНИКОВА О.С. Эффективность обеспечения потребительского спроса на рынках агропродовольственной продукции ---------- 167

ГІРЖЕВА О.М. Функціонування і розвиток ринку молока і молочної продукції ---------- 174

КОЛПАЧЕНКО Н.М. Ефективність виробництва ріпаку в сільськогосподарських підприємствах харківської області ---------- 180

БЕРЕЗІВСЬКА О.Я. Шляхи формування аграрних підприємств ринкового типу ---------- 182

ГЕЛЕТА О.С. Перспективи вирощування ріпаку ---------- 185

ІЛЛІЧ Н.С. Виробництво продукції свинарства в різних організаційно-правових формах господарювання ---------- 190

КОЗІНА Н.Ю. Методологічні підходи до дослідження економічної ефективності галузі скотарства ---------- 194

ВАЛЕТЕНКО В.В. Економічна ефективність та перспективи виробництва соняшнику в Україні ---------- 197

ДАНЕЦЬ Ю.М. Функціонування зернового ринку в Україні ---------- 199

ЖУЛЯ А.І. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на ринку ---------- 203

КОЛОСОВСЬКИЙ О.О. Фактори забезпечення якості продукції та її конкурентоспроможність ---------- 205

ПІВЕНЬ А.В. Стан ринку насіння соняшнику в Україні та харківській області ---------- 209

СЕКЦІЯ. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

ЛЕВКІН А.В., ЛЕВКІН Д.А. Биотехнологические методы воспроизводства крупного рогатого скота как эффективный способ повышения продуктивности животноводства---------- 213

ЛАЖНІК В.Й., ОЛІФЕРОВИЧ С.А. Проблема продовольчої безпеки в країнах західної Африки---------- 218

РІЗАК Л.Г., ЛЕБЕДЕНКО О.В., МАЛИК К.В. Тенденції експортно-імпортних операцій сільськогосподарської продукції в України------ 221

РІЗАК Л.Г., ДАЦЕНКО І.М., ЯКОВЕНКО О.І. Проблеми продовольчої безпеки для економіки України в рамках її інтеграції в світове господарство---------- 226

СІДНЄВА Ж.К. Економічна складова економічної безпеки ---------- 230

ШКАБАРА Т.Л., ЛОПАТИНСЬКА А.Ю. Сучасні біоекологічні напрями формування продовольчої безпеки України---------- 236

АНГЕЛКО І.В. Детінізація економіки – пріоритетний напрям забезпечення економічної безпеки держави---------- 239

АНІН В.А. Напрямки вдосконалення системи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави ---------- 242

АРТЕМЕНКО В.А. Шляхи підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції ---------- 246

БУРА Н.В. Позитивні та негативні фактори на сучасному ринку молока та молочних продуктів ---------- 248

ВЕРБИЦЬКА І.А. Забезпечення продовольчої безпеки України у зерні ---------- 251

ВІТЧУК Т.Ю. Прямі іноземні інвестиції як джерело фінансування аграрної сфери економіки в контексті продовольчої безпеки України ---------- 253

ВОЛЬВАЧ О.О., РАКША І.А. Проблеми безробіття сільського населення: економічний і соціальний аспекти---------- 257

САХНЕНКО В.І., ВОЛЬВАЧ О.О., РАКША І.А. Головні питання вирішення проблеми продовольчої безпеки людини в Україні------- 260

Голованова Г.Є. Перспективи
органічного вирощування олійних культур ---------- 266

Горват В.Ю., Мігачова Ю.В. Аналіз виробництва
цукрових буряків ---------- 269

Десятник О.Є. Проблеми і перспективи
розвитку вирощування зерна озимої пшениці---------- 272

Децюра С.О. Стан та тенденції розвитку
птахівництва в контексті продовольчої безпеки країни---------- 274

Зайцева М.І. Стан і проблеми зерновиробництва
сільськогосподарських підприємств в Україні ---------- 281

Казакова І.В. Необхідність зміни
технологій обробітку ґрунту в Україні ---------- 283

Коліньо А.С. Основні проблеми
та перспективи розвитку зернового господарства України ---------- 288

Кондратюк А.М, Яценко С.В., Струпова М.М.
Шляхи забезпечення продовольчої безпеки України ---------- 293

Мельник Л.В. Організаційно-економічні проблеми
розвитку земельних орендних відносин в Україні---------- 295

Пилипенко Т.В. Стан і тенденції розвитку виробництва сої------- 300

Стасенко О.М. Економічна ефективність
виробництва зернових на прикладі сільськогосподарських
підприємств богодухівського району харківської області---------- 302

Трощилова А.Є. Стан та проблеми ефективного використання
ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств ---------- 306

Харчевнікова Л.С. Економічна ефективність
виробництва зернових культур ---------- 309

Видання здійснено на кошти
Харківського міського
благодійного фонду
«Інженерні кадри села»

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

«РИНКОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕСПЕКТИВИ»

ТОМ 1

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Відповідальний за випуск ***Г.Є. Мазнєв***

Редактори ***В.Я. Амбросов, В.М. Онегіна***

Підписано до друку 22.11.2010.
Формат 60 × 84 $^1/_{16}$. Папір офсетний.
Гарнітура Garamond. Офсетний друк.
Умовн. друк. арк. — 20,0. Тираж — 300 прим.

Видавництво «Міськдрук»
КП «Міська друкарня», 61002, вул. Артема, 44.
Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія ДК № 3613 від 29.10.2009 р.